รายงานการวิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการแสดงเอ็งกอกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จังหวัดนครสวรรค์

The Relationship between The Performing Arts of Aeng Ko and Ethnic Diversity in Nakhonsawan Province

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.จิรวัฒน์ พิระสันต์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

อาจารย์ธวัช พะยิ้ม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2553

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการแสดงเอ็งกอกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จังหวัดนครสวรรค์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอในวิถีชีวิตชาวจีน จังหวัดนครสวรรค์ และศึกษาความสัมพันธ์ของความเชื่อและพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอที่มีผลต่อวิถีชีวิตในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า

1. ศิลปะการแสดงเอ็งกอจังหวัดนครสวรรค์ ได้แนวคิดมาจากตำนานวีรบุรุษเขาเหลี่ยงซาน ผู้แสดงเอ็งกอ ได้แต่งหน้าและท่าทางให้เหมือนบู๊ซ้งหรือพระจีน และตีเกราะเคาะไม้ การแสดงแต่ละครั้งต้องใช้ผู้แสดงจำนวน 108 คน แต่ในปัจจุบันมักจะไม่ครบเนื่องจากผู้แสดงต้องมีการเตรียมความพร้อมทั้งทางกายและจิตใจเป็นอย่างมาก ปัจจุบันการแสดงเอ็งกอจะประยุกต์ใช้ในกระบวนแห่เฉลิมฉลองงานประเพณีเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ ถือเป็นพัฒนาการไปในระดับหนึ่ง

2. ความเชื่อและประเพณีต่างๆ ที่จัดขึ้นนั้นแฝงด้วยความเชื่อและจารีตประเพณีที่สืบทอดต่อกันมา ซึ่งมีบทบาทที่สำคัญต่อสังคมและปัจเจกบุคคล ตลอดจนพิธีกรรมที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติก็เป็นผลสะท้อนสังคมความเชื่อของกลุ่มชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับความเป็นอยู่ในปัจจุบัน

3. ความสัมพันธ์ของความเชื่อและพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอที่มีผลต่อวิถีชีวิตสามารถสะท้อนสภาพต่างๆ ได้หลายด้าน เช่น พิธีกรรม ความเชื่อ และภาพสะท้อนของสังคม เป็นต้น ซึ่งศิลปะการแสดงเอ็งกอในพิธีกรรมการแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ เป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญต่อกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน และกลุ่มคนจีนในจังหวัดนครสวรรค์ แสดงให้เห็นถึงกลุ่มของคนจีนเชื้อสายต่างๆ ที่ได้จัดกิจกรรมร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็น จีนแต้จิ๋ว จีนกวางตุ้ง จีนไหหลำ และจีนแคะ เป็นต้น ประกอบด้วย

3.1 ความสัมพันธ์ความเชื่อที่มีต่อปัจเจกบุคคล ความเชื่อที่เกิดขึ้นในแต่ละคนเป็นความเชื่อที่ไม่สามารถสกัดกั้นความเชื่อทางความคิดได้ เช่นความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ตลอดจนเคารพนับถือเจ้า เทพเจ้า โดยมีความเชื่อว่าผลที่สะท้อนกลับมาคือสิ่งที่เคารพสักการะนั้นจะบันดาลอำนาจเหนือธรรมชาติให้กับตนเองได้ตามประสงค์ทุกประการที่ต้องการ

3.2 ความสัมพันธ์ที่มีผลต่อสังคม ศิลปะการแสดงเอ็งกอ ในประเพณีการแห่เจ้าพ่อ – เจ้าแม่ปากน้ำโพ เป็นกิจกรรมหนึ่งที่เกิดจากความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชน ซึ่งจัดให้มีการแห่ขบวนรอบตลาดปากน้ำโพ มีกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนอยู่หลายกลุ่มคือ แต้จิ๋ว ไหหลำ กวางตุ้ง และจีนแคะ ที่มีความเชื่อถือในเทพเจ้าต่างๆหรือเรียกว่า เจ้าพ่อ – เจ้าแม่ ให้ความสำคัญด้วยการร่วมส่งการแสดงต่างๆ ในงานประเพณีการแห่เจ้าพ่อ – เจ้าแม่ นอกจากนี้ยังมีผลต่อด้านเศรษฐกิจเกิดการท่องเที่ยว ทำให้เกิดรายได้จากผู้มาเที่ยวชม เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับผู้ประกอบธุรกิจต่างๆ

Abstract

This research is a studied of the relationship between the Aeng Ko performing arts and ethnic diversity in Nakhonsawan Province. The objective is studied the original, faith, and ritual of the performance which effects to ethnic diversity community in Nakhonsawan province. As of this studied, results are revealed as the following.

1. The original of this performance has an idea from the Khou Leang San heroes' epic. Performers, who wear makeup and act like Busong (Chinese monk) in the epic, are rapping on armor and knocking on wood. Originally, there are 108 performers in each play but the amounts are less now because of the limitation of performers' abilities. A development of Aeng Ko performance is presented by adapting to suit the present celebration of Phak Nam Pho gods and goddesses ceremony.
2. The today presentation of faith and traditions which are hand on from parentage are an important role of society and individual. In addition, practiced rituals are also a reflection of faith group in society which shows up consistent with the present.
3. The characteristic of society can be reflected by the relationship of faith and ritual of Aeng Ko performance and revealed in ritual and faith of society. For instance, the Aeng Ko performance in the present cerebration of Phak Nam Pho gods and goddesses is the most important activity of Thai-Chinese and Chinese in Nakhosawan province. This activity is a cooperation of different Chinese ethnic groups such as Chaozhou, Guangdong, and Hainan. According to the relationship between this performance and faith, the society is affected as in the following.
    a. An idealistic of individual faith relationship cannot be limited. For instance, showing gratitude to ancestor and respect to god will receive unexpected rewards as all they need from god.
    b. The relationship affects society. This performance activity is cooperation not only between each Chinese ethnic groups but also government and private. Due to the fact that each Chinese ethnic groups belief in many gods and goddesses and realizes how important of this activity, they participate by playing their own performance in this ceremony. As a result, this activity brings many tourists in the area and increases benefit to local entrepreneur

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	
	ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
	วัตถุประสงค์หลักของแผนงานวิจัย	10
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	10
	กรอบแนวคิดในการวิจัย	11
	นิยามศัพท์เฉพาะ	12
2	การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	
	แนวคิดเกี่ยวกับบริบทของจังหวัดนครสวรรค์	13
	แนวคิดเกี่ยวกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์	42
	แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีตรุษจีนปากน้ำโพ	54
	แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีน	70
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	95
3	ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย	
	วิธีดำเนินการวิจัย	101
	ขั้นตอนการดำเนินงาน	102
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	104
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	107
	การสร้างเครื่องมือในการวิจัย	107
	การเก็บรวบรวมข้อมูล	107
	การวิเคราะห์ข้อมูล	109

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
4	ผลการวิจัย	
	ตอนที่ 1 ศึกษาความเป็นมา ความเชื่อ และพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอ	
	ความเป็นมาของศิลปะการแสดงเอ็งกอ	113
	ความเชื่อในวิถีชีวิตของชาวจีน	
	ความเชื่อเกี่ยวกับทำเลการค้า	136
	ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม	141
	ความเชื่อเกี่ยวกับการจัดสถานประกอบการค้า	142
	ความเชื่อเกี่ยวกับการลงทุน	145
	ความเชื่อเกี่ยวกับเทพบูชา	147
	ความเชื่อเกี่ยวกับการดูลักษณะคน	150
	ความเชื่อเกี่ยวกับจิตวิญญาณ	151
	ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง	152
	ตอนที่ 2 ความเชื่อและพิธีกรรมของการศิลปะการแสดงเอ็งกอที่มีผลต่อวิถีชีวิต	
	ระดับปัจเจกบุคคล	154
	ระดับสังคม	162
5	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
	สรุปผลการวิจัย	173
	ข้อเสนอแนะ	192
บรรณานุกรม		193
ภาคผนวก		
	ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	200
	ภาคผนวก ข ภาพการเก็บข้อมูลภาคสนาม	218
ประวัติผู้วิจัย		222

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	กรอบแนวคิดในการวิจัย	11
2	ระบบการปกครองศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก	39
3	การแสดงเอ็งกอที่ก่อให้เกิดปัจจัยต่างๆ ต่อสังคม	167

สารบัญภาพ

ภาพ		หน้า
1	หน้ากากเหล่าผู้กล้าเอ็งกอ	118
2	สนับแข้งโบราณแบบใช้ผ้าผูก	125
3	การแต่งหน้าแบบหลี่คุ้ย	126
4	การแต่งหน้าแบบเตียฮั๋ว	126
5	การแต่งหน้าแบบหลูต๊ีซิม	127
6	การแต่งหน้าแบบปู๋ซ้ง	127
7	การแต่งหน้าเอ็งกอ	128
8	แสดงเครื่องเซ่นไหว้เอ็งกอ	134
9	การทำพิธีการแสดงเอ็งกอ	135

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ศิลปวัฒนธรรมเป็นพลังสร้างสรรค์ที่จะช่วยให้มนุษย์ปรับเปลี่ยนอารมณ์และความรู้สึกที่ก่อให้เกิดความสมดุล สามารถพัฒนาปัญญาในการกระตุ้นการเปิดเผยออกของจิตใจและความรู้สึกเพื่อการรู้จักและหยั่งรู้ตนเองตลอดจนสามารถช่วยสะท้อนให้เห็นมิติของความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับสรรพสิ่งโดยรวม ศิลปวัฒนธรรมเป็นสื่อสากลที่อยู่เหนือข้อจำกัดของภาษาและถ้อยคำ ที่มีความอิสระจากกรอบของศาสนาและวัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรมจึงมีพลังในการช่วยค้นหาตนเอง ช่วยในการค้นพบคุณค่า ศักยภาพและความภาคภูมิใจในตนเอง รวมถึงเห็นความงดงามของระบบความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสรรพสิ่งที่แวดล้อม ก่อให้เกิดพลังสร้างสรรค์หลากหลายทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลเดชมหาราช มีพระราชดำริว่าการที่จะร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาชาติบ้านเมืองนั้น จะต้องมีการศึกษาให้เกิดความรู้ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมไทยและเล็งเห็นประโยชน์ในการที่จะนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองของชาติ ดังพระบรมราโชวาทของพระองค์ ในวันพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อวันพุธที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2549 ความตอนหนึ่งว่า

> “...การศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นการศึกษาที่สำคัญและควรจะดำเนินควบคู่ไปกับการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ เพราะความเจริญของบุคคลตลอดจนถึงความเจริญของประเทศและของโลกโดยส่วนรวมด้วยนั้น มีทั้งทางวัตถุและจิตใจ ความเจริญทั้งสองด้านนี้จะต้องมีประกอบกันเกื้อกูลและส่งเสริมกันพร้อมมูล จึงเกิดความเจริญที่แท้จริงได้ ประเทศทั้งหลายจึงต่างพยายามส่งเสริมการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมพร้อมไปกับการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์...”

ศิลปวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีอยู่ดั้งเดิมในสังคมไทยที่ได้สั่งสมและสืบสานต่อกันมาจากรุ่นต่อรุ่น ผ่านการดัดแปลงและปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจ แต่ในขณะเดียวกันก็มีวัฒนธรรมใหม่หลั่งไหลเข้ามาในสังคมไทยผ่านการค้าขาย การอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวต่างชาติและคนไทยด้วยกันเอง ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ ฯลฯ

ในอดีตการบันทึกความรู้ของศิลปวัฒนธรรมและทุนทางวัฒนธรรมมีน้อย อาจเป็นเพราะคนไทยส่วนใหญ่ไม่ได้ตระหนักถึงคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมและศิลปวัฒนธรรม เห็นว่าเป็น “ของพื้นๆ” เป็น “สิ่งที่รู้เห็นและปฏิบัติกันทั่วไปในชีวิตประจำวัน” “ไม่ใช่สิ่งที่จะสร้างความร่ำรวย” ฯลฯ นักวิจัยหลายท่านอธิบายว่าสังคมไทยเป็นสังคม “มุขปาฐะ” กล่าวคือ คนไทยนิยมการแสดงออกซึ่งความคิด ความต้องการ การสั่งสอนอบรมและถ่ายทอดความรู้ในลักษณะ “คนสัมผัสคน” ดังนั้นการบันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษรจึงมีไม่มาก ผู้เฒ่าผู้แก่ในอดีตถึงแม้ว่า “เรียนหนังสือน้อย ไม่รู้หนังสือ” แต่สามารถจดจำบทกลอน นิทาน บทกวี คำสั่งสอนจากการรับฟังและจดจำนักดนตรีเล่นเพลงโดยไม่รู้โน้ต คนไทยในอดีตสามารถจดจำเรื่องราวในวรรณกรรม เช่น ขุนช้างขุนแผน อิเหนา พระอภัยมณี ฯลฯ ได้เป็นอย่างดี (จรัส พยัคฆราชศักดิ์. มปป. หน้า 15)

อย่างไรก็ตามได้มีความตื่นตัวว่าด้วยศิลปวัฒนธรรมและทุนวัฒนธรรมก่อตัวขึ้นในบริบทของ “กระแสวัฒนธรรมชุมชน” ซึ่งนักวิชาการบางท่านสันนิษฐานว่าได้ก่อตัวขึ้นมาอย่างชัดเจนตั้งแต่กลางทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา

ประการแรก การที่สังคมไทยยอมรับและเปิดกว้างต่อวัฒนธรรมภายนอก รับวัฒนธรรมต่างชาติจากจีน อินเดียและประเทศตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาพร้อมกับกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจหลายทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้เกิดการละเลยหรือละทิ้งของดี ความรู้และภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม

นอกจากนี้การปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจอยู่ส่วนกลางมีผลทำให้ “วัฒนธรรมเมืองหลวง” มีอิทธิพลแผ่กระจายในขณะที่วัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งฝ่ายเหนือ ฝ่ายใต้และอีสานถดถ้อยหรือเลือนหายไปทุกขณะ โดยมิได้ตระหนักหรือปราศจากความรู้และความเข้าใจซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเสียดาย ในขณะที่นักคิด นักวิชาการ รวมทั้งผู้นำชุมชนเริ่มมองเห็นข้อบกพร่องของการรับวัฒนธรรมจากภายนอกมากเกินไป จนกระทั่งลืมรากฐานหรือละเลยคุณค่าศิลปวัฒนธรรมและองค์ความรู้เดิม พร้อมกันนี้ได้วิเคราะห์ไตร่ตรองเห็นว่าศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยแต่เดิมมิได้เป็นอุปสรรคของการพัฒนาแต่อย่างใด กลับมองเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น คติความเชื่อ ค่านิยม วิถีชีวิตแบบตะวันออก ซึ่งเรียบง่ายสอดคล้องกับหลักการ “พัฒนาอย่างยั่งยืน” (Sustainable Development) ในทางตรงกันข้ามเห็นว่าการรับศิลปวัฒนธรรมใหม่ที่มาพร้อมกับทุนนิยม กระแสโลกาภิวัฒน์และวัฒนธรรมการบริโภค อาจนำไปสู่การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนเพราะเห็นว่านำไปสู่การใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากเกินความพอดี ค่านิยมการบริโภคและค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น ถึงแม้ว่า

ประเทศชาติจะมีเงินตราและมูลค่าเพิ่มจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่ขาดการออมและเป็นหนี้สิน เกิดผลเสียหายต่อสภาพสิ่งแวดล้อมขึ้นมากมาย คนไทยเริ่มเข้าใจถึงอันตรายและความเสี่ยงภัยของการประกอบอาชีพแบบใหม่ (ขุนพันธรักษ์ราชเดช. มปป. หน้า 29.)

ประการที่สอง ความตื่นตัวของคนไทยที่เห็นว่า “ของดีมีอยู่” ในบ้านเมือง เห็นว่าวิถีชีวิตแบบเดิมโดยอาศัยกฎเกณฑ์ของสังคมการนำคติชนและวรรณกรรมพื้นบ้านเป็นเครื่องมือสั่งสอนอบรมพฤติกรรมของคนไทยในเรื่องต่างๆ มาใช้ให้สอดคล้องกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้ค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคมแบบดั้งเดิมยังช่วยส่งเสริมสังคมสมานฉันท์และเกื้อกูลมากกว่าระบบเศรษฐกิจที่แข่งขัน แสวงหากำไร สะสมรายได้และความมั่งคั่ง

ประการที่สาม ในหลายทศวรรษที่ผ่านมาได้มีการทำลายมรดกทางศิลปวัฒนธรรมไปค่อนข้างมากทั้งที่โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ จากโครงการพัฒนาใหม่หรือการทำกิจกรรมเชิงพาณิชย์ทำให้เกิดกระแสต้านหรือความคิดโต้กลับ เห็นว่ามรดกทางวัฒนธรรมควรจะได้รับการอนุรักษ์ควรจัดให้มีระบบจัดการส่งเสริมแบบใหม่ เรียกร้องให้คนไทยทำความเข้าใจคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทยให้มีการวิพากษ์และการตีความใหม่นำมาปรับใช้ในบริบทของสังคมไทย

ประการที่สี่ ความตื่นตัวของ “มิติพื้นที่” (Spatial Dimension of Development) ซึ่งขยายตัวเป็นอย่างมากภายหลังรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ควบคู่กับมาตรการกระจายอำนาจจากส่วนกลางให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการมอบอำนาจให้ราชการส่วนภูมิภาค (จังหวัดซีอีโอ) ประกอบกับความตื่นตัวและเติบโตของชุมชนโดยผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านที่กระจายอยู่ในหลายพื้นที่มองเห็นความสำคัญของการสร้าง “อัตลักษณ์” ของชุมชน ได้พยายามค้นหา “ของดี” และ “ภูมิปัญญา” (ชะลอ บุญช่วย. 2540. หน้า 35.)

อาจกล่าวได้ว่า สองทศวรรษที่ผ่านมาเป็นยุคแห่งการรื้อฟื้นศิลปวัฒนธรรมของไทย มีงานค้นคว้าวิจัยเกิดขึ้นทั่วประเทศทั้งภาคทางการและไม่เป็นทางการ การบันทึกความรู้ท้องถิ่นตามกระแส “วัฒนธรรมชุมชน” โดยจัดตั้งเป็นสถาบันหรือศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้นในวัดและโรงเรียนทั่วประเทศ ศิลปิน ผู้นำชุมชน รวมทั้งปราชญ์ชาวบ้านได้รื้อฟื้นความรู้ภูมิปัญญา ความชำนาญการหลายสาขา อาทิ การช่างทอผ้า ช่างเงิน ช่างทอง ศิลปินการแสดง เป็นต้น) มาตีความใหม่นำมาแปลงเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ พร้อมกับการดัดแปลงการต่อเติมให้เป็นงานศิลปะแบบใหม่ที่มีคุณค่า ซึ่งเป็นความเจริญก้าวหน้าเชิงวิชาการระดับหนึ่งที่น่ายินดี (ทัศนีย์ ทานตวนิช. 2523. หน้า 23.)

นครสวรรค์เป็นจังหวัดในภาคกลาง ซึ่งถือว่าเป็นประตูสู่ภาคเหนือมีพื้นที่ประมาณ 6,597 ตารางกิโลเมตร นับเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์อีกจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย มีพื้นที่ติดต่อกับหลายจังหวัด ได้แก่ ด้านเหนือติดต่อกับจังหวัดพิจิตรและกำแพงเพชร ทาง

ตะวันออกติดกับจังหวัดเพชรบูรณ์และลพบุรี ด้านใต้ติดกับจังหวัดสิงห์บุรี ชัยนาทและอุทัยธานี ส่วนด้านตะวันตกติดกับจังหวัดตาก จังหวัดนครสวรรค์นับเป็นเมืองต้นแม่น้ำเจ้าพระยามีชื่ออีกชื่อที่คนทั่วไปรู้จัก คือ “ปากน้ำโพ” เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ระหว่างภาคเหนือตอนล่าง ภาคกลางตอนบน ปัจจุบันชุมชนปากน้ำโพจัดเป็นศูนย์กลางทางการค้า นับเป็นแหล่งเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดนครสวรรค์เช่นกัน

ประวัติการค้าชุมชนปากน้ำโพสมัยอยุธยาแม้ไม่มีการบันทึกแต่เชื่อว่า คงมีคนจีนเข้ามาอยู่ก่อนหน้านี้แล้ว จากการศึกษาตามประวัติศาสตร์จีนในสมัยราชวงศ์ชิง ซึ่งตรงกับสมัยแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พบว่าคนจีนเริ่มหลั่งไหลออกนอกประเทศกันขนานใหญ่ มีคนจีนจำนวนมากมาประเทศสยาม ในยุคแรกจีนฮกเกี้ยนเข้ามามาก ต่อมาเป็นจีนไหหลำ จีนแต้จิ๋ว จีนฮากกาและจีนกวางตุ้งตามลำดับ ซึ่งในสมัยกรุงธนบุรีพบว่ามีจีนแต้จิ๋วมากที่สุด

ในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชสมัยสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนครสวรรค์มีคนจีนเข้ามาอาศัยอยู่มากจนพระองค์ได้ทรงแต่งตั้งนายอำเภอจีนไหหลำ แต้จิ๋ว และฮกเกี้ยนขึ้นดูแลคนจีนในปากน้ำโพในพ.ศ. 2385 นอกจากคนไทยคนจีนที่เป็นคนกลุ่มใหญ่แล้ว ยังมีชาวอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดูและซิก ชาวปากีสถานที่นับถือศาสนาอิสลาม ชาวเวียดนามที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ ชาวมอญและชาวพม่าอาศัยอยู่เป็นกลุ่มบนบกทำธุรกิจเกี่ยวกับการค้าปลีก สินค้าออกก็เป็นของป่าและสินค้าเกษตรหลากหลาย รวมทั้งเป็นแหล่งพักเรือของชาวภาคเหนือที่นำของป่ามาขาย เรียกว่า ตลาดลาว สินค้าเข้าเป็นสินค้าประเภทผ้าและสินค้าจากต่างประเทศ (กระทรวงมหาดไทย. 2541. หน้า 52.)

สมัยนั้นข้าวและไม้สักของไทยเป็นที่ต้องการของตลาดโลก การค้าในปากน้ำโพจึงคึกคักมากเพราะเป็นชุมทางตลาดข้าวและที่รวมของแพซุงไม้สัก ซึ่งเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของประเทศเพิ่มจากสินค้าเดิม ต่อมาในปีพ.ศ.2442 เปิดสถานีรถไฟปากน้ำโพทำให้สินค้าจากกรุงเทพฯ มาถึงนครสวรรค์ได้สะดวกมากยิ่งขึ้น การค้าที่ชาวนครสวรรค์เรียกว่าแควใหญ่ ยิ่งทวีความสำคัญในฐานะแหล่งรวมสินค้าจากกรุงเทพฯ แลกเปลี่ยนกับข้าว การค้าไม้สมัยนั้นเป็นของชาวอังกฤษคนไทยที่อาศัยอยู่ที่หน้าผาและเกาะยมส่วนใหญ่เป็นลูกจ้างของนายห้างฝรั่งและรับจ้างล่องแพซุงจากนครสวรรค์ลงไปกรุงเทพฯ นางซกฮุ้น แซ่อึ้ง (พ.ศ.2446 - 2538) ชาวแควใหญ่โดยกำเนิดได้บันทึกการค้ายุคนั้นว่า

> “...ปีพุทธศักราช 2465 ในสมัยนั้นที่แควใหญ่การค้ายังไม่เจริญ เมื่อถึงหน้าน้ำ เดือน 8 – เดือน 12 ต้องย้ายแพไปตลาดข้าวเพราะเรือจากแควใหญ่ แควกลางจะจอดเรือซื้อขายข้าวกันที่นั่น แควใหญ่ คือ จาก

พิษณุโลก พิจิตร ท่าอิฐ บางไผ่ แควกลาง คือ สุโขทัย คลองตาล วังนก บางระกำ ท่าโพ โพธิทะเล วังจิต บางคลาน ตลาดข้าวนี้อยู่ที่เหนือปากคลองบางกระแหและใต้ปากคลองบึงบอระเพ็ดถึงปีพ.ศ. 2471 ตลาดข้าวก็ซาลงเพราะเรือมาจอดน้อยโดยมากเขาล่องเลยมากรุงเทพฯ สิ้นสุด พ.ศ. 2473 ไม่มีใครย้ายแพไปขายของที่ตลาดข้าวกันอีก " เมื่อการรถไฟเจริญขึ้นการค้าทางน้ำก็เสื่อมถอยลง แพค้าของชำต่างๆ จึงพากันมาเปิดร้านค้าบนฝั่งคงเหลือแต่การค้าไม้ที่ยังคงใช้เส้นทางน้ำขนส่งและใช้ปากน้ำโพเป็นตลาดขายไม้ที่พ่อค้าจากกรุงเทพฯ อยุธยา ฯลฯ มาต่อรองซื้อขายกันเมื่อตกลงกันได้แล้วก็จะล่องแพซุงไปโรงเลื่อยที่ตั้งอยู่สองฝากข้างแม่น้ำเจ้าพระยาในปีพ.ศ. 2474 เกิดไฟไหม้ครั้งใหญ่ในตลาด ซึ่งนางซกฮุ้น บันทึกว่า "...ปีพ.ศ. 2474 เดือน 5 อากาศร้อนจัดได้เกิดไฟไหม้หมดทั้งตลาดเหลือแต่วัดโพธิ์และที่ทำการไปรษณีย์ นอกนั้นไหม้หมดคงจะเป็นด้วยบุญบารมีของพระเจ้าอยู่หัวท่านคุ้มครองหรืออย่างไร สถานที่และวัดวาอารามจึงได้ปลอดภัยพ้นอันตราย..."

ในยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 ชุมชนปากน้ำโพมีทหารกองญี่ปุ่นมาตั้งกองทหารคุมเส้นทางขนส่งทางรถไฟสถานีปากน้ำโพเป็นเป้าหมายการทิ้งระเบิดของสัมพันธมิตร การค้าดำเนินไปด้วยความลำบากและขาดแคลนสินค้า โดยเฉพาะยาและสินค้าอุปโภคที่มาจากกรุงเทพฯ สะพานเดชาติวงศ์ที่อยู่ระหว่างการก่อสร้างต้องหยุดชะงักลง จนเมื่อสงครามสงบจึงสร้างต่อจนเสร็จและเปิดใช้เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2493 การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ตามการเปลี่ยนของเส้นทางการคมนาคมเกิดการเปลี่ยนแปลงตามมามีทั้งผลได้และผลเสีย ถ้าโดยภาพรวมชุมชนปากน้ำโพเติบโตขึ้นโดยทรัพยากรธรรมชาติโดยมีปัจจัยจากทำธุรกิจการค้าเป็นสำคัญ นอกจากนี้การตั้งฐานบินของประเทศสหรัฐอเมริกาที่อำเภอตาคลีในปีพ.ศ. 2503 ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจในเมือง แต่หลังจากการถอนทหารอเมริกาออกจากฐานบินทุกคนก็ปรับตัวสู่ความจริง

ปัจจุบันชุมชนปากน้ำโพยังคงดำรงบทบาทสำคัญทางการค้าในภูมิภาค แต่ก็มิได้มีบทบาทกว้างขวางดั่งเดิม ทั้งนี้เพราะโลกทุกวันนี้เป็นโลกที่ไร้พรมแดน ผู้คนรู้จักเลือกการวางตัวในการดำรงชีวิตและชักชวนหมู่คณะให้เลือกการเดินทางอย่างถูกต้องเหมาะสม ดังนั้นการดำรงความเจริญให้ตนเองและชุมชนตามยุคสมัยเป็นสิ่งที่ชาวปากน้ำโพพึงตระหนักและปรับตนให้เหมาะกับสถานการณ์เพื่อความเจริญก้าวหน้าของตนและบ้านเมืองสืบต่อไป

จากการศึกษาด้านความเชื่อของคนจีนพบว่า บรรพบุรุษของชาวจีนนับถือเทพเจ้า เมื่อมาตั้งรกรากที่ใดก็จะอัญเชิญเอาเทพเจ้าที่ตนนับถือติดตัวมาด้วย ชาวจีนในชุมชนปากน้ำโพก็เช่นเดียวกันที่นับถือเจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าพ่อกวนอู เจ้าแม่ทับทิม เจ้าแม่สวรรค์ เมื่อมาอยู่ในชุมชนปากน้ำโพ ได้จัดตั้งศาลเพียงตาสำหรับเป็นที่ประทับของเจ้าพ่อ เจ้าแม่ทับทิมเพื่อกราบไหว้บูชา โดยตั้งขึ้น 2 ศาล คือ ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาทิศตะวันออกของตลาดปากน้ำโพและศาลเจ้าแม่หน้าผาริมฝั่งแม่น้ำปิงที่บ้านหน้าผาขึ้นไปทางเหนือของตลาดปากน้ำโพ

ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าแม่ทับทิม (แควใหญ่) ตั้งอยู่บนถนนสายนครสวรรค์ - ชุมแสง หันหน้าลงสู่ต้นแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณที่มีแม่น้ำสองสีสี่สายมารวมกัน เรียกว่า “ปากน้ำโผล่” หรือปากน้ำโพ ศาลเดิมเป็นอาคารไม้ใต้ถุนสูง จากจารึกในระฆังโบราณคู่ศาลได้ระบุปีที่ผู้มีจิตศรัทธานำมาถวายในค.ศ. 1870 (พ.ศ. 2413) แสดงให้ทราบว่าศาลเจ้าแห่งนี้มีอายุนานกว่า 130 ปี จึงมีการบูรณปฏิสังขรณ์หลายครั้ง จากป้ายไม้กลางศาลเขียนว่า “ปุ๊นเถ่ากงเบียว” ระบุปีที่สร้างศาลใหม่เป็นภาษาจีนหรือค.ศ. 1909 (พ.ศ. 2412) ปัจจุบันลักษณะศาลเจ้าเป็นครึ่งตึกครึ่งไม้แบ่งเป็น 3 ส่วน หน้าสุด คือ ส่วนที่สร้างใหม่ประดิษฐานแท่นบูชาเทพยดาฟ้าดิน ตอนกลางเป็นอาคารไม้ดั่งเดิม ตอนในสุดเป็นส่วนที่สร้างใหม่มีแท่นที่ประดิษฐานองค์เทพเจ้าปุ๊นเถ่ากง เป็นองค์ประธานอยู่กลางเทพเจ้ากวนอูอยู่ด้านขวา เจ้าแม่ทับทิม เจ้าแม่สวรรค์อยู่ด้านซ้าย หลังคาศาลประดับด้วยมังกรคู่ชูลูกแก้ว ปลายสันหลังทอดยาวลงมาเป็นหัวหงายที่สวยงามตระการตาเด่นตระหง่านคู่เมืองนครสวรรค์

ต่อมาประมาณ 100 ปีมาแล้ว ตลาดปากน้ำโพได้เกิดโรคอหิวาตกโรคระบาดครั้งใหญ่ ทำให้ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก บรรดาชาวจีนในปากน้ำโพได้นำเอา “กระดาษสู้” (กระดาษยันต์) จากศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าแม่ทับทิมไปเผาไฟแล้วเอาเถ้ากระดาษมาชงน้ำดื่ม ปรากฏว่าทำให้หายจากโรคระบาดส่งผลให้เป็นที่เลื่องลือกันไปทั่ว ตั้งแต่นั้นมาชาวจีนในปากน้ำโพจึงได้อัญเชิญองค์เจ้าพ่อ เจ้าแม่ทุกองค์แห่รอบตลาดปากน้ำโพในช่วงเทศกาลตรุษจีนของทุกปีจนกลายเป็นประเพณีสืบทอดกันมากกว่า 80 ปี เพื่อเป็นสิริมงคลและความเจริญก้าวหน้าด้านการค้า การเคารพกราบไหว้เปรียบเสมือนเทพเจ้าได้มาอวยชัยให้พรยังร้านค้าอันเป็นแหล่งทำกิน ในพิธีจะมีขบวนแห่มากมาย เช่น สิงโตจากคณะเชื้อสายจีนต่างๆ การแสดงเอ็งกอล่อโก้ว มังกรทอง ขบวนสาวงามนางฟ้าและขบวนเจ้าแม่กวนอิมเป็นประจำทุกปี

นอกจากนี้ในงานเทศกาลประเพณีแห่เจ้าเจ้าพ่อ เจ้าแม่ของชาวตลาดปากน้ำโพ ดังกล่าวแล้วนั้นยังได้นำเอาเรื่องราวของศิลปะการแสดงเอ็งกอมาแสดงร่วมด้วยเรียกว่า “เอ็งกอพะบู๊” เป็นการแสดงถึงการต่อสู้รบมาอยู่ในขบวนแห่พิธีไหว้เจ้าของจีนด้วย ซึ่งคนจีนในจังหวัดนครสวรรค์เชื่อว่าการไหว้เจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นเพื่อขจัดสิ่งชั่วร้ายให้หมดไปและขอพรให้ชีวิตร่มเย็นเป็นสุข

นอกจากนี้จังหวัดนครสวรรค์จะมีการจัดงานการไหว้เจ้าประจำปีเพื่อสิริมงคล ชาวนครสวรรค์มีความเชื่อว่าเจ้าพ่อเจ้าแม่ทั้งหลายคุ้มครองชาวนครสวรรค์ให้สงบสุขร่มเย็นขจัดสิ่งชั่วร้าย จึงจัดขบวนแห่และจัดงานเลี้ยงเฉลิมฉลองขอบคุณท่านที่ช่วยดูแลคุ้มครองและขอพรศิลปะการแสดงเอ็งกอในขบวนดังกล่าว ทำให้ขบวนมีสีสันมากขึ้นและนักแสดงเอ็งกอจะเข้าไปอวยพรในบ้านที่มีการเซ่นไหว้เจ้าและเข้าไปเคารพเจ้าในบ้านที่เปิดให้เข้าไปปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายและอวยพรก่อนออกมาจากบ้าน ชาวปากน้ำโพไม่ว่าจะเชื้อชาติไทยหรือจีนจะถือว่าวันนี้เป็นวันมงคลเริ่มต้นชีวิตที่ดีใหม่อีกครั้ง

ความเป็นมา ภูมิปัญญา รูปแบบวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและการสร้างเอกลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย เพื่อนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่หลากหลายไปสู่การสร้างคุณค่าทางการศึกษา เศรษฐกิจ สังคมและการปกครอง รวมทั้งยังจะช่วยเอื้อให้เกิดความร่วมมือในการลดช่องว่างในสังคมในสังคมไทย ตลอดจนส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาสังคมในโดยรวม (สัมภาษณ์สมชาย หรรษคุณาชัย. 11 มกราคม 2554)

ดังนั้นการที่สังคมไทยมีความรู้ความเข้าใจและให้ความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและมีสันติ ในหลักการของความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ให้คำนึงถึงสิทธิทางวัฒนธรรม (Cultural Rights) ที่อาจแตกต่างกันของผู้คนในชาติพันธุ์ต่างๆ มาแบ่งแยกข่มเหง รังแก ความเป็นสิทธิมนุษยชน (Human Right) หากแต่ต้องยอมรับเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเรียนรู้ที่จะสร้างคุณค่าให้แก่กันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรมของยูเนสโกปี 2001 ที่เสนอให้ทุกประเทศยอมรับและดำเนินงานการประกันการเคารพในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ด้วยการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคมภายใต้กรอบแห่งประชาธิปไตยและการสร้างบรรยากาศแห่งความสร้างสรรค์วัฒนธรรมในการพัฒนาสังคม

ประเทศไทยและแผ่นดินไทยเป็นที่รวมของคนหลายเชื้อชาติและสัญชาติที่เรียกตนเองว่า “ไทย” ทุกคนและในความหมาย “คนไท” หมายถึง ผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษหลายเผ่าพันธุ์อพยพโยกย้ายมาอยู่รวมกันบนแผ่นดินสุวรรณภูมิหรือที่เรียกว่า “ขวานทอง” นี้ ทำให้สามารถสรุปได้ว่าประเทศไทยยอมรับในความหลากหลายของชาติพันธุ์หรือความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Diversity) มานาน

องค์การสหประชาชาติหรือหน่วยงานย่อย คือ องค์การยูเนสโกจะหันมาให้ความสำคัญและนำเสนอ 2001 Universal Declaration หรือปฏิญญาสากลว่าด้วยความหลากหลาย จนนำไปสู่การประกาศเป็น Unesco and Cultural Diversity หรือยูเนสโกกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ในเวลาต่อมา โดยได้เสนอให้ทุกประเทศยอมรับและดำเนินการในสองสิ่ง (กระทรวงวัฒนธรรม. 2553: ออนไลน์) คือ

1. การเคารพในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้วยการมีส่วนร่วมของของทุกคนในสังคมภายใต้กรอบแห่งประชาธิปไตย

2. การส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศแห่งความสร้างสรรค์ และทำให้วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสังคมนั้นๆ

อีกนัยหนึ่ง หมายถึง การรณรงค์ให้ชาวโลกตระหนักและให้ความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและมีสันติ ด้วยการยอมรับและเรียนรู้ในความเหมือนและความต่างในวัฒนธรรมของมนุษย์ ไม่อยากให้ความเชื่อหรือการปฏิบัติในวิถีชีวิตดังกล่าวที่เรียกว่า สิทธิทางวัฒนธรรม (Cultural Rights) ที่อาจแตกต่างกันของผู้คนที่อาศัยอยู่ในโลกใบเดียวกันที่ต้องมาแบ่งแยกข่มเหง รังแกความเป็นสิทธิมนุษยชน (Human Right) หรือในขั้นรุนแรงที่ต้องต่อสู้และทำลายล้างความสงบสุขของโลก ในทางตรงกันข้ามหากประชากรผู้เป็นสมาชิกของสังคมเป็นพลเมืองของประเทศ เป็นประชากรของโลก ต่างยอมรับเคารพในความแตกต่างทางวัฒนธรรมและเรียนรู้ที่จะสร้างคุณค่าให้แก่กันและกัน จะทำให้ทุกชีวิตในโลกอยู่รวมกันได้อย่างสันติสุข ดังนั้น การยอมรับหลักการของความหลากหลายทางวัฒนธรรมนับเป็นพื้นฐานสำคัญที่สมาชิกของทุกสังคมควรตระหนักและยอมรับในหลักการนี้

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและเคารพในสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรม ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับงานวัฒนธรรมอย่างน้อย 4 มาตรา คือ

1. มาตรา 46 พูดถึงการที่บุคคลอยู่รวมกันเป็นท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ

2. มาตรา 69 ระบุไว้ว่าบุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ พิทักษ์ปกป้องและสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น อนุรักษ์ทรัพยากรของชาติและสิ่งแวดล้อม

3. มาตรา 81 บทบัญญัติเกี่ยวกับบทบาทของรัฐ รัฐมีหน้าที่ที่ต้องจัดการศึกษา อบรม สนับสนุน ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ

4. มาตรา 289 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมของท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุปจะพบว่า ความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนจะมีความสัมพันธ์กับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของจังหวัดนครสวรรค์ โดยเฉพาะด้วยความผูกพันยาวนานทางด้าน

ศิลปวัฒนธรรมที่ใกล้ชิดทำให้ความสัมพันธ์ด้านสังคมและวัฒนธรรมระหว่างไทย - จีน พัฒนาไปอย่างใกล้ชิดและแนบแน่นมาโดยตลอด ประชาชนของทั้งสองประเทศมีการไปมาหาสู่เพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนด้านศิลปวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การแลกเปลี่ยนการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านประจำชาติ ซึ่งประสบผลสำเร็จอย่างดีและได้รับการต้อนรับอย่างดียิ่งจากประชาชนของแต่ละฝ่ายไปจนถึงความร่วมมือทางด้านศาสนา จากการที่ไทยเป็นเมืองพุทธและจีนได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีคนนับถือศาสนาพุทธมากที่สุดในโลกประเทศหนึ่ง คือ ประมาณ 100 ล้านคน (ชะลอ บุญช่วย. 2552. หน้า 12)

นอกจากนี้ความสัมพันธ์ในด้านนี้ยังได้รับการส่งเสริมโดยพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ของไทย โดยเฉพาะสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งทรงสนพระทัยในภาษาวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของจีน ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน รวมทั้งเยาวชนของไทยในการศึกษาเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมจีน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ รวมทั้งสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณ์วลัยลักษณ์อัครราชกุมารี ซึ่งทรงริเริ่มการแสดงดนตรี “สายสัมพันธ์สองแผ่นดิน” ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการส่งเสริมความร่วมมือด้านวัฒนธรรมระหว่างกัน ทั้งนี้ความสัมพันธ์ด้านสังคมและวัฒนธรรมนับวันจะยิ่งมีความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากเกี่ยวพันอย่างลึกซึ้งต่อการส่งเสริมความสัมพันธ์ในระดับประชาชน ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาความสัมพันธ์ของชาติพันธุ์ระหว่างไทย - จีนที่ส่งผลต่อชาติพันธ์อื่นๆ ด้วย

จากความสำคัญดังกล่าว คณะผู้วิจัยมีความสนใจการศึกษาศิลปะการแสดงเอ็งกอกับความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีความสัมพันธ์กับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของจังหวัดนครสวรรค์ โดยเฉพาะจังหวัดนครสวรรค์เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ เช่น ชาวไทย ชาวจีนฮกเกี้ยน แต้จิ๋ว ฮากกา ไหหลำ และกวางตุ้ง ชาวอินเดียทั้งที่นับถือศาสนาฮินดูและซิกค์ ชาวปากีสถานที่นับถือศาสนาอิสลาม ชาวเวียดนามนับถือศาสนาคริสต์ ชาวมอญและชาวพม่าอาศัยอยู่เป็นกลุ่มบนบกที่ดำเนินธุรกิจการค้าปลีก มีความสัมพันธ์และการประสานความร่วมมือโดยนำวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อในศิลปะการแสดงเอ็งกอของชุมชนปากน้ำโพ ที่แสดงถึงความสามัคคี ทำให้จังหวัดนครสวรรค์เจริญรุดหน้าในทุกด้านและนับวันจะยิ่งพัฒนาต่อไปอย่างต่อเนื่องและลึกซึ้ง ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ตลอดจนเป็นประโยชน์ต่อสันติภาพและความเจริญรุ่งเรืองต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาความเชื่อและพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอในวิถีชีวิตชาวจีน จังหวัดนครสวรรค์

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอ กับวิถีชีวิตในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของจังหวัดนครสวรรค์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอในวิถีชีวิตชาวจีน จังหวัดนครสวรรค์ ที่นำไปสู่การรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

2. ทราบถึงการดำรงอยู่และความเกี่ยวพันกันของวัฒนธรรมจีนท่ามกลางความแตกต่างทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น ที่มีความสัมพันธ์ในศิลปะการแสดงเอ็งกอ จังหวัดนครสวรรค์

3. ผลการวิจัยสามารถเป็นแนวทางในการอนุรักษ์เผยแพร่และส่งเสริมประเพณีที่ดีงามของท้องถิ่นให้สืบเนื่องต่อไป

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

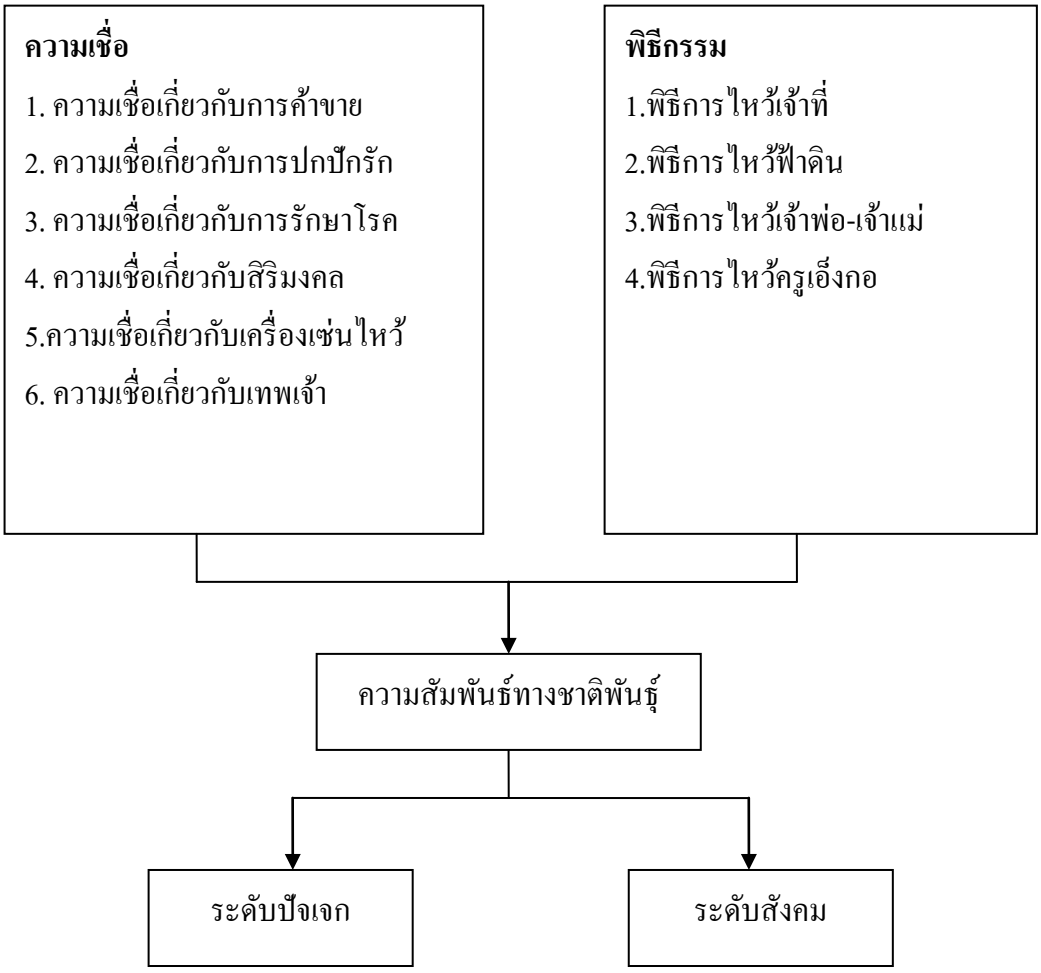

ตาราง 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ความสัมพันธ์ หมายถึง ความเชื่อมโยงกันในงานวิจัยฉบับนี้หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการแสดงเอ็งกอกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จังหวัดนครสวรรค์

2. ศิลปะการแสดงเอ็งกอ หมายถึง การแสดงออกด้วยอารมณ์ ความรู้สึกและเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับตำนานการต่อสู้ของผู้กล้า 108 คนแห่งเขาเหลียงซาน ซึ่งประกอบด้วยท่าทางการต่อสู้ ดนตรีและการแต่งหน้าที่นำความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนเพื่อเป็นการสื่อสารระหว่างชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์

3. ชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูด ตระกูลเดียวกันและสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกันในงานวิจัยนี้หมายถึง ชาวไทย ชาวจีนฮกเกี้ยน แต้จิ๋ว ฮากกา ไหหลำและกวางตุ้ง ชาวอินเดียทั้งที่นับถือศาสนาฮินดูและซิกค์ ชาวปากีสถานที่นับถือศาสนาอิสลาม ชาวเวียดนามนับถือศาสนาคริสต์ ชาวมอญและชาวพม่าที่อาศัยอยู่ในชุมชนปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

4. ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับอำนาจเหนือธรรมชาติว่ามีอยู่จริงและสามารถให้คุณหรือโทษต่อมนุษย์ได้ ในที่นี้หมายถึง ความเชื่อที่เกี่ยวกับเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ ด้านประเพณีและพิธีกรรม

5. คนไทยเชื้อสายจีน หมายถึง บุคคลผู้ที่มีบรรพบุรุษเป็นคนต่างด้าวที่เป็นคนจีนหรือคนต่างด้าวที่เป็นคนจีนได้รับสัญชาติเป็นคนไทยแล้ว ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ตำบลปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์

6. อิทธิพลต่อวิถีชีวิต หมายถึง อำนาจของความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีน ตำบลปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์

7. ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ หมายถึง เอกลักษณ์ทางชาติพันธ์ด้วยการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคมภายใต้กรอบแห่งประชาธิปไตย รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศแห่งความสร้างสรรค์และทำให้วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสังคมนั้นๆ

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารหรือการทบทวนวรรณกรรม เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร ตำรา บทความทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ครอบคลุมเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. เอกสารเกี่ยวกับบริบทของจังหวัดนครสวรรค์
2. เอกสารเกี่ยวกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์
3. เอกสารเกี่ยวกับประเพณีตรุษจีนปากน้ำโพ
4. เอกสารเกี่ยวกับความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีน
5. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับจังหวัดนครสวรรค์ถึงประเพณีตรุษจีน ความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีน รวมทั้งเอกสารงานวิจัยต่างๆ เพื่อทบทวนแนวคิดอันจะนำไปสู่การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลต่อไปดังนี้

1. เอกสารเกี่ยวกับบริบทของจังหวัดนครสวรรค์

จังหวัดนครสวรรค์ เป็นจังหวัดที่อยู่ตรงระหว่างภาคเหนือกับภาคกลาง ซึ่งเป็นทางผ่านของการคมนาคมทั้งในอดีตและปัจจุบัน ดังนั้นจังหวัดนครสวรรค์จึงมีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมและประเพณี จากการศึกษาผู้วิจัยได้นำข้อมูลของจังหวัดนครสวรรค์มาเป็นข้อมูลเสริมเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานดังต่อไปนี้

ประวัติการตั้งถิ่นฐาน

หลักฐานทางโบราณคดีที่ได้จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีหลายแห่งในจังหวัดนครสวรรค์ โดยเฉพาะในช่วง 15 ปีที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นร่องรอยของการเข้ามาตั้งถิ่นฐานและใช้พื้นที่ประกอบกิจกรรมต่างๆ ของผู้คนในบริเวณนี้ ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ประมาณ 3,000 – 2,700 ปีมาแล้ว บางแห่งอาจไกลถึง 4,500 – 3,500 ปี เช่นแหล่งโบราณคดีบ้านใหม่ชัยมงคล ตำบลสร้อยทอง อำเภอตาคลี (สุรพล นาถะพันธุ์. 2539. หน้า 112) ชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์เหล่านี้มักเลือกพื้นที่ในการตั้งถิ่นฐานโดยพิจารณาถึงแหล่งน้ำ พื้นที่ราบสำหรับการปลูกข้าวและพื้นที่แบบลอนลูกคลื่นสำหรับปลูกพืชไร่ เลี้ยงสัตว์ ล่าสัตว์ป่า และเก็บพืชป่า เช่น บ้านพุขมิ้น

บ้านพุช้างล้วง บ้านจันเสน บ้านใหม่ชัยมงคลในอำเภอตาคลี บ้านหนองใหญ่ บ้านพุนิมิต บ้านซับตะเคียนในอำเภอตากฟ้าเป็นต้น (กรมศิลปากร. 2531. หน้า 122)

แหล่งโบราณคดีดังกล่าวมีลักษณะเป็นที่ราบลอนลูกคลื่นที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำที่มีน้ำซึมซับ ที่เรียกว่า พุ หรือ ซับ หรือ ชอน ความเหมาะสมของพื้นที่ทำให้บางแห่งอาจมีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของผู้คนมากกว่า 1 สมัย เช่น บ้านใหม่ชัยมงคล มีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอย่างน้อย 2 สมัย คือ สมัยก่อนยุคเหล็กและสมัยยุคเหล็ก ครอบคลุมระยะเวลานับพันๆ ปี โดยอาจมีคนเริ่มเข้ามาใช้พื้นที่นี้ในช่วงระหว่าง 4,500 – 3,500 ปีมาแล้ว และใช้ต่อเนื่องกันมาจนกระทั่งราว 1,500 ปี จึงมีการทิ้งร้างพื้นที่ไป ดังจะเห็นได้จากโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นในบริเวณนี้ซึ่งมีหลากหลายประเภท ส่วนใหญ่เป็นเศษภาชนะดินเผาประเภทต่างๆ ทั้งที่มีการตกแต่งด้วยลายขีดเป็นเส้นคดโค้งผสมกับแถบของลายกดประทับเป็นจุดสี่เหลี่ยมเรียงกัน และแบบลายเชือกทาบแบบผิวเรียบและแบบผิวขัดมัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีโบราณวัตถุประเภทเครื่องมือเครื่องใช้และเครื่องประดับที่ทำด้วยหินขัด ดินเผา เปลือกหอยทะเล สำริดและเหล็ก (กรมศิลปากร. 2531.หน้า 138) บางแห่งก็มีการอยู่อาศัยสืบเนื่องมาจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ คือ สมัยทวารวดี โดยมีการสร้างคูน้ำคันดินล้อมรอบและมีโบราณวัตถุแบบทวารวดีปรากฏสืบเนื่องมา เช่น จันเสน เป็นต้น

ชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ดังกล่าว ส่วนใหญ่มักเป็นชุมชนหมู่บ้านเกษตรกรรมขนาดเล็ก ที่รู้จักการถลุงโลหะและหล่อสำริดทำเครื่องมือเครื่องใช้ ชุมชนเหล่านี้ตั้งอยู่ไม่ไกลจากแหล่งโลหะที่สำคัญ คือ ทองแดงและเหล็ก แถบเทือกเขาวงพระจันทร์ เขาพระงามในอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี และเนินเขารอบๆ เขาแม่เหล็กในอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดให้ผู้คนจากที่ต่างๆ เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ ชุมชนเหล่านี้แม้ว่าจะเป็นชุมชนขนาดเล็กทว่าไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่มีเครือข่ายติดต่อสัมพันธ์และร่วมวัฒนธรรมกับชุมชนก่อนประวัติศาสตร์แหล่งต่างๆ ในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย โดยเฉพาะในบริเวณลุ่มน้ำลพบุรี - ป่าสัก ทางซีกตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาเพราะมีรูปแบบในการฝังศพและภาชนะดินเผาที่ใช้ในการเซ่นศพ รวมทั้งเครื่องประดับที่ทำจากเปลือกหอยทะเลและเครื่องมือสำริดที่คล้ายคลึงกัน (ศรีศักร วัลลิโภดม. ม.ป.ป. หน้า 46) ชุมชนเหล่านี้น่าจะมีความสัมพันธ์กับชุมชนที่อยู่แถบชายทะเลด้วย โดยมีการแลกเปลี่ยนสินค้า เช่น เปลือกหอยทะเลเพื่อนำมาทำเครื่องประดับ อีกทั้งยังมีการส่งต่อข้ามเทือกเขาเพชรบูรณ์ไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้วย เพราะพบเครื่องประดับที่ทำด้วยเปลือกหอยทะเลที่แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาทและบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดนครราชสีมา (ศรีศักร วัลลิโภดม. ม.ป.ป. หน้า 39) นอกจากนี้รูปแบบขวานสำริดและแม่พิมพ์ที่ทำด้วยดินเผาทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ที่พบในแหล่งโบราณคดีบ้านหนองใหญ่ ตำบลตากฟ้า อำเภอตากฟ้า แหล่งโบราณคดีบ้านใหม่ชัยมงคล ตำบลสร้อยทอง อำเภอตาคลี (พบแค่เศษแม่พิมพ์ ซึ่งมีร่องรอย

การใช้งานมาแล้ว) เช่นเดียวกับบรรดาแหล่งโบราณคดีลุ่มน้ำลพบุรี - ลุ่มน้ำป่าสักอื่นๆ อีกหลายแห่งที่คล้ายกันกับแบบที่พบในมณฑลยูนานทางตอนใต้ของประเทศจีนและในลุ่มแม่น้ำแดงและแม่น้ำมาในตอนเหนือของประเทศเวียดนาม (ศรีศักร วัลลิโภดม. ม.ป.ป. หน้า 44 – 45) ยังสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่เกิดจากการติดต่อกันในยุคสำริดโดยผ่านทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สำหรับการติดต่อกับภายนอกในยุคสำริด ทำให้มีการเคลื่อนย้ายประชากรจากภายนอกเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณชีกตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา มีชุมชนเกิดขึ้นมากทั้งขนาดเล็กและใหญ่ บางแห่งมีการขยายตัวของชุมชน ซึ่งพัฒนาเข้าสู่ยุคโลหะตอนปลายหรือยุคเหล็กเมื่อประมาณ 2,500 ปีที่ผ่านมา ในยุคนี้มีการนำเหล็กมาทำเครื่องมือเครื่องใช้และอาวุธแทนสำริด ยกเว้นของที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมที่ยังคงทำด้วยสำริด ขณะเดียวกันบรรดาเครื่องประดับที่ทำด้วยหิน กระดูก และเปลือกหอย ก็ถูกแทนที่ด้วยหินมีค่า เช่น คาร์เนเลียน อะเกต และที่สำคัญคือ แก้ว (ศรีศักร วัลลิโภดม. ม.ป.ป. หน้า 48) ซึ่งเป็นสิ่งที่รับมาจากวัฒนธรรมใหม่ คือ วัฒนธรรมอินเดีย เช่นเดียวกับเทคโนโลยีการทำเหล็ก สิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของการติดต่อระหว่างชุมชนในบริเวณนี้กับชุมชนในอินเดียที่มีมาอย่างต่อเนื่อง จากลักษณะและรูปแบบของโบราณวัตถุที่ทำด้วยสำริดและเหล็กที่มีรูปทรงสวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อยและมีความหลากหลายในเรื่องรูปแบบตามหน้าที่เฉพาะอย่าง สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของสังคมในยุคโลหะตอนปลายว่าเป็นสังคมที่มีขนาดใหญ่และซับซ้อนขึ้น มีประชากรมากและเริ่มมีความแตกต่างในเรื่องชนชั้นและฐานะของบุคคล เกิดการรวมตัวกันเป็นบ้านเมืองหรือแคว้นเล็กๆ ที่มีเจ้าเมืองซึ่งเรียกว่า “chiefdom” ซึ่งการปกครองที่เกิดขึ้นกับบ้านเมืองหรือแคว้นเล็กๆ เหล่านี้มีการปกครองเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกัน แต่มีความสัมพันธ์กันทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการติดต่อกับบ้านเมืองที่อยู่โพ้นทะเล ทำให้มีการแต่งงานผสมผสานกันและยังมีกลุ่มชนจากภายนอกเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นไพร่บ้านพลเมืองด้วย ความแตกต่างด้านเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ ภาษา ศาสนาและขนบประเพณีของกลุ่มคนที่มาอยู่รวมกันในสังคมนี้ ทำให้ผู้ที่เป็นหัวหน้าในการปกครองต้องสร้างบูรณาการทางวัฒนธรรม เพื่อขจัดความแตกต่างและปัญหาทางวัฒนธรรมที่เป็นต้นเหตุของความขัดแย้ง โดยเลือกที่จะรับวัฒนธรรมอินเดียเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมพื้นเมืองทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ขึ้น

โครงสร้างของชุมชนภายใต้วัฒนธรรมยุคใหม่ที่รับอิทธิพลจากอารยธรรมอินเดียจะเปลี่ยนไปทั้งทางกายภาพและทางสังคม กล่าวคือ เป็นชุมชนระดับเมืองที่มีการขุดคูน้ำและสร้างคันดินล้อมรอบชุมชนและมีศาสนสถานเป็นศูนย์กลางของชุมชน แทนป่าช้าหรือแหล่งฝังศพในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งค่อยๆ ลดน้อยลง เพราะมีการรับเอาประเพณีเผาศพตามอย่างพวกอินเดียเข้ามาแทน บางชุมชนเป็นการพัฒนาต่อเนื่องขึ้นมาจากชุมชนเกษตรกรรมในยุคเหล็กตอนปลาย ในขณะ

ที่บางแห่งก็เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ในบริเวณที่ราบลุ่มใกล้แม่น้ำลำคลอง เช่น เมืองบนในอำเภอพยุหะคีรี การรับวัฒนธรรมอินเดียทำให้สังคมมีความซับซ้อนขึ้น มีศาสนา ภาษา ตัวอักษร ระบบกษัตริย์และศิลปกรรมที่มีอารยธรรมอินเดียเป็นองค์ประกอบร่วม นับเป็นยุคต้นของสมัยประวัติศาสตร์ซึ่งอาจจะถือได้ว่าอยู่ในช่วงสมัยทวารวดี ซึ่งเจริญรุ่งเรืองในราว 1,500 ปีมาแล้ว ยกเว้นจันเสนในอำเภอตาคลีที่พัฒนาเป็นชุมชนเมืองที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบในสมัยฟูนัน ประมาณ 1,700 ปีมาแล้ว และอยู่สืบเนื่องมาจนถึงสมัยทวารวดีในพุทธศตวรรษที่ 11 – 12 (ศรีศักร วัลลิโภดม. ม.ป.ป. หน้า 74-75)

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์

นครสวรรค์เป็นเมืองที่มีพัฒนาการอันยาวนาน ต่อเนื่องกันมาตั้งแต่เริ่มตั้งชุมชนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์เมื่อประมาณ 3,000 กว่าปีมาแล้ว เป็นชุมชนที่มีความเจริญมาก่อนที่จะรับอิทธิพลจากภายนอก โดยเริ่มจากหมู่บ้านขนาดเล็ก มีการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ รู้จักการทำเครื่องปั้นดินเผาและทำขวานหินขัด หลังจากนั้นจึงพัฒนาขึ้นมาเป็นชุมชนที่ใช้โลหะ คือ สำริดและเหล็ก ทำเครื่องมือเครื่องใช้ มีการทำลูกปัดหินและเครื่องประดับที่ทำจากเปลือกหอยทะเล บางแห่งรู้จักการทอผ้า เพราะพบแวดินเผา (เครื่องช่วยปั่นด้าย) สังคมเริ่มขยายตัวเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่และซับซ้อน อาจมีการแบ่งงานกันทำตามเพศและวัย เริ่มมีความเชื่อเพราะบางแหล่งพบภาชนะดินเผารูปวัว ตุ๊กตาดินเผา เป็นที่น่าสังเกตว่าชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายเหล่านี้มักอยู่ในเขตที่ดอนใกล้แหล่งน้ำที่มีน้ำซึมซับที่เรียกว่า พุ หรือ ซับ ในบริเวณที่ไม่ไกลจากแหล่งแร่เหล็กและทองแดง เช่น บ้านพุขมิ้น บ้านพุช้างล้วง บ้านใหม่ชัยมงคล บ้านจันเสนในอำเภอตาคลี บ้านหนองใหญ่ บ้านพุนิมิต บ้านซับตะเคียนในอำเภอตากฟ้า บ้านพุชาง บ้านพุวิเศษ บ้านซับกระโดนในอำเภอพยุหะคีรี เป็นต้น ชุมชนเหล่านี้มิได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวแต่มีการติดต่อและสร้างเครือข่ายถึงกัน รวมทั้งมีความสัมพันธ์กับชุมชนที่อยู่แถวชายฝั่งทะเลด้วย ดังจะเห็นได้จากรูปแบบในการฝังศพ ภาชนะดินเผา เครื่องประดับที่ทำจากเปลือกหอยทะเล เครื่องมือสำริดและเหล็กที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้บรรดาเครื่องประดับที่ทำจากหินมีค่า เช่น คาร์เนเลียน อะเกต และลูกปัดแก้ว ที่พบมากในยุคโลหะตอนปลายของชุมชนเหล่านี้ ยังชี้ให้เห็นถึงการติดต่อและรับวัฒนธรรมอินเดียเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมพื้นเมือง ก่อนที่จะพัฒนาขึ้นเป็นชุมชนเมืองที่มีรูปแบบผังเมืองที่ชัดเจนในสมัยประวัติศาสตร์

ชุมชนสมัยประวัติศาสตร์ตอนต้นเหล่านี้ เป็นชุมชนระดับเมืองที่มีระบบและโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่ซับซ้อน ซึ่งแสดงถึงการรับอิทธิพลจากอินเดียเข้ามาปรุงแต่งจนกลายเป็นวัฒนธรรมที่เรียกกันว่า วัฒนธรรมทวารวดี (ประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 – 16) ดัง

ปรากฏหลักฐานการสร้างบ้านเมืองที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ มีวัดหรือศาสนสถานเป็นศูนย์กลางของชุมชนแทนแหล่งฝังศพหรือป่าช้า เนื่องจากมีประเพณีการเผาศพแทนการฝังศพ มีศาสนา ภาษา ตัวอักษร ระบบชนชั้นอันประกอบด้วย ชนชั้นปกครอง ได้แก่ กษัตริย์ พราหมณ์ ปุโรหิต ขุนนาง และชนชั้นที่ถูกปกครอง ได้แก่ ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้และรูปเคารพที่เป็นแบบทวารวดี ชุมชนในยุคนี้มักตั้งอยู่ในเขตใกล้แม่น้ำลำคลองเพื่อความสะดวกในการคมนาคม จากการสำรวจจากภาพถ่ายทางอากาศประกอบกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ก็ได้พบชุมชนโบราณสมัยทวารวดีมากกว่า 20 เมือง กระจายอยู่ตามอำเภอต่างๆ เช่น เมืองจันเสน (ศรีศักร วัลลิโภดม. ม.ป.ป หน้า 52) ในอำเภอตาคลี เมืองบนในอำเภอพยุหะคีรี เมืองทัพชุมพลในอำเภอเมืองนครสวรรค์ เมืองดอนคา เมืองหัวถนนในอำเภอท่าตะโกและเมืองดงแม่นางเมือง ในอำเภอบรรพตพิสัย เป็นต้น เมืองต่างๆ เหล่านี้ได้มีการดำเนินการทางโบราณคดีโดยกรมศิลปากร ทำให้ได้พบร่องรอยลักษณะของเมืองที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบทั้งแบบชั้นเดียวและสองชั้น สระน้ำ ตลอดจนโบราณสถานโบราณวัตถุต่างๆ

ลักษณะของชุมชนโบราณเหล่านี้ตลอดจนโบราณสถานและศิลปวัตถุที่ขุดพบในบริเวณเมืองโบราณดังกล่าว มีความคล้ายคลึงหรือมีลักษณะร่วมสมัยกับเมืองทวารวดีอื่นๆ ที่สำคัญและมีชื่อเสียง เช่น อู่ทอง นครปฐม พงตึก ฯลฯ และเป็นศิลปะที่เกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลคัมภีร์สันสกฤต เช่น เจดีย์หมายเลข 1 ในกลุ่มโบราณสถานโคกไม้เดนที่เมืองบน ซึ่งมีรูปลักษณ์และลวดลายปูนปั้นที่ฐานเจดีย์ เป็นภาพเล่าเรื่องชาดกในพุทธศาสนาคล้ายเจดีย์จุลปะโทนที่นครปฐม นอกจากนี้พวกโบราณวัตถุ เช่น ตะเกียงโรมันทำด้วยดินเผา ตุ๊กตาดินเผารูปเด็ก รูปคนจูงลิง รูปนางยักษีหารีติ พระพิมพ์ดินเผา กำไลสำริด ลูกปัดหินสี ฯลฯ ก็มีลักษณะเหมือนกับที่พบที่อู่ทองและนครปฐม โดยเฉพาะเมืองดงแม่นางเมืองจัดว่าเป็นเมืองที่สำคัญทางประวัติศาสตร์มากที่สุดเมืองหนึ่ง เพราะนอกจากจะพบโบราณวัตถุโบราณสถานมากกว่าเมืองอื่นๆ แล้วยังได้พบศิลาจารึกซึ่งบอกศักราชแน่นอน ต่างกับจารึกสมัยทวารวดีอื่นๆ ที่มักไม่มีศักราชกำกับทำให้ต้องอาศัยรูปแบบทางศิลปกรรมมากำหนดอายุ (จารึกนี้ คือ จารึกหลักที่ 35)

สิ่งที่น่าสังเกตของดินแดนนครสวรรค์ในสมัยทวารวดีนี้ คือ เป็นชุมชนที่มีการติดต่อกับภายนอกหรือมีการค้าทางไกลในระดับที่สูงพอสมควร เห็นได้จากงานทางศิลปะและสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวโยงกับอินเดีย ตลอดจนศิลปวัตถุพวกลูกปัด เครื่องประดับประเภทหินและแก้วที่มาจากต่างประเทศ ทำให้นครสวรรค์ปรากฏบทบาทและความสำคัญขึ้นในฐานะเป็น “รัฐกึ่งกลาง” เชื่อมระหว่างทิศตะวันตกกับทิศตะวันออกโดยมีหน้าบ้านอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ เนื่องจากนครสวรรค์เป็นส่วนหนึ่งของดินแดนทวารวดีภาคกลาง ซึ่งเป็นจุดส่งต่ออารยธรรมอินเดียไปทางเขมรและเวียดนามภาคกลางในปัจจุบัน นอกจากนี้ชุมชนในนครสวรรค์ยังมีความสัมพันธ์ทาง

วัฒนธรรมอย่างใกล้ชิดกับชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังจะเห็นได้จากลักษณะการวางผังเมืองมีคูน้ำคันดินล้อมรอบ 2 ชั้นที่เมืองบน เมืองดงแม่นางเมืองและเมืองทัพชุมพล ซึ่งคล้ายกับเมืองโบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เมืองสีมาที่นครราชสีมา เมืองแอมที่ขอนแก่น บ้านตาดทองที่ยโสธร เป็นต้น ยังมีหลักฐานทางวัฒนธรรมอื่นๆ ที่ยืนยันความเกี่ยวข้องกัน เช่น ใบเสมาหินที่ปักอยู่รอบเนินศาสนสถานที่ดงแม่นางเมือง ซึ่งมีแพร่หลายในบริเวณศาสนสถานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเช่นกัน

ครั้นถึงสมัยสุโขทัย (พุทธศตวรรษที่ 18 – 20) เมืองดงแม่นางเมืองที่เคยรุ่งเรืองมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 16 ก็หมดความสำคัญลง บทบาทและความสำคัญของนครสวรรค์ที่เคยมีมาในอดีตได้ย้ายไปที่ลพบุรีซึ่งเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมเขมรในภาคกลางของประเทศไทย แต่ตลอดระยะเวลาที่อารยธรรมเขมรครอบงำบริเวณภาคกลางของไทยนั้น กลับไม่ปรากฏหลักฐานทางโบราณวัตถุร่วมลักษณะศิลปะเขมรที่จังหวัดนครสวรรค์เลย ศิลปวัตถุที่พบที่นครสวรรค์ในช่วงระยะเวลานี้ ซึ่งได้แก่ พระพุทธรูปและพระพิมพ์ จะมีลักษณะเดียวกับที่พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะอยุธยา คือ มีลักษณะของรัฐสยาม (ในครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 8 เป็นยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงมาสู่อารยธรรมไทย) ในสมัยสุโขทัยนี้เมืองนครสวรรค์ได้ปรากฏชื่อ “เมืองพระบาง” ขึ้นมาแทนที่ดงแม่นางเมืองที่เสื่อมไป เห็นได้จากศิลาจารึกสุโขทัยหลายหลักที่เอ่ยถึงเมืองนี้ในฐานะเมืองสำคัญทางใต้ของอาณาจักรสุโขทัย เช่น ศิลาจารึกหลักที่ 1 ที่กล่าวถึงอาณาเขตอันกว้างขวาง ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงและเมืองสำคัญทางทิศใต้ว่า “...เบื้องหัวนอน รอดคนที่พระบาง แพรก สุพรรณภูมิ ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช ฝั่งทะเล สมุทรเป็นที่แล้ว...” ศิลาจารึกที่ 8 กล่าวถึงเรื่องราวในสมัยพระมหาธรรมราชาลิไทย เมื่อครั้งที่พระองค์พาไพร่พลจากเมืองต่างๆ ในพระราชอาณาเขตอันได้แก่ “...สระหลวง สองแคว ปากยม พระบาง ชากังราว สุพรรณภาว นครพระชุม...” มนัสการพระพุทธบาทที่เขาสุมนกูฏสุโขทัย เป็นต้น แสดงว่าเมืองพระบางเป็นเมืองที่มีความสำคัญ เป็นเมืองที่คุมกำลังและเป็นเมืองหน้าด่านของสุโขทัยที่คอยกันหัวเมืองทางใต้ (บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา) ที่จะขึ้นมายังสุโขทัย ความสำคัญของเมืองพระบางนี้เห็นได้จากศิลาจารึกหลักที่ 3 ที่กล่าวถึงการสร้างพระพุทธบาท 4 แห่งของพระมหาธรรมราชาลิไทย หนึ่งในจำนวนนั้น คือ “พระบาทเหนือจอมเขาที่ปากพระบาง” ซึ่งยังคงประดิษฐานอยู่บนเขายอดเขาแห่งนั้นหรือที่เรียกว่า “เขากบ” ในปัจจุบัน นอกจากจะเป็นเมืองหน้าด่านคอยกันหัวเมืองทางใต้แล้วยังเป็นทางผ่านในการขยายอำนาจของสุโขทัยเข้าสู่ลุ่มแม่น้ำป่าสักทางเขตเมืองศรีเทพขึ้นไป ฉะนั้นในสมัยสุโขทัยนี้นครสวรรค์จะปรากฏตัวในฐานะ “รัฐกึ่งกลาง” ที่เห็นได้ชัดขึ้นกว่าสมัยทวารวดี แต่จะเป็นกึ่งกลางในทิศเหนือกับทิศใต้มากกว่าทิศตะวันตกกับทิศตะวันออก โดยหันหน้าบ้านไปทางทิศเหนือ คือ สุโขทัย

ต่อมาเมื่ออยุธยาขึ้นมามีอำนาจ โดยเฉพาะเมื่อราชวงศ์สุพรรณบุรีมีชัยชนะเหนืออาณาจักรสุโขทัยแล้ว นครสวรรค์ก็กลายเป็น “รัฐกึ่งกลาง” ในอาณาจักรอยุธยา โดยหันหน้าไปทางทิศใต้ คือ อยุธยา เห็นได้ว่าศิลาจารึกสมัยหลังที่กล่าวถึงอาณาเขตของสุโขทัยภายหลังรัชกาลพระมหาธรรมราชาลิไทยนั้น จะไม่ได้พูดถึง “เมืองพระบาง” เลย เช่น ศิลาจารึกหลักที่ 93 แสดงว่าเมืองพระบางไม่ได้ขึ้นกับสุโขทัยอีกต่อไป แต่ได้ตกอยู่ในอำนาจของอยุธยาแล้ว นอกจากนี้ในปีพ.ศ. 1962 เมื่อเกิดการจลาจลแย่งชิงราชสมบัติกันในอาณาจักรสุโขทัยระหว่างพระยาบาลเมืองกับพระยาราม ซึ่งเป็นโอรสของพระมหาธรรมราชาที่ 3 (ไสยลือไทย) นั้น สมเด็จพระอินทราชาธิราชก็ได้ทรงยกกองทัพจากอยุธยาขึ้นไปตั้งคุมเชิงอยู่ที่เมืองพระบาง ซึ่งเป็นเมืองปลายเขตแดนของอยุธยา (ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น เมืองนครสวรรค์ยังเรียกว่า “เมืองพระบาง” อยู่ ต่อมาในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้มีการเปลี่ยนชื่อเมืองต่างๆ ครั้งใหญ่ “เมืองพระบาง” จึงเปลี่ยนเป็น “นครสวรรค์” ด้วย) มีผลให้พระยาบาลเมืองและพระยารามต้องออกมาถวายบังคมต่อสมเด็จพระอินทราชาธิราช ต่อมาสมเด็จพระอินทราชาธิราชได้โปรดฯ ให้สถาปนาพระยาบาลเมืองเป็นพระมหาธรรมราชาที่ 4 ครองเมืองพิษณุโลกและให้พระยารามไปครองเมืองสุโขทัย

ดังนั้นความสำคัญของนครสวรรค์ตั้งแต่เริ่มแรก คือ การเป็นรัฐกึ่งกลางทั้งในสมัยทวารวดี สุโขทัยและอยุธยาเรื่อยมา ปัจจัยที่ส่งเสริมให้นครสวรรค์อยู่ในฐานะดังกล่าวได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ที่มีที่ราบอันอุดมสมบูรณ์ในตอนกลางของจังหวัดและการที่นครสวรรค์เป็นที่รวมของแม่น้ำที่ปากน้ำโพ ทำให้เป็นศูนย์กลางการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างภาคเหนือกับภาคกลาง สินค้าต่างๆ จากภาคเหนือที่มาทางแม่น้ำปิง แม่น้ำยม แม่น้ำน่าน รวมทั้งจากแม่น้ำป่าสักจะมารวมกันที่นครสวรรค์ซึ่งเป็นชุมชนทางสินค้าที่รับสินค้าจากเมืองที่อยู่ตอนต้นแม่น้ำแล้วส่งผ่านแม่น้ำเจ้าพระยาออกไปยังเมืองต่างๆ ตลอดจนเมืองในต่างประเทศ เช่น มลายู อินโดนีเซียและฟิลิปปินส์

ในสมัยอยุธยานี้นอกจากจะเป็น “ชุมทางสินค้า” แล้ว นครสวรรค์ยังปรากฏบทบาทในฐานะเมืองยุทธศาสตร์สำคัญที่เรียกว่า “เมืองประชุมพล” (สุเนตร ชุตินธรานนท์. 2528. หน้า 196) ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการเกิดสงครามระหว่างอยุธยากับพม่าตามเส้นทางที่พม่ายกกองทัพเข้ามาทางตำบลระแหง แขวงเมืองตาก ลงมาทางกำแพงเพชรถึงนครสวรรค์ แต่เป็นเมืองประชุมพลที่เอื้อประโยชน์ให้กับฝ่ายพม่ามากกว่าไทย เพราะพม่าจะยึดเอานครสวรรค์เป็นฐานตั้งทัพที่ประชุมพล ซึ่งทำให้พม่าสามารถกำหนดให้ไทยต้องดำเนินยุทธศาสตร์สงครามแบบตั้งรับพม่าอยู่ที่เมืองหลวง คือ อยุธยาเท่านั้น ความสำคัญของเมืองนครสวรรค์ในฐานะเมืองประชุมพล ปรากฏให้เห็นครั้งแรกในคราวสงครามช้างเผือกพ.ศ. 2106 ซึ่งเป็นสงครามครั้งแรกที่พม่ายกทัพเข้ามาทางด่านแม่ละเมา ดังปรากฏหลักฐานในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาซึ่งระบุว่า ทัพพม่า “ประชุมพล ณ

เมืองนครสวรรค์" โดยมีทัพของเชียงใหม่ซึ่ง "ตั้งต่อเรือกะจังเหลาคาอยู่ ณ เมืองกำแพงเพชร... ยกทัพเรือรบเรือลำเลียงลงมาบรรจบทัพหลวง ณ เมืองนครสวรรค์" (พงศาวดาร เล่ม 38. 2512. หน้า 90) และนับจากสงครามช้างเผือกเป็นต้นมานครสวรรค์ได้ถูกพม่าใช้เป็นเมืองประชุมพลอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในคราวสงครามครั้งสำคัญๆ เช่น สงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาในปีพ.ศ. 2129 ทั้งนี้เพราะเส้นทางจากเมืองเมาะตะมะที่เข้าทางด่านแม่ละเมาตัดเข้าตำบลระแหง แขวงเมืองตากแม้ว่าจะเป็นเส้นทางที่ทุรกันดารแต่ก็เป็นเส้นทางที่ตัดเข้าสู่หัวเมืองสำคัญ เช่น กำแพงเพชร และนครสวรรค์ อีกทั้งยังคงเป็นเส้นทางที่สะดวกต่อการเดินทัพทั้งทางบกและทางน้ำ ซึ่งตามพงศาวดารพม่าระบุว่า ระยะทางเดินทัพจากกรุงหงสาวดีถึงเมืองนครสวรรค์จะกินเวลาทั้งสิ้น 47 วัน การที่พม่าเลือกเมืองนครสวรรค์เป็นเมืองประชุมพลเนื่องจากเมืองนครสวรรค์มีลักษณะพิเศษในทางภูมิยุทธศาสตร์เหนือเมืองอื่นๆ กล่าวคือ เป็นจุดรวมของเส้นทางคมนาคมทั้งทางบกและทางน้ำ จึงสะดวกต่อการลำเลียงไพร่พลและยุทธสัมภาระต่างๆ ขณะเดียวกันก็มีเส้นทางตัดไปยังพื้นที่หรือเมืองที่เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญอื่นๆ ได้ นอกจากนี้เมืองนครสวรรค์โดยตัวของมันเองก็มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะการยึดเมืองนครสวรรค์ได้ย่อมหมายถึงการที่พม่าสามารถใช้ข้อได้เปรียบที่พม่ามีอยู่เหนืออยุธยาบีบบังคับให้อยุธยาต้องดำเนินยุทธศาสตร์การตั้งรับในรูปแบบที่พม่าต้องการ คือ การตั้งรับที่เมืองหลวง อย่างไรก็ตามอายุของเมืองนครสวรรค์ในฐานะที่เป็นเมืองประชุมพลนี้กินเวลาค่อนข้างสั้น คือ ประมาณ 23 ปี (พ.ศ. 2106 – 2129) เนื่องจากหลังสงครามพ.ศ. 2129 ซึ่งพม่าประสบความล้มเหลวและบอบช้ำจนต้องปราชัยไปแล้ว พม่าได้เปลี่ยนเส้นทางเดินทัพเข้าสู่ไทยโดยหันกลับมาใช้เส้นทางด่านพระเจดีย์สามองค์ เป็นเหตุให้เมืองนครสวรรค์หมดโอกาสที่จะถูกใช้เป็นเมืองประชุมพลดังแต่ก่อน ประกอบกับทางอยุธยาก็ได้เปลี่ยนยุทธศาสตร์การตั้งรับทัพพม่าใหม่หลังจากได้เห็นข้อเสียเปรียบในการใช้เมืองหลวงเป็นสถานที่รับศึก ดังนั้นนับจากพ.ศ. 2129 เป็นต้นมา ทางอยุธยาจะยกทัพไปตั้งรับทัพพม่ายังชัยภูมิที่เหมาะสม เช่น สุพรรณบุรี (สมัยสมเด็จพระนเรศวร) และกาญจนบุรี (สมัยสมเด็จพระนารายณ์) เป็นต้น

ต่อมาในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ แม้ว่าพม่ายังคงพยายามเดินทัพเข้ามาทางด่านแม่ละเมาอยู่ แต่จากเงื่อนไขการตั้งรับของฝ่ายไทย ซึ่งขึ้นไปตั้งรับศึกเหนือเมืองนครสวรรค์ ทำให้นครสวรรค์หมดโอกาสที่จะเป็นเมืองประชุมพลอีกต่อไป ฐานะและความสำคัญของเมืองนครสวรรค์ในทางยุทธศาสตร์จึงเป็นเพียงเมืองส่งกำลังบำรุงทัพหลวงที่ขึ้นไปตั้งรับทัพพม่าในเขตหัวเมืองทางเหนือ เช่น ที่ปากพิง พิษณุโลก ลำปางและเชียงใหม่ ดังปรากฏหลักฐานในคราวศึกอะแซหวุ่นกี้ตีหัวเมืองเหนือในปีพ.ศ. 2318 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงใช้นครสวรรค์เป็นเมืองคอยระวังทางลำเลียงและระวังข้าศึกที่ยกลงมาทางลำน้ำปิง ในครั้งนั้นได้โปรดฯ ให้พระยาราชาเศรษฐีคุมกองทัพจีนจำนวน 3,000 คน ตั้งอยู่ที่นครสวรรค์ กล่าวได้ว่า ฐานะของเมือง

นครสวรรค์ในทางยุทธศาสตร์ในสมัยหลังนี้ มีความสำคัญแค่การเป็นเมืองพักทัพหรือเป็นเมืองหน้าด่านสำคัญในการป้องกันข้าศึกทางเหนือเท่านั้น

ในสมัยรัตนโกสินทร์นครสวรรค์จะเป็น “รัฐกึ่งกลาง” ที่เจริญรุ่งเรืองอย่างมากทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการทำสนธิสัญญาเบาว์ริ่งในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งก่อให้เกิดการค้าในระบบทุนนิยมหรือเสรีนิยมขึ้น นครสวรรค์ก็กลายเป็นแหล่งรวมสินค้าที่สำคัญ โดยเฉพาะข้าวและไม้สักที่มาจากภาคเหนือเพื่อส่งต่อไปยังกรุงเทพมหานคร ภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของนครสวรรค์ภายหลังสนธิสัญญาเบาว์ริ่งนี้ เห็นได้ชัดจากการที่บ้านเมืองทางฝั่งตะวันออก คือ ฝั่งแม่น้ำน่าน (แควใหญ่) เจริญรุ่งเรืองขึ้น (ก่อนที่จะย้ายมาทางฝั่งตะวันตกดังเช่นปัจจุบัน) มีโรงสีเหนือ โรงสีกลาง โรงสีใต้ มีตลาด บริษัทไม้อีสต์เอเชียติก บริษัทแม่เงา ห้างไม้มิสหลุยส์ มีโรงเลื่อย โรงน้ำแข็งและโกดังสินค้าต่างๆ มากมาย ปัจจัยที่สำคัญที่ส่งเสริมความเจริญนี้ คือ ข้าว ซึ่งส่งผลมาลงที่แม่น้ำน่านเป็นจำนวนมาก โดยอาศัยการขนส่งทางเรือยนต์เป็นหลักและตามมาด้วยทางรถไฟในสมัยรัชกาลที่ 5 การขยายตัวทางการค้าดังกล่าวทำให้มีชาวจีนหลั่งไหลเข้ามาขายแรงงานและประกอบการค้าต่างๆ ในนครสวรรค์มากขึ้น คนจีนเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญในการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจของนครสวรรค์ในฐานะรัฐกึ่งกลาง ซึ่งมาในสมัยใหม่นี้การค้าของเมืองนครสวรรค์ได้ย้ายศูนย์กลางจากฝั่งตะวันออกมาฝั่งตะวันตกของแม่น้าเจ้าพระยา การขยายตัวมาทางฝั่งตะวันตกนี้เริ่มมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โปรดฯ ให้ย้ายตัวเมืองมาตั้งบนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ ประมาณกันว่าในปีพ.ศ. 2447 มีชาวจีนในนครสวรรค์ถึง 6,000 คน ในขณะที่ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพฯ) มีคนจีนอยู่ประมาณ 10,000 คน และจำนวนคนจีนในมณฑลนครสวรรค์นั้นจัดว่าอยู่ในอันดับ 3 รองจากกรุงเทพฯและภูเก็ต กล่าวได้ว่าคนจีนเหล่านี้ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวกแต้จิ๋วและไหหลำ เป็นฐานเศรษฐกิจที่สำคัญของ “รัฐกึ่งกลาง” ไม่ว่าจะเป็นกิจการค้ารายย่อยหรือการค้ารายใหญ่ เช่น กิจการโรงสี ป่าไม้ โรงเลื่อย โรงน้ำแข็ง เป็นต้น การค้าของนครสวรรค์ได้เจริญสูงสุดในสมัยรัชกาลที่ 6 และต้นรัชกาลที่ 7 บริเวณปากน้ำโพมีสภาพเป็นชุมทางการค้า เป็นที่ชุมชนของเรือค้าข้าวที่ใหญ่ที่สุดนอกเหนือจากกรุงเทพมหานคร ไม้สักจากภาคเหนือเป็นจำนวนหมื่น แสนท่อนจะถูกส่งมาตามกระแสน้ำมารวมกันที่ปากน้ำโพ ก่อนที่จะแยกส่งไปตามที่ต่างๆ บรรดาพ่อค้าจากทุกสารทิศโดยเฉพาะพ่อค้าที่สำคัญๆ จากกรุงเทพฯ จะมาชุมนุมกันที่ปากน้ำโพเพื่อเลือกซื้อสินค้าหรือทำการประมูลสินค้า เช่น ไม้สัก นครสวรรค์จึงเป็นตลาดที่คึกคักเต็มไปด้วยสินค้าต่างๆ และผู้คนที่เข้ามาซื้อขายสินค้ากัน ศูนย์กลางการค้าของนครสวรรค์มี 3 แห่ง (สุจินดา เจียมศรีพงษ์. ม.ป.ป. หน้า 17) คือ

1. ตลาดลาว อยู่บริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง (ทางใต้ของโรงเรียนลาซาลโชติรวี ถึงโรงน้ำแข็ง) เป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างนครสวรรค์กับเมืองสำคัญทางเหนือ เช่น ตาก

กำแพงเพชร เชียงใหม่ ฯลฯ ชาวนครสวรรค์เรียกคนไทยทางเหนือที่มาค้าขายว่าพวก “ลาว” จึงเรียกตลาดนี้ว่า “ตลาดลาว” พวกลาวจะนำสินค้าประเภทไม้สักและของป่า เช่น หวาย ซัน น้ำมันยาง สีเสียด เปลือกไม้ น้ำผึ้ง สีผึ้ง ฯลฯ มาขาย ขากลับจะบรรทุกข้าวและเกลือกลับไป นอกจากนี้ยังมีพวกมอญนำโอ่งมาขายด้วย

2. ตลาดสะพานดำ อยู่บริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา (ทางใต้ของสถาบันราชภัฏนครสวรรค์) เป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างอำเภอต่างๆ ของนครสวรรค์ เช่น โกรกพระ พยุหะคีรี บรรพตพิสัย สินค้าที่นำมาขายกัน คือ ข้าว สัตว์ป่าและของป่า เช่น หวาย เปลือกสีเสียด เป็นต้น

3. ตลาดท่าซุด อยู่ริมคลองบางประมุง ตำบลท่าซุด เป็นศูนย์กลางการค้าข้าวของนครสวรรค์กับจังหวัดรอบๆ เช่น พิจิตร ตาก กำแพงเพชร ฯลฯ พ่อค้าชาวจีนจะมารับซื้อข้าวที่นี่และล่องสินค้าลงสู่กรุงเทพฯ โดยใช้เรือกระแซงใหญ่ ขากลับจะบรรทุกเกลือ มะพร้าวและน้ำตาลปี๊บมาขายในนครสวรรค์

ต่อมาเมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ. 2475 ประกอบกับการขยายเส้นทางรถไฟไปถึงเชียงใหม่ในปีพ.ศ. 2465 และภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็มีการสร้างสถานีรถไฟขึ้นที่ตำบลหนองปลิง (คือ สถานีรถไฟนครสวรรค์ในปัจจุบัน) ทำให้ความสำคัญในแควใหญ่และการใช้เส้นทางน้ำลดลง ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อมีการใช้เส้นทางรถยนต์และการเปิดสะพานเดชาติวงศ์ในปีพ.ศ. 2493 ทำให้นครสวรรค์คลายความสำคัญด้านเศรษฐกิจแบบรัฐกึ่งกลางแลกเปลี่ยนสินค้าลง กลายเป็นเมืองผ่านเพราะสินค้าต่างๆ ไม่ต้องมารวมกันที่นี่อีก แต่จะผ่านเลยไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการขยายถนนและทำถนนสายเอเชียให้สามารถเดินทางมาถึงได้รวดเร็วยิ่งขึ้นอย่างในปัจจุบัน นครสรรค์ก็ยิ่งหมดความสำคัญในลักษณะชุมทางสินค้าลง การซื้อขายแบบเดิมและสภาพความคึกคักของตลาดที่มีพ่อค้ามาชุมนุมเพื่อเลือกซื้อสินค้าต่างๆ ก็หมดไป

อย่างไรก็ตาม กลุ่มคนจีนชั้นนำในนครสวรรค์ยังมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของนครสวรรค์ ก็สามารถพัฒนาตนเองให้เข้ากับระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลามีการสะสมทุนจากการค้าในรูปแบบต่างๆ การเป็นพ่อค้าคนกลาง การเป็นนายทุนเงินกู้ กลายมาเป็นเจ้าของทุน ทั้งด้านเกษตร อุตสาหกรรม การคมนาคม การธนาคารและบริษัทเงินทุน เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันการรวมทุนเหล่านั้นก็มีแนวโน้มที่จะนำไปสู่ความยิ่งใหญ่ของนายทุนเพียงไม่กี่รายส่วนในด้านชาวนา ชาวไร่ ซึ่งเป็นสังคมอีกด้านหนึ่งของนครสวรรค์ กลับได้รับผลกระทบอย่างใหญ่หลวงจากความเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาทางเศรษฐกิจในสมัยใหม่นี้ โดยเฉพาะในยุคที่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจ เริ่มตั้งแต่พ.ศ. 2504 ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้นมา เนื่องจากราคาของผลิตผลทางการเกษตรไม่เป็นไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองแต่อย่างใด ทำให้ชาวนาชาวไร่ต้องมีหนี้สินเพิ่มขึ้นและต้องสูญเสียที่ดินไปในที่สุด ในขณะเดียวกันประชากรก็

เพิ่มมากขึ้น ปัญหาที่ตามมาคือการบุกรุกป่าและเขตสงวนของทางราชการ ตลอดจนการอพยพออกจากหมู่บ้านเข้าไปขายแรงงานในเมือง ซึ่งภาวะเช่นนี้เป็นภาพสะท้อนของสังคมไทยโดยทั่วไป ไม่เฉพาะแต่ที่นครสวรรค์เท่านั้น

นอกจากความสำคัญทางเศรษฐกิจในฐานะ “รัฐกึ่งกลาง” แล้ว นครสวรรค์ยังเป็นเมืองสำคัญที่เป็นศูนย์กลางแห่งหนึ่งของการปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาคในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2435) โดยได้เป็นที่ตั้งมณฑลนครสวรรค์ซึ่งเป็น 1 ใน 4 มณฑลแรกที่ตั้งขึ้นในปีพ.ศ. 2438 ครอบคลุมเมือง 8 เมือง คือ นครสวรรค์ กำแพงเพชร ชัยนาท ตาก อุทัยธานี พยุหะคีรี มโนรมย์และสรรค์บุรี โดยมีพระยาดัษกรปลาศ (ทองอยู่ โรหิตเสถียร) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลคนแรก ทำให้อำนาจของผู้ปกครองท้องถิ่นที่เป็นตระกูลเครือญาติของชนชั้นผู้นำในเขตนี้ลดลง ทางส่วนกลางส่งคนมาปกครองและประสานผลประโยชน์ด้วยการดึง “กรมการเมืองเก่า” เข้าสู่ระบบราชการและทำให้ผู้นำแบบมีระบบและอำนาจประเพณีในท้องถิ่นที่เคยแบ่งเขตให้ความคุ้มครองเป็นเขตๆ ไป เช่น นักเลงโต พระ ลดบทบาทลง บางคนก็อาจถูกดึงเข้ามาในวงราชการ บางคนก็ถูกปราบปรามไป ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 7 ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ จึงทรงมีพระบรมราชโองการเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2475 ให้ยุบเลิกมณฑลนครสวรรค์ โดยจัดให้จังหวัดต่างๆ ของมณฑลนี้ไปขึ้นกับมณฑลอยุธยา ยกเว้นตากและกำแพงเพชร ซึ่งไปขึ้นกับมณฑลพิษณุโลก ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองรัฐบาลได้ยกเลิกการปกครองแบบเทศาภิบาลในปีพ.ศ. 2476 มณฑลต่างๆ จึงถูกยุบไปและจัดการปกครองส่วนภูมิภาคในรูปของจังหวัดและอำเภอดังเช่นปัจจุบัน

ในปัจจุบัน นครสวรรค์ยังคงมีสภาพเป็นเมืองธุรกิจการค้า ซึ่งได้ขยายตัวเมืองเลียบขนานกับลำน้ำเจ้าพระยา จากย่านตลาดเก่าถนนริมแม่น้ำออกมาจนถึงถนนพหลโยธิน หน่วยราชการต่างๆ เช่น ศาลากลางจังหวัด ศาล สถานีตำรวจ ค่ายทหาร ฯลฯ ตลอดจนสถาบันการศึกษา เช่น สถาบันราชภัฏ วิทยาลัยเทคนิค โรงเรียนต่างๆ ได้แยกออกมาจากย่านธุรกิจการค้าของตัวเมือง มาตั้งทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ นอกจากถนนพหลโยธินหรือสายเอเชียที่จะเชื่อมต่อกับภาคเหนือแล้ว ยังมีถนนสายนครสวรรค์ – พิษณุโลก ที่ใช้ติดต่อกับภาคเหนือได้อีกทางหนึ่ง กล่าวได้ว่านครสวรรค์ยังคงมีความสำคัญดุจประตูสู่ภาคเหนือที่ได้รับการเยี่ยมเยือนจากผู้คนที่เดินทางผ่านเส้นทางสายดังกล่าวอย่างไม่ขาดสาย แม้ว่าสภาพการค้าแบบล่องซุงล่องแพจากภาคเหนือเมื่อ 70 ปีก่อน จะไม่ปรากฏให้เห็นอีกแล้ว แต่นครสวรรค์ก็ยังคงเป็นเมืองที่คึกคักด้วยผู้คนที่เข้ามาแวะเวียนหรือประกอบธุรกิจ มีตึกรามย่านการค้าอันโอ่อ่า ตลอดจนห้างสรรพสินค้าที่สมบูรณ์แบบทั้งใหญ่และเล็ก เช่น แม็คโคร แฟรี่แลนด์ และวิถีเทพ ซึ่งตั้งอยู่ใจกลางเมืองอีกด้วยและในขณะนี้นครสวรรค์ยังคงทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการส่งผักและผลไม้จากภาคเหนือไปสู่ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ นครราชสีมา สำหรับในอนาคตนครสวรรค์ยังจะมีบทบาทเด่นในเรื่อง

ของสัตว์น้ำ คือ ปลา ซึ่งกรมประมงได้ดำเนินการปรับปรุงบึงบอระเพ็ดให้เป็นสถานที่เพาะเลี้ยงพันธุ์ปลาที่ใหญ่และสมบูรณ์ที่สุดในประเทศไทย

สภาพทางภูมิศาสตร์

สภาพทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดนครสวรรค์นั้นแบ่งออกเป็นมีดังนี้

1.1 ที่ตั้ง

จังหวัดนครสวรรค์ ตั้งอยู่ระหว่างภาคกลางกับภาคเหนือ ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางเหนือ ตามเส้นทางสายเอเชีย เป็นระยะทาง 237 กิโลเมตร มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดพิจิตร จังหวัดกำแพงเพชร

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดลพบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จังหวัดเพชรบูรณ์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดตาก

ด้วยสภาพดังกล่าว จึงทำให้จังหวัดนครสวรรค์เป็นศูนย์กลางการคมนาคม ด้านธุรกิจและการพัฒนาที่สำคัญหรือเป็นเมืองหลักสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดที่อยู่ล้อมรอบ

1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดนครสวรรค์มีพื้นที่ประมาณ 9,645 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 6,048,100 ไร่ พื้นที่ส่วนมากเป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำ และเป็นจุดเริ่มต้นของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญของภาคกลาง โดยเกิดจากการไหลมาบรรจบรวมกันของแม่น้ำปิง – วัง แม่น้ำยม – น่าน ที่ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ แล้วไหลผ่านไปยังอำเภอโกรกพระ พยุหะคีรีและไปยังจังหวัดชัยนาท สำหรับแหล่งน้ำขนาดใหญ่ คือ บึงบอระเพ็ด อันเป็นแหล่งประมงน้ำจืดที่สำคัญของจังหวัดนครสวรรค์

1.3 แม่น้ำที่สำคัญไหลผ่านจังหวัดนครสวรรค์ ได้แก่

- แม่น้ำปิง ซึ่งจากการไหลบรรจบกันของแม่น้ำวังกับแม่น้ำปิง ที่จังหวัดตาก ผ่านจังหวัดกำแพงเพชร เข้าเขตจังหวัดนครสวรรค์ผ่านอำเภอบรรพตพิสัย อำเภอเมือง มารวมกันที่ตำบลปากน้ำโพ
- แม่น้ำน่าน เป็นที่รวมของแม่น้ำยมกับแม่น้ำน่าน ซึ่งไหลผ่านจังหวัดแพร่ น่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลกและพิจิตร มาบรรจบกันที่ตำบลเขาชัย อำเภอชุมแสง แล้วไหลมาบรรจบกับแม่น้ำปิงที่ปากน้ำโพ

- แม่น้ำเจ้าพระยา เกิดจากแม่น้ำปิงกับแม่น้ำน่าน (แควใหญ่) ไหลมารวมกันที่ตำบลปากน้ำโพ เป็นต้นเจ้าพระยาไหลจากนครสวรรค์ผ่านจังหวัดต่างๆ ในภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดอุทัยธานี ชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง อยุธยา นนทบุรี ปทุมธานี กรุงเทพฯ ไหลออกอ่าวไทยที่สมุทรปราการ ยาวประมาณ 360 กิโลเมตร

ถึงแม้ว่า พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบลุ่มและมีแหล่งธรรมชาติอยู่มากมายหลายแห่งแต่มิได้เอื้ออำนวยต่อสภาพการเพาะปลูกของจังหวัดมากนัก เพราะความราบลุ่มและมีแหล่งน้ำมากก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วม สร้างความเสียหายให้แก่การเพาะปลูกอยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะในบริเวณพื้นที่ก้นกะทะ อันได้แก่ บริเวณอำเภอเมือง โกรกพระ ชุมแสง ส่วนในบริเวณอำเภอลาดยาว บรรพตพิสัย หนองบัว ไพสาลีและตากฟ้า กลับมีปัญหาเกี่ยวกับความแห้งแล้งขาดแคลนน้ำยิ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่การเพาะปลูกพืชไร่ของเกษตรกรอยู่ประจำ

ลักษณะภูมิอากาศ

โดยทั่วไป อากาศค่อนข้างร้อนจัดในฤดูร้อนและค่อนข้างหนาวในฤดูหนาว อุณหภูมิสูงสุดของภาคกลางที่อำเภอเมืองนครสวรรค์เคยวัดได้ถึง 43 องศาเซลเซียส ภูมิอากาศค่อนข้างแห้งแล้ง ฤดูหนาวเคยวัดอุณหภูมิต่ำสุด 11 องศาเซลเซียส

ลักษณะทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมของจังหวัดนครสวรรค์ ประเภทป่าไม้และแร่ธาตุต่างๆ มีอยู่มากเป็นอย่างยิ่ง เพราะผลผลิตหลักได้จากสาขาเกษตรกรรม มีการทำนาและการเพาะปลูกพืชไร่ที่สำคัญ คือ ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ถั่วเขียว ผลผลิตที่ทำรายได้ให้จังหวัดรองลงมา คือ สาขาพาณิชยกรรม เนื่องจากเป็นศูนย์กลางการค้าและเป็นชุมทางของเส้นทางคมนาคมที่สำคัญระหว่างภาคเหนือกับภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับแหล่งการค้าที่สำคัญ ได้แก่ ท้องที่อำเภอเมือง อำเภอตาคลี อำเภอชุมแสงและอำเภอท่าตะโก เป็นบริเวณเนื้อที่ถึง 132,717 ไร่ แต่ปัจจุบันแหล่งน้ำดังกล่าวได้แปรสภาพไปเกิดตื้นเขินและถูกราษฎรบุกรุกเข้าครอบครองพื้นที่เป็นจำนวนหลายหมื่นไร่ จึงต้องดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

ลักษณะเศรษฐกิจ

จังหวัดนครสวรรค์มีลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ ดินร่วนหรือดินตะกอน จึงมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำนาและการปลูกพืชไร่ ดังนั้น ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดร้อยละ 80 จะประกอบอาชีพกสิกรรมเป็นหลัก จึงจัดได้ว่าเป็นศูนย์กลางการผลิตของภาคเหนือตอนล่าง

ผลผลิตที่สำคัญของจังหวัด คือ สาขาเกษตรกรรม ส่วนที่รองลงไป คือ การค้า อุตสาหกรรมและการบริการ อาชีพที่สำคัญของจังหวัดนครสวรรค์ ได้แก่ เกษตรกรรม

ลักษณะการเมืองการปกครอง

จังหวัดนครสวรรค์แบ่งเขตการเลือกตั้งออกเป็น 7 เขต มีผู้แทนราษฎรได้จำนวน 7 คน การปกครองการบริหารราชการส่วนภูมิภาค แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 13 อำเภอกับ 2 กิ่งอำเภอ ดังนี้

1. อำเภอเมืองนครสวรรค์	2. อำเภอลาดยาว
3. อำเภอตาคลี	4. อำเภอชุมแสง
5. อำเภอบรรพตพิสัย	6. อำเภอตะโก
7. อำเภอพยุหะคีรี	8. อำเภอไพศาลี
9. อำเภอหนองบัว	10. อำเภอตากฟ้า
11. อำเภอเก้าเลี้ยว	12. อำเภอโกรกพระ
13. อำเภอแม่วงก์	14. กิ่งอำเภอแม่เปิน
15. กิ่งอำเภอชุมตาบง	

ลักษณะการคมนาคม

เส้นทางคมนาคมของนครสวรรค์ มี 3 ทาง คือ

ทางรถไฟ โดยรถไฟสายเหนือ กรุงเทพฯ – เชียงใหม่ ระยะเวลาการเดินทางจากสถานีหัวลำโพง (กรุงเทพฯ) ถึงจังหวัดนครสวรรค์ใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง 15 นาที ระยะทางกรุงเทพฯ – นครสวรรค์ ประมาณ 250 กิโลเมตร

ทางรถยนต์ ทางหลวงที่สำคัญเชื่อมจังหวัดนครสวรรค์กับจังหวัดใกล้เคียง เช่น ทางหลวงพหลโยธิน ทางหลวงสายเอเชีย ตัวเมืองอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 237 กิโลเมตร

นครสวรรค์ – พิษณุโลก	130 กิโลเมตร
นครสวรรค์ – สุโขทัย	188 กิโลเมตร
นครสวรรค์ – กำแพงเพชร	120 กิโลเมตร
นครสวรรค์ – พิจิตร	113 กิโลเมตร
นครสวรรค์ – อุทัยธานี	50 กิโลเมตร

ทางน้ำ ส่วนใหญ่จะเป็นแหล่งล่องแพ ซุง มาจากทางเหนือตามแม่น้ำปิงผ่านนครสวรรค์ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ. 2542. หน้า 1 - 44)

ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรมของจังหวัดนครสวรรค์

นครสวรรค์หรือเมืองพระบาง เป็นเมืองหน้าด่านหรือหัวเมืองชั้นนอกของสมัยสุโขทัย จึงได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาจากเมืองหลวง เมืองนครสวรรค์เป็นจุดรวมของแม่น้ำสายหลักที่ไหลมาจากภาคเหนือสี่สาย คือ ปิง วัง ยม น่าน ซึ่งเปรียบเสมือนเส้นเลือดของปวงชนและเป็นเส้นทางเดินเรือเพื่อสัญจรค้าขายแลกเปลี่ยนกันขึ้น จึงทำให้สองฝั่งแม่น้ำทั้งสี่สายมีกระแสวัฒนธรรมมากมาย ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมและที่ถูกนำมาโดยนักเดินเรือจะสังเกตเห็นว่าตลอดแนวแม่น้ำสองฝั่งทั้งสี่สายจะมีวัดเป็นจำนวนมาก ทั้งโบสถ์คริสต์ อิสลามและศาลเจ้ามากมาย ตลอดแนวสองฝั่งแม่น้ำจึงเป็นแหล่งกำเนิดทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาลัทธิ ความเชื่อของตนอย่างหลากหลาย โดยมีแนวทางของความเชื่อที่เกิดขึ้นสามารถแยกประเภทได้พอสังเขปต่อไปนี้

1. ความเชื่อที่มองไม่เห็น เช่น อำนาจของกรรม (ตามคติแห่งพุทธศาสนา) อำนาจของเทพเจ้า (ตามคติแห่งศาสนาที่นับถือพระเจ้า) อำนาจความลึกลับ อภินิหาร (ตามคติความเชื่อแห่งลัทธิไสยเวทย์) เป็นต้น

2. หลักศีลธรรม คือ ให้เว้นความชั่วให้ประพฤติความดี ซึ่งแต่ละศาสนาก็มีคำสอนที่เหมือนกันและแตกต่างกันในรายละเอียดและข้อบัญญัติ แต่โดยรวมจะเน้นให้ศาสนิกชนของตนเป็นคนดี

3. จุดมุ่งหมายสูงสุดแห่งชีวิต เช่น พระนิพพาน ความดับเพลิงกิเลสและกองทุกข์ได้อย่างหมดจดตามคติแห่งพระพุทธศาสนา สวรรค์การมีชีวิตอยู่กับพระเจ้าในสวรรค์ ตามคติแห่งศาสนาคริสต์และอิสลาม เป็นต้น

4. พิธีกรรมทางศาสนา เช่น การบรรพชา (บวชเป็นสามเณร) การอุปสมบท (บวชเป็นพระ) ตามคติแห่งพระพุทธศาสนา การรับศีลล้างบาป การรับศีลมหาสนิท การรับศีลกำลัง ตามคติแห่งคริสต์ศาสนา นิกายคาทอลิก การทำละหมาด คือ สวดนมัสการพระอัลลอฮ์วันละ 5 เวลา ตามคติแห่งศาสนาอิสลาม การไหว้เจ้าในเทศกาลต่างๆ ของชาวจีน เป็นต้น

ศาสนสถานที่สำคัญ ในจังหวัดนครสวรรค์

1. ศาสนาพุทธ

ศาสนาพุทธ หรือที่ราชบัณฑิตยสถานและราชการไทยเรียกว่าพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่มีพระพุทธเจ้าเป็นศาสดา มีพระธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสสอนไว้เป็นหลักคำสอนสำคัญ มีพุทธ

บริษัทเป็นชุมชนของผู้นับถือศาสนาและศึกษาปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนของพระศาสดา และเพื่อสืบทอดพระธรรมแห่งพุทธศาสนา

พระศาสดาของศาสนาพุทธคือพระโคตมพุทธเจ้า พระนามเดิมว่า เจ้าชายสิทธัตถะ ได้ทรงเริ่มออกเผยแผ่คำสอนในชมพูทวีป ตั้งแต่สมัยพุทธกาล แต่หลังปรินิพพานของพระพุทธเจ้า พระธรรมวินัยที่พระองค์ทรงสั่งสอน ได้ถูกรวบรวมเป็นหมวดหมู่ด้วยการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งแรก[8] จนมีการรวบรวมขึ้นเป็นพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงมาตลอดของ นิกายเถรวาท ที่ยึดหลักไม่ยอมเปลี่ยนแปลงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แต่ในการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่สอง ได้เกิดแนวคิดที่เห็นต่างออกไป ว่าธรรมวินัยสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามเวลาและสถานการณ์เพื่อความอยู่รอดของพุทธศาสนา แนวคิดดังกล่าวจึงได้เริ่มก่อตัวและแตกสายออกเป็นนิกายใหม่ในชื่อของ นิกายมหายาน ทั้งสองนิกายได้แตกนิกายย่อยไปอีกและเผยแพร่ออกไปทั่วดินแดนเอเชียและใกล้เคียง

ปัจจุบันศาสนาพุทธได้เผยแผ่ไปทั่วโลก โดยมีจำนวนผู้นับถือส่วนใหญ่อยู่ในทวีปเอเชีย ทั้งในเอเชียกลาง เอเชียตะวันออก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในประเทศไทย ซึ่งประชากรส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน ปัจจุบันศาสนาพุทธได้มีผู้นับถือกระจายไปทั่วโลก หากนับจำนวนรวมกันแล้วอาจมากกว่า 500 ล้านคน สำหรับจังหวัดนครสวรรค์ สังกัดอยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 มีศาสนิกชน 1,116,432 คน วัดในปกครอง 667 วัด จำแนกเป็น มหานิกายจำนวน 306 วัด และ ธรรมยุติกนิกาย จำนวน 12 วัด ประกอบด้วย

1.1 มหานิกายได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา		327	วัด
- สำนักสงฆ์		328	แห่ง
- พระอารามหลวง		3	วัด
- พระภิกษุ		5,679	รูป
- สามเณร		1,532	รูป
- ชี	214	คน	
1.2 ธรรมยุติกนิกายได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา		10	วัด
- สำนักสงฆ์		2	แห่ง
- พระภิกษุ		96	รูป
- สามเณร		24	รูป
- ชี		29	คน

พระอารามหลวง

วัดต่างๆ ในจังหวัดนครสวรรค์ ที่ได้รับการสถาปนาเป็นพระอารามหลวง มีด้วยกันทั้งสิ้น 3 วัด ดังนี้

1. วัดโพธาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่เลขที่ 474 ถนนโกสีย์ ตลาดปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 16 ไร่ 2 งาน 67 ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับถนนสวรรค์วิถี ทิศใต้ติดต่อกับถนนโกสีย์ ทิศตะวันออกติดต่อกับถนนอรรถกวี ทิศตะวันตกติดต่อกับถนนจุฬามณี ตามโฉนดที่ดินเลขที่ 3181 และมีที่ธรณีสงฆ์ จำนวน 10 แปลง เนื้อที่ 124 ไร่ 1 งาน 99 ตารางวา ตามโฉนดที่ดินเลขที่ 3089, 3178, 3179, 3180, 3182, 3183, 1908, 19809, 7371 อยู่ท้องที่ตำบลปากน้ำโพ 8 แปลง ตำบลวัดไทร 1 แปลงและตำบลหนองกรด 1 แปลง (กำลังออกโฉนด) พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบลุ่มอยู่ท่ามกลางตลาดปากน้ำโพ มีถนนคั่นบริเวณวัดไว้ทั้งสี่ด้าน ตรงข้ามฟากถนนเป็นอาคารพาณิชย์ ทิวทัศน์ห่างออกไปด้านหลังวัดเป็นเทือกเขากบ ด้านหน้าวัดติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นย่านการค้าทั้งทางบกและน้ำ การคมนาคมติดต่อกับทุกภาคของประเทศไทยได้สะดวก (กรมศาสนา. 2530. หน้า 26)

อาคารเสนาสนะต่างๆ มีพระอุโบสถหลังใหม่ เริ่มสร้างเมื่อปีพ.ศ. 2475 โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ขนาดกว้าง 12 เมตร ยาว 21 เมตร ยกพื้นสูง 3 เมตรเศษ พื้นปูด้วยหินอ่อน ศาลาการเปรียญกว้าง 19 เมตร ยาว 27 เมตร เป็นตึกทรงไทย 2 ชั้น อาคารสภาบริหารคณะสงฆ์เป็นตึกทรงไทย 3 ชั้น อาคารเรียนปริยัติธรรมเป็นตึกทรงไทย 3 ชั้น กุฏิสงฆ์จำนวน 9 หลัง เป็นตึก 5 ชั้น 1 หลัง ตึก 2 ชั้น 3 หลัง ครึ่งตึกครึ่งไม้ 2 ชั้น 3 หลัง ตึกชั้นเดียว 1 หลังและตึก 3 ชั้น 1 หลัง

ปูชนียวัตถุ มีพระประธานในอุโบสถ ปางมารวิชัย สร้างด้วยทองเหลือง มีพระนามเรียกว่า “พระโพธานุชินราช” สร้างขึ้นที่วัดระฆังโฆสิตาราม กรุงเทพมหานคร เมื่อปีพ.ศ. 2456 โดยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ม.ร.ว.เจริญ อิศรางกูร) พร้อมเจ้าคณะมณฑลนครสวรรค์ สมัยที่ดำรงสมณศักดิ์ที่พระพิมลธรรม เป็นผู้ดำเนินการหล่อขึ้นพร้อมกับพระอัครสาวก

วัดโพธาราม เดิมสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ ที่ตั้งวัดเดิมอยู่ริมแม่น้ำปิงหมู่กุฏิสงฆ์อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของที่ตั้งวัดปัจจุบัน คือ บริเวณที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขปัจจุบันได้ขึ้นทะเบียนเป็นวัดนับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2420 คงเป็นระยะการบูรณะปรับปรุงวัดครั้งใหม่เมื่อคราวตลาดปากน้ำโพประสบอัคคีภัยครั้งใหญ่เมื่อพ.ศ. 2457 วัดโพธารามได้ประสบภัยดังกล่าวนั้นด้วย หลังจากนั้นพระครูสวรรค์นคราจารย์ (ช่วง) เป็นเจ้าอาวาสจึงได้วางแผนการพัฒนาวัด

ใหม่ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาครั้งหลังวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2481 เขตวิสุงคามสีมากว้าง 40 เมตร ยาว 80 เมตร ได้ผูกพัทธสีมาในปีพ.ศ. 2482

วัดโพธารามได้เปิดสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมพ.ศ. 2466 แผนกบาลีพ.ศ. 2495 โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์พ.ศ. 2501 มีภิกษุอยู่จำพรรษาประมาณปีละไม่ต่ำกว่า 50 รูป สามเณรไม่ต่ำกว่า 140 รูป เนื่องจากเป็นสำนักเรียนพระปริยัติธรรมจึงมีพระภิกษุสามเณรมาก

วัดโพธารามได้รับการสถาปนาเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ นับตั้งแต่วันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2506 สาเหตุ คือ เป็นวัดที่มีสำนักเรียนพระปริยัติธรรม ทั้งนักธรรมและบาลี ซึ่งเป็นสำนักเรียนดีเด่นและตัวอย่าง อีกทั้งมีพระภิกษุ – สามเณรเป็นจำนวนมาก มีที่ธรณีสงฆ์ครอบคลุมตั้งแต่โรงพยาบาลสวรรค์ประชารักษ์ถึงแม่น้ำเจ้าพระยา

ลำดับเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนาม มี 8 รูป คือ

รูปที่ 1 พระสมุห์อิ่ม พ.ศ. 2430 – 2436

รูปที่ 2 พระครูธรรมฐิติวงศ์คีรีเขต (ตั้ว) พ.ศ.2436 – 2455

รูปที่ 3 พระครูต่วน พ.ศ. 2455 – 2457

รูปที่ 4 พระครูสวรรค์นคราจารย์ (ช่วง ติสฺสเถระ) พ.ศ. 2457 – 2498

รูปที่ 5 พระธรรมคุณาภรณ์ (เช้า ฐิตปญฺโญ) พ.ศ. 2498 – 2513

รูปที่ 6 พระเทพคุณาภรณ์ (พุฒ วุฑฺฒิทตฺตเถระ) พ.ศ. 2514 – 2538

รูปที่ 7 พระสุนทรธรรมเทวี (ประเทือง ธมฺมราโม) พ.ศ. 2538 – 2540

รูปที่ 8 พระครูนิทัศน์สิกขการ (กอง ติกฺขวีโร) พ.ศ. 2541 – ปัจจุบัน

2. วัดนครสวรรค์ เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่เลขที่ 702 ถนนโกสีย์ ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกายมีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 22 ไร่ 1 งาน 35 ตารางวา อาณาเขตเฉพาะส่วนที่เป็นเขตพุทธาวาสทิศเหนือยาว 67 วา ติดต่อกับถนนเทพสิทธิชัย ทิศใต้ยาว 67 วา ติดต่อกับถนนลูกเสือ ทิศตะวันออกยาว 76 วา ติดต่อกับถนนโกสีย์ ทิศตะวันตกยาว 80 วา ติดต่อกับถนนสวรรค์วิถี ซึ่งเป็นถนนผ่ากลางที่ดินตั้งวัด มีโฉนดที่ดินเลขที่ 9943, 9639 และมีที่ดินธรณีสงฆ์ จำนวน 5 แปลง เนื้อที่ 118 ไร่ 99 ตารางวา โฉนดที่ดินเลขที่ 11253, 22673, 1041, 111 และ น.ส.3 สาระบบหน้า 38 เล่ม 1 ที่ธรณีสงฆ์ตั้งอยู่ตำบลปากน้ำโพ 2 แปลง ตำบลบางม่วง 1 แปลง ตำบลศาลาแดง อำเภอโกรกพระ 1 แปลง และตำบลเนินมะกอก อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ 1 แปลง (ประวัติวัดนครสวรรค์. 2550. หน้า มปน.)

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบ มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมู มีกำแพงโดยรอบทั้ง 4 ด้าน และมีประตูเข้าออกได้สะดวกทั้ง 4 ด้านเช่นกัน ที่ดินตั้งวัดนี้ได้ถูกถนนสวรรค์วิถีตัดผ่านแบ่งเนื้อที่ออกเป็น 2 แปลง เป็นเขตสังฆาวาสและเขตพุทธาวาสในส่วนที่อยู่ทางด้านทิศตะวันออกซึ่งมีเนื้อที่ 13 ไร่ 25 ตารางวา อีกแปลงหนึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกใช้เป็นเขตฌาปนสถาน มีเนื้อที่ 9 ไร่ 1 งาน 11 ตารางวา ภายในบริเวณวัดมีถนนติดต่อระหว่างอาคารเสนาสนะต่างๆ ถึงกันหมด

อาคารเสนาสนะต่างๆ มีพระอุโบสถกว้าง 12 เมตร ยาว 26 เมตร บูรณะพ.ศ. 2515 ศาลาการเปรียญกว้างยาวด้านละ 34 เมตร เป็นอาคารคอนกรีต 2 ชั้น สร้างพ.ศ. 2526 กุฏิสงฆ์จำนวน 15 หลัง เป็นอาคารคอนกรีต 9 หลัง อาคารไม้สัก 2 ชั้น 1 หลัง ห้องสมุดจัตุรมุขกว้าง 11 เมตร ยาว 12 เมตร อาคารคอนกรีต หอระฆังจัตุรมุขสร้างด้วยไม้ทั้งหลัง อาคารเรียนพระปริยัติธรรมกว้าง 24.50 เมตร ยาว 28.50 เมตร เป็นอาคารคอนกรีต 2 ชั้น มีมุขหน้าและหลังพระวิหารสร้างด้วยอิฐโบราณแผ่นใหญ่บูรณะพ.ศ. 2527 อาคารสำนักงานมูลนิธิการกุศล 1 หลัง ศาลาบำเพ็ญกุศล 6 หลัง และฌาปนสถานแบบเตาอบคอนกรีตเสริมเหล็ก

สำหรับปูชนียวัตถุ มีพระประธานในพระอุโบสถ ขนาดพระเพลากว้าง 2.50 เมตร สร้างด้วยทองเหลือง มีพระนามเรียกกันว่า “หลวงพ่อศรีสวรรค์” พระพุทธรูปใหญ่ 2 องค์ ในพระวิหารเรียกว่า “พระผู้ให้อภัย” พระพุทธรูปอื่นอีก 2 องค์ในพระวิหาร พระพุทธรูปเนื้อสำริดสุโขทัยปางมารวิชัยอยู่ที่กุฏิเจ้าอาวาสจำนวน 4 องค์ พระเจดีย์เก่าอยู่ด้านหน้าพระอุโบสถ 3 องค์ พระปรางค์ซึ่งปรักหักพังมีเพียงซากและรากฐานปรากฏอยู่

วัดนครสวรรค์ เดิมมีนามว่า “วัดหัวเมือง” เพราะตั้งอยู่ตอนต้นของตัวเมืองก่อนจะเข้าถึงตัวเมืองจะต้องผ่านวัดนี้ก่อนสร้างขึ้นในราวพ.ศ. 1972 โดยประมาณ เดิมหน้าวัดอยู่ทางริมแม่น้ำเจ้าพระยามีต้นโพธิ์และพระปรางค์มองเห็นอย่างเด่นชัดสำหรับผู้สัญจรทางน้ำ ต่อมาสายน้ำได้เปลี่ยนทิศทางห่างออกไปจากวัดประมาณ 100 เมตร เป็นวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา มาแต่เดิมประมาณพ.ศ. 1972

ทางราชการได้เคยใช้สถานที่วัดนี้ประกอบพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา (มีศิลาจารึกเป็นหลักฐาน) เป็นที่พำนักอยู่จำพรรษาของเจ้าคณะจังหวัด เป็นสถานที่ใช้สอบธรรมและบาลีสนามหลวงตลอดมา เมื่อพ.ศ. 2203 ชาวบ้านได้พบช้างเผือก 1 เชือก ที่เมืองนครสวรรค์ได้ประกอบพิธีทางศาสนาที่วัดนี้ แล้วนำถวายสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่เมืองลพบุรี ซึ่งได้พระราชทานนามว่า “เจ้าพระยาบรมคเชนทรฉัททันต์” จึงนับว่าเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองมาแต่โบราณกาล

ในราวพ.ศ. 2444 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ รัชกาลที่ 5 เมื่อคราวเสด็จทางชลมารคมาทรงเททองหล่อพระพุทธชินราชจำลองที่จังหวัดพิษณุโลก ได้เสด็จฯ มาทรงเยี่ยมและ

เห็นความสำคัญของวัดนี้ จึงได้ทรงโปรดให้ย้ายพระครูสวรรค์วิถีวิสุทธิอุตตมคณาจารย์ สังฆปาโมกข์ (หลวงพ่อครุฑ) เจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ จากวัดเขา (วัดจอมคีรีนาคพรต) มาพำนักอยู่ประจำที่วัดนี้ ในการย้ายหลวงพ่อครุฑนั้นทางราชการและประชาชนได้ร่วมจัดเป็นการใหญ่ มีขบวนแห่แบบเวสสันดร จำนวน 13 ขบวน พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าคำรบ ผู้บัญชาการทหารสมัยนั้นจัดขบวนส่งท่านด้วย

พ.ศ. 2454 สมเด็จพระราชินีพระพันปีหลวงและสมเด็จพระมาตุจฉา เสด็จประพาสมณฑลฝ่ายเหนือ ได้เสด็จมาทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในวันพระราชสมภพและวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ พร้อมด้วยเจ้านายอีกหลายพระองค์ได้ทรงบริจาคพระราชทรัพย์เพื่อปฏิสังขรณ์พระอารามนี้

พ.ศ. 2456 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราชเจ้าเสด็จตรวจการคณะสงฆ์ได้ทรงแวะเยี่ยมหลวงพ่อครุฑในฐานะทรงคุ้นเคยเป็นการส่วนพระองค์มาก่อน และในปีต่อมาได้เสด็จมาในงานศพหลวงพ่อครุฑที่วัดนี้อีกครั้งหนึ่ง

พ.ศ. 2469 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ รัชกาลที่ 7 ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สำหรับเป็นทุนสร้างพระอุโบสถหลังปัจจุบัน ซึ่งได้ครอบหลังเดิมไว้ พร้อมทั้งได้พระราชทานพระบรมฉายาลักษณ์เป็นโลหะทองแดงขนาดใหญ่ไว้เป็นอนุสรณ์ในพระอุโบสถ

วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 สมเด็จพระภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาสิริโสภาพรรณวดี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ รัชกาลที่ 6 ได้ประทานผ้าพระกฐินมาทอดถวายที่วัดนี้

สมเด็จพระสังฆราช (วาสนมหาเถระ) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามได้เสด็จมาประทับแรมที่วัดนี้ 2 ครั้ง เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2522 และวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523

ครั้นถึง พ.ศ. 2527 ได้มีนายเสน่ห์ วัฒนาธร รองปลัดกระทรวงมหาดไทยได้ เสนอเรื่องขอพระราชทานพระบรมราชานุญาติ เพื่อสถาปนาวัดนครสวรรค์เป็นพระอารามหลวง พระราชทานพระบรมราชานุญาติตามหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ นร 02047846 ลงวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2528 กระทรวงศึกษาธิการได้ออกประกาศลงวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2528 วัดนครสวรรค์จึงได้เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ นับตั้งแต่วันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา

เกี่ยวกับการศึกษา ทางวัดได้เปิดสอนพระปริยัติธรรมตลอดมาทุกปีทั้งแผนกธรรมและบาลีเป็นปึกแผ่นมั่นคงมาตั้งแต่พ.ศ. 2477 นอกจากนี้ ยังได้เปิดสอนแผนกสามัญในพ.ศ. 2513 เป็นที่ตั้งโรงเรียนมัธยมประจำจังหวัด ที่ทำการของพุทธสมาคมมูลนิธิปากน้ำโพประชานุเคราะห์ และ

ศูนย์บริการประชาชนของตำรวจ ซึ่งทางวัดได้ให้การอนุเคราะห์ด้วยดีตลอดมา สำหรับพระภิกษุอยู่จำพรรษที่วัดนี้ปีละประมาณ 80 รูป สามเณร 45 รูป ลำดับเจ้าอาวาสที่ทราบนามมี 8 รูป คือ

รูปที่ 1 พระอาจารย์เคลือบ พ.ศ. 2424 – 2443

รูปที่ 2 พระครูสวรรค์วิถีสุทธิอุตตมาคณาจารย์สังฆปาโมกข์ (ครุฑ) พ.ศ. 2444 – 2456

รูปที่ 3 พระครูเขมวิถีสังฆปาโมกข์ (สด) พ.ศ. 2456 – 2462

รูปที่ 4 พระใบฎีกาอั้น พ.ศ. 2462 – 2471

รูปที่ 5 พระครูนิภาสธรรมคุณ (บุญเกิด จนฺทสาโร ป.ธ. 3)

รูปที่ 6 พระเทพสิทธินายก (ห้อง ชาติสิริ ป.ธ. 6)
รักษาการแทนเจ้าอาวาส พ.ศ. 2477 – 2499

รูปที่ 7 พระเทพญาณโมลี (ประสิทธิ มิตฺตธมฺโม ป.ธ. 6)
ปกครองระหว่าง พ.ศ. 2499 – 2509 และได้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสตั้งแต่ พ.ศ. 2508 – 2539

รูปที่ 8 พระศรีวิสุทธิคุณ (สฤษดิ์ สิริธโร ป.ธ. 9) ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ตั้งแต่ พ.ศ. 2541 – ปัจจุบัน

3. วัดวรนาถบรรพต ตั้งอยู่เลขที่ 188 บ้านเขากบ ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ สังกัดคณะนิกายสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ 109 ไร่ 1 งาน 10 ตารางวา พื้นที่ตั้งวัดมีลักษณะเป็นที่ราบสูง ตั้งอยู่เชิงเขา สภาพแวดล้อมเป็นป่าไม้ อาคารเสนาสนะต่างๆ มีพระอุโบสถกว้าง 6 เมตร ยาว 10 เมตร สร้างด้วยอิฐโบราณ ศาลาการเปรียญกว้าง 38 เมตร ยาว 42 เมตร สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กเมื่อพ.ศ. 2525 อาคารเรียนปริยัติธรรมกว้าง 10 เมตร ยาว 50 เมตร สร้างพ.ศ. 2516 เป็นตึก 4 ชั้น กุฏิสงฆ์จำนวน 16 หลัง เป็นตึก 6 หลัง ครึ่งตึกครึ่งไม้ 10 หลัง ห้องสมดุคอนกรีตเสริมเหล็กกว้าง 5 เมตร ยาว 16 เมตร สร้าง พ.ศ. 2518 และมีวิหารอยู่บนยอดเขากบ 1 หลัง สำหรับปูชนียวัตถุมีพระพุทธไสยาสน์ยาว 10 วา เศษ รอยพระพุทธบาทจำลองข้างซ้ายประดิษฐานอยู่ในวิหารและเจดีย์ใหญ่ 1 องค์ สร้างสมัยสุโขทัย (วัดวรนาถบรรพต. 2536. หน้า มปน.)

วัดวรนาถบรรพต สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัย ผู้สร้างคือ พระยาบาลเมือง สร้างอุทิศแด่พระยาราม (ผู้น้อง) ซึ่งได้สิ้นพระชนม์ในระหว่างทำศึกสงคราม เดิมเรียกว่า “วัดเขากบ” หรือ “วัดกบ” และมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “วัดปากพระบาง” นับเข้าเป็นวัดชนิดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้วเมื่อพ.ศ. 1926 ได้เคยกลายสภาพเป็นวัดร้างมาชั่วระยะเวลาหนึ่ง ต่อมาได้มีพระอธิการทองมาจากจังหวัดอุตรดิตถ์ ได้ดำเนินการบูรณะวัดขึ้นมาตั้งแต่พ.ศ. 2415 จึงให้วัดนี้กลายเป็นสภาพเป็นวัดมีพระสงฆ์ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งและได้พัฒนาขึ้นมาตามลำดับจนตราบทุกวันนี้

ในด้านการศึกษาทางวัดได้เปิดสอนพระปริยัติธรรมมีทั้งแผนกธรรมและบาลี นอกจากนั้นยังมีโรงเรียนเทศบาล 4 และโรงเรียนสหนครสวรรค์พณิชยการตั้งอยู่ในที่วัดด้วย ซึ่งแต่ละโรงเรียนมีนักเรียนเกินกว่า 1,000 คน

วัดวรนาถบรรพต ได้รับสถาปนาเป็นพระอารามหลวงเมื่อพ.ศ. 2536 สาเหตุที่ได้รับสถาปนา คือ เป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์เก่าแก่ เชื่อกันว่าพระพุทธศาสนาเข้าประดิษฐานมั่นคงในนครสวรรค์เริ่มต้นที่วัดนี้และมีรอยพระพุทธบาทศิลาจำลองที่สมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทยทรงสร้าง

ลำดับเจ้าอาวาสตั้งแต่ในช่วงที่พัฒนาวัดจากวัดร้างเป็นต้นมามี 3 รูป คือ

รูปที่ 1 พระอธิการทอง พ.ศ. 2415 – 2484

รูปที่ 2 พระครูนิวิฐธรรมคุณ (ทองใบ) พ.ศ. 2485 – 2506

รูปที่ 3 พระสุธีธรรมโสภณ (วิศิษฐ์ ป.ธ. 6) ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ตั้งแต่ พ.ศ. 2507 – ปัจจุบัน

ความเชื่อในพระพุทธศาสนาของชาวจังหวัดนครสวรรค์

ประชาชนชาวนครสวรรค์ส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา มีสถาบันและพระสงฆ์ซึ่งมีบทบาทเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ทุกอย่างและทุกระยะชีวิตของประชาชน วัดเป็นที่ชุมนุมของชาวบ้านในการจัดงานรื่นเริงต่างๆ สถานพยาบาล ตลอดจนที่พักคนเดินทางและพักผ่อนหย่อนใจและยังรับบริการประชาชนในด้านพิธีกรรมอีกด้วย ดังนั้นวัดจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน พระสงฆ์จึงมีอิทธิพลต่อสังคมในด้านการเป็นผู้นำทางจิตใจ ส่งเสริมความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนและเป็นศูนย์กลางแห่งความเคารพเชื่อถือ พิธีกรรมทางศาสนาของชาวจังหวัดนครสวรรค์ประกอบด้วยพิธีหลวงและพิธีราษฎร์ ซึ่งได้ปฏิบัติจัดทำกันสืบมาและเนื่องจากอิทธิพลในด้านต่างๆ จึงทำให้พิธีกรรมประกอบไปด้วยพิธีสงฆ์ พิธีพราหมณ์ และอิทธิพลของวัฒนธรรมอื่นๆ ผสมผสานกันไป

พระพุทธศาสนาได้เข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตของประชาชนชาวจังหวัดนครสวรรค์มานานตั้งแต่สมัยยุคก่อนสุโขทัย จึงเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์ได้รับอิทธิพลจากยุคสุโขทัยด้วย โดยมีหลักฐานที่ยังหลงเหลืออยู่ในปัจจุบันซึ่งแสดงให้รู้ถึงประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา เช่น หลักศิลาจารึก หลักที่ 1 ซึ่งจารึกขึ้นในสมัยพ่อขุนรามคำแหงและหลักศิลาจารึกที่ 2 ซึ่งจารึกในสมัยพระเจ้าลิไทย กษัตริย์องค์ที่ 5 แห่งกรุงสุโขทัย หลวงพ่อศรีสวรรค์ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศิลปะสมัยสุโขทัย เจดีย์วัดเขากบหรือวัดวรานาถบรรพต เป็นเจดีย์ศิลปะในยุคสุโขทัยเช่นเดียวกัน เป็นต้น (ประเสริฐ ณ นคร. 2540. หน้า 140)

พระสงฆ์ที่มีบทบาทต่อชุมชนชาวจังหวัดนครสวรรค์

1. พระสงฆ์ในฝ่ายปกครอง

ปัจจุบันพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ปกครองในระดับจังหวัดนั้น ได้แก่ เจ้าคณะจังหวัด ซึ่งมีบทบาทโดยตรงต่อชุมชนในการดูแลสอดส่องให้พระสงฆ์ในการปกครองได้ทำหน้าที่ของพระสงฆ์ในชุมชน ตามกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ข้อที่ 15ปัจจุบันพระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ คือ พระสุธีธรรมโสภณ วัดบรรพต (วัดกบ) ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ ปัจจุบันอายุ 65 ปี พรรษา 45 มีวุฒิทางด้านปริยัติธรรม คือ น.ธ.เอก, ป.ธ. 6 และสายทางโลกจบครูมูลพิเศษพระสุธีธรรมโสภณเป็นพระสงฆ์ที่มีบทบาทในชุมชนด้านการปกครอง ดำรงตำแหน่งพระสงฆาธิการตามลำดับขั้น คือ

1. เจ้าคณะตำบลปากน้ำโพ
2. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครสวรรค์
3. เจ้าคณะอำเภอเมืองนครสวรรค์
4. รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์
5. เจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์

จากการได้รับแต่งตั้งในสายงานด้านการปกครองตามลำดับชั้น ทำให้มีประสบการณ์ในการปกครองเป็นอย่างดี เป็นที่เคารพนับถือของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป

2. พระสงฆ์ฝ่ายอนุรักษ์ธรรมชาติ

พระสงฆ์ที่มีบทบาทในการอนุรักษ์ธรรมชาติของจังหวัดนครสวรรค์ ที่สมควรจะได้รับการจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ คือ พระครูนิวาตธรรมโกศลหรือที่พุทธศาสนิกชนเรียกกันว่า หลวงพ่อแนม กตปุญฺโญ วัดเขาหน่อ ตำบลบ้านแดน อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ ปัจจุบันมีอายุ 76 ปี ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลบ้านแดน

หลวงพ่อแนมเป็นที่เคารพนับถือของพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมาก ท่านเป็นนักอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยต้องต่อสู้กับกลุ่มอิทธิพลซึ่งทำการระเบิดหินเขาหน่อ ท่านได้ถวายฎีกาต่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2535 จนได้รับพระราชทานให้ยกเขาหน่อและปริมณฑลรวม 1,000 ไร่ (โดยประมาณ) ให้เป็นเขตอนุรักษ์

ในการอนุรักษ์เขาหน่อและปริมณฑลนั้น นับว่าหลวงพ่อได้คงสภาพระบบนิเวศน์ไว้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังได้ให้อภัยทานแก่ชีวิตสัตว์เป็นล้านตัว คือ มีถ้ำปลา โดยมีปลาอาศัยเป็นจำนวนมาก บนภูเขามีลิงอาศัยเป็นพันๆ ตัว และในถ้ำเขาหน่อมีค้างคาวอาศัยนับล้านตัว

ปัจจุบันหลวงพ่อแนมกำลังพัฒนาบริเวณเขาห้วยลุง ซึ่งอยู่ในปริมณฑลของเขาหน่อให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์นานาชนิด (สวนสัตว์เปิด)

3. พระสงฆ์ที่มีบทบาทในด้านยารักษาโรค (หมอพระ)

พระครูนิโรธธรรมประยุตร์หรือหลวงปู่อินทร์ อินฺทโชโต วัดเกาะหงส์ ตำบลตะเคียนเลื่อน อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ ปัจจุบันได้มรณภาพแล้ว การรักษาโรคโดยตำราของหลวงปู่อินทร์นั้นเป็นการรักษาแบบโบราณ ประการสำคัญคือการรักษาให้ฟรี ประสิทธิภาพในการรักษาเป็นที่ยอมรับของประชาชนโดยทั่วไป (ประวัติของท่านปรากฏในบทที่ 6)

4. พระสงฆ์ที่มีบทบาทในการอนุรักษ์มรดกไทยและวัฒนธรรม

พระครูนิวิฐธรรมขันธ์ (เจริญ) วัดจันเสน ตำบลจันเสน อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ อายุ 59 ปี พรรษา 38 ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลจันเสนในฐานะเป็นคนจันเสนได้ร่วมกับประชาชนชาวจันเสน สร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจันเสน ซึ่งเป็นนครโบราณสมัยทวารวดีตอนต้น (ราวพุทธศตวรรษที่ 11) และยังได้อนุญาตให้ใช้ศาลาอเนกประสงค์เป็นสถานที่ทอผ้าจันเสน ซึ่งสืบทอดการทอผ้ามาตั้งแต่โบราณ

2. ศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก

ศาสนาคริสต์ (อังกฤษ : Christianity) หรือที่ราชบัณฑิตยสถานให้เรียกว่า คริสต์ศาสนาเป็นศาสนาแห่งความรัก เพราะพระเจ้าทรงรักมนุษย์ ทรงรักประชากรของพระองค์ ทรงสร้างสัตว์ต่างๆ ขึ้นมาเพื่อรับใช้ เป็นอาหารแก่มนุษย์ และทรงให้มนุษย์ลงสู่นรกเมื่อไม่ศรัทธาในพระเจ้า ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาที่นับถือศรัทธาในพระเจ้าองค์เดียว เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและทุกสิ่งทุกอย่างรวมถึงมนุษย์โดยใช้เวลาเพียง 6 วัน และหยุดพักในวันที่เมื่อไม่ถึง 6,000 ปีก่อนพระเจ้า คือ พระยาห์เวห์ (พระบิดา) มีพระเยซูคริสต์เป็นศาสดา ศาสนาคริสต์เชื่อในพระเจ้าหนึ่งเดียวซึ่งดำรงในสามพระบุคคล ในพระลักษณะ “ตรีเอกภาพ” หรือ “ตรีเอกานุภาพ” (Trinity) คือ พระบิดา พระบุตรและพระจิต (พระวิญญาณบริสุทธิ์) มีคัมภีร์คือพระคริสตธรรมคัมภีร์หรือคัมภีร์ไบเบิล (The Bible) ศาสนาคริสต์มีผู้นับถือทั้งหมด 2,100 ล้านคน ถือว่าเป็นศาสนาที่มีจำนวนผู้นับถือมากที่สุดในโลก

ศาสนาคริสต์มีรากฐานมาจากศาสนายูดาห์ (หรือศาสนายิว) โดยมีเนื้อหาและความเชื่อบางส่วนเหมือนกัน โดยเฉพาะคัมภีร์ไบเบิลฮิบรู ที่คริสตศาสนิกชนรู้จักในชื่อพันธสัญญาเดิม (The Old Testament) โดยในพระคริสตธรรมคัมภีร์ 5 เล่มแรกจากทั้งหมด 46 เล่มในภาคพันธสัญญาเดิมที่เรียกว่าเบญจบรรณหรือปัญจบรรพ (Pentateuch) ได้รับการนับถือเป็นคัมภีร์ของศาสนายูดาห์และ

ศาสนาอิสลามด้วยเช่นกัน โดยในพระธรรมหลายตอนได้พยากรณ์ถึงพระเมสสิยาห์ (Messiah) ที่ชาวคริสต์เชื่อว่าคือพระเยซู เช่น หนังสือประกาศกอิสยาห์ บทที่ 53 เป็นต้น

คริสตชนนั้นมีความเชื่อว่าพระเยซูคริสต์เป็นพระบุตรของพระเจ้าที่มาบังเกิดเป็นมนุษย์จากหญิงพรหมจรรย์ (สาวบริสุทธิ์) โดยฤทธิ์อำนาจของพระเจ้า เพื่อไถ่มนุษย์ให้พ้นจากความบาป โดยการสิ้นพระชนม์ที่กางเขน และทรงฟื้นขึ้นมาจากความตายในสามวันหลังจากนั้น และเสด็จสู่สวรรค์ประทับเบื้องขวาพระหัตถ์ของพระบิดา ผู้ที่เชื่อและไว้วางใจในพระองค์จะได้รับการอภัยโทษบาป และจะเข้าสู่การพิพากษาในวันสุดท้ายเหมือนทุกคน จะรอดพ้นจากการถูกพิพากษาให้ตกนรก แต่จะเป็นการพิพากษาเพื่อรับบำเหน็จรางวัลแทนในวันสิ้นโลก (Armageddon) และได้เข้าสู่พระราชัยสวรรค์ แต่ถ้าผู้ใดไม่เชื่อจะถูกปรับโทษหลังความตาย สำหรับจังหวัดนครสวรรค์ศาสนิกชน 3,283 คน มีโบสถ์คาทอลิก6 แห่ง และมีโปรเตสแตนท์ 1 แห่ง

ประมาณ 100 กว่าปีมาแล้ว ก่อนพ.ศ. 2431 ได้มีชาวคริสต์กลุ่มเล็กๆ จากอยุธยา สิงห์บุรี ล่องเรือขึ้นมาทำอาชีพประมงแถบบึงบอระเพ็ดและแถวปากน้ำโพ จนถึงพ.ศ. 2431 ได้มีบทบาทหลวงชาวฝรั่งเศส ชื่อบาทหลวงอีฟ มารีแก็นตริก ซึ่งประจำอยู่ที่สิงห์บุรีได้มาเยี่ยมเยือนและประกอบพิธีศาสนาในบางคราวให้กับชาวคริสต์เหล่านั้น พ.ศ. 2437 เนื่องจากความต้องการทางด้านศาสนาของชาวคริสต์ที่ต้องการมีพิธีกรรมและการอบรม จึงทำให้บาทหลวงหาที่ดินเพื่อสร้างโบสถ์และโรงเรียน ซึ่งได้ที่ตรงท้ายเกาะยมที่ปัจจุบันเรียกว่า “เกาะญวน” ได้สร้างโรงเรียนและโบสถ์เล็กๆ หลังแรกในเขตปากน้ำโพ มีครูและแม่ชีคอยสอนหนังสือให้เด็กและอบรมศีลธรรม แต่เนื่องจากน้ำหลากในสมัยนั้นรุนแรงทุกปี ทำให้น้ำเซาะตลิ่งพังอยู่เสมอ ในที่สุดพ.ศ. 2488 บาทหลวงหลง มีเฟื่องศาสตร์ (บาทหลวงคนไทย) หรือชื่อเรียกในหมู่ชาวคริสต์ว่า คุณพ่อเทโอฟาน ได้ตัดสินใจอพยพชาวคริสต์มาที่ใหม่โดยซื้อและได้รับบริจาคที่ดินบางส่วนจากชาวบ้านรวมประมาณ 40 ไร่ ริมถนนสวรรค์วิถีในปัจจุบันและได้สร้างโบสถ์ไม้ขึ้น และในพ.ศ. 2511 บาทหลวงมิแชล ลังเยร์ ชาวฝรั่งเศส ได้ทำการสร้างวัดหลังใหม่เป็นคอนกรีต เป็นหลังปัจจุบันติดกับถนนสวรรค์วิถี ตำบลนครสวรรค์ตก อำเภอเมืองนครสวรรค์ (ประวัติวัดคาทอลิก. 2541. หน้า มปน.)

ศาสนาคริสต์มีความเชื่อศรัทธา ดังนี้

1. นับถือพระเป็นเจ้าองค์เดียว ผู้ซึ่งให้กำเนิดทุกสิ่งทุกอย่าง โลก จักรวาล สิ่งที่แลเห็นได้และไม่ได้

2. เชื่อว่าพระเยซูเป็นบุตรของพระผู้เป็นเจ้าที่เสด็จมาในโลกนี้ เพื่อสอนให้มนุษย์มีความสุขในจิตใจ เพื่อนำความสุขใจที่ได้รับจากคำสอนของพระองค์มาพัฒนาตนเองและสังคมต่อไป

3. เชื่อในที่สมเด็จพระสันตะปาปา พระประมุขผู้นำที่ได้รับอำนาจควบคุมดูแลจากพระเยซูมีหน้าที่สั่งสอน นำคำสอน กฎศาสนา ให้คริสต์ศาสนิกชนปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

4. เชื่อในชีวิตหลังความตายมีจริง คนทำดีได้รับรางวัล และคนทำชั่วได้รับผลการลงโทษตามยุติธรรมจากพระเจ้า

ศาสนพิธีของชาวคริสต์นิกายคาทอลิก

1. บูชามิสซา (mass) เป็นการสวดภาวนาในโบสถ์ทุกวันอาทิตย์ บาทหลวงจะเป็นผู้ประกอบพิธีนี้ พิธีนี้เป็นการแสดงความศรัทธา การเป็นพี่น้องของชาวคริสต

2. พิธีกรรมที่เรียกว่าศีลศักดิ์สิทธิ์ 7 ประการ พิธีต่างๆ มีดังนี้

2.1 พิธีศีลล้างบาป ทำโดยนำน้ำมาเทที่ศีรษะ สำหรับผู้ที่เข้าศาสนาครั้งแรกและเพื่อมีสิทธิในการรับศีลในขั้นอื่นๆ ต่อไป

2.2 พิธีแก้บาป เป็นการพิจารณาเตือนตนเอง ยอมรับผิดและแก้ไขข้อผิดพลาด หลังจากนั้นจำต้องไปสารภาพบาปต่อหน้าบาทหลวง บาปหลุดไม่หลุดขึ้นอยู่กับเจตนาที่เขาตั้งใจจะกระทำต่อหน้าพระเป็นเจ้าและการกระทำหลังจากพิธีนั้นด้วย

2.3 พิธีมหาสนิท เป็นพิธีรับแผ่นขนมปังที่ผู้รับเชื่อมั่นว่าเป็นพระเยซูเจ้าที่ประทับอยู่

2.4 พิธีศีลกำลัง เป็นพิธีเชิญพระเป็นเจ้ามาเป็นกำลังให้กับผู้ถือศาสนา เพื่อต่อสู้กับอุปสรรคในโลกนี้เพื่อบรรลุชีวิตหน้า

2.5 พิธีมงคลสมรส ที่จัดประกอบให้คู่ชายหญิงที่สมัครใจอยู่กินเป็นสามีภรรยากัน กระทำเฉพาะผู้เป็นชาวคริสต์เท่านั้น

2.6 พิธีศีลบรรพชา เป็นพิธีบวชบาทหลวง เพื่อทำหน้าที่ทางศาสนา

2.7 พิธีศีลเจิมคนไข้ บาทหลวงจะไปทำพิธีให้พรกับคนไข้ คนชราและผู้อยู่ในโอกาสเสี่ยงต่อชีวิตในอันตราย ขอพระพรจากพระเจ้าเพื่อจะได้เตรียมตัวสู่ความตายและถ้าตายแล้วบาทหลวงก็จะทำพิธีฝังในดินให้ต่อไป

3. นอกจากนี้ยังมีกิจศรัทธาอื่นๆ เช่น การสวดลูกประคำ การอดอาหารเนื้อสัตว์ ภาวนา

ระบบการปกครองศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก

ระดับท้องถิ่นประเทศไทย แบ่งการทำงานเป็น 10 เขต แต่ละเขตจะมีสังฆราชหรือมุขนายกเป็นผู้ดูแลเขต แต่ละเขตเรียกว่า มิสซัง (mission) แปลว่า เขตงานสำหรับมิสซัง นครสวรรค์มีระดับดังนี้

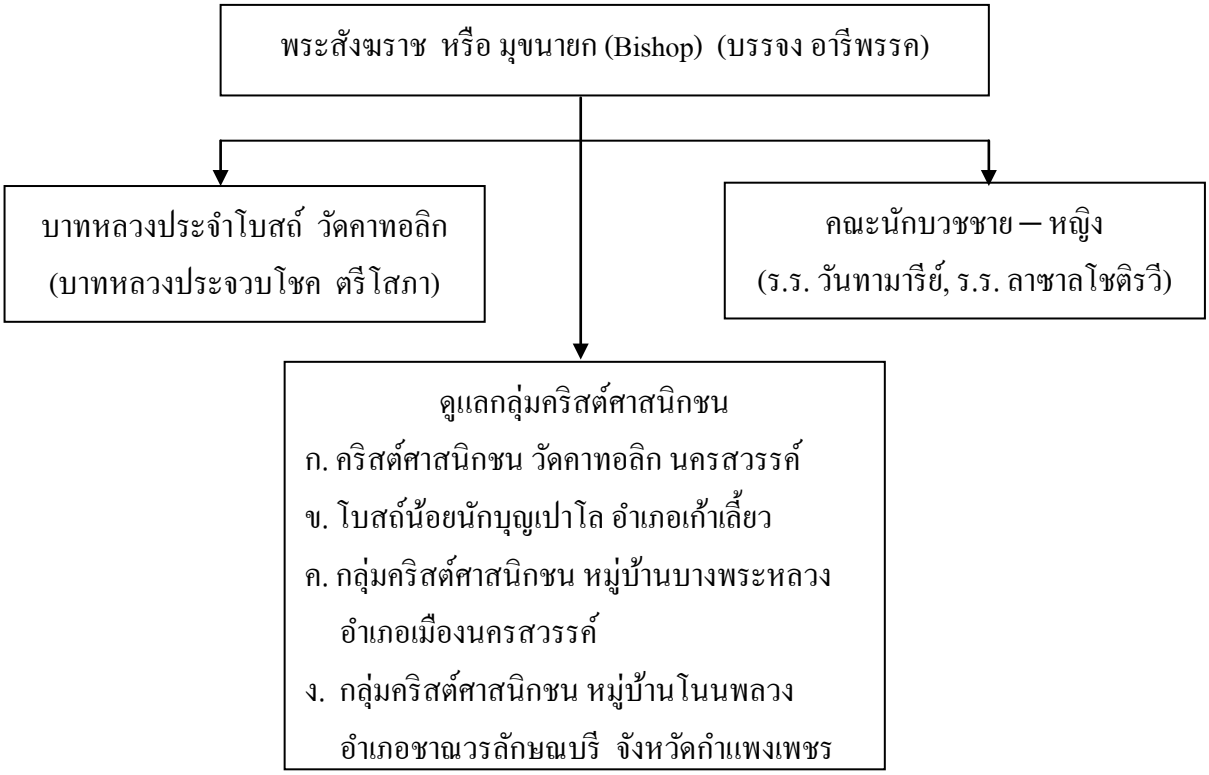

ตาราง 3 ระบบการปกครองศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก

3. ศาสนาอิสลามในจังหวัดนครสวรรค์

ศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาสำคัญศาสนาหนึ่งของโลก มีคนนับถือประมาณ 1,600 ล้านคน นับว่ามีจำนวนมากที่สุดเป็นอันดับสองในโลก พื้นที่รวมของกลุ่มประเทศมุสลิมทั้งหมดประมาณ 34,722,286 ตารางกิโลเมตร ตั้งแต่ลองจิจูด 141 องศาตะวันออก ทางด้านตะวันออกของเขตพรมแดนประเทศอินโดนีเซีย ทอดยาวไปจนถึงลองจิจูด 17.29 องศาตะวันตก ณ กรุงดาการ์ ประเทศเซเนกัล (Senegal) ซึ่งอยู่ในภาคตะวันตกของทวีปแอฟริกา จนถึงละติจูด 55.26 องศาเหนือ บริเวณเส้นเขตแดนตอนเหนือของประเทศคาซัคสถาน ทอดยาวเรื่อยไปจนถึงเส้นเขตแดนทางตอนใต้ของประเทศแทนซาเนีย ที่ละติจูด 11.44 องศาใต้ในโลกมีจำนวนประเทศกว่า 200 ประเทศ เป็นประเทศมุสลิมกว่า 67 ประเทศ ในประเทศไทยมีศาสนาอิสลามเข้ามาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ศาสดาของศาสนาอิสลามคือ มุฮัมหมัด

ศาสนาอิสลาม คือ ความศรัทธา ข้อบัญญัติเกี่ยวกับการปฏิบัติและจริยธรรม ซึ่งบรรดาศาสดา ที่อัลลอฮฺ ได้ประทานลงมาเป็นผู้นำ เพื่อมาสั่งสอนและแนะนำแก่มวลมนุษยชาติ สิ่งทั้งหมดเหล่านี้เรียกว่า ดีน หรือ ศาสนา นั่นเอง ผู้ที่มีความศรัทธาจะตระหนักอยู่เสมอว่า ชีวิตของเขาได้พันธนาการเข้ากับอำนาจสูงสุดของพระผู้ทรงสร้างโลก ในทุกสถานภาพของเขาจะรำลึกถึงพระผู้เป็นเจ้า และมอบหมายตนเองให้อยู่ภายใต้การคุ้มครองของพระองค์ตลอดเวลา เขาเป็นผู้มีจิตใจมั่นคงและมีสมาธิเสมอ สำหรับจังหวัดนครสวรรค์ มีศาสนิกชน1,216 คนและมัสยิด 1 แห่งคือ มัสยิดปากีสถานนครสวรรค์

เมื่อประมาณ 100 ปีเศษที่ผ่าน ได้มีมุสลิมชาวปาทานครอบครัวหนึ่ง มีสมาชิกในครอบครัว 4 – 5 คน เดินทางมาจากกรุงเทพมหานคร ได้มาตั้งรกรากที่ตำบลปากน้ำโพ บริเวณด้านหลังอำเภอเมืองปัจจุบัน โดยประกอบอาชีพเลี้ยงปศุสัตว์และฆ่าโค กระบือจำหน่ายในเขตอำเภอเมืองนครสวรรค์ ต่อมาได้มีมุสลิมชาวปาทานอพยพมาจากจังหวัดใกล้เคียง เข้ามาอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์อีกหลายครอบครัว และในเวลานั้นตลาดปากน้ำโพเป็นช่วงการค้าการค้าขายดีมาก มีเรือแพผ่านไปมาหนาแน่น บริษัทค้าไม้ซุงของฝรั่งก็มาตั้งทั้ง 2 ฝั่งแม่น้ำ ดังนั้น มุสลิมปาทานจึงเข้าทำงานกับบริษัทฝรั่งโดยเป็นหัวหน้าคนงานวัดไม้ซุง และเป็นยามดูแลบริษัทและแพซุงที่พักอยู่ที่ท่าน้ำ ในระยะนั้นได้มีมุสลิมเชื้อสายมลายูจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อพยพขึ้นมาอยู่เป็นหลักแหล่งอีก 2 – 3 ครอบครัว โดยอยู่บนเรือนแพในแม่น้ำน่านหน้าวัดตะแบกปัจจุบัน โดยมีอาชีพทำเทียนหอมสำหรับอบขนมเทียนสีผึ้งและน้ำอบไทย สีผึ้งสำหรับสีปากจำหน่าย ปัจจุบันลูกหลานยังทำอาชีพนี้อยู่และอยู่เรือนแพ ณ ที่เดิมไม่เปลี่ยนแปลง ส่วนมุสลิมชาวบังกลาเทศที่จังหวัดตาก ได้อพยพลงมาตั้งหลักแหล่งอยู่ร่วมกันมุสลิมปาทาน 2 – 3 ครอบครัว โดยยึดอาชีพขายโรตีกับน้ำชาเป็นร้านเล็กๆ ในเขตอำเภอเมืองนครสวรรค์ ในระยะเวลานั้นได้มีมุสลิมชาวอินเดียเดินทางขึ้นมาจากกรุงเทพมหานคร ได้เปิดห้างขายผ้าที่ใหญ่โตของจังหวัดนี้ (ตั้งอยู่ที่ห้างนาฬิกาเมืองไทยปัจจุบัน) อีกหนึ่งครอบครัว คนเก่าคนแก่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของจังหวัดรู้จักมุสลิมชาวอินเดียผู้นี้ดีในนาม “นายห้างมูซายี” ได้เลิกกิจการไปในระยะสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยกลับไปกรุงเทพมหานคร ต่อมาประมาณ พ.ศ. 2475 ได้มีมุสลิมชาวปาทานหลายครอบครัวจากจังหวัดใกล้เคียงเข้ามาทำมาหากินในจังหวัดนครสวรรค์เพิ่มขึ้น เพราะเป็นทำเลที่เหมาะสมแก่การค้าขายและเลี้ยงปศุสัตว์ ส่วนใหญ่จะเดินทางขึ้นมาจากกรุงเทพมหานคร จังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดตาก ซึ่งจังหวัดตากนั้นเป็นประตูที่มุสลิมปาทานเดินทางเข้าสู่ประเทศไทยจำนวนมากจังหวัดหนึ่ง

ในระยะเวลานั้นจังหวัดนครสวรรค์มีมุสลิมทำมาหากินนอยู่ประมาณ 7 – 8 ครอบครัว ประชากรมุสลิมประมาณ 18 – 20 คน ผู้อาวุโสจึงได้ปรึกษากันเพื่อหาวิธีที่จะสร้างสถานที่

นมัสการพระผู้เป็นเจ้า (มัสยิด) และจัดซื้อที่ดินเป็นสุสานขึ้น พี่น้องมุสลิมทุกครอบครัวได้เสียสละเงินตามแต่กำลังทรัพย์ของแต่ละครอบครัว เพื่อซื้อที่ดินเพื่อสร้างเป็นมัสยิดและสุสาน เมื่อซื้อที่ดินได้เรียบร้อยแล้ว จึงก่อสร้างมัสยิดขึ้นเป็นเรือนไม้ใต้ถุนสูง ที่ดิน 71 ตารางวา (ตั้งอยู่ในที่ที่มัสยิดปากีสถาน นครสวรรค์ ตั้งอยู่ ณ ปัจจุบันนี้) ส่วนสุสานนั้นมีเนื้อที่ 2 ไร่ กับ 2 งานเศษ ปัจจุบันสุสานนี้อยู่ด้านหลังโรงแรมสตาร์อินน์ ถนนดาวดึงส์ มัสยิดเรือนไม้นั้น เวลานั้นไม่ได้จดทะเบียนกับทางราชการ พ.ศ. 2500 มุสลิมในจังหวัดมีจำนวนเพิ่มขึ้น ประกอบกับมุสลิมเชื้อสายมลายูบังกลาเทศพาครอบครัวเข้ามาทำมาหากินในจังหวัดนครสวรรค์อีกหลายครอบครัว เพราะเป็นจังหวัดที่อุดมสมบูรณ์ทำมาหากินง่ายเหมาะแก่การค้าขาย จึงปักหลังอยู่ ณ จังหวัดนี้ตลอดมา ตัวอาคารไม้มัสยิดเริ่มคับแคบต่อการนมัสการ (ละหมาด) ต่อพระองค์อัลลอฮ์ ในวันศุกร์และวันอีดทั้ง 2 (คือ วันสิ้นสุดการถือศีลอดในเดือนรอมฎอนและวันเชือดสัตว์พลี) ดังนั้นผู้มีอาวุโสได้ปรึกษากันและมีความเห็นให้สร้างมัสยิดหลังใหม่ขึ้น ณ ที่เดิมเป็นอาคารคอนกรีตทันสมัย สวยงาม บรรจุผู้เข้ามาทำพิธีละหมาด (มนัสการ) ได้ประมาณ 250 คน โดยใช้ชื่อว่า “มัสยิดปากีสถาน นครสวรรค์” ได้จดทะเบียนกับอำเภอเมืองนครสวรรค์ถูกต้อง ทำการเปิดป้ายมัสยิดโดยท่านจุฬา ต่วน สุวรรณศาสตร์ ซึ่งเป็นจุฬาราชมนตรีในขณะนั้น (พ.ศ. 2503)

ปัจจุบันเปิดให้สัปบุรุษของมัสยิดและผู้เดินทางผ่านไปมาเข้าทำการละหมาดได้ตลอดทั้งวัน 5 เวลาทุกวัน ส่วนวันศุกร์มีละหมาดและมีการบรรยายธรรมเป็นภาษาไทย ส่วนคุตบะฮ์นั้นอ่านเป็นภาษาอาหรับทั้ง 2 ตอน ตามแบบอย่างของท่านศาสดามุหัมมัด คอ์ลฯ เวลานี้ทางมัสยิดได้รับบริจาคที่ดินประมาณ 2 ไร่ อยู่ห่างจากมัสยิดประมาณ 3 กิโลเมตร ทางถนนสายไปจังหวัดพิษณุโลกตรงข้ามโรงเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม มีอาคารสำหรับห้องสอนด้านศาสนาและจัดอบรมเยาวชนในภาคฤดูร้อน

มุสลิมในจังหวัดนครสวรรค์มีประมาณ 85 ครอบครัว มีประชากรที่นับถืออิสลาม 1216 คน กระจายอยู่ในอำเภอต่างๆ ของจังหวัด แต่ส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตอำเภอเมืองนครสวรรค์ ชาวมุสลิมจะเดินทางมาร่วมกันทำละหมาดวันศุกร์และวันสำคัญทางศาสนาที่มัสยิดปากีสถาน นครสวรรค์เป็นประจำ คือ วสันฮีดละศีลอดหรือวันสิ้นสุดการถือศีลอดในเดือนรอมฎอนและวัดอีดคุรบาน คือ วันเชือดสัตว์พลี

ปัจจุบันมัสยิด จังหวัดนครสวรรค์อยู่เลขที่ 154 ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ มีอิหม่ามชื่อ นายฉัจญีเปี้ม ปาทาน มีคอเต็บชื่อ นายอับดุลฮามี อิบราฮิม มีบิหรั่นชื่อ นายเมดาร์ อิสลามและคณะกรรมการมัสยิดอีก 12 คน (สัมภาษณ์เมดา อิสลาม. 16 กันยายน 2552.)

2. เอกสารเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

ความเป็นมา ภูมิปัญญา รูปแบบวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี และการสร้างเอกลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย เพื่อนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่หลากหลายไปสู่การสร้างคุณค่าทางการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และการปกครอง รวมทั้งยังจะช่วยเอื้อให้เกิดความร่วมมือในการลดช่องว่างในสังคมในสังคมไทย ตลอดจนส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาสังคมในโดยรวม

ดังนั้นเพื่อทำให้สังคมไทยได้มีความรู้ ความเข้าใจ และให้ความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและมีสันติ ในหลักการของความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ให้คำนึงถึงสิทธิทางวัฒนธรรม (Cultural Rights) ที่อาจแตกต่างกันของผู้คนในชาติพันธุ์ต่างๆ มาแบ่งแยก ข่มเหงรังแก ความเป็นสิทธิมนุษยชน (Human Right) หากแต่ต้องยอมรับเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเรียนรู้ที่จะสร้างคุณค่าให้แก่กันและกัน

ซึ่งสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรมของยูเนสโก ปี2001 ที่เสนอให้ทุกประเทศยอมรับและดำเนินงานการประกันการเคารพในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้วยการมีส่วนร่วมของของทุกคนในสังคมภายใต้กรอบแห่งประชาธิปไตย และสร้างบรรยากาศแห่งความสร้างสรรค์วัฒนธรรมในการพัฒนาสังคม

จากหลักฐานทางโบราณคดี พบว่าเคยมีมนุษย์อยู่บนผืนแผ่นดินไทยบริเวณลุ่มน้ำแดงน้อยจังหวัดกาญจนบุรี มาตั้งแต่สมัยยุคหินเก่าหรือประมาณ 500,000 ปีมาแล้ว นอกจากนี้ในยุคหินกลางหรือประมาณ 15,000 ปีที่ผ่านมา ยังได้พบหลักฐานของมนุษย์เผ่าพันธุ์ไท ตั้งหลักแหล่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามลุ่มน้ำมูล ลุ่มน้ำชี และลุ่มน้ำโขง แม้ในยุคหินใหม่ ประมาณ 10,000 ปีที่ผ่านมา ก็ยังพบหลักฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในหลายยุคหลายแห่งของประเทศ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประเทศไทย เป็นที่อยู่ของเผ่าชนไทมาช้านาน เผ่าชนที่พบในประเทศไทย (คมลักษณ์ ไชยยะ. 2554. หน้า 65) เช่น

- เผ่านิกริโต หรือเผ่าเงาะหรือซาไกหรือเซมัง ตองก้า เป็นต้น
- เผ่าอินโดนีเซียน เช่น มาลายู ชาวน้ำหรือมอแกน เป็นต้น
- เผ่ามอญ - เขมร เช่น ละว้า ขมุ ชาวชองชาวบนหรือญัฮกูร โส้ แสก ผีตองเหลือง กะลอง ส่วย เขมร มอญ ข่าทิน ข่าเลิง เป็นต้น
- เผ่าพม่า - ทิเบต เช่น มูเซอ ลหุ ก้อหรืออีก้อ ลีซอ กะเหรี่ยง กะหร่าง เป็นต้น
- เผ่าไท เช่น ไทยกลาง ยวน ลื้อ ฉานหรือเงี้ยว ไทใหญ่ ไทอีสาน เช่น ลาวเวียง ลาวพวน ผู้ไท ไทญ้อ ไทโย้ย เป็นต้น

- เผ่าจีน เช่น ม้งหรือแม้ว จีน เย้า เป็นต้น

นอกจากความหลากหลายของเผ่าชนเชิงชาติพันธุ์ในประเทศไทย อันเป็นผลให้มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมที่เนื่องมาจากการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันของสภาพภูมิศาสตร์ เช่น ชายทะเล ริมแม่น้ำ บนภูเขา ในป่าใหญ่ ในเมืองหรือในชนบท ความเชื่อทางศาสนาลัทธิ ตลอดจนการประกอบอาชีพ ระดับเศรษฐกิจ ระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน ย่อมส่งผลต่อการมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันด้วย

ความหมายความหลากหลายทางชาติพันธุ์

ความหลากหลายทางชาติพันธุ์เป็นสาเหตุของการมีความคิดที่ผู้คนแตกต่างจากภูมิหลังที่แตกต่างกันหรือทำงานร่วมกันของเชื้อชาติร่วมกัน สำหรับความหลากหลายทางชาติพันธุ์เป็นวิธีที่ดีที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับคนของวัฒนธรรมที่แตกต่างและวิธีการที่วัฒนธรรมของพวกเขาสามารถทำงานได้ภายในอีกคนหนึ่ง

การนิยามกลุ่มชาติพันธุ์จึงประเด็นกลุ่มชาติพันธุ์เป็นที่เข้าใจโดยทั่วไปในงานวรรณกรรมทางมานุษยวิทยา (Narroll 1964) เพื่ออธิบายประชากร (คมลักษณ์ ไชยยะ. 2554. หน้า 67)

1. เป็นตัวตนที่ไม่เปลี่ยนแปลงในทางกายภาพทั่วไป
2. ร่วมแบ่งคุณค่าความหมายทางวัฒนธรรมขั้นพื้นฐานที่ทำให้เป็นจริงในเอกภาพที่ปรากฏชัดในรูปแบบทางวัฒนธรรม
3. สร้างขอบเขตของการติดต่อและปฏิสัมพันธ์
4. มีความเป็นสมาชิก ซึ่งบ่งชี้นิยามตัวเองและถูกบ่งชี้นิยามโดยผู้อื่นเหมือนกับว่าสามารถจำแนกแบ่งประเภทที่ประกอบกันขึ้นมาจากประเภทอื่นๆ ในระเบียบแบบแผนเดียวกัน

แบบอย่างความคิดนี้การนิยามไม่ได้เปลี่ยนไปตราบจนปัจจุบันในเนื้อหาจากทฤษฎีบทตามแบบแผนที่เชื้อชาติหนึ่ง วัฒนธรรมหนึ่ง ภาษาหนึ่งและสังคมหนึ่ง ซึ่งสามารถปฏิเสธหรือแยกแยะความแตกต่างได้ ตรงกันข้ามกับผู้อื่นจนกระทั่งในการดัดแปลงรูปแบบของกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งอยู่ใกล้ชิดเพียงพอต่อสภาพชาติพันธุ์วรรณนาเชิงประจักษ์จำนวนมาก ที่น้อยที่สุดราวกับพวกเขาปรากฏขึ้นและเคยถูกรายงานดังที่ความหมายนี้สืบต่อเนื่องไปยังการรองรับเป้าประสงค์ของนักมานุษยวิทยามากที่สุด ข้อถกเถียงของฉันไม่มากเท่ากับเนื้อหาหลักของคุณลักษณะเฉพาะนี้ แม้ว่าจะสามารถได้ประโยชน์จากการเปลี่ยนจุดเน้นบางจุด อยู่ที่แต่ละกฎเกณฑ์ที่ขัดขวางจากการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์และตำแหน่งพื้นที่ในสังคมวัฒนธรรมมนุษย์ สิ่งนี้เป็นเพราะได้ร้องขอต่อปัญหาข้อสงสัยในการพิเคราะห์ทั้งหมด ขณะที่พาให้เข้าใจว่าได้ให้ตัวอย่าง

ความคิดที่กลับไปสู่รูปแบบเชิงประจักษ์ ซึ่งแสดงมุมมองที่มีนัยของการคิดเอาไว้ล่วงหน้าของสิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญในพันธุกรรม โครงสร้างและหน้าของแต่ละกลุ่ม

โดยมากหากการพิเคราะห์มักยินยอมให้สันนิฐานเอาว่าการดำรงรักษาพรมแดนไม่เป็นปัญหาอะไรและพาเดินตามไปจากการแยกออกมา ซึ่งลงแยกรายการที่แสดงนัยถึงลักษณะพิเศษเฉพาะ เช่น ความแตกต่างทางเชื้อชาติ (สีผิว) ความแตกต่างทางวัฒนธรรม การแบ่งแยกทางสังคมและการกั้นขวางของภาษา ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและจัดกลุ่มขึ้นเป็นปฏิปักษ์กัน สิ่งเหล่านี้เหมือนว่าขอบเขตจำกัดของปัจจัยที่ใช้อธิบายความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่ถูกนำไปสู่จินตนาการที่แต่ละกลุ่มพัฒนารูปร่างทางวัฒนธรรมและสังคมในการแยกออกจากความสัมพันธ์ ซึ่งส่วนใหญ่ในผลตอบสนองต่อปัจจัยทางนิเวศวิทยาท้องถิ่น ด้วยประวัติศาสตร์ของการปรับตัว โดยสิ่งประดิษฐ์และการเลือกหยิบยืม ประวัติศาสตร์นี้ได้ก่อให้เกิดโลกของการแบ่งแยกผู้คนทุกสิ่งกับวัฒนธรรมของกลุ่มนั้น การอธิบายพรรณนาที่เหมือนกับตัวของมันเองอยู่บนเกาะที่โดดเดี่ยว

แม้ว่าประเทศไทยจะต่างไปจากประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคอุษาคเนย์ที่ไม่ได้ตกเป็นอาณานิคมของตะวันตก แต่ประเทศไทยก็ได้ดินแดนที่แน่นอนจากการทำสนธิสัญญากับชาติตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่การมีดินแดนที่แน่นอนของไทยนั้นไม่ได้มีการคำนึงถึงเรื่อง “ชาติพันธุ์” กับ “อาณาเขต” ที่ได้มาแต่อย่างใด จึงเป็นส่วนสำคัญอย่างมากที่ทำให้รัฐไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีกลุ่มชาติพันธุ์อันหลากหลายถึง 80 กลุ่มชาติพันธุ์

หากพิจารณาตามทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมของดาร์วิน (Social Darwinism) ที่ได้สนับสนุนแนวคิดการแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ตามลักษณะทางกายภาพ ประเทศไทยจึงมีปัญหาอย่างมากในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวภายในรัฐแบบสมัยใหม่โดยมีการพัฒนารูปแบบการปกครองในรูปแบบของการรวมศูนย์ (กรุงเทพฯ) แต่ทางออกคือความพยายามในการกระจายอำนาจในรูปแบบต่างๆ สู่ท้องถิ่น ทำให้ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ในบางพื้นที่ของรัฐไทยคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น (งามพิศ สัตย์สงวน. 2553. หน้า 34 - 35)

ต่อมาในยุค “มาลานำไทย” หรือยุคการสร้างความเป็นไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีการรณรงค์และเชิดชูความเป็นไทย พยายามลบอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ปรากฏการณ์นี้อธิบายได้ด้วยแนวคิดของสตีเวน ฮาร์เรลล์ (Steven Harrell) ที่ว่ากระบวนการสร้างความเป็นชาติการสร้างพรมแดนและความไม่เท่าเทียมกันทางชาติพันธุ์ได้กลายเป็นเทคโนโลยีที่รัฐชาติใช้ในการควบคุมพลเมือง โดยเรียกกระบวนการนี้ว่า “การสร้างความศิวิไลซ์” (Civilizing Projects) ซึ่งรัฐบาลถือว่าความเป็นศูนย์กลางจะคอยผลักดันให้วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นให้การยอมรับวัฒนธรรมของศูนย์กลาง (อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2553. หน้า 58)

หากพิจารณาในกระบวนการนี้ถือว่าเป็นการจัดจำแนกทางชาติพันธุ์ การหาอัตลักษณ์ร่วมเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์จึงเป็นอัตลักษณ์ภายนอกที่รัฐสร้างขึ้น ส่วนอัตลักษณ์ภายในกลุ่มชาติพันธุ์นั้นถือว่าเป็นอัตลักษณ์ที่ฝังลึก เปลี่ยนแปลงได้ยากแต่การสร้างอัตลักษณ์ร่วมนั้นทำให้ง่ายต่อการควบคุมที่สำคัญแนวคิดสำคัญที่รัฐนำมาใช้ในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในชาติโดยเฉพาะประเทศที่มีความหลากหลาย เช่นเดียวกับรัฐไทยที่พยายามสร้างความเหมือนของคนภายในชาติให้เกิดความรู้สึกร่วมและมีความรักชาติโดยการสร้างประวัติศาสตร์ร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากที่กล่าวมาข้างต้น ในแต่ละรัฐชาติต่างก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงความขัดแย้งในเรื่องชาติพันธุ์ได้เลย ดังนั้นการสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของรัฐชาติใดก็ตามจำเป็นหรือไม่ที่รัฐจะต้องไปสลายอัตลักษณ์ที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ สืบทอดกันมาเพราะดูเหมือนว่าความพยายามในการสลายอัตลักษณ์ คือ การเดินเข้าไปสู่ความขัดแย้ง ความรุนแรงและความไม่มั่นคงของรัฐชาตินั้นๆ โดยตลอดมา

อาจจะกล่าวได้ว่า ความพยายามของคนในชาติ ที่จะพยายามแยกแยะความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ต่างๆ จะพบว่ามีมานานแล้ว ดังจะเห็นได้จากในระยะแรกๆนั้น เรามักจะแยกแยะตามลักษณะของความแตกต่างทางภาษา เครื่องแต่งกาย และวิถีชีวิต แต่ภายหลังจากยุคล่าอาณานิคมของประเทสตะวันตกได้ขยายตัวออกไปทั่วโลก ชาวตะวันตกเริ่มแยกแยะตามลักษณะของสีผิว ซึ่งมีนัยยะของลำดับชั้นในความยิ่งใหญ่ของตน เพราะมีแนวคิดที่จะจัดให้ชาวผิวขาวเป็นชาติพันธุ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ในขณะเดียวกันกลับดูถูกดูแคลนชาวผิวดำที่ถูกจัดอันดับให้ต่ำที่สุด ในที่สุดแนวคิดเช่นนี้เกิดปรากฏการณ์ลัทธิชาตินิยมเชื้อชาติตามสีผิวอย่างบ้าคลั่ง ซึ่งเป็นสาเหตุของโศกนาฏกรรมในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เกิดขึ้นอย่างนับครั้งไม่ถ้วนในโลกใบนี้ สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ พบว่าภาทั่วไปมักจะใช้คำว่า ชนเผ่า ซึ่งมีความหมายเดียวกับคำว่า ชาติพันธุ์ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจะใช้คำว่า ชาติพันธุ์ แทนคำว่า ชนเผ่า ที่มักมีความหมายในเชิงดูถูกซ้อนเร้นอยู่

ความหลากหลายทางชาติพันธุ์

การศึกษาความเป็นชาติพันธุ์ในเชิงวิชาการ ได้หันมาให้ความสำคัญมากขึ้นกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทและเงื่อนไขที่แตกต่างกัน พร้อมกับทำความเข้าใจกับพลวัตของกลุ่มชาติพันธุ์ในการต่อสู้และปรับตัวต่อแรงกดดันต่างๆ ในสภาพความเป็นจริงของช่วงเวลาหนึ่งโดยให้ความสนใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสิทธิความมีตัวตนและภูมิปัญญาของทุกๆ กลุ่มชาติพันธุ์อย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้ผลของการศึกษานั้นมีพลังอย่างแท้จริง ในการเสนอทางเลือกที่มีลักษณะหลากหลายให้กับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่จะนำไปสู่การสร้างสรรค์พหุสังคมและการมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคกับทุกกลุ่มชาติพันธุ์ในพหุสังคมนั้น เพราะ

ความเป็นจริงของรัฐประชาชาติในปัจจุบัน ล้วนแล้วแต่มีความหลากหลายของชาติพันธุ์ทั้งสิ้น การปฏิเสธและการไม่ยอมรับความจริงในข้อนี้นับวันก็จะเพิ่มความขัดแย้งและรุนแรงขึ้นในสังคมโดยไม่จำเป็น (อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2548. หน้า 180)

ดังจะเห็นได้ว่า เกือบทุกประเทศในโลกนี้รวมทั้งประเทศไทย จะมีประชากรที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์อย่างหลากหลาย เนื่องจากมีประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์ ซึ่งทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมกันมานาน ก่อนที่จะเกิดรัฐประชาชาติขึ้นเมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมานี้ การอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนก็ไม่ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งเสมอไป หากไม่มีความพยายามเอาเปรียบซึ่งกันและกันในทางตรงกันข้าม กลับพบว่าในบางสังคมจะมีการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมได้อย่างดี ขณะที่ในอีกหลายสังคมก็อยู่ร่วมกันได้ แม้ว่าจะคงความแตกต่างของแต่ละชาติพันธุ์เอาไว้ ทั้งนี้ก็เพราะว่าสังคมนั้นๆ ได้เคารพสิทธิของความแตกต่างทางชาติพันธุ์อย่างเท่าเทียมกัน ที่จริงแล้วสังคมหนึ่งสามารถเคารพในความแตกต่างได้อย่างหลากหลาย นอกจากชาติพันธุ์แล้ว ก็อาจจะเคารพความแตกต่างในทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นความแตกต่างในความรู้และความแตกต่างในความเชื่อ เป็นต้น ในทางวิชาการจะเรียกสังคมที่เคารพในความแตกต่างอย่างหลากหลายนี้ว่าพหุสังคม ซึ่งมักจะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงเมื่อสังคมนั้นๆ ได้พัฒนาความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น

ผลจากการศึกษาภาคสนามในพื้นที่ตำบลปากน้ำโพ พบว่า ความแตกต่างของชาติพันธุ์ในเขตจังหวัดนครสวรรค์ ที่แท้จริงแล้วไม่ได้อาศัยอยู่ที่การขาดความเคลื่อนไหว การติดต่อข่าวสาร แต่หากอยู่ด้วยกระบวนการทางสังคมของการกีดกันและการรวมตัวกัน โดยกลุ่มที่แยกตัวออกมาจะถูกดำรงรักษาไว้โดยไม่คำนึงถึงการมีส่วนร่วม ความเปลี่ยนแปลง และการเป็นสมาชิกภาพของวิถีชีวิตในสังคม นอกจากนี้ยังพบว่าความหลากหลายของชาติพันธุ์ที่ไม่เปลี่ยนแปลงยังคงอยู่ได้นั้นมักจะมีความสำคัญต่อชีวิต เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมถูกดำรงรักษาข้ามผ่านพรมแดนและถูกวางรากฐานของการแบ่งสถานะชาติพันธุ์ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ไม่ได้อาศัยอยู่บนการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการยอมรับ แต่เป็นทั้งหมดที่มักจะขัดแย้งกับพื้นฐานแท้จริงบนสิ่งที่รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งในระบบสังคมถูกสร้างขึ้น ปฏิสัมพันธ์ในแต่ละระบบสังคมไม่ได้นำไปสู่การชดเชย ตลอดทั้งการเปลี่ยนและการรับวัฒนธรรม ซึ่งความแตกต่างทางวัฒนธรรมสามารถยืนยันโดยไม่คำนึงถึงการติดต่อสัมพันธ์และการพึ่งพากันระหว่างชาติพันธุ์

ความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์วัฒนธรรม

การพิจารณาคุณลักษณะสำคัญอย่างมากเหล่านี้เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องหรือเป็นผลลัพธ์ที่มากกว่าลักษณะพิเศษพื้นฐานดั้งเดิม และการให้ความหมายของการจัดองค์กรกลุ่มชาติพันธุ์ หากเลือกที่จะ

พิจารณาลักษณะวัฒนธรรมสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นเหมือนกับลักษณะพิเศษพื้นฐานดั้งเดิมที่สิ่งเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้ง อย่างหนึ่งที่ถูกนำไปสู่การบ่งชี้และจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ โดยลักษณะพิเศษที่ทำให้มีความเฉพาะตัวของวัฒนธรรมในสิ่งที่พวกเขาเป็นผู้แบกรับ รายละเอียดเหล่านี้ชี้ให้เห็นการตัดสินไว้ล่วงหน้าแล้ว ทั้งธรรมชาติของเวลาที่สืบต่อเนื่องของกลุ่มเหล่านั้นและการวางปัจจัยต่างๆ ซึ่งกำหนดรูปร่างของกลุ่มประกอบด้วย

1. การเน้นความสำคัญอยู่บนลักษณะวัฒนธรรมสัมพันธ์ ซึ่งการแยกประเภทของกลุ่มบุคคลและท้องถิ่นเป็นเหมือนสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต้องอาศัยสิ่งที่แสดงออกถึงคุณสมบัติเฉพาะตัวของพวกเขา สิ่งเหล่านี้สามารถถูกตัดสินอย่างเป็นภววิสัย (objectively) โดยการสังเกตทางชาติพันธุ์วรรณาในธรรมเนียมพื้นที่วัฒนธรรม โดยไม่คำนึงถึงการจัดประเภทและการตัดสินล่วงหน้าของผู้กระทำความแตกต่างระหว่างกลุ่มกลายเป็นความแตกต่างในคุณสมบัติตามรายการซึ่งการพิจารณาถูกลากไปยังการวิเคราะห์ในทางวัฒนธรรม ไม่ใช่การจัดระเบียบองค์กรชาติพันธุ์ พลวัตรความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มถูกอธิบายต่อในการศึกษาการรับแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมในประเภทที่ดึงดูดความสนใจลดลง ในการศึกษามานุษยวิทยา แม้ว่าทฤษฎีของพวกเขาไม่เพียงพอในการอธิบาย แต่ก็ไม่เคยมีการอภิปรายเรื่องนี้อย่างจริงจัง เนื่องจากที่มาทางประวัติศาสตร์ของการรวมกลุ่มต่างๆ ในเรื่องคุณสมบัติวัฒนธรรมเป็นความหลากหลาย ซึ่งมุมมองนี้เหมือนกับได้วางกรอบสำหรับ “ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์” ซึ่งบันทึกลำดับเหตุการณ์การเพิ่มขนาดและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และค้นหาการอธิบายว่าทำไมคุณสมบัติต่างๆนั้นถูกหยิบยืม อย่างไรก็ตามอะไรคือกลุ่มที่สืบต่อเนื่องในช่วงเวลาที่ได้บรรยายไว้ในการศึกษาเหล่านั้น อย่างที่ดูเหมือนขัดแย้งกันมันจำต้องรวมวัฒนธรรมในอดีต ซึ่งจะถูกแบ่งแยกอย่างชัดเจนในปัจจุบัน เนื่องจากความแตกต่างในรูปแบบ - ความแตกต่างของรูปแบบที่ชัดเจนที่ถูกวินิจฉัยความแตกต่างที่เกิดขึ้นพร้อมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ การเชื่อมต่อระหว่างกันระหว่าง “กลุ่มชาติพันธุ์” และ “วัฒนธรรม” ไม่ได้ถูกทำให้ชัดเจนอย่างแท้จริง

2. รูปแบบทางวัฒนธรรมที่ชัดเจนที่สามารถถูกจัดรายการเหมือนกับการแสดงคุณสมบัติอันเป็นผลของนิเวศวิทยา โดยสิ่งนี้สะท้อนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมในวิถีทางโดยตรงมากกว่าที่พวกเขาสะท้อนต่อสภาพแวดล้อมภายนอกต่อสิ่งที่ผู้กระทำต้องปรับเปลี่ยนตัวพวกเขาเอง กลุ่มผู้คนที่คล้ายคลึงกันซึ่งไม่เปลี่ยนแปลงคุณค่าความหมายและความคิด ก็จะดำเนินตามรูปแบบของชีวิตและการทำให้เกิดรูปลักษณะของพฤติกรรมที่แตกต่างอย่างชัดเจน เมื่อเผชิญกับโอกาสที่ต่างไปในสิ่งแวดล้อมที่ต่างกันลักษณะคล้ายกับที่จำต้องคาดหมายในการค้นหาว่า กลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่กระจายทั่วอาณาบริเวณกับสภาพแวดล้อมทางนิเวศน์แตกต่างอย่างมาก จะแสดงความแตกต่างหลากหลายของท้องถิ่น

ในการดำรงรักษาพรมแดนชาติพันธุ์และการเปลี่ยนแปลงภายในของตัวบุคคลมีสิ่งหนึ่งที่เป็นปัญหาสำคัญมากที่ได้ทิ้งเอาไว้ด้านหนึ่ง หากได้มองเห็นถึงตัวอย่างที่หลากหลายว่าปัจเจกและกลุ่มขนาดเล็ก โดยเฉพาะชาติพันธุ์ในจังหวัดนครสวรรค์ เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและการเมือง เฉพาะในตำแหน่งแต่เดิมของพวกเขาและท่ามกลางการผสมผสานกลุ่ม ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงลักษณะท้องถิ่น มีแบบแผนการดำรงชีพ การสวามิภักดิ์และรูปแบบทางวัฒนธรรมของชาวจีนในจังหวัดนครสวรรค์ ที่มีอำนาจและพลังของการต่อรองมากกว่าชาติพันธุ์อื่น สิ่งเหล่านี้ยังไม่ได้อธิบายว่าทำไมการเปลี่ยนดังกล่าว จึงนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการจำแนกอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และได้ละทิ้งการแบ่งแยกขั้วกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่เปลี่ยนแปลง โดยการเปลี่ยนแปลงภายในตัวบุคคลในกรณีของการรับเอามา และการรวมเข้าที่ยังไม่สมบูรณ์อย่างที่สุด และในกรณีปัจเจกบุคคลใดที่แยกตัวโดดเดี่ยวเข้าไปตั้งครอบครัว กรณีเช่นนั้นการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่สมบูรณ์เป็นสิ่งที่สามารถเข้าใจได้ ที่นี่บุคคลใหม่ทุกคนไปเข้าไปจุ่มตัวในแบบแผนความสัมพันธ์และความคาดหวังของชาติพันธุ์อื่นในจังหวัดนครสวรรค์ โดยเฉพาะตำบลปากน้ำโพ ตัวอย่างอื่นๆ ยังขาดความชัดเจนว่าทำไมการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์โดยรวมทั้งหมดนี้จึงเกิดขึ้น (อคิน รพีพัฒน์ 2543. หน้า 48)

อย่างหนึ่งที่ไม่สามารถถกเถียงได้ว่ามันทำตามจากกฎเกณฑ์ที่สามารถบอกว่าเป็นสากลของการ บูรณาการทางวัฒนธรรม ดังเช่น ปฏิบัติการของการเมืองของกลุ่มหนึ่งหรือการเข้ารับแบบแผนในการปรับเปลี่ยนทางนิเวศในทางเศรษฐกิจและการดำรงชีพ ซึ่งจำเป็นต้องรับเอารูปแบบและส่วนอื่นของมาด้วย ในความจริงกรณีของชาวปาทานในจังหวัดนครสวรรค์ อภิปรายให้เห็นถึงความลวงนี้โดยตรง ในกรณีนั้นพรมแดนของกลุ่มชาติพันธุ์ปาทานได้ตัดผ่านหน่วยทางนิเวศวิทยาและการเมือง การใช้การบ่งชี้จำแนกตัวเองเป็นเหมือนเกณฑ์มาตรฐาน ในการวิพากษ์วิจารณ์อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ซึ่งมันจะเป็นไปได้อย่างสมบูรณ์แบบดังกล่าว สำหรับกลุ่มชาวปาทานขนาดเล็กในจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งนำเอาพันธะข้อตกลงทางการเมืองของสมาชิกภาพ แต่แตกต่างไปจากพวกเขาในคุณลักษณะทางวัฒนธรรมและในการติดป้ายฉลากชาติพันธุ์

อย่างชัดเจน สิ่งนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นชัดเจนในสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์จำนวนมาก ในหลายกรณีที่มันไม่เกิดขึ้น มองเห็นการจัดระเบียบและการเปิดช่องทางสะท้อนในการแบ่งจำแนกทางชาติพันธุ์ ในการสำรวจปัจจัยที่น่าเชื่อถือในความแตกต่าง ซึ่งทำให้พวกเราพิจารณาไปที่การอธิบายเฉพาะต่อการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ ซึ่งล้ำหน้าขึ้นในตัวอย่างที่อภิปรายไปแล้ว

ในกรณีของชาวปาทานบริเวณในจังหวัดนครสวรรค์ อิทธิพลและความมั่นคงปลอดภัยในสังคมที่แตกตัวและไร้บรรทัดฐานของภูมิภาคนี้ เกิดจากการกระทำที่มีมาก่อนของมนุษย์หรือที่ถูกต้องก็จากการยอมรับนับถือที่มนุษย์ได้รับมาจากการกระทำเหล่านี้ ราวกับเป็นการตัดสินโดย

ยอมรับมาตรฐานของการประเมินค่า ศูนย์กลางประชุมเพื่อแสดงคุณค่าความดีชาวปาทาน คือเวทีที่แสดงออกถึงการเปิดยอมรับ แต่ชาวบ้านในจังหวัดนครสวรรค์ ดังนั้นมนุษย์อาจจะอาศัยการแสดงออกที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งคะแนนความสูงต่ำทั้งหมดอยู่บนมาตราส่วนที่กลายเป็นความสัมพันธ์ดังกล่าว แรงกระตุ้นต่อความเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์เป็นผลพวงในการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์แวดล้อมเช่นนี้

สถานการณ์แวดล้อมที่แตกต่างกันสนับสนุนให้การแสดงออกแตกต่างกันอย่างชัดเจน เนื่องจากอัตลักษณ์ชาติพันธุ์มีความเกี่ยวข้องกับการจัดวางมาตรฐานคุณค่าที่พิเศษเฉพาะทางวัฒนธรรม ซึ่งมันติดตามไปกับสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ ซึ่งอัตลักษณ์นั้นสามารถถูกทำให้เป็นจริงได้สำเร็จพอสมควร และเกินไปกว่าข้อจำกัดที่ความสำเร็จดังกล่าวจะถูกกำจัดทิ้งไป ซึ่งอัตลักษณ์ชาติพันธุ์นั้นจะไม่ถูกผูกขาดเกินไปกว่าข้อจำกัดเหล่านี้ เพราะว่าความจงรักภักดีที่มีต่อมาตรฐานเชิงคุณค่าพื้นฐานจะไม่ถูกสนับสนุน ไม่ว่าที่ใดก็ตาม การแสดงออกโดยเปรียบเทียบด้วยตัวของพวกเขาเองเป็นสิ่งที่ไม่เพียงพอทั้งสิ้น ส่วนประกอบสองอย่างในการประเมินค่าความสำเร็จที่เกี่ยวข้องกันนี้ คือ อย่างแรก การแสดงออกของคนอื่นๆ และอย่างที่สองการแสวงหาทางเลือกแก่ตัวเอง

ลักษณะทางนิเวศวิทยาที่เป็นไปได้และเหมาะสมในความสัมพันธ์ต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งสำคัญเพียงตราบเท่าที่พวกเขาจัดวางขอบเขตจำกัดในส่วนของการเอาตัวรอดทางกายภาพบริสุทธิ์ที่ถูกเสนอไม่บ่อยมากนักโดยกลุ่มชาติพันธุ์ สิ่งสำคัญ คือ กลุ่มอื่นๆปรากฏขึ้นอย่างไร ในขณะที่ใครคนหนึ่งที่ปฏิสังสรรค์กับใครอีกคนหนึ่งที่ถูกเปรียบเทียบกัน ซึ่งรับมือต่อการแสดงกระทำและสิ่งที่อัตลักษณ์ทางเลือกและการจัดวางมาตรฐานที่สามารถหามาได้ยังปัจเจกบุคคล

อัตลักษณ์และมาตรฐานเชิงคุณค่า

การวิเคราะห์ลักษณะการปฏิสัมพันธ์และการจัดระเบียบองค์กรในความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ ได้ขาดความสนใจต่อปัญหาของการดำรงรักษาพรมแดน สิ่งดังกล่าวนี้บางทีเป็นเพราะว่านักมานุษยวิทยาใช้เหตุผลจากความคิดที่ผิดของต้นแบบสถานการณ์ระหว่างชาติพันธุ์ดั้งเดิม สิ่งหนึ่งมีแนวโน้มที่จะคิดในส่วนของผู้คนที่แตกต่างกันด้วยประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และการมาด้วยกันและการให้ความช่วยเหลือระหว่างกันของพวกเขาเอง โดยแพร่หลายมากในการตั้งอาณานิคม ไปจนถึงการทำให้ความคิดนึกเรียกร้องโดยพื้นฐานต่อการอยู่ร่วมกันของความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ ซึ่งมักจะถามตัวเองว่าสิ่งที่ถูกให้ความสำคัญต่อการทำให้ความแตกต่างทางชาติพันธุ์เกิดขึ้นในบริเวณหนึ่งๆ ความต้องการเรียกร้องกลุ่มองค์กรเป็นสิ่งที่ชัดเจนขึ้น ซึ่งอย่างแรกกระบวนการจำแนกประเภทกลุ่มประชากรในกลุ่มประเภทสถานะตำแหน่งที่เลือกสรร

เฉพาะและที่จำเป็น อย่างที่สองการยอมรับเกณฑ์พื้นฐานที่นำเกณฑ์มาตรฐานไปใช้ต่อกลุ่มประเภทกลุ่มหนึ่ง กลุ่มดังกล่าวจึงสามารถถูกทำให้แตกต่างจากอีกกลุ่มหนึ่งที่นำไปปรับใช้ได้ แม้ว่าลำพังสิ่งเหล่านี้ไม่ได้อธิบายว่าทำไมจึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นและมันไม่ทำให้การมองเห็นว่าพวกเขายืนยันอย่างไร แต่ละกลุ่มประเภทสามารถถูกโยงเข้ากับการแบ่งแยกขอบเขตคุณค่ามาตรฐานความแตกต่างอย่างยิ่งระหว่างการวางตำแหน่งให้อยู่ในขอบเขตที่คุณค่าความหมายเหล่านี้เป็น และยิ่งจำกัดมากกว่าบนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ทำให้พวกเขากำหนดสถานภาพและตำแหน่งในระบบทางสังคมโดยรวม ซึ่งเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่ไม่สอดรับกับการวางตำแหน่งให้อยู่ในขอบเขตคุณค่าความหมายที่ต้องถูกยับยั้งขัดขวางเพราะพฤติกรรมดังกล่าวในส่วนของเขาจะถูกกีดกันปฏิเสธ นอกจากนี้เนื่องจากอัตลักษณ์ถูกส่งความหมายเหมือนกับว่าได้รับมาใช้ซึ่งรูปร่างใหม่ของพฤติกรรมจะโน้มไปสู่การแบ่งแยกสองส่วน ส่วนหนึ่งจะคาดหมายว่าหน้าที่จำกัดต่อการปฏิบัติในวิถีทางหนึ่ง ดังที่บุคคลจะถูกทำให้ลังเลใจที่จะกระทำในวิถีทางใหม่จากความกลัวเกรงว่าพฤติกรรมดังกล่าวอาจจะเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมสำหรับตัวบุคคลหนึ่งในส่วนของอัตลักษณ์ของพวกเขา และทันทีที่จัดประเภทลักษณะการกระทำเหมือนกับว่าเกี่ยวข้องกับกลุ่มหนึ่งหรืออีกกลุ่มหนึ่งในคุณลักษณะพิเศษทางชาติพันธุ์ จริงๆ แล้วการแบ่งแยกสองขั้วในการทำงานของเพศชายกับเพศหญิงดูเหมือนปรากฏแพร่หลายในบางสังคม ดังนั้นด้วยการดำรงอยู่ของการจำแนกแยกแยะพื้นฐานชาติพันธุ์จะดูเหมือนเป็นปัจจัยหนึ่งที่ก่อให้เกิดการแพร่ขยายของสิ่งที่แสดงความแตกต่างทางวัฒนธรรม (อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2553. หน้า 66)

ในระบบดังกล่าว การกีดกันลงโทษได้ก่อให้เกิดการยึดติดแน่นกับคุณค่าความหมายเฉพาะกลุ่ม ไม่เพียงปฏิบัติโดยผู้ที่ร่วมแบ่งในอัตลักษณ์เหล่านั้นเท่านั้น ยังกล่าวได้อีกว่าสถานะตำแหน่งที่จำเป็นอื่นๆ ที่สามารถเปรียบเทียบได้ว่าดังเช่น ทั้งคำดูถูกทางเพศว่าเพศชายที่เป็นหญิง และชนชั้นทั้งหมดลงโทษชนชั้นล่างผู้อ้างสิทธิในการออกเสียง และดังที่สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหมดในสังคมพหุชาติพันธุ์กระทำต่อการดำรงรักษาความแตกต่างและการแบ่งสองขั้ว อัตลักษณ์ทางสังคมที่ใดก็ตามที่ถูกจัดระเบียบและคัดสรรโดยหลักการพื้นฐานดังกล่าว ซึ่งจะโน้มเอียงไปสู่การทำให้เกิดช่องทางผ่านและการสร้างมาตรฐานของปฏิสัมพันธ์และการเกิดขึ้นของพรมแดน ซึ่งดำรงรักษาและทำให้เกิดความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ภายในขอบเขตกว้างยิ่งขึ้นที่ประกอบรวมอยู่ในระบบทางสังคมนั้น

ความเปลี่ยนแปลงในการจัดวางความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์

ปัจจัยสมัยใหม่เหล่านี้ ในส่วนของการจัดระเบียบองค์กรพหุชาติพันธุ์ในโลกของการบริหารราชการ การพัฒนาการติดต่อสื่อสารและกระบวนการกลายเป็นเมืองที่มีความก้าวหน้า แน่นอนว่า ภายใต้สถานการณ์แวดล้อมที่แตกต่างอย่างถึงราก ซึ่งปัจจัยที่พินิจพิเคราะห์ในการบ่งชี้ความหมายและการธำรงรักษาพรมแดนชาติพันธุ์จะถูกทำให้แตกต่างกัน ในการยึดหลักของพวกเขาเองอยู่บนข้อจำกัดและข้อมูลปัจจุบัน ซึ่งเราได้พบกับความยุ่งยากในการกล่าวโดยทั่วไปเกี่ยวกับกระบวนการทางชาติพันธุ์ เนื่องจากตัวแปรส่วนใหญ่อาจจะไม่ได้รับความสนใจเพราะว่าพวกเขาไม่ได้แสดงออกในกรณีแบบที่เราแบ่งจำแนก นั้นอาจทำให้เกิดความสับสนอยู่บ้างที่นักมานุษยวิทยาสังคมมีแนวโน้มที่จะพิจารณาไปทางสถานะ (situation) พิเศษเฉพาะของพื้นที่อาณานิคมและการบริหารปกครองจากภายนอก ซึ่งมีรูปแบบฉากหลังมากที่สุดในเรื่องเดียวเฉพาะที่มีอิทธิพลราวกับว่าเรื่องนี้ได้แสดงภาพของเงื่อนไข ณ เวลาและสถานที่นั้นได้มากที่สุด สิ่งนี้อาจจะมีอคติในการตีความทั้งในส่วนของระบบก่อนอาณานิคมและส่วนของปัจจุบันที่รูปร่าง (form) ปรากฏขึ้นมา ความพยายามในบทความเหล่านี้ได้ครอบคลุมกรณีแตกต่างหลายๆ แห่งที่ไม่พอเพียงลำพังจะปกป้องต้านทานอคติดังกล่าว และความต้องการประเด็นที่ค้นพบโดยตรง (อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2553. หน้า101)

ระบอบอาณานิคมเป็นสภาพสุดขั้วโดยแท้จริงในขอบเขตที่การบริหารและกฎระเบียบของมันถูกแยกออกจากชีวิตทางสังคมรากฐานของท้องถิ่น ภายใต้ระบอบดังกล่าว ปัจเจกยึดถือสิทธิธรรมแน่ชัดในการปกป้องอย่างไม่แตกต่างกัน เพราะว่าประชากรขนาดใหญ่รวมกันเป็นกลุ่มและเป็นส่วนบริเวณแผ่ยื่นห่างออกไปของสัมพันธภาพทางสังคมและการจัดตั้งที่เป็นของพวกเขาเอง สิ่งนี้อนุญาตให้ความใกล้ชิดทางกายภาพและเปิดโอกาสต่อการติดต่อระหว่างผู้คนของกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันโดยไม่ตั้งใจ ซึ่งไม่มีอยู่ในส่วนของการแบ่งร่วมความเข้าใจระหว่างพวกเขา และดังนั้นผู้ที่หนีออกไปจากการบังคับจึงเป็นปฏิบัติปกติอยู่บนความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ ในสถานการณ์ดังกล่าว การปฏิสัมพันธ์สามารถพัฒนาและแพร่หลายขึ้น โดยแท้จริงแล้วรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์เหล่านั้นเพียงแค่ถูกยับยั้งโดยตรงโดยปัจจัยอื่นๆ จะถูกทำให้ไม่ปรากฏและยังคงขอบเขตพื้นที่ของการไม่เชื่อมต่อเอาไว้ ด้วยเหตุนี้พรมแดนชาติพันธุ์ในสถานการณ์ดังกล่าว จึงแสดงให้เห็นถึงการจัดระเบียบองค์กรที่เห็นได้ในความสัมพันธ์ทางสังคมที่แตกต่างกันรอบด้านและคุณค่าความหมายที่เติมเต็มเข้ามา และความแตกต่างทางวัฒนธรรมมักจะถูกลดทอนลงกับช่วงเวลาและเข้าถึงการเรียกร้องได้ต่ำที่สุด

อย่างไรก็ตาม ในระบอบทางการเมืองส่วนมากที่สุด ซึ่งมีระบอบการรักษาความปลอดภัยและชีวิตผู้คนภายใต้การคุกคามของเผด็จการและความรุนแรงภายนอกมากกว่าชุมชนดั้งเดิมของ

พวกเขา ซึ่งความไม่มั่นใจในการกระทำของตัวเองเป็นเหมือนการควบคุมการติดต่อระหว่างชาติพันธุ์ ในสถานการณ์นี้รูปแบบส่วนใหญ่ของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันจะล้มเหลวในการพัฒนาขึ้น แม้ว่าได้เติมเต็มศักยภาพของผลประโยชน์ที่จะได้รับก็ตาม รูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจจะถูกปิดกั้นจำกัด เนื่องจากการขาดความเชื่อใจหรือขาดโอกาสต่อการดำเนินกิจการที่บรรลุผลยิ่งไปกว่านั้น ได้มีการกีดกันลงโทษในชุมชนดังกล่าว ซึ่งมีแนวโน้มไปสู่การยกระดับภายในการปฏิบัติตามธรรมเนียมที่เปิดเผยและความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างชุมชน ถ้าหากบุคคลเป็นผู้ที่ต้องพึ่งพา เพื่อการปกป้องรักษาตัวเขาเองตั้งอยู่บนความสมัครใจและสนับสนุนโดยเกิดขึ้นเองในชุมชนของเขาเอง การบ่งชี้จำแนกตัวตนเหมือนกับสมาชิกของชุมชนนี้ ต้องการถูกแสดงให้เห็นและยืนยันรับรองที่ชัดแจ้ง และพฤติกรรมใดก็ตาม ซึ่งเป็นความเบี่ยงเบนจากมาตรฐาน อาจจะถูกตีความราวกับเป็นการตื่นขึ้นของอัตลักษณ์และด้วยพื้นฐานของการปกป้องรักษา (พรมแดน) ในสถานการณ์ดังกล่าว ความแตกต่างทางประวัติศาสตร์ในวัฒนธรรมระหว่างชุมชนที่แตกต่างโดยไม่ตั้งใจ จะมีแนวโน้มที่คงอยู่ตลอดด้วยตัวพวกเขาเองโดยปราศจากรากฐานทางการจัดระเบียบที่มั่นคงแน่นอน ส่วนใหญ่ที่สามารถสังเกตเห็นความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้ อาจจะถูกจำกัดความสัมพันธ์อย่างมากต่อการจัดระเบียบองค์กรทางชาติพันธุ์ (ธงชัย วินิจจะกูล. 2529. หน้า 58)

กระบวนการที่หน่วยทางชาติพันธุ์ดำรงรักษาตัวพวกเขาเองดังกล่าว จึงสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าไม่ได้เปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพื้นฐาน โดยความเปลี่ยนแปลงของการปกป้องรักษาทางเขตแดนนี้สามารถแสดงให้เห็นได้โดยการตรวจสอบในกรณีการวิเคราะห์ในบทความเหล่านี้ ซึ่งปรากฏให้เห็นขอบเขตการแสดงจากอาณานิคมต่อพหุศูนย์กลาง เหนือสถานการณ์ไร้อธิปไตยอย่างสัมพันธ์กัน อย่างไรก็ตามมันเป็นความสัมพันธ์ต่อการรับรู้เข้าใจว่าพื้นฐานตัวแปรนี้อาจจะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมากโดยขึ้นกับช่วงเวลา และในการวางร่างแบบแผนของกระบวนที่ยาวนานนี้เป็นความยากลำบากยิ่งยวด ซึ่งสังเกตจากสถานการณ์ของการดำรงรักษาพื้นที่ภายนอกและการกระทำทางการเมืองท้องถิ่นขอบเขตขนาดเล็ก และสามารถวาดร่างภาพกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และแม้กระทั่งระดับอัตราส่วนในการจัดวางนี้

กล่าวโดยสรุป ประวัติศาสตร์มนุษยชาติเป็นเรื่องราวของการพัฒนาของรูปลักษณะต่างๆที่ปรากฏออกมาให้เห็น ทั้งลักษณะทางวัฒนธรรมและสังคม ประเด็นในการศึกษาทางมานุษยวิทยาเคยสนใจว่าประวัติศาสตร์นี้สามารถถูกบรรยายได้อย่างดีที่สุดและประเภทใดของการวิเคราะห์เป็นที่เพียงพอต่อการค้นพบหลักเกณฑ์พื้นฐานทั่วไปในแนวทางของการเปลี่ยนแปลง การวิเคราะห์ทางวิวัฒนาการในการรับรู้เข้าใจอย่างเคร่งครัดของพื้นที่สนามทางกายภาพมีรากฐานวิธีคิดของมันอยู่บนการสร้างเส้นแบ่งประเภทสิ่งมีชีวิต

วิธีคิดนี้สมมติฐานว่าการดำรงอยู่ของพรมแดนหน่วยพื้นที่ใดก็ตาม และกระบวนการดำรงรักษาพรมแดนสามารถถูกอธิบายและถูกระบุกำหนดได้อย่างต่อเนื่อง อย่างเป็นรูปธรรมเส้นการแบ่งประเภทเป็นสิ่งสำคัญ เพราะพรมแดนพิเศษเฉพาะได้ป้องกันขัดขวางการสับเปลี่ยนของลักษณะทางพันธุกรรม และสิ่งหนึ่งที่สามารถยืนยันว่าได้แยกการสืบสายพันธุ์ห่างออกมา คือ หน่วยและสิ่งนั้นมันได้ดำรงรักษาอัตลักษณ์ที่ไม่ถูกผลกระทบโดยการเปลี่ยนแปลงในคุณลักษณะทางชีววิทยาของพันธุ์

พรมแดนถูกดำรงรักษาเอาไว้ด้วยระหว่างหน่วยทางชาติพันธุ์ และด้วยเหตุดังกล่าวนั้นจึงเป็นไปได้ที่จะกำหนดระบุธรรมชาติของความสืบเนื่องและการยืนยันของหน่วยดังกล่าว บทความเหล่านี้พยายามที่จะแสดงว่าพรมแดนชาติพันธุ์ถูกดำรงรักษาในแต่ละกรณี โดยการจำกัดการจัดวางของคุณลักษณะทางวัฒนธรรม การยืนยันของหน่วยในกรณีนั้นพึ่งพาอยู่บนการยืนยันของความแตกต่างทางวัฒนธรรมเหล่านี้ ขณะที่การสืบต่อเนื่องสามารถถูกระบุกำหนดได้เช่นกัน ด้วยการเปลี่ยนแปลงของหน่วยที่นำไปเกี่ยวข้อง โดยการเปลี่ยนแปลงในการบ่งชี้พรมแดนความแตกต่างทางวัฒนธรรม (อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2553. หน้า 68)

อย่างไรก็ตาม สาระสำคัญทางวัฒนธรรมจำนวนมากที่สุดที่ทุกช่วงเวลาได้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับประชากรมนุษย์ไม่ได้ถูกจำกัดควบคุมโดยพรมแดนเหล่านี้ มันสามารถผันแปร ถูกเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงโดยปราศจากความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับวิกฤตการณ์ใดใดต่อการดำรงรักษาพรมแดนของกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนั้นเมื่อย้อนรอยประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งตลอดยุคสมัยกลุ่มหนึ่งนั้นไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมกัน ในการรับรู้เข้าใจแบบเดียวกัน การย้อนรอยประวัติศาสตร์ของวัฒนธรรมหนึ่ง ส่วนประกอบสำคัญของการแสดงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ได้ผุดทะยานขึ้นจากการจัดวางโดยเฉพาะที่ก่อรูปวัฒนธรรมของกลุ่ม ณ ช่วงเวลาก่อนหน้านั้น ในทางตรงกันข้ามกลุ่มได้มีการดำรงอยู่ที่จัดระเบียบองค์กรที่ต่อเนื่องกับพรมแดน (เกณฑ์บรรทัดฐานของการเป็นสมาชิก) ที่แม้ว่าการดัดแปลงแก้ไขได้ทำเครื่องหมายแก่หน่วยอย่างต่อเนื่อง (ธงชัย วินิจจะกูล. 2529. หน้า 58)

จากระบบทางสังคมแตกต่างอย่างยิ่งในขอบเขตเกี่ยวกับอัตลักษณ์พันธุ์ที่เป็นเหมือนสถานะตำแหน่งที่จำเป็น ซึ่งจำกัดตัวบุคคลในหลายๆ สถานะตำแหน่งและบทบาทหน้าที่ ซึ่งเขาอาจตอบรับเข้ากลุ่มที่ใดก็ตาม การจำแนกคุณค่าความหมายเกี่ยวพันกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ เป็นชนิดประเภทของการกระทำที่สอดคล้องกันเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ในอีกด้านหนึ่งระบบพหุ - ชาติพันธุ์ที่สลับซับซ้อน ได้ทำให้ความแตกต่างทางคุณค่าความหมายและข้อจำกัดจำนวนมากที่สัมพันธ์อย่างยิ่งมีอยู่อย่างชัดเจน บนการรวมสถานะตำแหน่งและการมีส่วนร่วมทางสังคม

ในระบบดังกล่าว กลไกการรักษาพรมแดนจะต้องเป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพสูงสำหรับเหตุผลต่างๆ ดังนี้ความสลับซับซ้อนถูกยึดเป็นพื้นฐานบนการมีอยู่ของความสำคัญที่ส่งเสริมความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความแตกต่างเหล่านี้ต้องถูกทำให้เป็นมาตรฐานทั่วไปภายในกลุ่มชาติพันธุ์ ดังเช่น กลุ่มสถานะตำแหน่งหรือตัวตนทางสังคมของสมาชิกทุกคนของกลุ่มต้องถูกทำให้เหมือนๆ กันอย่างยิ่ง ดังนั้นปฏิสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์สามารถถูกยึดถือด้วยอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ได้ และลักษณะพิเศษเฉพาะทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มต้องเป็นสิ่งที่มีความแน่นอนสม่ำเสมอ ดังนั้นการส่งเสริมความแตกต่างวางอยู่บนสิ่งที่ระบบเหลือไว้สามารถยืนยันในโฉมหน้าของการติดต่อใกล้ชิดระหว่างชาติพันธุ์

ที่ใดก็ตามที่มีเงื่อนไขเหล่านี้ กลุ่มชาติพันธุ์สามารถทำให้มีความแน่นอนสม่ำเสมอและการปรับเปลี่ยนการอยู่ร่วมกันกับกลุ่มอื่น กลุ่มชาติพันธุ์อื่นในท้องถิ่นกลายเป็นส่วนของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ส่วนพื้นที่ของการเชื่อมต่อจัดเตรียมขอบเขตที่สามารถหาประโยชน์ได้ ขณะเดียวกันในส่วนอื่นของการกระทำของกลุ่มอื่น ส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกัน จากจุดตำแหน่งมุมมองของสมาชิกของกลุ่มอื่นๆ

3. เอกสารเกี่ยวกับประเพณีตรุษจีนปากน้ำโพ

ตรุษจีนปากน้ำโพหรือปีใหม่จีนมีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง คล้ายคลึงกับวันปีใหม่ในประเทศทางตะวันตก ร่องรอยของประเพณีและพิธีกรรมความเป็นมาของการฉลองตรุษจีนนั้นมีมานานกว่าศตวรรษ จนไม่สามารถย้อนกลับไปดูว่าเริ่มต้นฉลองมาตั้งแต่เมื่อใด เป็นที่รู้จักและจำได้ทั่วไปว่าเป็นการฉลองเทศกาลฤดูใบไม้ผลิและการฉลองเป็นเวลานานถึง 15 วัน การเตรียมงานฉลองส่วนใหญ่จะเริ่มหนึ่งเดือนก่อนวันตรุษจีน (คล้ายกับวันคริสต์มาสของประเทศตะวันตก) เมื่อผู้คนเริ่มซื้อของขวัญ สิ่งต่างๆ เพื่อประดับบ้านเรือน อาหารและเสื้อผ้า การทำความสะอาดครั้งใหญ่ก็เริ่มขึ้นในวันก่อนตรุษจีน บ้านเรือนจะถูกทำความสะอาดตั้งแต่บนลงล่างหน้าบ้านยันท้ายบ้าน ซึ่งหมายถึงการกวาดเอาโชคร้ายออกไป ประตูหน้าต่างมีการขัดสีฉวีวรรณ ทาสีใหม่ซึ่งสีแดงเป็นสีที่นิยม ประตูหน้าต่างจะถูกประดับประดาด้วยกระดาษที่มีคำอวยพร เช่น อยู่ดีมีสุข ร่ำรวย และอายุยืน เป็นต้น (ธวัช ปุณโณทก. 2528. หน้า 35)

ประเพณีตรุษจีน

ตรุษจีนคือวันขึ้นปีใหม่ของชาวจีนสมัยโบราณในยุคราชวงศ์ต่างๆ นับช่วงพ้นปีเก่าเข้าปีใหม่แตกต่างกันไป กระทั่งปี 105 B.C. ฮั่นอู่ตี้ฮ่องเต้แห่งราชวงศ์ฮั่นปรับเปลี่ยนระบบปฏิทินใหม่ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เรียกว่า ปฏิทินไท่ชูลี่ ซึ่งปรับปรุงขึ้นจากระบบปฏิทินของราชวงศ์เซี่ย (21 – 16 ศตวรรษ B.C.) ถือเอาวันแรกของปักษ์ลี่ชุนเป็นวันขึ้นปีใหม่ชาวจีนนับเอาวันนี้เป็นวันขึ้นปีใหม่มา 2,010 ปีแล้ว

วันตรุษจีนหรือปีใหม่นี้ จีนโบราณเรียกว่า “กั้วเหนียน” ผ่านปีหรือ หยวนตั้น ขึ้นปีใหม่ เทศกาลตรุษปีใหม่หรือตรุษวสันต์นี้ เดิมเป็นเทศกาลเฉลิมฉลองการเก็บเกี่ยวที่อุดมสมบูรณ์ นักวิชาการเริ่มวิเคราะห์จากคำว่า “เหนียน” ซึ่งปัจจุบันแปลว่า “ปี” เทศกาลตรุษจีน เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “กั้วเหนียน” ในสมัยโบราณ (ก่อนราชวงศ์โจว) เหนียน หมายถึง รอบการเจริญเติบโตของธัญพืชรอบหนึ่ง ธัญพืชสุกพร้อมที่จะเก็บเกี่ยวและหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ของการเพาะปลูก ดังนั้น คำว่า “กั้วเหนียน” เดิมทีมิได้หมายถึงการสิ้นปีเก่าขึ้นปีใหม่ แต่หมายความว่า ในปีนั้นๆ เก็บเกี่ยวได้อุดมสมบูรณ์ (กัณฐิณิ มานะกิจ. 2547. หน้า 16)

โดยทั่วไปแล้วการเพาะปลูกจะเก็บเกี่ยวกันตอนปลายฤดูใบไม้ร่วง ส่วนฤดูหนาว คือ ช่วงระยะล่าสัตว์ เมื่อย้อนกลับไปดูการกำหนดเดือนอ้ายขึ้นปีใหม่ในปฏิทินโบราณทั้ง 4 ระบบ จะเห็นว่าก๊กเซี่ย ขึ้นปีใหม่ตอนปลายเดือนมกราคม ก๊กซางขึ้นปีใหม่ตอนปลายเดือนธันวาคม ก๊กโจวขึ้นปีใหม่ตอนปลายเดือนพฤศจิกายน ก๊กฉินขึ้นปีใหม่ตอนปลายเดือนตุลาคม ทั้งนี้ที่ต่างกันดังนี้อาจเนื่องมากจากความแตกต่างของฤดูกาล

ตำนานเทศกาลตรุษจีน

เทศกาลปีใหม่มีขึ้นอย่างเป็นเอกภาพพร้อมเพรียงกัน หลังจากจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ประกาศใช้ปฏิทินไท่ชูลี่ เมื่อค.ศ. 105 แล้ว ดังนั้นอาจกล่าวว่า เทศกาลปีใหม่จีนหรือตรุษจีนเริ่มกำหนดอย่างเป็นทางการในรัชสมัยฮั่นอู่ตี้ในส่วนคติชาวบ้านก็มีนิทานพื้นบ้านอธิบายว่าทำไมจึงเรียกเทศกาลตรุษวสันต์ว่า “กั้วเหนียน” เช่นกัน ดังนี้ (จำนงค์ ทองประเสริฐ. 2537. หน้า 12)

ในรัชสมัยของจู๋อี่ โอรสสวรรค์องค์ที่ 14 แห่งราชวงศ์ซาง มีชายหนุ่มคนหนึ่งชื่อ ว่านเหนียน เห็นว่าการประกาศปฏิทินกำหนดฤดูกาลของราชสำนักมีความผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากสภาพภูมิอากาศที่เป็นจริง อันก่อผลเสียหายแก่การกสิกรรมและการปศุสัตว์มาก ว่านเหนียนจึงพากเพียรพยายามติดตามศึกษาดาราศาสตร์ ศึกษาเงาตะวันจากนาฬิกาแดด เป็นต้น จนกระทั่งทราบต้นตอที่มาของความผิดพลาด การคำนวณปฏิทินแบบเดิม

ขณะนั้นโอรสสวรรค์จู่อี่เอง ก็ทรงร้อนพระทัยห่วงใยที่การกำหนดฤดูกาลไม่แม่นยำ แต่ทว่าอาเหิง อำมาตย์ผู้ควบคุมการคำนวณฤดูกาลไม่ยอมรับว่าตนด้อยความรู้ความสามารถ กลับเสนอจู่อี่ว่า การที่ฤดูกาลไม่ตรงกับที่ได้คำนวณกำหนดไว้นั้น เนื่องมาจากพลเมืองกระทำมิดีผิดผีลบลู่เทพยดาฟ้าดิน โอรสสวรรค์จักต้องก่อสร้างหอมหึมาแล้วนำอำมาตย์ทั้งมวลขึ้นไปบวงสรวงเทพยดาฟ้าดินพร้อมกันจู่อี่ ทรงเชื่อตามที่อาเหิงเสนอ จึงทรงสั่งให้เก็บส่วยจากพลเมืองในแคว้นเพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับบวงสรวงฟ้าดิน

ฝ่ายว่านเหนียนเห็นว่าการทำเช่นนี้ มิอาจแก้ปัญหาอันใดได้เลย รังแต่จะเพิ่มความทุกข์ยากลำบากต่อราษฎรเป็นทวีคูณ ว่านเหนียนจึงขอเข้าเฝ้าจู่อี่ แล้วอธิบายสาเหตุที่การคำนวณปฏิทินแบบเก่าผิดพลาดคลาดเคลื่อนให้จู่อี่ฟัง และทรงยอมรับหลักการของว่านเหนียน จึงระงับพิธีบวงสรวงนั่นเสีย แล้วสร้างหอดาราศาสตร์ให้ว่านเหนียนใช้ทำงานค้นคว้า อาเหิงแทนที่จะดีใจที่วิทยาการจะก้าวหน้าขึ้น แกกลับอิจฉาริษยาว่านเหนียน เกรงว่าหากว่านเหนียนปรับปรุงปฏิทินสำเร็จ ตนจะถูกปลดออกจากตำแหน่งขุนนาง อาเหิงจึงว่าจ้างมือสังหารไปฆ่าว่านเหนียน

แต่เนื่องจากว่านเหนียน ทำงานในหอดาราศาสตร์ทั้งกลางวันกลางคืน ภายนอกหอก็มีทหารพิทักษ์รักษาเวรยาม มือสังหารจึงหาโอกาสฆ่าว่านเหนียนไม่ได้สักที กาลผ่านไปเนิ่นนาน มือสังหารจึงตัดสินใจใช้ธนูลอบยิง ว่านเหนียนถูกธนูที่แขน แต่คนร้ายเองที่ถูกจับนำไปสอบสวนต่อหน้าจู่อี่ เมื่อความลับเปิดเผยขึ้น อาเหิงจึงถูกประหาร

ในคืนวันนั้นจู่อี่ก็เสด็จไปเยี่ยมว่านเหนียนที่หอดาราศาสตร์ เมื่อไปถึงว่านเหนียนได้พูดว่า “ขณะนี้เป็นเวลาเที่ยงคืนพอดี ปีเก่ากำลังผ่านพ้น วสันตฤดูกำลังเริ่มต้น ขอพระองค์จงทรงตั้งชื่อวันนี้ไว้เป็นที่ระลึกเถิด” จู่อี่ จึงทรงตั้งชื่อวันนั้นว่า ตรุษวสันต์ แล้วทรงชวนว่านเหนียนไปพักรักษาตัวในราชวัง แต่ว่านเหนียนยืนหยัดที่จะทำงานในหอดาราศาสตร์ต่อไป

กาลเวลาผ่านไปอีกสามปี ว่านเหนียนจึงปฏิรูประบบปฏิทินเสร็จสมบูรณ์ แต่ทว่าบัดนี้ว่านเหนียนผู้แต่เดิมยังเป็นหนุ่มฉกรรจ์ได้เปลี่ยนเป็นชายชราผมขาวโพลน โอรสสวรรค์จู่อี่ทรงประทับพระทัยในอุตสาหะวิริยะของว่านเหนียน จึงทรงตั้งชื่อปฏิทินใหม่นั้นว่า “ปฏิทินว่านเหนียน” (ว่านเหนียนลี่) และทรงแต่งตั้งให้ว่านเหนียนเป็นเทพแห่งอายุวัฒนะ ต้นตอที่ชาวบ้านจีนเรียกตรุษวสันต์ว่า “กั้วเหนียน” และในเทศกาลนี้ชาวบ้านก็มักนิยมแขวนภาพ “เทพแห่งอายุวัฒนะ” (โส้วซิง) เพื่อรำลึกถึงคุณูปการความดีงามและคุณธรรมของ “ว่านเหนียน” นั่นเอง

ตรุษจีน หรือ “ชุงโจ้ย “คือ วันที่ปราชญ์ชาวจีนแต่โบราณกำหนดให้ เป็นวันเริ่มต้นในรอบปี ตามปฏิทินจันทรคติของจีน นอกจากเป็นวันเริ่มต้นของปีแล้ว ยังเป็นวันเปลี่ยนจากฤดู “ตังที” “ตง ที” อันหนาวเหน็บเข้าสู่ฤดู “ชุงที” ที่มีแต่ความสุขสดชื่น อบอุ่นมีชีวิตชีวา สรรพสัตว์ตื่นจากจำศีล ผลประกอบการทางการค้าที่มีกำไรส่งให้มีการจ่ายเงินรางวัลแก่ลูกจ้าง และคน

ในครอบครัว วันตรุษจีนจึงเป็นวันแห่งความสุขเกษมเปรมปรีดิ์ในรอบปี มีการฉลองอย่างสนุกสนาน ใหญ่โต มีสีสัน อย่างที่ทราบกัน คนจีนเป็นผู้ที่ขยันขันแข็ง ทำงานเช้ายันค่ำทุกวันแทบไม่มีวันหยุด ปีละกว่า 300 วัน จะมีวันหยุดที่เป็นล่ำเป็นสันก็ช่วงตรุษจีนประมาณ 5 วันเท่านั้น เขาจึงใช้เวลาเหล่านั้นไปบำรุงบำเรอความสุขตนอย่างเต็มที่จับจ่ายใช้สอย เช่น ซื้อเสื้อผ้า อาหารอย่างดี เที่ยวเตร่ เป็นต้น (จำนงค์ ทองประเสริฐ. 2537. หน้า 25)

วันตรุษจีนมีมาแล้วประมาณ 3,600 ปี หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ปฏิทินจีนนั้นกำเนิดขึ้นเมื่อ 980 ปีก่อนพุทธกาล สันนิฐานว่าตรุษจีนก็คงเริ่มมาในเวลาไล่เลี่ยกันช่วงของเทศกาลตรุษจีน ต่อเนื่องมาตั้งแต่วันสุดท้ายของเดือน 12 ของปฏิทินจีน (แต่ไม่เสมอไปอาจเป็นวันอื่นแต่ละปีจะไม่ตรงกันและเหตุที่ใช้คำว่า “วันสุดท้าย” เพราะเดือนของจีนมีทั้ง 29 วัน หรือ 30 วัน ไม่กำหนดแน่นอน) แต่พอผ่านวันที่ 21 หรือ 22 ธันวาคม (ตรงนี้ต้องใช้เดือนของเทศประกอบ) เป็นวัน “ตังโจ้ย” หรือเทศกาลกิน “อี๊” ขนมบัวลอย ผู้ที่ผ่านวันนี้ไปแล้วพึงจำไว้ ท่านมีอายุเพิ่มขึ้นอีก 1 ขวบ “อี๊” ส่วนหนึ่งจะเอาไปติดไว้ตามตู้กับข้าว ผนัง ตามข้างเตาไฟ จุดอื่นในห้องครัว ในช่วงนี้จนถึงสิ้นปีจะมีงิ้วแก้บน ที่เรียกว่า งิ้ว “เสี่ยซิ้ง” กันแทบทุกศาลเจ้า ศาลพระภูมิหรือโรงเจจำนวนมาก ความจริงบางแห่งอาจมีมาก่อนหน้านี้แล้ว

เหตุที่ต้องใช้เดือนของเทศประกอบเนื่องจากการคำนวณวัน “ตังโจ้ย” ถือเอาวันที่เวลากลางวันสั้นที่สุดของปี ซึ่งเป็นวันเริ่มต้นฤดูหนาวของประเทศจีนหรือประเทศซีกโลกทางเหนือ วันที่ที่กำหนดว่าเป็นวัน “ตังโจ้ย” ให้ดูจากปีค.ศ. ปีที่หารด้วย 4 ลงตัวหรือปีที่เดือนกุมภาพันธ์มี 29 วัน “ตังโจ้ย” จะเป็นวันที่ 21 ธันวาคมจากนั้นก็จะถึงวันที่ 24 ของเดือน 12 เป็นวัน “ซิ๊งเจี่ยที” ไหว้ส่ง เจ้าเตาไฟ “เจ่าซิ้ง” ขึ้นไปเฝ้าองค์เง็กเซียนฮ่องเต้บนสวรรค์ เพื่อรับเลี้ยงตรุษจีนและเพ็ดทูลความเป็นไปของโลกมนุษย์ ความดีความชั่วของชาวบ้านต่างๆ เง็กเซียนฮ่องเต้ก็รู้กันตอนนี้จะได้นำไปคิดบัญชีต่อไป คนจีนเลยไหว้เจ้าในวันนี้ด้วย “ขนมหวาน หรือ ขนมบัวลอย” ที่ทำจากแป้งข้าวเหนียว โรยน้ำตาล แผ่นบาง ที่หวานและเหนียว เป็นการทำให้เทพเตาไฟเพ็ดทูลเรื่องความไม่ดีในโลกมนุษย์ได้ไม่ถนัดปาก เพราะขนมติดปากหรือรับสินบนชาวบ้านมา แล้วโดยไม่รู้ตัว มิใช่มีแค่เจ้าเตาไฟเท่านั้นที่ขึ้นไปเฝ้า เทพที่มีฐานะต่างก็ต้องขึ้นไปเฝ้าแหนเช่นกัน เช่น เจ้าที่ตี่จู๋เอี๊ย เป็นต้น

หลังจากวันส่งเจ้าแล้ว ชาวบ้านจะพากันทำความสะอาดแหล่งที่อยู่อาศัยเป็นการขนานใหญ่เตรียมไว้รับสิ่งดีๆ ใหม่ๆ ในวันตรุษจีนกัน มีการก็จะทาสีบ้านขึ้นใหม่ ติดกระดาษสีแดงมีตัวอักษรจีนสีทอง ติดประตูทางเข้าบ้านข้างละแผ่น เรียกว่ากระดาษ “กลอนคู่” “ตุ้ยเลี้ยง” หรือ คำอวยพรง่ายๆ เช่น “ซิงเจียยู่อี่ ซิงนี้ฮวกไช้” ศกใหม่ให้สมดังหวัง ปีใหม่ให้มั่งคั่งร่ำรวยหรือกลอนอื่นๆ

ที่เป็นศิริมงคล ช่างเขียนอักษรจีนจะมีรายได้เป็นกอบเป็นกำในช่วงนี้เมื่อ 4 – 50 ปีก่อน มีผู้ประดิษฐ์อักษรจากลวดลายต่างเช่น นก ผีเสื้อ ต้นไม้ ใบไม้และเดินไปเขียนให้ตามบ้านเรือน

แนวปฏิบัติในเทศกาลตรุษจีน

เทศกาลตรุษจีนจึงเริ่มตั้งแต่ก่อนวันตรุษจีน 2 วัน เรียกว่า “วันจ่าย” เป็นวันที่แม่บ้านพ่อบ้านต้องไปจับจ่ายหาซื้อเครื่องเซ่นไหว้ อาหารการกินเตรียมไว้ช่วงตรุษจีนที่ร้านรวงปิดกันเป็นส่วนใหญ่ พอถึงวันสุดท้ายของเดือน 12 ซึ่งนิยมเรียกว่า “ซาจับ” แม้บางปีจะเป็นวันที่ 29 จะเป็น “วันไหว้” เริ่มกันตั้งแต่ช่วงเช้า จะเป็นการไหว้เจ้าที่ (ตี่จู่เอี๊ย) ศาลพระภูมิ ไหว้บรรพบุรุษตอนสาย ตกบ่ายไหว้ “หอเฮียตี๋” ผี วิญญาณไร้ญาติ สัมภเวสี ที่ล่องลอยไปมาคอยรับส่วนบุญ ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงจิตวิญญาณของชาวจีนที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แม้กับวิญญาณคนตายที่ตนไม่รู้จัก จากนั้นก็จะมีการแจกเงินก้นถุงแก่บรรดาลูกหลาน บริวาร ใส่ซองแดงเรียกว่า “อั่งเปา” (เงินแต๊ะเอีย เงินโบนัส แล้วแต่จะเรียก) แล้วกิจการงานการค้าจะสะดุดอยู่ตรงนั้นไปอีกหลายวัน เงินอั่งเปานี้สมัยก่อนเด็กๆ จะได้สตางค์แดงหรือสตางค์ดีบุก ตั้งแต่ 1 สตางค์ไปจนถึง 20 สตางค์ ที่เป็นเหรียญมีรูตรงกลาง ร้อยด้าย เชือกสีแดง ปัจจุบันเป็นแบงก์สีต่างๆ ใส่อยู่ในซองสีแดงสดใส

วัน “ซาจับแม้” คืนวันสุกดิบ คืนวันสุดท้ายของเดือน 12 ต่อวันตรุษจีน “ชิวอิก” ซึ่งเป็น “วันถือ” หัวค่ำชาวจีนจะพากันอาบน้ำชำระร่างกายไหว้พระไหว้เจ้า เตรียมตัวรอรับ “ไฉ่สิ่งเอี๊ย” เทพเจ้าแห่งความร่ำรวยหรือเทพเจ้าแห่งโชคลาภ เทพเจ้าแห่งเงินตรา เพื่อความเป็นสิริมงคล มีความร่ำรวยยิ่งๆ ขึ้นไปในปีใหม่

วัน “ไฉ่สิ่งเอี๊ย” เทพเจ้าแห่งโชคลาภ โชคดีหรือเทพเจ้าเงินตราจะเสด็จมาให้โชคลาภแก่มวลมนุษย์ในช่วงยามแรกๆ ของปี ระหว่าง 5 ทุ่มถึงตี 4 แต่จะมีทิศทางและเวลาที่เสด็จมาต่างกัน อย่างปี 2553 จะเสด็จมาในวันเสาร์ที่ 13 กุมภาพันธ์ ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ เริ่มไว้ตั้งแต่เวลา 23.00 สิ้นสุดไม่เกิน 24.59 น. ผู้ที่จะไหว้ต้องนำเครื่องเซ่นไหว้ ซึ่งเป็นผลไม้ ขนมต่างๆ เช่น ไต่กิก (ส้ม) อี้ (บัวลอย) ขนมจันอับ อาหารเจ 5 อย่าง น้ำชา ธูป ทองเท่ง เงินเท่ง เทียนเถ่าจี๊ หันหน้าไปหาทิศที่ท่านจะเสด็จผ่านมาเพื่อขอพรจาก “ไฉ่สิ่งเอี๊ย” ท่านเป็นเทพเจ้าที่มีเมตตาให้ทั้งโชคลาภและปกป้องโพยภัยต่างๆ

วัน “ชิวอิก” เป็น “วันถือ” หรือ “วันเที่ยว” เป็นวันที่เขาถือกันว่าจะไม่ด่า ไม่พูดคำหยาบคาย ไม่นินทาว่าร้าย คิด ห้ามทวงหนี้ ให้ทำแต่สิ่งที่ดี พูดดี ใช้มธุรสวาจา พูดสิ่งร้ายให้กลายเป็นดี ไม่ตีแม้แต่ลูกหลานที่ทำความผิด เวลาลูกหลานทำสิ่งของแตก ก็อาจจะพูดว่า อ้อ...ดีดี ชามมันอ้าออกเพื่อรับโชคลาภ เป็นต้น อาหารเช้าจะเป็นอาหารเจ 1 มื้อ หลังจากนั้น หมู เห็ด เป็ด ไก่ บรรดามีที่ใช้ไหว้เจ้า ไหว้บรรพบุรุษก็จะนำมาปรุงเป็นอาหารรับประทานต่อไปอีกหลาย

วันโดยไม่ต้องออกไปซื้อหา วันชิวอิกถึงชิวซาหรือในระหว่างช่วงตรุษจีน ก็จะมีการไปมาหาสู่ในระหว่างญาติมิตร ที่ไม่ได้พบกันมาตลอดทั้งปีหรือไปขอพรพ่อแม่ เป็นต้น เวลาไปเยี่ยมต้องนำ “ไต่กิก” ผลส้มไป 2 หรือ 4 ลูก หรือ ขอให้เป็นจำนวน “คู่” และจะมีการแลกเปลี่ยนส้มกัน โดยผู้ที่เป็นเจ้าของบ้านจะรับส้มไปครึ่งหนึ่งหรือทั้งหมด และนำส้มในบ้านมาใส่กลับไปในจำนวนเท่าๆ กัน เป็นการรับ – ส่งความสุขซึ่งกันและกัน เจ้าของบ้านจะเลี้ยงน้ำชาแกล้ม “แต่เหลี่ยวหรือขนมจันอับ” หรือ “จับกิ้ม” แก่ญาติมิตรที่มาเยี่ยมเยียนอวยพร วันตรุษจีนเป็นช่วงที่เด็กๆ จะชอบมากเป็นพิเศษเนื่องจากได้ทั้งเงินแต๊ะเอีย มีเครื่องแต่งกายใหม่ๆ สีสันสดใส ยังได้ไปเที่ยวสนุกสนานตามแหล่งที่หมายตาไว้อีกด้วย สีเสื้อผ้าที่สวมใส่จะเป็นสีที่เป็นมงคล เช่น สีแดง และไม่ใส่สีที่เป็นอัปมงคล เช่น สีดำ เป็นต้น หากหลีกเลี่ยงได้จะไม่แตะต้องของมีคม เช่น มีด เข็ม เกรงว่าจะบาดนิ้ว บาดตัว เป็นการตัดโชคลาภของตนเองและไม่ทำสิ่งของแตกหักเสียหายอันจะเป็นลางไม่ดี

หลังเยี่ยมญาติ ความสนุกสนานก็จะเป็นสิ่งที่เขาทำกันเต็มสติกำลัง อาจไปทำบุญทำทานตามศาลเจ้าโรงเจที่ตนนับถือ พากันถ่ายรูปกันทั้งครอบครัวเป็นที่ระลึก จนถึงชิวสี่หรือชิวโหงว จึงจะกลับมาก้มหน้าก้มตาทำงานทำการกันต่ออีก 300 กว่าวัน เพื่อเก็บเงินเก็บทองไว้ฉลองตรุณจีนในปีต่อไป

วัน “ชิวสี่” วันที่สี่ของเทศกาลตรุษจีนที่ส่วนใหญ่กำหนดให้เป็นวันเริ่มงาน เป็นวันที่รับ “เจ่าซิ้ง” เทพเจ้าเตาไฟและเทพเจ้าองค์อื่นๆ กลับจากเข้าเฝ้าองค์เง็กเซียนฮ่องเต้ เรียกว่าวัน “ซิ้งเลาะที”

วัน “ชิวฉิก” วันที่ 7 ของเทศกาลตรุษจีน เป็นวันที่กำหนดให้มีการรับประทานอาหารประเภทผัก 7 อย่าง ที่เรียกว่า “ชิกเอี่ยไฉ่” ซึ่งโดยมากจะเอาผักต่างๆ มาผัดหรือต้มจับไฉ่ ผักนานาชนิดที่นำมาเป็นเครื่องปรุงในวันนี้จะสรรหาผักที่มีชื่อและความหมายที่เป็นมงคล อาจจะเปลี่ยนแปรไปบ้างแล้วแต่รสนิยมและความเชื่อหรือผลิตผลในแต่ละท้องถิ่น บ้างก็ถือเอาวันที่ 6 เรียก “หลักเอี่ยไฉ่” แต่ในเมืองไทยต้อง “ฉิกเอี่ยไฉ่” ผักมงคล 7 อย่าง โดยมากจะประกอบด้วย

1. คึ่งไฉ่ ไปพ้องเสียงกับ “คึ้ง” แปลว่ามีความเพียร วิริยะ ขยัน

2. ชุงไฉ่ พ้องกับคำว่า “ชุง” ฤดูใบไม้ผลิ หมายถึงความสดชื่นมีชีวิตชีวา อีกคำหนึ่ง ชุง แปลว่า ยืด หรือ ยื่นที่ถูกดึงไปเข้ากับความหมายว่า มีโอกาสยืดหน้ายืดตากับเขาได้บ้าง

3. เก่าฮะ เก๋าฮะ ผักเขียวๆ ใบหนาๆ ความหมายคือ ความซื่อสัตย์ ความน่าเชื่อถือ เจ้าสาวที่แต่งงานไปในครอบครัวคนจีนที่ยังเคร่งอยู่ก็จะได้รับประทานผักตัวนี้ เพื่อให้ซื่อสัตย์ต่อสามี เมื่อคนไทยเชื้อสายจีนนำมาใช้ เก๋า จึงกลายเป็นศัพท์แสลงแปลว่าแน่ แปลว่าผู้ชำนาญการ เช่น เกียรติศักดิ์ เสนาเมือง เป็นศูนย์หน้าที่ “เก๋าเกมส์” เป็นต้น แต่บางครั้งผักเก๋าฮะ ก็ใช้แป๊ะฮะ

แทนก็มี ซึ่งก็แปลว่าเป็นผู้ที่เข้าได้กับทุกคน เข้าได้กับทุกสถานการณ์พ้องเสียงกับคำว่าสมานฉันท์ เข้าได้หมดไร้ปัญหา

4. สิ่ง ต้นกระเทียม พ้องเสียงกับคำว่า “สิ่ง” แปลว่า “นับ” คนจีนถือว่าคนนับเลขเป็นก็จะเป็นพ่อค้าพ่อขายจะร่ำรวย

5. ตั้วไฉ่ ผักกาดเขียว มีความหมายว่าใหญ่โต ยิ่งใหญ่

6. ไช่เท้า เป็น “อาเท้า” เป็นหัวหน้า คือ ได้เป็นเจ้าคนนายคนหรือไปพ้องกับ “ไช้” แปลว่า โชคลาภ มีลาภ

7. คะน้า หมายถึงที่หนึ่งในตะกร้า คำว่า “กะ” เมื่อไปผสมกับคำว่า ประเทศหรือโลก แปลว่ายอดเยี่ยมเป็นที่หนึ่งในโลก จึงไม่น่าสงสัยว่าทำไมต้องเป็นผักตัวนี้

ชื่อผักชนิดต่างๆ ข้างต้น ต้องบอกไว้ในที่นี้ว่า เป็นเรื่องของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีอิทธิพลของความเชื่อของจีนแต้จิ๋ว เข้ามาเกี่ยวข้องค่อนข้างมากเพราะบางชื่อหากผิดไปจากเมืองไทยแล้ว ชาวจีนอื่นเขาอาจมีผักตัวอื่นมาแทนกัน

การกำหนดให้รับประทานผัก 7 อย่าง น่าจะเป็นกุศโลบายของนักปราชญ์แต่โบราณ การที่จะบอกให้คนที่รับประทานหมู เห็ด เป็ด ไก่ ร่ำสุรา มาตลอดเป็นเวลาหลายวันคงมีคนเชื่อยาก เลยหากลวิธีให้กินผักซึ่งมีกากใยมากจะได้มีสุขภาพดี เลยให้กำหนดเป็นอาหารผัก แต่แนะนำอย่างเดียวคงยากเลยลากบาลีเข้าวัดเสียเลยจะได้ขลังให้ออกไปทางมงคลเสีย คนส่วนมากชอบอะไรๆ ที่เป็นสิ่งดีๆ จึงถือเป็นประเพณีที่ต้องกินผัก 7 อย่าง ที่เป็นศิริมงคลกันมาตั้งแต่โบราณ

ช่วงปีใหม่จะมีวันสำคัญอีก 1 วันคือ “ชิวเก้า” ถือเป็นวันเกิดเทพยดาฟ้าดิน เรียกว่าวัน “ทีกงแซ” ในคืนวันที่ 8 เรียกว่า “ชิวโป๊ย” แม้ช่วงเวลาใกล้เที่ยงคืนต่อวันที่ 9 มีพิธีบูชาดาวนพเคราะห์หรือดาวประจำวันเกิด ในวันนี้บางแห่งจะมีการบูชาเทพยดาฟ้าดิน เพื่ออธิษฐานหรือ “บน” ขอพรสะเดาะเคราะห์ในช่วงปีใหม่ ดังเช่น ที่ป่อเต็กตึ๊งจัดให้มีการลงชื่อ “พะเก่ง” หรือ “ฮกเก่ง” (ในช่วงตรุษจีน จนถึง วันง่วงเซียว แล้วจะต้องไป “แก้บน” ในช่วงปลายปีประมาณเดือน 11 ที่ศาลเจ้าหลายแห่งจะจัดให้มีงิ้วแก้บน ที่เรียกกันว่า “เสี่ยซึ้ง” เรียกว่า “ขอบคุณพระเจ้า” อย่างที่กล่าวไว้ในตอนแรก) พุทธศาสนิกชนจะทำบุญและเวียนเทียน เวียนธูป อธิษฐาน รอบอุโบสถหรือศาลเจ้า 3 รอบ ตั้งจิตอธิษฐาน ระลึกพระคุณเทพยดาฟ้าดิน ขออำนาจฟ้าดินเป็นที่พึ่ง ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือ เช่น หลวงปู่ไต้ฮง ช่วยดลบันดาลให้ประสบโชคดีตลอดปีใหม่ บางแห่งอาจมีการแจกของหวานเป็นการเสร็จพิธี ใครที่ไปเที่ยวไกลๆ ก็จะพากันกลับมาในวันนี้ วันชิวเก้าหรือวันสุดท้ายของเทศกาลตรุษจีน ก็จะมีการทำบุญที่เป็นกิจกรรมของตรุษจีนไปจนถึงมืดค่ำ

อย่างไรก็ตาม งานเทศกาลตรุษจีนหาได้หยุดลงในวันที่ 9 ไม่กิจกรรมทำบุญยังคงมีต่อเนื่องแต่ไม่เอิกเกริก ตรุษจีนจะไปสิ้นสุดลงอย่างแท้จริงในวันเทศกาล “ง่วงเซียว หรือ เทศกาล

ชาวนา (พิธีต่างๆ ที่จัดขึ้นนั้นสะท้อนให้เห็นว่าเป็นพิธีของคนสังคมการเกษตรอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปฏิทินตามจันทรคติจีนนั้นมีชื่อเรียกว่า “หล่งและ” แปลตรงตัวว่า ปฏิทินการเกษตร) เป็นวันที่ 15 ของเดือน 1 คือ “เจียง้วยจับโหงว” แล้ว เพราะหลังจากนี้แล้วก็จะเป็นเวลาที่ต้องกลับไปทำนาในท้องไร่ท้องนาศาลเจ้าต่างๆ จะมีการประมูลสิ่งของที่ประธานจัดงานจัดหามา เพื่อนำเงินไปบูรณะศาลเจ้าหรือนำไปทำทานต่อไป บางแห่งไม่มีการประมูลสิ่งของเช่นที่ศาลเจ้าไต้ฮงกงก็จะมีขนมหวาน น้ำตาลทรายหรือน้ำตาลผสมถั่วลิสงปั้นเป็นรูปสิงโต สำหรับบูชาไว้บริการให้กับญาติโยมที่มาทำบุญ บ้างก็เอามาทำบุญเพิ่มขึ้นอีก 1 คู่จากที่ปีที่ผ่านมาได้รับขนมสิงโตไปบูชาที่บ้าน 1 คู่ เพื่อให้ศาลเจ้าไว้บริการให้ผู้ที่ประสงค์จะมาทำบุญ เป็นการหารายได้เข้าวัดเข้าศาลเจ้าอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งแล้วแต่นโยบายของแต่ละแห่ง หลังจากวัน “ง่วนเซียว ผู้คนที่ทำมาค้าขาย เป็นลูกจ้างก็จะเริ่มดำเนินกิจการค้ากันอย่างเต็มที่ เพราะเสร็จสิ้นกระบวนการของ “ตรุษจีน” แล้วโดยสมบูรณ์ บางแห่งจะมีงิ้วฉลองขึ้นปีใหม่ จึงจะถือว่าสมบูรณ์

การฉลองตรุษจีน

วันแรกของปีใหม่ เป็นการต้อนรับเทวดาแห่งสวรรค์และโลก หลายคนงดทานเนื้อในวันนี้ด้วยความเชื่อที่ว่าจะเป็นการต่ออายุและนำมาซึ่งความสุขในชีวิตให้กับตน

วันที่สอง ชาวจีนจะไหว้บรรพชนและเทวดาทั้งหลาย และจะดีเป็นพิเศษกับสุนัขเลี้ยงดูให้ข้าวอาบน้ำให้แก่มัน ด้วยเชื่อว่าวันที่สองนี้เป็นวันที่สุนัขเกิด

วันที่สามและสี่ เป็นวันของบุตรเขยที่จะต้องทำความเคารพแก่พ่อตาแม่ยายของตน

วันที่ห้า เรียกว่า พูวู ซึ่งวันนี้ทุกคนจะอยู่กับบ้านเพื่อต้อนรับการมาเยือน ของเทพเจ้าแห่งความร่ำรวย ในวันนี้จะไม่มีใครไปเยี่ยมใครเพราะจะถือว่าเป็นการนำโชคร้ายมาแก่ทั้งสองฝ่าย

วันที่หกถึงสิบ ชาวจีนจะเดินทางไปเยี่ยมเยือนญาติพี่น้องเพื่อนฝูงของครอบครัวและไปวัดสวดมนต์เพื่อความร่ำรวยและความสุข

วันที่เจ็ด ของตุรุษจีนเป็นวันที่ชาวนานำเอาผลผลิตของตนออกมา ชาวนาเหล่านี้จะทำน้ำที่ทำมาจากผักเจ็ดชนิดเพื่อฉลองวันนี้ วันที่เจ็ดถือเป็นวันเกิดของมนุษย์ในวันนี้อาหารจะเป็นหมี่ซั่วกินเพื่อชีวิตที่ยาวนานและปลาดิบเพื่อความสำเร็จ

วันที่แปด ชาวฟูเจียนจะมีการทานอาหารร่วมกันกับครอบครอบอีกครั้งและเมื่อถึงเวลาเที่ยงคืนทุกคนจะสวดมนต์ของพรจากเทียนกงเทพแห่งสวรรค์

วันที่เก้า จะสวดมนต์ไหว้และถวายอาหารแก่เง็กเซียนฮ่องเต้

วันที่สิบถึงวันที่สิบสอง เป็นวันของเพื่อนและญาติๆ ซึ่งควรเชื้อเชิญมาทานอาหารเย็นและหลังจากที่ทานอาหารที่อุดมไปด้วยความมัน

วันที่สิบสาม ถือเป็นวันที่เราควรทานข้าวธรรมดากับผักดองกิมกิ ถือเป็นการชำระล้างร่างกาย

วันที่สิบสี่ ความเป็นวันที่เตรียมงานฉลองโคมไฟซึ่งจะมีขึ้นในคืนของ

วันที่สิบห้า แห่งการฉลองตรุษจีน

ความเชื่อวันตรุษจีน

ประวัติของวันขึ้นปีใหม่ของจีนมีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งในวัฒนธรรมอื่นๆ ความปรารถนาสิ่งที่เราหวังว่าจะได้ปรับปรุงหรือที่เราคิดทำเมื่อเริ่มต้นในปีใหม่มาถึงตอนนี้ ถ้าไม่ถูกลืมก็ถูกยัดลงกล่องใส่ตู้ปิดตายและแปะหน้าตู้ว่าไม่แน่เอาไว้ทำปีหน้าแล้วกัน อย่างไรก็ดีความหวังก็คงยังไม่สูญไปทั้งหมดเพราะโอกาสที่สองกำลังมาถึงแล้ว กับการฉลองวันปีใหม่จีนหรือที่เรารู้จักกันว่าตรุษจีนในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ นั่นเอง

วันก่อนวันตรุษจีนนั้นเป็นวันแห่งการการรอคอยจะว่าไปถือวันที่น่าตื่นเต้นมากที่สุดในบรรดาการฉลองทั้งหมดเห็นจะได้ ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ นั้นผูกไว้กับทุกสิ่งทุกอย่าง ตั้งแต่อาหารไปจนถึงเสื้อผ้า อาหารค่ำนั้นประกอบด้วยอาหารทะเลและอาหารนึ่งเช่นขนมจีบ ซึ่งแต่ละอย่างจะมีความหมายต่างๆ กัน อาหารอันโอชะอย่างเช่นกุ้งจะหมายถึงชีวิตที่รุ่งเรืองและความสุข เป๋าฮื้อแห้งหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ดี สลัดปลาสดจะนำมาซึ่งโชคดี จี้ไช่ (ผมเทวดา) สาหร่ายดูคล้ายผมแต่กินได้จะนำความความร่ำรวยมาให้และขนมต้ม (Jiaozi) หมายถึง บรรพชนอวยพรและเป็นธรรมดาเสื้อผ้าที่ใส่สีแดงถือเป็นสีที่เป็นมงคลเป็นการไล่ปีศาจร้ายให้ออกไป และการใส่สีดำหรือขาวเป็นสิ่งต้องห้าม ซึ่งสีเหล่านี้ถือว่าเป็นสีแห่งการไว้ทุกข์ หลังจากอาหารค่ำทุกคนในครอบครัวนั่งกันจนเช้าเพื่อรอวันใหม่โดยการเล่นเกม เล่นไพ่หรือดูรายการทีวีที่เกี่ยวกับวันตรุษจีน และในวันนี้จะต้องไม่โกรธ ริษยาหรือไม่พอใจ เพื่อเป็นสิริมงคลที่ดีสำหรับปีที่กำลังจะมาถึง

เมื่อถึงวันตรุษจีน ประเพณีตั้งแต่โบราณมาเรียกว่า อังเปา ซึ่งหมายถึง กระเป๋าแดง เป็นการที่คู่แต่งงานให้เงินเด็กๆ และผู้ใหญ่ที่ยังไม่ได้แต่งงานในซองสีแดง หลังจากนั้นทุกคนในครอบครัวต่างออกมาเพื่อกล่าวสวัสดีปีใหม่เริ่มจากญาติๆ แล้วต่อด้วยเพื่อนบ้าน ซึ่งคงคล้ายกับการที่ชาวตะวันตกพูดว่า "Let bygones be bygones" (อะไรที่ผ่านไปแล้วก็ให้มันผ่านไป)

ในวันตรุษนี้อารมณ์โมโหโกรธาจะถูกลืมและไม่สนใจ การฉลองวันตรุษจีนสิ้นสุดลงในงานโคมไฟ ซึ่งฉลองโดยการร้องเพลง เต้นรำและงานแสดงโคมไฟ ถึงแม้ว่าการฉลองวันตรุษจีนจะมีแตกต่างกันออกไปแต่สิ่งที่เหมือนกัน คือ การอวยพร ความสงบและความสุขให้กับคนในครอบครัวและเพื่อนทุกคน

อาหารวันฉลองตรุษจีน

ในวันฉลองตรุษจีนอาหารจะถูกรับประทานมากกว่าวันไหนๆ ในปี อาหารชนิดต่างๆ ที่ปฏิบัติกันจนเป็นประเพณี จะถูกจัดเตรียมเพื่อญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง รวมไปถึงคนรู้จักที่ได้เสียไปแล้ว ในวันตรุษครอบครัวชาวจีนจะทานผักที่เรียกว่า “ไช่” ถึงแม้ผักชนิดต่างๆที่นำมาปรุง จะเป็นเพียงรากหรือผักที่มีลักษณะเป็นเส้นใย หลายคนก็เชื่อว่าผักต่างๆ มีความหมายที่เป็นมงคลในตัวของมัน

เม็ดบัว - มีความหมายถึง การมีลูกหลานที่เป็นชาย

เกาลัด - มีความหมายถึง เงิน

สาหร่ายดำ - คำของมันออกเสียงคล้าย ความร่ำรวย

เต้าหู้หมักที่ทำจากถั่วแห้ง - คำของมันออกเสียงคล้าย เต็มไปด้วยความร่ำรวยและความสุข

หน่อไม้ - คำออกเสียงคล้ายคำอวยพรให้ทุกอย่างเต็มไปด้วยความสุข

ส่วนเต้าหู้ที่ทำจากถั่วสดนั้นจะไม่นำมารวมกับอาหารในวันนี้ เนื่องจากสีขาวซึ่งเป็นสีแห่งโชคร้าย สำหรับปีใหม่และหมายถึงการไว้ทุกข์

อาหารอื่นๆ รวมไปถึงปลาทั้งตัวเป็นตัวแทนแห่งการอยู่ร่วมกันและความอุดมสมบรูณ์ และไก่สำหรับความเจริญก้าวหน้า ซึ่งไก่นั้นจะต้องยังมีหัวหางและเท้าอยู่เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสมบูรณ์ เส้นหมี่ก็ไม่ควรตัดเนื่องจากหมายถึงชีวิตที่ยืนยาวทางตอนใต้ของจีน จานที่นิยมที่สุดและทานมากที่สุด ได้แก่ ข้าวเหนียวหวานนึ่ง ปั๊ะจ่างหวาน ซึ่งถือเป็นอาหารอันโอชะ ทางเหนือหมั่นโถและติ่มซำ เป็นอาหารที่นิยมอาหารจำนวนมากที่ถูกตระเตรียมในเทศกาลนี้มีความหมายถึง ความอุดมสมบูรณ์และความร่ำรวยของบ้าน

ความเชื่อโชคลางในวันตรุษจีน

ทุกคนจะไม่พูดคำหยาบหรือพูดคำที่ไม่เป็นมงคล ความหมายเป็นนัยและคำว่า สี่ ซึ่งออกเสียงคล้ายความตายก็จะต้องไม่พูดออกมา ต้องไม่มีการพูดถึงความตายหรือการใกล้ตายและเรื่องผีสางเป็นเรื่องที่ต้องห้าม เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปีเก่าๆ ก็จะไม่เอามาพูดถึงซึ่งการพูดควรมีแต่เรื่องอนาคตและทุกอย่างที่ดีกับปีใหม่และการเริ่มต้นใหม่ หากคุณร้องไห้ในวันปีใหม่คุณจะมีเรื่องเสียใจไปตลอดปี ดังนั้นแม้แต่เด็กดื้อที่ปฏิบัติตัวไม่ดีผู้ใหญ่ก็จะทนและไม่ตีสั่งสอน

นอกจากนี้การแต่งกายและความสะอาดในวันตรุษจีนเราไม่ควรสระผม เพราะนั่นจะหมายถึงเราชะล้างความโชคดีของเราออกไป เสื้อผ้าสีแดงเป็นสีที่นิยมสวมใส่ในช่วงเทศกาลนี้ สีแดงถือเป็นสีสว่าง สีแห่งความสุข ซึ่งจะนำความสว่างและเจิดจ้ามาให้แก่ผู้สวมใส่ เชื่อกันว่า

อารมณ์และการปฏิบัติตนในวันปีใหม่ จะส่งให้มีผลดีหรือผลร้ายได้ตลอดทั้งปี เด็กๆ และคนโสดเพื่อรวมไปถึงญาติใกล้ชิดจะได้ อังเปา ซึ่งเป็นซองสีแดงใส่ด้วยธนบัตรใหม่เพื่อโชคดี

สำหรับคนที่เชื่อโชคลางมากๆ ก่อนออกจากบ้านเพื่อไปเยี่ยมเยียนเพื่อนหรือญาติ อาจมีการเชิญซินแส เพื่อหาฤกษ์ที่เหมาะสมในการออกจากบ้านและทางที่จะไป เพื่อเป็นความเป็นสิริมงคล บุคคลแรกที่พบและคำพูดที่ได้ยินคำแรกของปีมีความหมายสำคัญมาก ถือว่าจะส่งให้มีผลได้ตลอดทั้งปีการได้ยินนกร้องเพลงหรือเห็นนกสีแดงหรือนกนางแอ่นถือเป็นโชคดี การเข้าไปหาใครในห้องนอนในวันตรุษจีนถือเป็นโชคร้าย ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นคนป่วยก็ต้องแต่งตัวออกมานั่งให้ห้องรับแขก

นอกจากนี้ ไม่ควรใช้มีดหรือกรรไกรในวันตรุษจีนเพราะเชื่อว่าจะเป็นการตัดโชคดี ทุกวันนี้ไม่ใช่ว่าชาวจีนทุกคนจะคงยังเชื่อตามความเชื่อที่มีมา แต่ทุกคนก็ยังคงยึดถือและปฏิบัติตามเพราะสิ่งเหล่านี้เปรียบเสมือนธรรมเนียมและวัฒนธรรม โดยที่ชาวจีนตระหนักดีว่าการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมมาแต่เก่าก่อนเป็นการแสดงถึงความเป็นครอบครัวและเอกลักษณ์ของตน

ด้วยเหตุนี้ จึงไม่เป็นการแปลกแต่ประการใดที่เราจะพบเห็นพิธีกรรมต่างๆ ในแต่ละเทศกาลของจีนที่ถูกประกอบขึ้นในทุกที่ที่เป็นที่ตั้งของชุมชนจีนและโดยเฉพาะในระดับที่แคบลงไป ก็ไม่เป็นที่แปลกเช่นเดียวกันที่เราจะพบเห็นการแสดงออกทางด้านจริยธรรมโดยเฉพาะในเรื่องความกตัญญูของสังคมจีนที่มีมิติอันแตกต่างไปจากสังคมอื่นๆ คำกล่าวที่มักจะได้ยินอย่างหนาหูในสังคมไทยที่สะท้อนคติดังกล่าวที่ว่า “บุญคุณต้องทดแทน แค้นต้องชำระ” นับเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนตัวอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะกับประโยคหลังมิติที่เข้าใจได้หาใช่แค้นที่ต้องชำระกับผู้ซึ่งได้สร้างผลกรรมแก่ตนเองเท่านั้น หากแต่ในอีกมิติหนึ่งยังหมายถึงแค้นที่ต้องชำระกับผู้ซึ่งได้สร้างผลกรรมกับผู้มีพระคุณต่อตนเองอีกด้วย ซึ่งถึงที่สุดแล้วก็คือการแสดงความกตัญญูอีกด้านหนึ่งนั่นเองและดูเหมือนว่า ความหมายในมิติหลังนี้จะเป็นปรากฏการณ์ที่สามารถเห็นได้จากศิลปะวรรณคดีจีนได้ไม่ยาก

สรุปได้ว่า ประเพณีของชาวไทยเชื้อสายจีน ก่อให้เกิดคุณค่าต่อสังคมและผู้ปฏิบัติใน 2 ประเด็น ได้แก่ คุณค่าต่อชุมชนคนไทยเชื้อสายจีน ประกอบด้วย คุณค่าด้านความสามัคคี คุณค่าด้านความกตัญญู คุณค่าด้านศีลธรรมและคุณค่าต่อสังคมทั่วไป ประกอบด้วย คุณค่าทางเศรษฐกิจและคุณค่าทางการท่องเที่ยว

ประวัติงานตรุษจีนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์

จังหวัดนครสวรรค์เมืองต้นแม่น้ำเจ้าพระยา มีชื่ออีกชื่อที่คนทั่วไปรู้จักคือ “ปากน้ำโพ” เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ระหว่างภาคเหนือตอนล่าง ภาคกลางตอนบน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นครสวรรค์นับว่าเป็นประตูสู่ภาคเหนือ ส่วนปากน้ำโพจัดเป็นศูนย์ลางทางการค้าเป็นแหล่งเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดชาวจีนหลายเชื้อสายที่อพยพเข้ามาตั้งรกรากทำมาหากินจะอาศัยอยู่ตามริมแม้น้ำน่าน เรียกว่า “แควใหญ่” และบริเวณ “ต้นแม่น้ำเจ้าพระยา” คือ ตลาดปากน้ำโพ ซึ่งอยู่ทางฝั่งทิศตะวันตก

บรรพบุรุษของชาวจีนนับถือเทพเจ้า เมื่อมาตั้งรกรากที่ใดได้อัญเชิญเอาเทพเจ้าที่ตนนับถือติดตัวมาด้วย ชาวจีนในตลาดปากน้ำโพก็เช่นกันพากันนับถือ เจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าพ่อกวนอู เจ้าแม่ทับทิม เจ้าแม่สวรรค์ เมื่อมาอยู่ได้จัดตั้งศาลเพียงตาสำหรับเป็นที่ประทับของเจ้าพ่อ เจ้าแม่เพื่อกราบไหว้บูชา โดยตั้งขึ้น 2 ศาล คือศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศตะวันออกของตลาดปากน้ำโพและศาลเจ้าแม่หน้าผาริมฝั่งแม่น้ำปิงที่บ้านหน้าผา ขึ้นไปทางเหนือของตลาดปากน้ำโพ

เมื่ออดีตประมาณ 100 ปีมาแล้ว ตลาดปากน้ำโพได้เกิดโรคอหิวาตกโรคระบาดครั้งใหญ่ทำให้ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก บรรดาชาวจีนในปากน้ำโพได้นำเอา “กระดาษฮู้” (กระดาษยันต์) จากศาลเจ้าไปเผาไฟแล้วเอาเถ้ากระดาษมาชงน้ำดื่มทำให้หายจากโรคระบาดเป็นที่เลื่องลือกันไปทั่ว

ตั้งแต่นั้นมาชาวจีนในปากน้ำโพจึงได้อัญเชิญองค์เจ้าพ่อ – เจ้าแมทุกองค์ แห่รอบตลาดปากน้ำโพ ในช่วงเทศกาลตรุษจีนของทุกปีจนกลายเป็นประเพณีสืบทอดกันมากกว่า 80 ปี เพื่อเป็นศิริมงคลและความเจริญก้าวหน้าด้านการค้า การเคารพกราบไหว้เปรียบเสมือนเทพเจ้าได้มาอวยชัยให้พรยังร้านค้าอันเป็นแหล่งทำกิน ในพิธีจะมีขบวนแห่มากมาย อาทิเช่น สิงโต จากคณะเชื้อสายจีนต่างๆ เอ็งกอ ล่อโก้ว มังกรทอง ขบวนสาวงาม นางฟ้า ขบวนเจ้าแม่กวนอิม เป็นต้น

ส่วนในตำนานเกี่ยวกับเทศกาลตรุษจีน ก็แฝงไว้ด้วยตำนานที่อุดมด้วยชีวิต หยาดเหงื่อและแรงกายของจีนในประเทศไทยที่น่าสนใจ สะท้อนรากเหง้าและสารที่บรรจุอยู่ใต้ประเพณี เมื่อเทศกาลตรุษจีนงวดเข้ามา แต่ละคนมักนึกถึงสิ่งต่างๆ ที่เชื่อมโยงเข้ากับ

เรื่องราวเกี่ยวกับตรุษจีนปากน้ำโพที่สืบต่อกันมาเป็นมุขปาฐะเริ่มต้นว่า “ชาวจีนเมื่ออพยพมาที่ใด มักอัญเชิญเทพเจ้าที่ตนนับถือมาด้วย ที่ตลาดปากน้ำโพก็เช่นเดียวกัน ชาวจีนที่นี่นับถือเจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าพ่อกวนอู เจ้าแม่ทับทิมและเจ้าแม่สวรรค์ เมื่อแรกมีการตั้งศาลเพียงตา สำหรับเป็นที่ประทับของเจ้าพ่อ เจ้าแม่ โดยตั้งขึ้น 2 ศาล คือ ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ

เจ้าพระยา ทิศตะวันออกของตลาดปากน้ำโพและศาลเจ้าแม่หน้าผาริมฝั่งแม่น้ำปิงที่บ้านหน้าผา ขึ้นไปทางเหนือของตลาดปากน้ำโพ

ที่จริงการฉลองตรุษจีนในปากน้ำโพน่าจะมีมานานแล้ว แต่กลายเป็นงานคึกคักขนาดใหญ่เมื่อมีการแห่องค์เจ้าพ่อ เจ้าแม่หลังอหิวาตกโรคระบาด ชาวปากน้ำโพให้สัมภาษณ์ว่า “หากปราศจากการแห่องค์เจ้าพ่อเจ้าแม่แล้ว ก็คงไร้ซึ่งงานรื่นเริงอื่นๆ เด็กๆ มักตื่นตาตื่นใจกับขบวนแห่งสิงโต การเชิดมังกร แต่สำหรับคนรุ่นเก่า การแห่บูชาองค์เจ้าพ่อ เจ้าแม่เป็นเรื่องสำคัญมาก เรียกได้ว่าเป็นจิตวิญญาณของงานเลยทีเดียว

หากคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมต่างๆ แล้ว การฉลองตรุษจีนในนครสวรรค์น่าจะมีมานาน ทว่าเพิ่งมากลายเป็นงานใหญ่ของจังหวัดในภายหลังเมื่ออหิวาตกโรคระบาดเนื่องจากทำเลที่ตั้งของปากน้ำโพที่เป็นประตูสู่ภาคเหนือ แถมยังเป็นต้นธารของแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำสายเศรษฐกิจสำคัญของไทย ทำให้ปากน้ำโพเป็นศูนย์กลางทางการค้าที่สำคัญแต่อดีต เมื่อปากน้ำโพเป็นชุมชนการค้าก็ย่อมหลีกเลี่ยงมิได้ที่ประชากร ชนชาติที่มีความชำนาญเกี่ยวกับการค้าจะต้องมาชุมนุมกันที่นี่ ชาวจีนซึ่งเป็นนายทุนสำคัญของไทยจึงรวมตัวอยู่กันที่ชุมชนปากน้ำโพกันอย่างคับคั่ง ปัจจุบันร้านรวงกว่า 70 – 80 % ในตัวเมืองนครสวรรค์ก็ยังสืบต่อเป็นกิจการของชาวไทยเชื้อสายจีน

ช่วงรอยต่อระหว่างปลายศตวรรษที่ 19 – ต้นศตวรรษที่ 20 ซึ่งตรงกับยุคปลายของราชวงศ์ชิงคนจีนเริ่มหลั่งไหลออกนอกประเทศขนานใหญ่และหนึ่งในจุดหมายปลายทางที่พวกเขาเดินทางมาแบบเสื่อผืนหมอนใบก็คือ “สยาม” ชาวจีนไหหลำ (ไห่หนัน) แต้จิ๋ว (เฉาโจว) ฮากกา (เค่อเจีย) และกวางตุ้ง (กว่างตง) ล้วนเดินทางมายังสยาม ทว่าจีนแต้จิ๋วกลายเป็นประชากรส่วนใหญ่ เนื่องจากได้รับการส่งเสริมให้อพยพเข้ามาสมัยธนบุรี ซึ่งกษัตริย์ไทยสมัยนั้นทรงมีเชื้อสายแต้จิ๋ว

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาของ จี. วิลเลียม สกินเนอร์ พบว่า ชาวไหหลำเป็นผู้บุกเบิกสยามตอนบน โดยเฉพาะบริเวณจังหวัดนครสวรรค์ ศาลเจ้าจีนที่เก่าแก่ที่สุดในปากน้ำโพ รวมทั้งทางเหนือและทางตะวันออกของปากน้ำโพ คือ สุยเหว่ยเหนียง ซึ่งเป็นเจ้าแม่ที่ชาวไหหลำนับถือ (มาจู่ หรือหมาโจ้ว ที่คนไทยรู้จักกันดีในนามว่า เจ้าแม่ทับทิม, เทียนเฟยและพระนามอื่นๆ อีกมาก หนึ่งในนั้น คือ สุยเหว่ยเหนียง (จุ้ยบ๋วยเนี้ย ซึ่งแปลว่าเจ้าแม่ท้ายน้ำ) ทั้งนี้การเรียกดังกล่าวพรชัย ตระกูล วรานนท์ชี้ว่า เป็นการเรียกที่ผิด เนื่องจากเจ้าแม่ทับทิม ที่แท้แล้วเป็นคนละองค์กับมาจู่หรือเทียนโฮ่วเชิ่งหมู่ (เทียนโหวเซี่ยบ้อ) ของชาวแต้จิ๋ว เดิม “เจ้าแม่ทับทิม” เป็นฉายาในภาษาไทยของ “สุยเหว่ยเหนียง” เพียงองค์เดียว โดยชาวไห่หนัน (ไหหลำ) เป็นคนอัญเชิญเทพองค์ดังกล่าวมา (ภาษาไห่หนันเรียกสุยเหว่ยเหนียงว่า “ตุ้ยบ่วยเต๋งเหนี่ยง”) ต่อมาเมื่อแต้จิ๋วอพยพมาไทยก็มีการเชิญเทพ มาจู่ของตนมาตั้งศาลประดิษฐาน เมื่อกาลเวลาล่วงเลยไป นานเข้าจึงมีการ

เรียกชื่อ “มาจู่” เป็นภาไทยตามเทพไหหลำว่า “เจ้าแม่ทับทิม”) ความข้อนี้ตรงกับหลักฐานจารึกจากระฆังโบราณบริเวณศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าแม่ทับทิมซึ่งจารึกเป็นภาษาจีนว่า พู่หงเปียว แห่งหมู่บ้านเคอเจี้ยซัน อำเภอเหวินอี้ (ปัจจุบัน คือ เหวินชัง) มณฑลไห่หนัน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน นำมาถวายในปี ค.ศ.1870 (พ.ศ.2413) ปลายราชวงศ์ชิงตรงกับต้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) จึงสันนิษฐานได้ว่า ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์เจ้าแม่ทับทิม (แควใหญ่) ต้องสร้างก่อนปี ค.ศ. 1870 แน่นอน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ศาลนี้มีอายุกว่า 130 ปี

ความยากจนและฐานะทางสังคมที่ต่ำต้อย ทำให้ชาวไหหลำประสบความลำบากในการแข่งขันกับพวกฮกเกี้ยน แต้จิ๋วและกวางตุ้งในเมืองต่างๆ ทว่าด้วยความชำนาญทางด้านการประมง การต่อเรือและการทำโรงเลื่อย ชาวไหหลำจึงบุกเบิกการค้าบริเวณสยามตอนบน พวกนี้จะไปทำป่าไม้สักทางภาคเหนือ จึงได้เห็นการตั้งโรงเลื่อยของพ่อค้าไม้แปรรูปชาวไหหลำอยู่ทางเมืองเหนือ เช่น ลำปาง และอู่ต่อเรือของชาวไหหลำที่ท่าพ่อและปากน้ำโพ ขณะเดียวกันการขาดเงินทุนทำให้ชาวไหหลำหมดโอกาสในการทำกิจการสั่งสินค้าเข้าและส่งสินค้าออกของกรุงเทพฯ แต่ข้อเท็จจริงประการนี้มิได้เป็นอุปสรรคในการรวบรวมสินค้าพื้นเมือง เพื่อส่งไปขายให้ผู้ส่งออก ดังนั้นชาวไหหลำจึงเป็นพ่อค้าสินค้าพื้นเมืองตามแควต่างๆ ของแม่น้ำเจ้าพระยา

บริเวณปากน้ำโพนั้นก็เช่นเดียวกับเมืองการค้าอื่นๆ คือ มีประชากรจีนซึ่งเป็นชนชั้นนายทุนและแรงงานจำนวนมาก กระทั่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งนายอำเภอจีนไหหลำ แต้จิ๋วและฮกเกี้ยน ขึ้นดูแลคนจีนในปากน้ำโพในปี ค.ศ. 1842 (พ.ศ. 2385)

ครั้นรัฐสยามทำสนธิสัญญาเบาว์ริ่งกับอังกฤษในปี ค.ศ.1855 (พ.ศ. 2398) เศรษฐกิจสยามก็เข้าสู่เศรษฐกิจระบบตลาดเชื่อมโยงเข้ากับเศรษฐกิจโลกอย่างเข้มข้น ข้าวและไม้สัก กลายเป็นสินค้าส่งออกที่ตลาดโลกต้องการสูง การค้าในปากน้ำโพจึงคึกคักเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นชุมทางตลาดข้าว (ร่องรอยที่พอเห็นได้ในปัจจุบัน คือท่าข้าวกำนันทรงซึ่งเป็นแหล่งค้าข้าวสำคัญ แม้จะได้ย้ายทำเลเปลี่ยนสถานที่ตั้งมาหลายครั้ง ทว่าประวัติความเป็นมาที่ยาวนานหลายสิบปี ก็พอช่วยให้เห็นความสำคัญของการเป็นศูนย์กลางการค้าข้าว) และที่รวมของแพซุงไม้สักที่ล่องมาจากภาคเหนือ ครั้นมีการเปิดสถานีรถไฟปากน้ำโพในปี ค.ศ. 1899 (พ.ศ. 2442) สินค้าจากกรุงเทพฯ จึงขนส่งมายังนครสวรรค์ได้สะดวกขึ้น การค้าที่ปากน้ำโพจึงยิ่งคึกคัก ด้วยนายทุนใหญ่ในสังคมสยาม คือ ชาวจีนทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลาง นำสินค้าอุปโภคบริโภคจากกรุงเทพฯ มาซื้อขายแลกเปลี่ยนกับผลผลิตทางการเกษตรในนครสวรรค์ เพื่อนำกลับไปขายในตลาดกรุงเทพฯปากน้ำโพจึงกลายเป็นชุมชนชาวจีนขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของประเทศไทย จากสภาพดังกล่าวการเฉลิมฉลองเทศกาลตรุษจีนในปากน้ำโพจึงน่าจะมีมานานแล้ว

ตำนานตรุษจีนปากน้ำโพ

ทว่าการฉลองอย่างคึกคักอลังการน่าจะมาเพิ่มพูนภายหลัง “เมื่อตำนานเจ้าพ่อ – เจ้าแม่รักษาโรคมรณะบังเกิดขึ้น” เนื่องจากคติความเชื่อเบื้องหลังการฉลองเทศกาลตรุษจีน คือ “การเปลี่ยนผ่านจากความตายสู่ชีวิตใหม่” ตำนานตรุษจีนที่เล่าต่อกันมาอย่างยาวนานว่าด้วยเรื่อง “เหนียน” สะท้อนความคิดเรื่องนี้ได้อย่างชัดเจน

“เล่ากันว่าสมัยโบราณ ในป่าทึบแห่งหนึ่ง มีสัตว์ป่าที่ดุร้ายและน่ากลัวมากตัวหนึ่ง เรียกว่า “เหนียน” (แปลว่า ‘ปี’ ในภาษาจีน) เหนียนเป็นสัตว์ดุร้ายกระหายเลือด ชอบกินคนและสัตว์ ชอบออกมาอาละวาดทำร้ายผู้คนในช่วงเวลาที่พวกเขากำลังนั่งล้อมวงส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ และยังแย่งกินอาหารที่ผู้คนหุงหากันไว้เป็นประจำทุกๆ ปี

เหตุการณ์ดำเนินไปอย่างนี้ทุกปี กระทั่งปีหนึ่งขณะประชาชนล้อมวงกันเหมือนอย่างเคย เหนียนก็โผล่ออกมาจากป่า แต่ขณะที่เหนียนวิ่งไล่ขวิดผู้คนเพื่อแย่งอาหารอยู่นั้น พอดีมีฟืนที่กองไฟเกิดระเบิดเปรี้ยงปร้างขึ้นมา ลูกไฟกระเด็นเข้าใส่เหนียนทำให้เหนียนตกใจวิ่งหนีกลับเข้าป่าไป

ชาวบ้านจึงรู้ว่าเหนียนซึ่งเป็นสัตว์ดุร้ายกระหายเลือดนั้น ความจริงมันก็กลัวไฟและกลัวเสียงดัง ในปีต่อมาเมื่อเหนียนโผล่ออกมาอีกผู้คนที่ชุมนุมกันอยู่มากมายแทนที่จะแตกตื่นวิ่งหนีเหมือนสมัยก่อนกลับพร้อมใจกันส่งเสียงดังอึกทึก

ต่อมา มีคนเจ้าปัญญาคิดว่าแทนที่จะใช้ไฟจริงๆ ซึ่งบางปีก็ทำให้เกิดไฟไหม้ ทำความเสียหายให้มากกว่าเหนียน ซึ่งเป็นสัตว์ร้ายด้วยซ้ำจึงเปลี่ยนเป็นใช้กระดาษแดง ผ้าแดง เขียนตัวอักษรด้วยหมึกสีทองมองดูไกลๆ เหมือนกับไฟลุกโพลง ปิดแปะปักไว้ตามที่เห็นเด่นชัด ทั้งตามอาคารบ้านเรือนและสถานที่สาธารณะ ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นการเขียนคำสิริมงคล ครั้นชาวจีนคิดดินระเบิดได้และสามารถประดิษฐ์เป็นประทัดก็ใช้การจุดประทัดแทนการตีเกราะเคาะไม้เพื่อไล่สัตว์ร้าย

ฝ่ายเหนียนเริ่มรู้สึกสำนึกบาปว่า การอาละวาดทำร้ายผู้คนเพื่อแย่งชิงอาหารนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ดีไม่มีจริยธรรม จึงกลับตัวกลับใจเปลี่ยนเป็นทำตัวเชื่องและเป็นมิตร ชาวจีนจึงเรียกมันใหม่ว่า “ซินเหนียน” หมายถึง เหนียนในภาพลักษณ์ใหม่

ซินเหนียนหรือปีใหม่ในวัฒนธรรมจีนจึงเป็นการฉลอง ที่ว่าด้วยการฟื้นจากความตายสู่ชีวิตใหม่ เนื่องจากปีศาจเหนียนเป็นสัญลักษณ์ของความตาย ซึ่งออกอาละวาดทำลายล้างในช่วงเปลี่ยนผ่านจากฤดูหนาวมาสู่ฤดูใบไม้ผลิ

เมื่อนำตำนานมาพิจารณาผ่านกรอบความคิดเรื่องวัฏจักรชีวิต ผลิ (ชุน) ร้อน (เซี่ย) ร่วง (ชิว) หนาว (ตง) ทั้งสี่ฤดูสามารถเทียบได้กับวัฏจักรของสรรพสิ่ง คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ฤดู

หนาว คือ ความตาย ส่วนฤดูใบไม้ผลิ คือ การเกิด เนื่องจากในฤดูหนาวอากาศแห้งแล้ง พืชพันธุ์ธัญญาหารไม่สามารถเติบโตได้ ครั้นเปลี่ยนผ่านมายังฤดูใบไม้ผลิ ชีวิตก็เริ่มงอกงามออกจากผืนปฐพี ฉะนั้นคนจีนโบราณจึงมีคติความเชื่อฉลองการเปลี่ยนผ่านระหว่างฤดูหนาวสู่ฤดูใบไม้ผลิด้วย คือ การเริ่มต้นของชีวิตใหม่

นอกจากนี้นิทานเรื่องเหนียนยังเชื่อมโยงสอดคล้องกับการฉลองตรุษจีน ตามระบบปฏิทินจีนใน 1 ปี มี 12 เดือน แต่ละเดือนจะถูกแทนที่ด้วยสัญลักษณ์ 12 ราศี เชื่อกันว่าระบบ 12 หลักนี้ จีนน่าจะได้อิทธิพลมาจากเมโสโปเตเมีย เนื่องจากราชวงศ์เซี่ยซึ่งเป็นราชวงศ์เก่าแก่สุดของจีน ที่นักโบราณคดีสามารถหาหลักฐานอ้างอิงได้มีอายุราว 2,100 – 1,600 ปีก่อนคริสตกาล ขณะที่อารยธรรมเมโสโปเตเมีย ซึ่งนักดาราศาสตร์สมัยนั้นได้สร้างปฏิทินโดยใช้ระบบนับ 12 เดือนตามการโคจรของดวงจันทร์ (ปฏิทินจันทรคติ ซึ่งจีนก็ใช้ระบบนี้เช่นกัน) มีอายุเก่าถึง 3,000 ปีก่อนคริสตกาล การนับระบบเลข 12 จึงเป็นสิ่งที่แพร่ออกจากตะวันออกกลางเมื่อหลายพันปีมาแล้ว

อย่างไรก็ตาม นักเทพปรณัมศาสตร์สันนิษฐานว่า แต่เดิมใน 1 ปีปฏิทินของตะวันออกกลาง มี 13 เดือนและเดือนที่ 13 นั้นเป็นเดือนประหารเจ้าข้าวเจ้าปี กล่าวคือ ในสังคมก่อนประวัติศาสตร์ มนุษย์ให้การนับถือสตรีเพศ เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์และเป็นใหญ่ในสังคม เนื่องจากสตรีเป็นผู้ให้กำเนิดชีวิต อันหมายถึง ความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์สำหรับสังคมกสิกรรม นางเมืองซึ่งครองราชย์จะเลือกสามีใหม่ทุกปี ชายที่ถูกเลือกสรรจะได้รับการเลี้ยงดูปูเสื่ออวยเกียรติยศอย่างดี กระทั่งถึงฤดูใบไม้ผลิปีหน้า ซึ่งเป็นฤดูกสิกรรมชาวนาเริ่มไถหว่าน “เจ้าข้าวเจ้าปี” จะถูกนำไปฆ่าบูชายัญ แล้วแม่นางเมืองจะนำโลหิตไปโปรยไร่นาเป็นการสังเวยให้เจ้าแม่ดิน บังเกิดความอุดมสมบูรณ์ทำนาได้ผล

การที่เพศชายถูกกำหนดให้เป็นตัวแทนของเจ้าพ่อฟ้า (ดวงตะวัน) ขณะที่เพศหญิงเป็นตัวแทนของเจ้าแม่ดินนั้นสำคัญมากเพราะเจ้าพ่อฟ้า (ดวงตะวัน) เกิดและตายปีละครั้ง คือเกิดและเพิ่มพลังในครึ่งแรกของปี (ทักษิณายัน) แล้วอ่อนกำลังจนตายในครึ่งหลัง (อุตรายัน) เรื่องนี้มีอิทธิพลต่อสังคมกสิกรรมที่อยู่ห่างเส้นศูนย์สูตรมาก เพราะฤดูหนาวดูเหมือน “โลกตาย” เพาะปลูกไม่ได้ ทำให้เกิดความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของเจ้าพ่อปีเก่า และจัดให้เจ้าแม่ดินท้องกับเจ้าพ่อปีใหม่ ด้วยการบูชายัญหลั่งโลหิตเจ้าพ่อเก่าเพื่อให้เจ้าแม่ดินท้องกำเนิดพืชผล

เมื่อมนุษย์เจริญก้าวหน้าและเลิกพิธีบูชายัญก็จำต้องขจัดเดือนที่ 13 เสีย เพื่อให้เจ้าข้าวเจ้าปีมีชีวิตรอดและครองราชย์ต่อไปนานๆ จนกลายเป็นสถาบันกษัตริย์ที่รู้จักกันทุกวันนี้ 1 ปี จึงเหลือเพียง 12 เดือน

พิจารณาจากกรอบความคิดวัฏจักรชีวิต การฉลองตรุษจีนปากน้ำโพ ภายหลังอหิวาตกโรคระบาด จึงเป็นเรื่องที่มีความหมายสำคัญ สอดคล้องกับคติ “การเปลี่ยนผ่านจากความตายสู่ชีวิตใหม่” เช่นเดียวกับการเปลี่ยนผ่านของเหนียน ที่ชาวบ้านไม่ต้องเสียสละชีวิตบูชายัญอีกต่อไปและเหนียนได้กำเนิดใหม่เป็น “ซินเหนียน” จาก “เหนียน” (ปี) ที่แห้งแล้ง การทำลายล้างและความตายสู่ “ซินเหนียน” (ปีใหม่) ที่อุดมสมบูรณ์เป็นมิตรต่อประชาชน

ปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการฉลองตรุษจีนปากน้ำโพได้กลายมาเป็นงานใหญ่ของจังหวัดนครสวรรค์ ที่ถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์และหน้าตาของจังหวัด มหกรรมเชิดสิงโต แห่มังกร ที่สืบสานมาอย่างยาวนาน เรื่องราวและสารสำคัญที่ส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นแม้วันนี้ปากน้ำโพจะไม่คึกคักเป็นศูนย์กลางการค้าดังแต่ก่อน ทว่าชุมชนจีนที่ปากน้ำโพยังอุดมด้วยประวัติความเป็นมาและตัวตนความเป็นจีนที่เย้ายวนชวนค้นหา

4. เอกสารเกี่ยวกับความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีน

ชาวจีนเป็นกลุ่มคนที่อพยพมากจากเมืองจีนหลายระลอก นับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา เป็นกลุ่มคนจำนวนมากที่สุดที่อพยพมาจากประเทศอื่นและยังคงรักษาความเชื่อและประเพณีของตนไว้ได้อย่างมีเอกลักษณ์ แม้ว่าส่วนหนึ่งจะปรับตัวหรือถูกกลืนไปกับวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย สำหรับความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนจากการวิเคราะห์เอกสารพบว่ามี 10 ความเชื่อดังนี้

1. ความเชื่อทางศาสนา

ความเชื่อทางศาสนาของชาวจีนในประเทศไทยผสมผสานความเชื่อของพุทธศาสนา การบูชาบรรพบุรุษ ลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื้อและการนับถือเทพเจ้า ชาวจีนจะนิยมไหว้เจ้าและไหว้บรรพบุรุษในขณะเดียวกันก็ทำบุญตักบาตรหรือให้ลูกบวชเรียนในพุทธศาสนา โดยไม่ถือว่ามีความขัดแย้งกัน ความเชื่อดั้งเดิมที่ชาวจีนรับมาจากบรรพบุรุษที่สำคัญ คือ

1.1 ลัทธิขงจื๊อ

หลักคำสอนเกี่ยวกับความเชื่อของขงจื๊อ พอสรุปได้ดังนี้ “หลักคำสอนของขงจื๊อจะเน้นหนักไปทางโลกีย์ธรรม คือมุ่งอบรมสั่งสอนให้มนุษย์ประพฤติแต่สิ่งที่ดี เพื่อประโยชน์สุขในปัจจุบัน ตลอดจนจะได้เสวยสุขต่อไปในชาติหน้า” คำสอนต่างๆ นอกจากเป็นของขงจื๊อแล้วยังพยายามรวบรวมคำสอนของบรรพชนที่นับถือต่อกันมาโดยมิได้ดัดแปลงแก้ไข ขงจื๊อมีทัศนะว่าชีวิตทางเศรษฐกิจ สังคม ศาสนาและการเมืองของมนุษย์เรานั้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนแยกจากกันไม่ออก อุดมการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา และการเมืองมีจุดศูนย์รวมอยู่ที่คุณธรรม เลือด

แห่งชีวิตคือความรัก กระดูกสันหลังแห่งชีวิต คือคุณธรรม ปราศจากคุณธรรมชีวิตก็ไม่อาจดำรงอยู่ได้ ปราศจากความรักชีวิตคือความตาย การพัฒนาชีวิตขึ้นอยู่กับการพัฒนาคุณธรรม (ซ.ใจ เปี่ยม (นามแฝง). 2528. หน้า 301)

ขงจื๊อจะสอนให้มนุษย์ทุกคนเป็นคนโดยสมบูรณ์ การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นต้องปฏิบัติตามคุณธรรม 8 ประการ โดยให้ความสำคัญกับการกตัญญูเป็นอันดับแรก คือ กตัญญู รักญาติ จงรักภักดี มีวาจาสัตย์ มารยาทดี ซื่อสัตย์ บริสุทธิ์ และละอายต่อความชั่ว (สุชีพ ปุญญานุภาพ. 2526. หน้า 170)

ขงจื๊อยังให้ความสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในโลกปัจจุบันและสิ่งที่พิเศษก็คือความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดา โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุตรธิดาจะต้องมีความกตัญญูต่อบิดามารดา (เสถียร โพธินันทะ. 2512. หน้า 147 – 148) ขงจื๊อให้ความเห็นว่า การแสดงความกตัญญูต่อบิดามารดานั้นต้องปฏิบัติให้ดีตั้งแต่ท่านยังมีชีวิตอยู่และเมื่อท่านถึงแก่กรรมไปแล้ว โดยการปฏิบัติต่อท่านด้วยความรัก เคารพ และเมื่อท่านถึงแก่กรรมไปแล้วควรปฏิบัติพิธีฝังศพอย่างระมัดระวัง และไม่ควรละเลยปฏิบัติการเซ่นไหว้ (สุชีพ ปุญยานุภาพ. 2526. หน้า 205) ขงจื๊อให้ข้อเสนอแนะว่า สำหรับการเซ่นไหว้บรรพบุรุษนั้นจะต้องเข้าร่วมกระทำทุกครั้งจึงจะถือได้ว่าเซ่นไหว้แล้ว หากไม่ได้เข้าร่วมกันเหมือนกับไม่ได้เซ่นไหว้ และในการเซ่นไหว้นั้นจะต้องถือเสมือนว่าบรรพบุรุษยังมีชีวิตอยู่ หมายความว่า ให้ปฏิบัติด้วยความศรัทธาเป็นสำคัญ (ขงจื๊อ แปลโดย เลียง เสถียรสุต. 2517. 86)

เสถียรโกเศศ (2512. หน้า 254) ได้อธิบายว่า การที่ขงจื๊อส่งเสริมให้บุตรธิดาเซ่นไหว้วิญญาณของบิดามารดานั้น เป็นการหวังผลให้ผู้อยู่ได้รับความสุขเป็นสำคัญ ขงจื๊อถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนจะต้องทำพิธีเซ่นไหว้ให้ถูกต้องที่สุดตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้มิใช่ว่าเพื่อประโยชน์แก่ผีสางเทวดาที่ตนเซ่นไหว้ แต่เพื่อประโยชน์ของผู้ที่เซ่นไหว้เอง

ดังนั้น ลัทธิขงจื๊อเป็นคำสอนที่มีความสำคัญ ซึ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมไว้อย่างชัดเจน คือความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูกหลาน ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องหรือผู้ใหญ่กับผู้เยาว์ ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับครอบครัว นอกนั้นยังมีรายละเอียดอื่นๆ ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของผู้คนในระดับต่างๆ ที่สำคัญคือ การเน้นความกตัญญูกตเวทีต่อพ่อแม่และบรรพบุรุษ

1.2 ลัทธิเต๋า

เกิดขึ้นในประเทศจีนเมื่อประมาณ 53 ปีก่อนพุทธกาล ผู้ให้กำเนิดลัทธิเต๋าคือ เหลาจื๊อ (Lao Tzu) ตามบันทึกประวัติศาสตร์จีนชื่อ ซือกี่ ของสุมาเจี๊ยน “เหม่าจื๊อ” หมายถึง ปราชญ์ผู้ชรา เหลาจื๊อได้เข้ารับราชการในวังหลวงที่นคร แล้วยังรับตำแหน่งเลขานุการพระราชวัง และต่อมาได้

เป็นบรรณารักษ์หอสมุดแห่งชาติของกษัตริย์แห่งราชวงศ์โจว สุมาเจี๋ยนได้แสดงความเห็นว่า เมื่อเหลาจื๊อมีอายุ 160 ปี หรืออาจถึง 200 ปี ท่านเกิดความเบื่อหน่ายในความเสื่อมโทรมของราชวงศ์โจว จึงได้ออกเดินทางไปทางตะวันตกเพื่อแสวงหาชีวิตอมตะ เมื่อไปถึงด่านฮั่นกู่ นายด่านหยินหรือกวนหยินได้ขอร้องให้ท่านเขียนอะไรไว้เป็นที่ระลึก ท่านได้เสนอต่อคำขอโดยเขียนหนังสือเล่มเล็กๆ บรรจุอักษร 5,000 ตัว ไว้ให้ หนังสือเล่มนี้คือ เต๋าเต๊กเก๊ง ซึ่งได้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ แล้วท่านก็เดินผ่านด่านหายสาบสูญไปทางตะวันตกและไม่มีใครพบท่านอีกเลย (หลิน ยูถัง. 2525. หน้า 17 – 18) หลักคำสอนของลัทธิเต๋าเริ่มต้นด้วยปรัชญา คือไม่มีพิธีกรรม ไม่มีข้อปฏิบัติอะไรพิเศษมากกว่าข้อคิดและคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์เต๋าเต๊กเก๊ง หลักธรรมของเต๋าก็คือดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ได้แก่ การบำเพ็ญคุณงามความดี ถ่อมตน ทำจิตใจให้สงบมีสมาธิ (แปลก สนธิรักษ์. ม.ป.ป. หน้า 86 – 87) ต่อมาหลักคำสอนได้ถูกดัดแปลงผิดไปจากหลักปรัชญาเดิมมาก โดยเฉพาะเมื่อเริ่มมีประมุขทางศาสนาและเริ่มมีนักบวชที่เรียกว่า เต้าลือ มีพิธีกรรมและสถานที่ประกอบพิธีกรรม (สุชีพ บุญญานุภาพ. 2526. หน้า 239 – 240) ผู้นับถือลัทธิเต๋าบางคนบำเพ็ญตนเป็นฤาษีชีไพรอาศัยอยู่ตามป่าตามเขา ปฏิบัติตนเป็นนักพรตผู้สละความวุ่นวายทั้งหลายในโลกเรียกว่า เต้าหยิน (เสถียร พันธรังสี. 2527. หน้า 204 – 405) พวกนักบวชในลัทธิเต๋าที่เรียกว่า เต้าลือและเต้าหยิน ได้แปลหลักปรัชญาเดิมจากการไม่แสวงหาอะไรเลยนอกจากความนิ่งเฉยแสวงหาของวิเศษกันและสร้างสรรค์เวทมนตร์คาถาขึ้นในคัมภีร์บริสุทธิ์ โดยเข้าใจว่าอำนาจเวทย์มนตร์จะช่วยให้ตนเป็นผู้วิเศษเป็นเซียน (ช. ใจเปี่ยม (นามแฝง). 2508. หน้า 311)

พิธีกรรมสมัยใหม่ของลัทธิเต๋าที่มีอิทธิพลต่อชีวิตชาวจีน โดยมากจะเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ดังนั้นนักบวชในลัทธิเต๋าจึงกลายเป็นที่ปรึกษาคอยระบุฤกษ์ยามอันเป็นมงคลในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ส่วนหน้าที่อื่นๆ ของนักบวชเหล่านั้นจะเกี่ยวข้องกับการหารายได้ให้แก่ตน เช่น การขายเครื่องรางของขลังป้องกันภูตผีปีศาจ ดังนั้นเต๋าที่เคยมีปรัชญาสูงส่งจึงถูกเปลี่ยนแปลงไปเกือบหมดสิ้น (เสถียร พันธรังสี. 2527. หน้า 216) จากลักษณะคำสอนดังกล่าวของลัทธิเต๋าจะสอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีนที่เคยนับถือวิญญาณธรรมชาติ เมื่อมีการอ้างว่าลัทธิเต๋ามีอำนาจเหนือปีศาจร้ายหรือวิญญาณ จึงทำให้จำนวนผู้เคารพนับถือลัทธิเต๋าเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จะเห็นได้ว่า หลักคำสอนของลัทธิเต๋าในระยะแรกเน้นให้คนดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาทางโลกทั้งปวง แต่ระยะหลังเมื่อเริ่มมีนักบวชได้นำเอาวิธีการทางไสยศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งวิธีดังกล่าวสอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนชาวจีน เป็นเหตุให้ลัทธิเต๋าในสมัยปัจจุบันจึงมีภูตผีปีศาจวิญญาณเข้ามาเกี่ยวข้อง วิธีการดังกล่าวทำให้ลัทธิเต๋าเป็นที่นิยมของชาวจีนอย่างแพร่หลาย

ดังนั้น ลัทธิเต๋าเป็นคำสอนทางปรัชญาที่ว่าด้วยชีวิตกับธรรมชาติ สอนให้บุคคลดำเนินชีวิตโดยไม่ฝืนธรรมชาติ รู้จักตนเอง เอาชนะตนเอง รู้จักพอ สอนให้รู้จักสันโดษ สอนว่าการปกครองที่ดีนั้นไม่ควรใช้อำนาจมาก ไม่ควรมีกฎระเบียบมาก ให้เป็นไปโดยธรรมชาติเหมือนชีวิตในครอบครัวเดียวกัน ต่อมาเต๋าได้ปรับตัวผสมผสานกับพุทธศาสนานิกายมหายานในจีนทำให้เกิดมีซั่มเมง (ไตรสุทธิ) หรือพระผู้บริสุทธิ์ทั้งสาม คือเล่าจื๊อ พ่อนโกสี (เทพผู้สร้างโลก) และเง็กเซียนฮ่องเต้ เป็น

1.3 พุทธศาสนามหายาน

อิทธิพลของพุทธศาสนาเข้าไปในจีนนั้น เริ่มแพร่หลายในหมู่สามัญชนก่อนแล้วจึงไปมีอิทธิพลในชนชั้นสูง มีเหตุผลสำคัญหลายประการที่ชาวจีนนิยมนับถือพุทธศาสนา คือ ประการแรกพุทธศาสนามหายานมีความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์แฝงตัวอยู่ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิมที่มองบุคคลในฐานะส่วนประกอบของสังคม (รังสี ฮั่นโสภา. 2521. หน้า 94) และเหตุผลที่สำคัญที่ทำให้พุทธศาสนาแพร่หลายเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง เพราะได้รับการสนับสนุนจากกำลังสำคัญในสังคม เช่น ราชสำนัก ขุนนางและตระกูลที่มั่งคั่งตลอดทั้งสามัญชนโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งกษัตริย์ในราชวงศ์ถัง ได้เป็นองค์ศาสนูปถัมภกพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง และถือได้ว่าเป็นยุคทองของพุทธศาสนาในประเทศจีน (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. 2525. หน้า 8 – 9)

สำหรับประเทศจีน พุทธศาสนาเริ่มแผ่เข้าไปตอนปลายราชวงศ์จิว แต่ยังไม่แพร่หลาย เพราะติดขัดเรื่องภาษาในการสื่อสาร ในต้นพุทธศตวรรษที่ 7 พระเจ้าฮั่นเม่งเต้แห่งราชวงศ์ฮั่นส่งราชทูตไปสืบพระศาสนา ณ ประเทศอินเดียและนิมนต์พระภิกษุชาวอินเดีย 2 รูป คือ พระกาศยปมาตังคะ (เกียเฮียะม่อเท้ง) และพระธรรมรักษ์ (เต็กฮวบลั้ง) มายังนครลกเอี๋ยงด้วย นอกจากนั้นพระองค์ยังได้สร้างวัดขึ้นในเมืองดังกล่าวด้วย คือ “วัดแปะเบ้ยี่” หรือ “วัดม้าขาว” นับเป็นปฐมสังฆารามของจีน (อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์. 2527. หน้า 251) และเพื่อแก้ปัญหาในการเผยแพร่หลักธรรมต่างๆ พระกาศยปมาตังคะได้ลงมือแปลพระพุทธวัจนะออกเป็นภาษาจีน ทำให้ชาวจีนยอมรับพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ (เสถียร โพธินันทะ. 2522. หน้า 46) เมื่อชาวจีนนับถือพุทธศาสนากันทั่วไปในทุกระดับชนชั้น ทำให้พุทธศาสนาเข้าไปมีอิทธิพลต่อพิธีกรรมต่างๆ เช่น การทำบุญอุทิศแก่ผู้ตาย (พิธีกงเต็ก) ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเชื่อในเรื่องชาติหน้า (พรรี ฉัตรพลรักษ์. 2529. หน้า 187) พุทธศาสนาที่เข้าไปเจริญในประเทศจีนนั้น คณาจารย์จีนได้ย่อธรรมะโดยอาศัยพื้นฐานความรู้สึกนึกคิดของชาวจีนมาอธิบายให้เกิดสำนึกนิกายต่างๆ ขึ้น ดังนี้

1.3.1 นิกายสุขาวดี

นิกายนี้เชื่อว่าการหลุดพ้นจะได้มาด้วยความศรัทธาหรือความเชื่อ คือต้องเชื่อพระอมิตาพุทธเจ้า ซึ่งถือว่าเป็นพระพุทธเจ้าภาคหนึ่งตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนมหายาน นิกายนี้เชื่อว่าผู้ที่เชื่อในพระอมิตาภะเมื่อตายแล้วจะได้ขึ้นสวรรค์ (รังสี ฮั่นโสภา. 2521. หน้า 94) วิธีการที่จะขึ้นสวรรค์ได้ต้องปฏิบัติตามหลัก 5 ประการ คือ เอ่ยพระนามพระพุทธเจ้า ท่องพระสูตร ทำสมาธิ สักการะพระปฏิมาและสวดสรรเสริญพระพุทธคุณ (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. 2525. หน้า 260) นอกจากนั้นผู้ที่ปรารถนาจะเกิดในแดนสุขาวดีควรจะได้บำเพ็ญกุศล 3 ประการ คือ

1. ปฏิบัติรับใช้บิดามารดา ครูบาอาจารย์ อย่างถูกต้องบริบูรณ์และต้องประกอบด้วยเมตตาธรรม
2. เป็นผู้ยึดเอาไตรรัตน์เป็นสาธารณะและเป็นผู้พร้อมอยู่ในศีลสิกขา
3. เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งโพธิจิต เชื่อในกฎแห่งกรรมและศึกษาพระธรรมของฝ่ายมหายาน

จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาในประเทศจีนนั้นมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวจีนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อเกี่ยวกับชาติหน้า ซึ่งขงจื๊อและเต๋าไม่ได้เน้นในเรื่องนี้ เมื่อพุทธศาสนาสอนในเรื่องชาติหน้าทำให้ชาวจีนมีความทุกข์กังวลใจ เพื่อหวังจะให้มีความสุข ที่สำคัญคือหวังจะให้ไปเกิดในแดนสุขาวดี ดังนั้นชาวจีนจึงนิยมการทำบุญ การสวดอ้อนวอนต่อพระโพธิสัตว์ การทำสมาธิและพยายามกตัญญู เพื่อว่าเมื่อตายไปแล้วจะทำให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง นอกจากนี้ยังแยกอีกหลายนิกายเช่น

1.3.2 นิกายตันตระ

นิกายนี้เชื่อว่า การหลุดพ้นจะเกิดขึ้นได้โดยการประกอบพิธีกรรมการกระทำต่างๆ เป็นสิ่งที่ปราศจากความดีความชั่ว ธรรมชาติของความดีความชั่วขึ้นอยู่กับผลที่ได้รับและผลแห่งการกระทำนั้นๆ ดังนั้นการใช้เวทมนต์คาถาและไสยศาสตร์ของภิกษุในนิกายนี้จึงปรากฏอย่างกว้างขวาง

1.3.3 นิกายฌาน

นิกายนี้เกิดขึ้นในประเทศอินเดียวแล้วแพร่หลายเข้ามาในประเทศจีนและกลายเป็นนิกายที่มีอิทธิพลมากที่สุด สมาชิกนิกายฌานเชื่อว่าการหลุดพ้นนั้นมิใช่ได้มาด้วยการทำความดี เคร่งศาสนา ประกอบพิธีกรรมต่างๆ หรือการศึกษาคัมภีร์ แต่การหลุดพ้นจะเกิดขึ้นทันทีทันใดโดยไม่รู้ตัว ดังนั้นนิกายนี้จึงเน้นในเรื่องวิปัสสนาสมาธิหรือการเข้าฌาน (รังสี ฮั่นโสภา. 2521. หน้า 93)

1.3.4 นิกายเทียนไถ

นิกายนี้เชื่อว่าการหลุดพ้นจะเกิดขึ้นได้โดยวิธการทำวิปัสสนารักษาศีล ประกอบพิธีกรรมต่างๆ และศึกษาพระคัมภีร์ประกอบกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาพระคัมภีร์นิกายนี้เน้นพิเศษและเชื่อว่าพระเจ้ามีอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่าง ซึ่งแสดงให้เห็นอิทธิพลของลัทธิเต๋า (รังสี ฮั่นโสภา. 2521.

หน้า 93)นอกจากนั้นหลักคำสอนของพุทธศาสนาจะช่วยเสริมให้ชาวจีนมีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณมากขึ้น โดยเฉพาะความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วซึ่งผู้ที่มีชีวิตอยู่ไม่สามารถจะพบเห็นและแสดงคุณได้โดยตรง ฉะนั้นสิ่งที่ชาวจีนปรารถนาที่จะกระทำก็คือการติดต่อกับวิญญาณเพื่อแสดงความกตัญญูต่อวิญญาณนั้น การแสดงออกทางความเชื่อดังกล่าวจะแสดงออกทางพิธีกรรมต่างๆทั้งในชีวิตประจำวันและในโอกาสพิเศษ

นอกจากจะชี้ทางเพื่อการพ้นทุกข์เหมือนคำสอนของพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ยังมีการผสมผสานกับความเชื่ออื่นๆมีพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์จำนวนมากมาย พระพุทธเจ้าองค์สำคัญที่สุดคือ พระอมิตาภะ และพระโพธิสัตว์องค์สำคัญที่สุดคือ พระอวโลกิเตศวรหรือกวนอิม หัวใจการปฏิบัติธรรมคือต้องมีทั้งปัญญาและกรุณาควบคู่กันไป เน้นการละความเห็นแก่ตัวและทำประโยชน์แก่ส่วนรวม ซึ่งเป็นที่มาขององค์กรการกุศลต่างๆ เช่นมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง โรงพยาบาลหัวเฉียว ถนนศาลา โรงธรรม เป็นต้น

2. ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า

ชาวจีนมีความเชื่อเรื่องเทพเจ้ามากเช่นเดียวกับชนชาติอื่นๆ แหล่งกำเนิดของเทพเจ้าของชาวจีน นอกจากจะมาจากความไม่เข้าใจในปรากฏการณ์ของธรรมชาติแล้ว ยังมีเทพเจ้าจากศาสนาเต๋าและพระโพธิสัตว์จากศาสนาพุทธคำสอนของขงจื้อก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดเทพเจ้าต่างๆอย่างมากมายจนเหลือคณานับ

ในสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก (ค.ศ. 25 – 220) จางเต้าหลินได้เริ่มก่อตั้งศาสนาเต๋าขึ้นโดยทำตัวเป็นผู้ประกอบพิธีขจัดภูตผีปีศาจและสิ่งเลวร้ายทั้งปวง พร้อมทั้งรวมปาฏิหาริย์จากเทพเจ้าและเซียนทั้งหลายเพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บ จึงทำให้ศาสนานี้เป็นที่รู้จักกันทั่วไปและเรียกกันว่า กุ่ยเต้าเจี้ยวหรือศาสนาเต๋าที่เกี่ยวกับผี ผู้ที่ศึกษาในศาสนาและคำสอนนี้จะสามารถติดต่อกับดวงวิญญาณได้

หลังจากสมัยนี้เป็นต้นมา ศาสนาเต๋าก็เจริญขึ้นและเจริญสูงสุดในสมัยเป่ยเว่ย ในรัชกาลพระเจ้าไท่อู่ตี้ (ค.ศ. 424 – 452) ทั้งนี้เพราะศาสนาเต๋าได้รับการยกย่องให้เป็นศาสนาประจำชาติ ในสมัยนี้ศาสนาเต๋านับถือไท่ซั่งเหล่าจวินหรืออีกชื่อหนึ่งว่า เหลาจื้อ ขึ้นเป็นพระศาสดาของศาสนาเต๋าและยกย่องจางเต้าหลินเป็นผู้ก่อตั้งศาสนา จากนั้นก็เรียกศาสนานี้อย่างเป็นทางการว่า ศาสนาเต๋าหรือเต้าเจี้ยวศาสนาเต๋าเชื่อว่าเทพเจ้าที่ตำแหน่งสูงสุดมี 3 องค์คือ เทพหยวนสื่อเทียนจุง หลิงเป่าเทียนจุนและไท่ซั่งเหล่าจวิน

ผู้รู้บางท่านกล่าวว่า เทพทั้งสามองค์ที่กล่าวมานี้ เทพหลิงเป่าเทียนจุนน่าจะหมายถึงอวี้หวงตี้ หรือเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปในเมืองไทยว่า พระเจ้าเง็กเซียนฮ่องเต้ เทพองค์นี้มีบทบาท

ต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีนมาก อีกทั้งมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ สามารถคุ้มครองชาวประชาให้พ้นจากภัยพิบัติต่างๆ ได้ ดังนั้นเทพองค์นี้จึงเป็นที่นับถือของชาวจีนมากยิ่งกว่าเทพองค์อื่นๆ ทั้งหมด และผลที่สุดก็กลายเป็นเทพเจ้าที่มีตำแหน่งสูงสุดทางศาสนาเต๋าเพียงองค์เดียว เนื่องจากศาสนาเต๋าได้รวมเทพเจ้าจากความเชื่อดั้งเดิม พระโพธิสัตว์ทางศาสนาพุทธมหายานและเทพที่เกิดจากคำสอนขงจื้อมาไว้เป็นเทพเจ้าของศาสนาเต๋าทั้งหมด จึงทำให้เทพเจ้าทางศาสนาเต๋ามีมากมายและเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งผิดกับศาสนาพุทธมหายานที่มีจำนวนพระโพธิสัตว์ที่ค่อนข้างจำกัด

ศาสนาพุทธมหายานเป็นศาสนาที่แผ่กระจายมาจากอินเดีย โดยผ่านเอเชียกลางเข้าสู่ประเทศจีนในสมัยราชวงศ์ฮั่น (ก่อน ค.ศ. 206 – ค.ศ.220 ปี) พงศาวดารราชวงศ์ฮั่นภาคหลัง ตอนเรื่องเอเชียกลางได้กล่าวไว้ว่า พระเจ้าฮั่นหมิงตี้ (ค.ศ. 58 – 75) ทรงสุบินถึงผู้มีร่างเป็นสีทองสูงประมาณหนึ่งจั้ง หกฟุต ที่เศียรเปล่งรัศมีเป็นสีทองสวยงามยิ่งนัก พระองค์ทรงสอบถามเสนาอำมาตย์จึงทรงทราบว่าเป็นพุทธเจ้าจากเมืองเทียนจู๋ (หมายถึงประเทศอินเดีย) ดังนั้นพระองค์จึงได้ส่งทูตชื่อ จางเชียน ไปยังประเทศดังกล่าว เพื่อนำศาสนาพุทธเข้ามาเผยแพร่ในจีน แต่จางเชียนไปได้เพียงเอเชียกลางก็ได้พบกับพระภิกษุกาศยปมาตังคะและพระธรรมรักษะ จางเชียนจึงนิมนต์มายังประเทศจีน แล้วได้เริ่มสร้างพระอารามทางพุทธศาสนาแห่งแรกในประเทศจีนที่เมืองลั่วหยางเรียกว่า ไป๋หม่าซื่อ หรือแปลได้ความว่า วัดม้าขาว นับตั้งแต่นั้นมาศาสนาพุทธจึงได้เจริญในประเทศจีนมาจนสมัยราชวงศ์หมิง และในสมัยนี้ศาสนาพุทธแยกออกเป็นหลายนิกายคือ เทียนไถ จง หวาเอี๋ยนจง หลี้จง จิ้งถู่จง ฉานจง จวี้เซ่อจง ฝ่าเซี่ยนจง และมี่จงหรือนิกายมนตรยาน

ในขณะที่ศาสนาเต๋าและศาสนาพุทธมหายานกำลังเจริญรุ่งเรืองอยู่นั้น ลัทธิคำสอนของขงจื้อที่เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่สมัยชุนชิว (ก่อน ค.ศ. 770 ปี – ก่อน ค.ศ. 481 ปี) ได้เป็นที่นิยมกันมากในกลุ่มนักปกครองของจีนสมัยราชวงศ์ฮั่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสอนของขงจื้อที่เกี่ยวกับอักษรศาสตร์ ปรัชญา จริยศาสตร์ ดาราศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ดังนั้นจึงทำให้ขงจื้อเป็นบุคคลที่ยิ่งใหญ่ในด้านการศึกษาจนเป็นที่เคารพนับถือของชาวจีนทั่วไปในทุกยุคทุกสมัย

ความยิ่งใหญ่ในด้านคำสอนของขงจื้อที่ติดตรึงอยู่ในความทรงจำของชาวจีนคือ การยึดมั่นในเรื่องคุณธรรม ความกตัญญูและสัจธรรม ซึ่งขงจื้อได้กล่าวไว้ในหนังสือชุนชิว คำสอนดังกล่าวได้เป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันของชาวจีนมาโดยตลอด ผู้ที่เคารพนับถือขงจื้อจะมีตั้งแต่พระมหากษัตริย์ ขุนนาง ตลอดจนสามัญชน

ในสมัยราชวงศ์ฮั่นรัชกาลพระเจ้าฮั่นอู่ตี้ ปีที่ 12 (ก่อน ค.ศ. 140 – ก่อน ค.ศ. 129 ปี) จึงโปรดให้สร้างรูปเคารพขงจื้อตั้งไว้ในสถานศึกษาคู่กับรูปเคารพของพระเจ้าแผ่นดินทั้งสามพระองค์ คือ พระเจ้าซุ่น พระเจ้าอวี่และพระเจ้าหยาว ต่อมาในสมัยพระเจ้าฮั่นหมิงตี้ ปีรัชศกหยงผิง ปีที่ 2 (ค.ศ. 59) ทรงมีพระบัญชาให้เลิกจัดพิธีเซ่นไหว้พระเจ้าแผ่นดินทั้งสามพระองค์ แต่ได้ตั้งรูป

เคารพโจวกงหรือปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์โจวไว้แทนที่ พร้อมทั้งสร้างรูปเคารพขงจื้อไว้ในสถานศึกษาของเขตแคว้นต่างๆ คู่กับรูปโจวกงด้วย ในสมัยเว่ยจิ้น พระจักรพรรดิทรงพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้ขงจื้อและโปรดให้การจัดพิธีเซ่นไหว้ขงจื้อเป็นพระราชพิธีประจำปี

จากคำกล่าวนี้ ก็สามารถทำให้ทราบได้ว่าชาวจีนทุกยุคมีความเคารพนับถือขงจื้อมากเพียงใด คำสอนของขงจื้อที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของชาวจีนนั้น หากว่ายุคใดสมัยใดมีบุคคลหนึ่งสามารถปฏิบัติตนตามคำสอนนี้ได้อย่างเคร่งครัด เมื่อตายไปแล้วก็จะได้รับการยกย่องให้เป็นเทพเจ้าไปด้วย เช่น เทพกวนอู ซึ่งเป็นเทพแห่งความซื่อสัตย์จากวรรณคดีเรื่องสามก๊กก็เกิดขึ้นมาเพราะอิทธิพลคำสอนของขงจื้อนั่นเอง ลัทธิคำสอนใดและศาสนาใดจะเจริญรุ่งเรืองหรือเสื่อมลงนั้น ย่อมเป็นผลมาจากการอุปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ในยุคสมัยนั้นๆ ด้วย

แม้ว่าศาสนาเต๋าและศาสนาพุทธจะเจริญขึ้นหรือเสื่อมลงหลายต่อหลายครั้งก็ตาม แต่ลัทธิคำสอนของขงจื้อยังคงฝังลึกอยู่ในจิตใจของชาวจีนมาโดยตลอด

ความเชื่อทั้งสามนี้ได้เริ่มมีการผสมผสานกันจนเห็นได้อย่างเด่นชัดในสมัยราชวงศ์หยวน (ค.ศ. 1271 – 1368) ต่อมาในสมัยราชวงศ์หมิง (ค.ศ. 1368 – 1661) ที่มณฑลหูหนาน ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของจีนได้สร้างศาลซานเจี้ยวขึ้น เรียกว่า ซานเจี้ยวถัง ซึ่งแปลว่า ศาลที่สร้างขึ้นจากคำสอนของสามศาสนา คือ ศาสนาเต๋า ศาสนาพุทธและศาสนาขงจื้อ

ในความเชื่อของชาวจีนนั้น นอกจากจะมีเทพอันเกิดจากความเชื่อทั้งสามดังกล่าวนี้แล้ว ยังมีเทพประจำท้องถิ่นที่เรียกกันว่า ตี้ฟังเสิน ที่ไม่อาจจัดอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งของทั้งสามความเชื่อดังกล่าวนี้ได้ ชาวจีนกลุ่มภาษาต่างกันจะนับถือเทพประจำท้องถิ่นที่ผิดแปลกกันออกไปด้วย เช่น ชาวจีนแต้จิ๋วจะนับถือเทพมังกรเขียว ชาวจีนฮกเกี้ยนนับถือโจวซือก๋อ ชาวจีนไหหลำนับถือเจ้าแม่จุยโบยเนี้ยว เป็นต้น

3.ความเชื่อเกี่ยวกับการดูลักษณะคน

การพยากรณ์ชีวิตและโชคชะตาของคนเราไม่ว่าหญิงหรือชาย มีอยู่หลายวิธีซึ่งต่างก็น่าเชื่อถือและมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตกันทั้งนั้น แต่วิธีที่ชาวจีนตั้งแต่สมัยโบราณได้ให้ความเชื่อถือว่าให้ความแม่นยำมากที่สุด คือ “การอ่านโหวงเฮ้ง” หรือมีความหมายว่า “การอ่านลักษณะของอวัยวะอันสำคัญทั้ง 5” (เวชยันต์ คีตโกมล 2535. หน้า คำนำ)

“โหงว” แปลว่า 5 และ “เฮ้ง” แปลว่า ลักษณะ ซึ่งมีอวัยวะที่สำคัญยิ่งทั้ง 5 นั้น คือ คิ้ว ตา จมูก ปากและหู อวัยวะเหล่านี้เป็นที่ที่เราสามารถมองเห็นได้เป็นอย่างแรกทุกครั้งที่เราพบปะผู้คน เพราะฉะนั้นถ้าคนใดรู้หลักการอ่านโหงวเฮ้งเป็นอย่างดีแล้ว เขาก็มีโอกาสจะอ่านจิตใจใครก็ตามที่เขาจะต้องมีความสัมพันธ์ด้วยได้ เรียกว่า เป็นการกันไว้ดีกว่าแก้ก็เห็นจะไม่ผิด

เวชยันต์ คีตโกมล (2535. หน้า 9 – 17) ได้ให้ความหมายไว้ พอสรุปได้ดังนี้ “โหงวเฮ้ง” เป็นคำในภาษาจีน ซึ่งอาจจะมีความหมายได้ 2 ลักษณะคือ ความหมายที่หนึ่ง หมายถึงอวัยวะทั้ง 5 ได้แก่ คิ้ว นัยน์ตา จมูก ปาก และหู ส่วนความหมายที่สองคือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุไม้ และธาตุทอง ซึ่งทั้งสองลักษณะนี้ใช้เป็นหลักประกอบในการทำนายได้เช่นเดียวกัน และจัดอยู่ในขั้นสูง ซึ่งต้องใช้หลักเกณฑ์การทำนายเช่นเดียวกับโหราศาสตร์ของไทย (วิชาหมอดูหรือโหราศาสตร์ของไทยนั้นจะต้องใช้เวลาเรียนนานมาก ซึ่งเป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่า บางทีอาจจะนานจนผู้เรียนแก่หง่อมก็ยังไม่สามารถอ่านได้หรือทำนายได้ ดังนั้นจะไม่ขอกล่าวถึงประเด็นนี้) การทำนายลักษณะ 5 อย่างของอวัยวะที่ปรากฏอยู่บนใบหน้าของมนุษย์เรา อันได้แก่ คิ้ว นัยน์ตา จมูก ปากและหู การที่เลือกเอาอวัยวะทั้ง 5 นี้ มาเป็นหลักในการทำนายโหงวเฮ้งเพราะว่าเป็นจุดสำคัญมากกว่าอย่างอื่น เห็นเด่นชัดและไม่ค่อยจะมีใครปิดบังกันนัก ในสมัยโบราณจีนได้ยึดถือเป็นแบบของการพิจารณาถึงลักษณะความคิดอุปนิสัยความประพฤติจนถึงวาสนาของเจ้าของลักษณะนั้นได้อย่างใกล้เคียงมากที่สุด

4. ความเชื่อเกี่ยวกับสีของชาวจีน

สีในความเชื่อของจีน มี 5 สี คือ สีแดง น้ำเงิน (เขียว) ขาว ดำและเหลือง โดยผลัดเป็นสีประจำทิศทั้งสี่และทิศตรงกลาง เมื่อทั้งห้ารวมกันจะกลายเป็นพลังอันยิ่งใหญ่ที่ขจัดสิ่งเลวร้ายภูตผีปีศาจให้พ้นทุกข์ภัยพิบัติแล้วกลายเป็นโชคอันยิ่งใหญ่ ดังนั้นในการอวยพรให้เด็กโตวันโตคืนพ้นจากภัยต่างๆ จึงมักนำด้าย 5 สี มาถักรวมกันเป็นเส้นเดียวกัน เพื่อใช้เป็นสร้อยคอหรือสร้อยข้อมือให้เด็กสวมใส่หรือบางครั้งอาจจะใช้มากกว่า 5 สี โดยเพิ่มสีม่วงและเขียว แต่อย่างไรก็ดี สีแดงเป็นสีแห่งมหามงคลของชาวจีนเสมอ

ในด้านจิตรกรรมของจีนอาจกล่าวได้ว่า สีเริ่มมีบทบาทในงานศิลปะของจีนมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซางโจวแล้ว แต่ในสมัยราชวงศ์ซางโจวนั้นชาวจีนนิยมทำเครื่องสำริด ความสำคัญของสีทางด้านจิตรกรรมจึงลดน้อยลง จากตัวจารึกพบที่ซืออีนซึ่งเป็นเมืองในสมัยต้นราชวงศ์โจวทำให้ทราบว่าในสมัยนี้ได้มีการวาดภาพด้วยสีต่างๆ แล้ว ดังในหนังสือคำสอนขงจื้อหรือขงจื่อเจี่ยอวี่กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า ขงจื่อมาถึงพระราชวัง (ในสมัยราชวงศ์โจว) มองเห็นที่ท้องพระโรงมีภาพเขียนพระมหากษัตริย์ในยุคโบราณ คือพระเจ้าหยาว สุ่น อวี่ โจว และโจวกง ซึ่งทรงอุ้มพระเจ้าเฉิงหยางเมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์ออกให้ข้าราชการเสนาบดีทั้งหมดเข้าเฝ้า

ในสมัยจั้นกั๋ว ชาวจีนนิยมวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังกันมากขึ้น ภาพที่เขียนจะมีมีภาพสีและภาพขาวดำ ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากภาพเขียนที่ผนังสุสานของราชวงศ์ฮั่นที่เมืองลั่วหยาง

และที่อื่นๆ ต่อมาเมื่อได้รับอิทธิพลทางด้านการใช้สีจากประเทศกรีก จึงมีการใช้สีฝุ่นและการใช้สีสวยงามสดใสขึ้น

อย่างไรก็ดี การใช้สีทางด้านจิตรกรรมมักเน้นไปในเรื่องของความสวยงามและสีที่หาได้จากธรรมชาติ ในขณะเดียวกันการใช้สีในการแต่งกายและแต่งหน้าของนักแสดงอุปรากรจีนซึ่งเป็นงานศิลปะอย่างหนึ่งนั้นกลับมีความหมายทุกสี กล่าวคือจากสีของเสื้อผ้าและใบหน้าของตัวละคร ผู้ชมจะสามารถทราบถึงตำแหน่ง ฐานะ อุปนิสัยของตัวละครในเรื่องนั้นได้เป็นอย่างดี เช่น ฉลองพระองค์จักรพรรดิจะต้องเป็นสีเหลือง ราชบุตรเขยหรือน้องเขยพระมหากษัตริย์จะต้องเป็นชุดสีแดง หรือผู้แสดงตัวหน้าลายต้องใส่ชุดสีดำ เป็นต้น ทั้งนี้นอกจากสีจะให้ความสวยงามสะดุดตาแล้ว สีของเสื้อผ้ายังให้ความหมายและบ่งบอกถึงอุปนิสัยของตัวละครด้วย ดังจะเห็นว่า สีเหลืองซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นสีแห่งความสูงศักดิ์ก็จะเป็นสีสำหรับฉลองพระองค์ของพระมหากษัตริย์เท่านั้น

สีสันในสถาปัตยกรรมจีนกลับมีบางอย่างที่แตกต่างกันออกไป เพราะเน้นเรื่องสิริมงคลเป็นหลัก หากเราเดินเข้าไปในบริเวณพระราชวังกรุงปักกิ่ง เราก็จะเห็นพระตำหนักที่มีกำแพงสีแดง หลังคาสีเหลือง เสาสีแดง ภาพระบายสีเรื่องราวต่างๆ รวมทั้งดอกไม้เป็นสีเขียว น้ำเงิน ทั้งยังตัดขอบด้วยสีทองเป็นบางแห่งหรือที่ฐานเสาทาด้วยสีขาว เป็นต้น สีต่างๆ ดังกล่าวเมื่อดูโดยรวมแล้วมีความสวยงามยิ่งนัก ความงามของสีดังกล่าวเราจะไม่ได้เห็นแต่เฉพาะในเมืองหลวงเท่านั้น ในที่อื่นๆ ก็มีสถาปัตยกรรมลักษณะนี้เช่นกัน โดยอาจจะมีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย เช่น สถาปัตยกรรมที่เมืองหลวงกรุงปักกิ่งมักนิยมใช้สีเหลืองและสีเขียวมากกว่าสีอื่น และกระเบื้องมุงหลังคาบางแห่งเป็นสีดำก็จะตัดด้วยขอบสีเหลืองและสีเขียว หรือหากเป็นกระเบื้องสีเขียวก็ตัดด้วยขอบสีเทา เป็นต้น สถาปัตยกรรมทางใต้จะมีสีสันแตกต่างออกไป กล่าวคือ มักนิยมทาเสาสีดำแล้วเขียนลวดลายสีทองซึ่งทำให้ดูโอฬารและแวววาวสวยงามยิ่งนัก

สิ่งที่ทำให้ศิลปินจีนจำเป็นต้องใช้สีตรงกันข้ามบาดตาในพื้นที่ว่างบนสถาปัตยกรรมนั้นก็เพราะความเชื่อในเรื่องความเป็นมงคล ความเจริญรุ่งเรืองและความเป็นนิรันดรนั่นเอง

ในสมัยโบราณยึดถือกันมาว่า สีแท้คือ สีเหลือง เขียว แดง ขาว ดำ ส่วนสีผสมคือ สีที่เกิดขึ้นจากสองสีรวมกันคือ สีผสมของสีแดงและเขียวคือ สีม่วง (สีของจีนสีเขียวและน้ำเงินไม่ได้แยกจากกัน) สีผสมของสีเขียวกับสีเหลืองคือ สีส้ม เป็นต้น นอกจากนั้นชาวจีนก็ยังเชื่อในเรื่องของหยินหยาง และอู่สิงหรือธาตุทั้ง 5 ซึ่งล้วนมีผลต่อการใช้สีในสถาปัตยกรรมจีนทั้งนั้น

ชาวจีนในสมัยโบราณเชื่อว่าในวงจรของไท้จี๋ (ไท้เก็ก) จะทำให้พลังของหยินหยางรวมกันแล้วทำให้เกิดพระจันทร์ พระอาทิตย์และเกิดธาตุทั้ง 5 เรียกว่า อู่สิง กล่าวคือ มีธาตุไม้ ไฟ ดิน ทอง น้ำ คำว่า อู่ แปลว่า 5 และสิง แปลว่า ผลที่ได้จากธาตุทั้ง 5 นี้

ธาตุทั้ง 5 ดังกล่าวเมื่อทำปฏิกิริยากัน ทำให้เกิดการสร้างและการทำลาย ชาวจีนได้จัดสีประจำธาตุทั้ง 5 ไว้ว่า สีเหล่านี้คือสีแท้ ซึ่งได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ จากนั้นก็จะใช้สีทั้ง 5 ดังกล่าวนี้มาแทนทิศทั้ง 5 คือ ทิศตะวันออก ตะวันตก ทิศเหนือ ทิศใต้และทิศตรงกลาง แล้วรวมเข้ากับพระมหากษัตริย์ยุคโบราณ 5 พระองค์ อันได้แก่ พระเจ้าชังตี้ ประจำทิศตะวันออก สีประจำทิศคือสีเขียว พระเจ้าเช่อตี้ ประจำทิศใต้ สีประจำทิศคือสีแดง พระเจ้าหวงตี้ ประจำศูนย์กลางและสีประจำศูนย์กลางคือสีเหลือง พระเจ้าไป่ตี้ ประจำทิศตะวันตก สีประจำทิศคือสีขาว พระเจ้าเฮยตี้ ประจำทิศเหนือ สีประจำทิศคือสีดำ สีและทิศต่างๆ เหล่านี้จะมีผลต่อความเชื่อและการจัดพิธีกรรมทางความเชื่อของชาวจีนอย่างมากอีกด้วย

เชื่อกันว่าความคิดของชาวจีนในเรื่องของอู่สิงหรือธาตุทั้ง 5 ที่เกี่ยวพันกับเรื่องสียังคงมีมาตั้งแต่สมัยจั้นกั๋วแล้ว (ก่อน ค.ศ. 770 – 480 ปี) ดังจะเห็นได้ว่าหนังสือซั่งซู ตอนเรื่องหงฟั่น นั้นมีเนื้อหาที่พูดถึงธาตุทั้ง 5 คือธาตุไม้ ไฟ ดิน ทอง น้ำไว้อย่างชัดเจน

ชาวจีนเชื่อว่าธาตุทั้ง 5 นี้ สามารถทำปฏิกิริยาต่อเนื่องกันโดยมีการสร้างและทำลายกันได้ เช่น

ธาตุไม้ สร้างธาตุดิน ⟶ ทอง ⟶ น้ำ ⟶ ไม้ ⟶ ไฟ

ธาตุไม้ทำลายธาตุดิน⟶ ทอง ⟶ น้ำ ⟶ ไม้ ⟶ ไฟ

ในเรื่องของธาตุทั้ง 5 สัมพันธ์กับสีทั้ง 5 รวมทั้งการสร้างและการทำลายต่อเนื่องกันนั้น ชาวจีนได้นำความคิดดังกล่าวมาเกี่ยวพันกับฤดูกาลและความเชื่อในเรื่องสิริมงคล กล่าวคือ ทิศตะวันออกเป็นทิศแห่งฤดูใบไม้ผลิ สีประจำทิศคือสีเขียว ทิศใต้เป็นทิศแห่งฤดูร้อน สีประจำทิศคือสีแดง ศูนย์กลางมีสีประจำคือสีเหลือง ทิศตะวันตกเป็นทิศแห่งฤดูใบไม้ร่วง สีประจำทิศคือสีขาว ทิศเหนือเป็นทิศแห่งฤดูหนาว สีประจำทิศคือสีดำ สีดังกล่าวทั้ง 5 คือ สีแท้ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ นอกจากชาวจีนจะนำมาใช้ในการแต่งกายแล้วในเรื่องของความเชื่ออันเกี่ยวกับพิธีกรรมก็จะปรากฏอย่างเห็นได้ชัด ดังเช่นการแสดงอุปรากรจีนพื้นบ้านที่เรียกว่า ถงจื่อชี่ ซึ่งมีนักวิชาการได้เก็บข้อมูลในตำบลซิ่งเหยิน อำเภอหนานทง มณฑลเจียงซูไว้ เช่น พิธีบูชาเซ่นไหว้เทพผีบรรพบุรุษ สิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือสีของกระดาษสีแดง เขียว ขาว เหลือง ม่วง น้ำเงิน หรือในปี ค.ศ. 1988 ผู้รู้คนเดียวกันนี้ได้เก็บข้อมูลที่หมู่บ้านชาวนาที่อำเภอเพิ่งฉือ มณฑลอานฮุย จากการแสดงอุปรากรใส่หน้ากากก็จะเห็นว่าเมื่อมีการเชิญเทพลงมาจากสวรรค์เพื่อสถิตบนยอดฉัตรที่ปักอยู่ก็จะใช้ผ้าสีแดง ขาว เหลือง เขียว ประดับประดาไว้เต็มลานพิธี หรือในพิธีกรรมวันสารท เดือน 7 ของชาวจีนตามหมู่บ้านต่างๆ ก็จะจัดให้มีการแสดงอุปรากรอีกอย่างเรียกว่า มู่เหลียนซี่ ถือว่าเป็นการแสดงอันเนื่องมาแต่ศาสนา ฉากที่ผี 5 ตัว จะจับมารดาของพระภิกษุมู่เหลียนลงไปในนรกนั้น ผีเหล่านั้นจะทาหน้าด้วยสีแดง เหลือง เขียว ขาว ดำ และถือป้ายอักษรที่หมายถึงธาตุทั้ง 5 ไว้อยู่

เหนือศีรษะด้วย จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า สีแท้ 5 สี ในความเชื่อและสีของธาตุทั้ง 5 มีความสำคัญในวิถีการดำเนินชีวิตของชาวจีนมากเพียงใด แม้ในปัจจุบันเราก็ยังสามารถเห็นอยู่

สีของธาตุทั้ง 5 เหล่านั้นมีความหมายดังนี้

สีแดง	หมายถึงสีแห่งสิริมงคล โชคลาภ รุ่งเรือง
สีเหลือง	หมายถึงสีแห่งความสูงศักดิ์ อำนาจ และสีประจำองค์พระจักรพรรดิ
สีขาว	หมายถึงสีแห่งความโศกเศร้า สีแห่งความสงบ
สีดำ	หมายถึงสีแห่งการทำลาย สีแห่งความวิบัติ
สีเขียว	หมายถึงสีแห่งความเป็นนิรันดร สีแห่งความสงบสุข

การใช้สีในสถาปัตยกรรมจีนก็มีกฎเกณฑ์เช่นกัน ทั้งนี้เพราะนอกจากมีการใช้สีแท้ทั้ง 5 สีดังกล่าวมาแล้วยังมีสีประกอบอื่นๆ อีก ซึ่งสีประกอบดังกล่าวก็คือสีที่เกิดจากการผสมนั่นเอง สีที่ต้องใช้ร่วมกันมีดังนี้

สีหลักเป็นสีแดง	สีประกอบเป็นสีน้ำเงินเข้มและเหลือง
สีหลักเป็นสีน้ำเงิน	สีประกอบเป็นสีแดงและเหลือง
สีหลักเป็นสีเหลือง	สีประกอบเป็นสีแดงและน้ำเงิน
สีหลักเป็นสีเขียว	สีประกอบเป็นสีส้มและม่วง
สีหลักเป็นสีส้ม	สีประกอบเป็นสีเขียวและม่วง
สีหลักเป็นสีม่วง	สีประกอบเป็นสีเขียวและส้ม

การแบ่งกลุ่มสีในสถาปัตยกรรมจีนนั้น มักแบ่งออกตามโทนสี เช่น สีชมพูอ่อน ชมพูเข้ม น้ำตาลแดงอยู่ในกลุ่มสีแดง สีน้ำเงิน สีเขียว สีม่วง เขียวอ่อน เขียวเข้ม น้ำเงินอ่อน น้ำเงินเข้มอยู่ในกลุ่มสีเขียว สีเหลือง สีส้ม ส้มอ่อน ส้มเข้ม เหลืองอ่อน เหลืองเข้ม สีทองอยู่ในกลุ่มสีเหลือง เป็นต้น

จากที่กล่าวมานี้ในสถาปัตยกรรมจีนมิใช่ว่าสีขาวและสีดำจะไม่ได้ใช้เลยเพราะความหมายที่ไม่เป็นสิริมงคล ความจริงแล้วในลวดลายบางอย่างอาจสลับด้วยสีขาวสีดำได้ แต่จะไม่มีการใช้สีดังกล่าวในพื้นที่ใหญ่ๆ และเป็นสีพื้น ยกเว้นสีดำอาจจะเป็นที่นิยมใช้ในสถาปัตยกรรมของจีนทางใต้ แต่ทั้งนี้ศิลปินก็จะตัดเส้นโดยวาดลวดลายต่างๆ ด้วยสีทอง ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มสีเหลืองอันเป็นสีแห่งความสูงศักดิ์

การใช้สีในสถาปัตยกรรมจีน ดูจะแยกกันไม่ออกจากความเชื่อของชาวจีนที่ยึดมั่นในเรื่องของสิริมงคลมานานหลายพันปี ซึ่งมีการปฏิบัติติดต่อกันมาจนกลายเป็นสีตามประเพณีนิยม สิ่งเหล่านี้มิได้ปรากฏแต่เฉพาะทางด้านสถาปัตยกรรมเท่านั้น จากพิธีกรรมจีนเกี่ยวกับความเชื่อของ

ชาวบ้านตามมณฑลต่างๆ หรือแม้แต่ในพิธีกรรมบางอย่างของเกาหลีและญี่ปุ่นก็ยึดมั่นในสีดังกล่าวเช่นกัน

ความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความคิดเรื่องสีทั้ง 5 และทิศทั้ง 5 ในอุปรากรของจีน เช่น งิ้วหลวงหรืองิ้วท้องถิ่น การยึดมั่นในสีสันที่ปรากฏออกมาทางด้านเสื้อผ้าอาภรณ์นั้นจะผิดแปลกไปจากการแสดงเพื่อพิธีกรรมทางศาสนา ทั้งนี้เพราะอุปรากรหมายถึงการแสดงมิได้เป็นความจริง แต่มีความต้องการใช้สีให้สะดุดตาต่อผู้ชมมากกว่า ด้วยเหตุดังกล่าว ความหมายของสีบนใบหน้าของตัวละครและเสื้อผ้าจึงแตกต่างออกไปจากสีที่ปรากฏในสถาปัตยกรรม การทาหน้าและเสื้อผ้าสวมใส่ที่ใช้แสดงในพิธีกรรมอันเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีน

5. ความเชื่อเกี่ยวกับเทพบูชาและเทพนิยาย

ชาวจีนมีความเชื่อเกี่ยวกับเทพบูชาและเทพนิยายหลายองค์ด้วยกัน แต่องค์ที่สำคัญๆ คือ เซียนทั้งแปด คนจีนโบราณเชื่อว่า มีเซียนศักดิ์สิทธิ์คอยช่วยเหลือมวลมนุษย์ แท้ที่จริงเซียนศักดิ์สิทธิ์ก็คือมนุษย์ที่กลายมาเป็นเทพ หลังจากได้อบรมจิตสมาธิจนฌานแก่กล้าเป็นเวลาหลายปี หรือภายหลังจากได้ทานผลไม้ท้อทิพย์แห่งสวนสวรรค์ และได้กลายเป็นผู้ทรงศีลและสามารถเรียนสำเร็จฌานขั้นเซียนได้ภายในเวลารวดเร็ว ผลท้อทิพย์นี้กว่าจะสุกใช้เวลานานถึง 500 ปี ในบรรดาเซียนที่ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่นับว่ามีชื่อเสียงก็คือเซียนทั้งแปด ได้แก่ ฮั่นจงหลี หรือที่เรียกว่า จ่งหลีชวน, เกากั๋วจิว (เจียงกั๋วเล้า), หลันซ่ายเทอ (น่าไซหัว), เฮอซานกู้ (ฮ่อเซียนโถว), ลู่ถงปิ้ง, จังกว่อเหล่า (เจียงกั๋วเหล่า), ฮั่น เซียงจื่อ และหลี่เท่งก้วย (ทิก๋วยลี้)

1. เซียนฮั่นจงหลี (จ่งหลีชวน)

เดิมเป็นทหารรับใช้กองทัพในช่วงสมัยราชวงศ์ฮั่น ต่อมาเขาประสบความพ่ายแพ้ในการรบและได้หนีไปยังหุบเขาแห่งหนึ่ง ซึ่งเขาได้พบและฝากตัวเป็นสาวกของปรมาจารย์ตง ฮัวตี้ จวิน ซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดศิลปะการเป็นเซียนให้

2. เซียนเกากั๋วจิว (เซ่าก๊กกู่)

เดิมเป็นลูกหลานของจักรพรรดินีแห่งราชวงศ์สง พี่ชายของเขาคนหนึ่งถูกประหารชีวิตเนื่องจากทำกรรมชั่วเนื่องจากความรู้สึกไม่สบายใจ เขาได้เดินทางไปยังภูเขาแห่งหนึ่งเพื่อทำสมาธิและศึกษาลัทธิเต๋า และที่นั่นเขาได้พบฮั่นจงหลี ซึ่งเป็นผู้สอนเคล็ดลับของศาสตร์แห่งความเป็นอมตะเซียนให้จนสำเร็จ

3. เซียนหลันซ่ายเทอ (น่าไซหัว)

บางครั้งก็มีผู้อ้างว่าเป็นชาย บางครั้งก็มีผู้อ้างว่าเป็นหญิง จากข้อมูลได้กล่าวถึงเซียนหลันไว้ว่าเป็นคนดี ต่อมาได้เป็นหนึ่งแปดเซียน นอกจากนั้นยังได้รับการยกย่องว่าเป็นนักบุญแห่งมวลบุปผาชาติ เนื่องจากรักป่าไม้และธรรมชาติ มักจะมีคนเห็นแบกตะกร้าดอกไม้ไปด้วยเสมอ

4. เซียนเฮอซานกู้ (ฮ่อเซียนโกว)

เดิมเป็นบุตรสาวของพ่อค้าในเมืองฮูนานในคริสต์ศตวรรษที่ 7 เธอได้ทานผลท้อทิพย์และต่อมาก็ได้กลายเป็นเซียน ลักษณะประจำตัวจะถือดอกบัวซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความดีและความซื่อสัตย์

5. เซียนลู่ถงปิ้ง (ลือท่งปิน)

กล่าวกันว่า เดิมเป็นนักปราชญ์ซึ่งมีชีวิตอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 8 เขาได้เรียนรู้เคล็ดลับศาสตร์อมตะจากอั๋นจงหลี กล่าวกันว่าเซียนลู่ถงปิ้งเคยเป็นผู้ช่วยเหลือช่างตัดผมหลายคนที่สวดมนต์ภาวนาถึงเขา เพื่อดลบันดาลให้เกิดทักษะและประสบโชคลาภโดยตลอด เนื่องจากเคยถวายการรักษาโรคองค์จักรพรรดิมิง จู หยวน ซาง ซึ่งประชวรด้วยโรคพระเกศา และได้ช่วยชีวิตช่างตัดผมไว้หลายคน

6. เซียนจังกว่อเหล่า (เจียงก๋ัวเล้า)

เดิมเป็นนักบุญมีชีวิตอยู่ในช่วงราชวงศ์ถัง ปลายศตวรรษที่ 7 กับช่วงต้นศตวรรษที่ 8 เป็นเซียนที่ได้ชื่อว่ามีอำนาจทางไสยศาสตร์และสามารถหายตัวได้ ในคัมภีร์เรื่อง “การเดินทางสู่ตะวันตก” ได้บันทึกไว้ว่า เขาได้นำเอาต้นลูกท้อทิพย์ไปยังที่แห่งหนึ่ง ซึ่งทำให้เขาได้กลายเป็นเซียนในที่สุด

7. เซียนฮั่นเซียงจื่อ

ผู้ซึ่งได้รับฉายาว่า เป็นนักบุญของเหล่าคีตกวี เรียนรู้ความลับแห่งศาสตร์อมตทิพย์จากซีหวังหมู่ เทพีแห่งสวรรค์เบื้องหรดี สัญลักษณ์ประจำตนก็คือ ถือขลุยติดตัว เป็นที่รู้จักกันดีว่าเป็นคีตกวีผู้วิเศษ นอกจากนั้นยังกล่าวว่า เซียนอั่นเซียงจื่อ เป็นโหรใหญ่ที่พยากรณ์แม่นยำราวกับมีตาทิพย์ เขาได้ศึกษาวิชาดังกล่าวตามคำแนะนำของลู่ถงปิ้ง

8. เซียนหลี่เท่งก้วย (ทิก๋วยลี้)

เซียนที่ได้ชื่อว่านักบุญแห่งเภสัชกรและหมอผี มีสัญลักษณ์ประจำตัวคือ ไม้ค้ำยันรักแร้และน้ำเต้าวิเศษ กล่าวกันว่า หลี่เท่งก้วยสามารถถอดกายทิพย์และเดินทางไกลด้วยร่างวิญญาณ วันหนึ่งเขาได้ถอดกายทิพย์ออกจากร่างเดิมเพื่อเดินทางไปยังเทือกเขาแห่งหนึ่ง สาวกของเขาเข้าใจผิดคิดว่าเขาตายจึงได้เผาร่างของเขาเสีย ครั้นวิญญาณของเขากลับมา เซียนหลี่ก็พบว่าร่างตนเองถูกเผาแล้ว หมดหวังที่จะกลับเข้าร่างเดิม จึงไปเข้าแฝงร่างคนขอทานร่างพิการซึ่งเพิ่งเสียชีวิตใหม่ๆ

หลายปีต่อมา เซียนหลี่ก็ได้มีโอกาสเรียนรู้ความลับของศาสตร์อมตะจากซีหวังหมู่ จนได้กลายเป็นเซียนผู้ยิ่งใหญ่ที่สุด

นอกจากนี้ยังมีเทพองค์อื่นๆ เช่น ท่ายซุ่ย เป็นเทพแห่งสันติภาพ ยกย่องผู้เชี่ยวชาญทางแพทย์ เช่น ซันซี มาว เว่ยกู่ และเพี่ยน เซ่ว เป็นเทพทางเภสัช และยกย่องจังจี หวัง พู่ เฉียนจี, จูเจิน เหิง เท้าฮั่ว และหวังซู่เหอ เป็นเทพแห่งการรักษาพยาบาล นอกนั้นยังยกย่องฮั้วทัวเป็นเทพแห่งศัลยแพทย์ เชื่อกันว่าในทะเล แม่น้ำ จะมีวิญญาณของพญามังกรหรือเทพยดาจำพวกหนึ่งคุ้มครองอยู่ นอกจากนั้นก็มีเทพอัคคี, เทพแห่งขุนเขา, เทพแห่งพายุ, เทพแห่งแสงสว่าง เป็นต้น (บรรยง บุญฤทธิ์. 2535. หน้า 77 – 81)

6. ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง

ปัจจุบันจะเห็นได้ว่า ชาวจีนบางกลุ่มนิยมสวมเครื่องรางที่เป็นกระดาษลงยันต์ หรือเครื่องทรงที่ทำด้วยผ้าไหมซึ่งเรียกฟู (fu) หรือนิยมสวมเครื่องรางที่ทำด้วยหินที่เรียกว่าหินนำโชค ฟูจะมีรูปภาพสัญลักษณ์ต่างๆ เต็มไปหมด เชื่อกันว่า รูปภาพสัญลักษณ์เหล่านี้ต่างเป็นยันต์ขับไล่ภูตผีปีศาจหรือวิญญาณอันชั่วร้าย เครื่องรางนำโชคและป้องกันภยันตรายมักจะเป็นหินหยก พลอยหรือหินมีค่าต่างๆ เครื่องรางชนิดอื่นก็มีวัตถุที่เป็นโลหะ เช่น เหรียญเก่าและอโลหะ เช่น เล็บเสือ เล็บสิงโต รวมทั้งขนสัตว์ เช่น ขนสุนัข ซึ่งเชื่อว่ามีอำนาจขับไล่ปีศาจและคุ้มครองรักษาผู้สวมใส่ให้รอดพ้นจากภัยพิบัติต่างๆ ได้

พวกนิยมลัทธิเต๋าบางกลุ่มเลื่อมใสในการสวมฟูที่เขียนด้วยเลือดจากปลายลิ้นของคนทรงตามวัด นอกจากนั้น รูปภาพของเทพทวารที่ติดไว้ตรงประตูหน้า เชื่อกันว่าติดไว้ป้องกันวิญญาณชั่วร้ายต่างๆ มารังควาน ส่วนแผ่นภาพที่เขียนยันต์นำโชคนั้นมักนิยมแขวนไว้ในที่สูง เพื่อต้อนรับเทพแห่งความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์

ภาพยันต์ เกราะเพชร (ยันต์แปดเหลี่ยมหรือที่เรียกว่า โป๊ยก่วย) นิยมแขวนไว้เหนือประตูหรือผนังกำแพงบ้าน เพื่อสะท้อนเอาอิทธิพลของปีศาจร้ายออกไป ภาพเขียนนกกระสาและภาพโป๊ยเซียน (ถือว่านำมาซึ่งความร่มเย็นเป็นสุขมีอายุยืนนาน) ภาพกวางและค้างคาว (เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความมั่งคั่ง) สิ่งดังกล่าวนี้จัดว่าเป็นสิ่งที่นำโชคและป้องกันภูตผีปีศาจ วิญญาณ ตลอดจนสิ่งชั่วร้ายต่างๆ สิ่งที่เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความมีโชคดี ความรื่นเริง แข็งแรง และมีอายุยืนมีเป็นจำนวนมาก ตัวอย่างเช่น

แอปเปิ้ล	เป็นภาพสัญลักษณ์แสดงถึง	สันติสุข
ไม้ไผ่	”	การมีอายุยืนนาน
ค้างคาว	”	นำโชค
หมี	”	ความเข้มแข็ง
ดอกเบญจมาศ	”	ความสดชื่นรื่นเริง
มังกร	”	ความยิ่งใหญ่และเข้มแข็ง
ปลา	”	โชคและความสำเร็จ
หยก	”	อายุยืน
สิงโต	”	ความเข้มแข็ง
ดอกบัวขาว	”	ความเข้มแข็งและอดทน
ลูกท้อ, ต้นท้อ	”	อายุยืน
ดอกโบตั๋น	”	โชค
ลูกสาลี่, ลูกแพร์	”	อายุยืน
นกฟินิกซ์ (นกสวรรค์)	”	ความสงบสุขและมั่งคั่ง
สน	”	อายุยืน
ผลผลัม, ลูกเกด	”	ความอดทน
เต่า	”	อายุยืน

ชาวจีนโบราณไม่เพียงแต่เชื่อถือในเรื่องเทพเจ้าเท่านั้น ยังเชื่อถือในเรื่องปีศาจที่เป็นสัตว์หรือวิญญาณชั่วร้ายต่างๆแทบทุกชนิด สัตว์บางอย่างเช่นจิ้งจอกและงูนั้นเชื่อกันว่ามีพลังอำนาจพิเศษภายหลังหลังจากได้บำเพ็ญสมาธิมานานหลายปี มีนิทานเล่าเกี่ยวกับวิญญาณของสัตว์เป็นจำนวนมากที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักกันทั่วไปก็คือ เรื่องนางพญางูขาวและนางพญาจิ้งจอก

หมอไสยศาสตร์จีนหลายคนเชื่อว่า วิญญาณที่ดีและวิญญาณชั่วร้ายแฝงอยู่ในสิ่งต่างๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต แม้แต่ไม้กวาด พัดลม และร่ม ในสมัยก่อนนิยมแขวนกระจกเงาขอบทองบรอนซ์เก่าๆ เหนือประตูทางเข้า เพื่อเป็นการสะท้อนวิญญาณชั่วร้ายออกไป บางกลุ่มเชื่อว่าเมื่อปีศาจมองกระจกแล้วก็จะหลงจับเงาตัวเองจนเกิดความตกใจแล้วหนีไปทันที นอกจากนั้นยังเชื่อว่าหากใครถูกปีศาจร้ายเข้าสิงก็จะรักษาด้วยวิธีง่ายๆ โดยให้เจ้าตัวส่องดูตัวเองให้กระจกเงาสักครู่หนึ่งมันก็จะออกจากร่างด้วยความตกใจที่เห็นร่างปีศาจของตน

7. ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ

ชาวจีนมีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณในหลายๆ ประเด็นด้วยกัน แต่ที่สำคัญๆ ได้แก่ วิญญาณที่ได้จากเซียน วิญญาณที่ได้จากคน และวิญญาณที่ได้จากสัตว์

7.1 วิญญาณที่ได้จากเซียน

ทัศนะของชาวไทยเชื้อสายจีน หมายถึงเทวดา ซึ่งอาจจะเป็นเทวดาโดยกำเนิดหรือบรรพบุรุษผู้มีคุณธรรมประกอบคุณงามความดี ทำประโยชน์แก่ส่วนรวม ประเทศชาติหรือศาสนา หรือผู้ทรงคุณวิเศษในทางใดทางหนึ่งประกอบกับเป็นผู้มีคุณธรรม บุคคลเหล่านี้เมื่อถึงแก่กรรมไปแล้วก็จะได้รับการยกย่องเป็นเทพเจ้าหรือเซียนหรือเทวดา (ชะลอ บุญช่วย. 2532. หน้า 43)

สมบัติ พลายน้อย (2530. หน้า 20) ได้แบ่งเซียนเอาไว้ 5 ประเภท ด้วยกันคือ

1. เซียนปีศาจ คือ ปีศาจที่สำเร็จฌาน หลุดพ้นจากอเวจีเป็นเจ้าผีไม่มีนามมีแต่รูป มีหน้าที่รายงานความชั่วช้าทารุณที่มนุษย์ฝ่าฝืนคำสั่งสอนของลัทธิเต๋าลงไปยังเมืองนรก
2. เซียนมนุษย์ คือ มนุษย์ที่สำเร็จฌานโลกีย์แต่ยังละกิเลสตัณหาไม่ได้
3. เซียนพิภพ คือ เซียนที่มีอายุยืน
4. เซียนเจ้า คือ เซียนที่สำเร็จแล้วมีแต่วิญญาณไม่มีรูป สามารถไปได้ทั่วทั้งนรกและสวรรค์ มีหน้าที่รายงานความชอบขึ้นไปบนสวรรค์
5. เซียนสวรรค์ คือ เซียนทั้งหลายที่อยู่บนสวรรค์มีเดชานุภาพครอบงำทั้งไตรจักร เซียนเจ้าและเซียนสวรรค์เป็นวิญญาณที่ชาวไทยเชื้อสายจีนเคารพมากที่สุด เพราะสามารถให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้ เซียนเจ้าและเซียนสวรรค์ตามความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดนครสวรรค์ จำแนกเทพเจ้าหรือเซียน เป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เทพเจ้าชั้นต่ำ หมายถึงวิญญาณที่สถิตอยู่ตามบ้านเรือนหรือสถานที่ต่างๆ เซียนเช่นนี้เหนือกว่าคนธรรมดาเพียงเล็กน้อย ไม่ถือว่าสะอาดบริสุทธิ์นัก เพราะยังรวมอยู่กับมนุษย์และมีความเป็นอยู่เช่นเดียวกับมนุษย์ ศาลเจ้าของเทพกลุ่มนี้มักอยู่ในบ้านเรือนเป็นศาลเล็กๆ วางอยู่บนพื้นบ้าน เทพเจ้ากลุ่มนี้ได้แก่ เจ้าเตาไฟหรือเจ้าครัว (สู่เบ่งเจ้กุ๊น) หมายถึงเทพเจ้าประจำครัวไฟสถิตอยู่กับเตาไฟของทุกครอบครัว มีหน้าที่คอยจดบันทึกความดีความชั่วของบุคคลในครอบครัวเพื่อรายงานต่อองค์เง็กเซียนฮ่องเต้เป็นประจำทุกปี ในวันตรุษจีนหรือวันปีใหม่ อาฟั้วหรือแม่ซื้อ หมายถึง เทพเจ้าประจำที่นอนของเด็กมีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองเด็กตั้งแต่ 1 เดือน – 15 ปี พระภูมิเจ้าที่ประจำบ้าน (ฮก เต๊กเจ้งซิน) หมายถึง พระภูมิเจ้าที่ประจำครอบครัว มีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองสมาชิกในครอบครัวนั้นๆ

กลุ่มที่ 2 เทพเจ้าชั้นรอง หมายถึงเทพเจ้าที่ล่องลอยไปตามที่ต่างๆ แม้ว่าจะมีอิทธิฤทธิ์กว่าเทพชั้นแรกแต่ไม่ยิ่งใหญ่เท่าไรนัก ได้แก่ วิญญาณของเจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่าเจ้าเขาทั่วไปนั่นเอง เทพ

เจ้าชั้นนี้ได้แก่ แป๊ะก๋ง หมายถึงพระภูมิเจ้าที่รักษาสถานที่สาธารณะเล็กๆ เช่น สุสาน ปุนเถ้าก๋ง หมายถึงพระภูมิเจ้าที่มีหน้าที่คอยปกป้องรักษาประจำเมือง เซียงกง หมายถึงเจ้าพ่อหลักเมืองมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองประจำเมือง

กลุ่มที่ 3 เทพเจ้าชั้นสูง หมายถึงเทพเจ้าผู้มีคุณธรรมเป็นเลิศ ได้แก่ วิญญาณของบรรพบุรุษผู้มีคุณธรรม ประกอบคุณงามความดี ทำคุณประโยชน์ต่อสังคมและพระศาสนาหรือผู้ทรงคุณวิเศษในทางใดทางหนึ่งควบคู่กับคุณธรรม เทพเจ้าเหล่านี้สถิตอยู่ตามศาลเจ้าที่ผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสสร้างถวาย ศาลเจ้าของเทพเจ้ากลุ่มนี้มีลักษณะเป็นที่ก่อสร้างขนาดใหญ่มีที่ตั้งของเช่นไหว้ และที่สำหรับใช้ประกอบพิธีกรรมอื่นๆ อนึ่งวิญญาณของเทพเจ้าชั้นสูงอาจเป็นบุคคลในนิทาน ตำนานนิยายอิงพงศาวดารหรือเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ก็ได้ วิญญาณเทพเจ้าเหล่านี้ ได้แก่ กวนอู เทพเจ้าแห่งความซื่อสัตย์ ฉินจูเป่า – ยูซีกั๋ง เทพเจ้าแห่งความจงรักภักดี เจ้าแม่ทับทิม เทพเจ้าแห่งความเมตตา พระถังซัมจั๋ง เห้งเจีย เจ้าพ่อเสือ เทพเจ้าผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ปู่ทวดเขาแดง ปู่ทวดเขาเขียว เทพเจ้าผู้มีเมตตาธรรม เป็นต้น

กลุ่มที่ 4 เทพเจ้าชั้นสูงสุด หมายถึงพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ เง็กเซียนฮ่องเต้ เทพสูงสุดของศาสนาเต๋า เป็นต้น

7.2 วิญญาณที่ได้จากคน

ชาวไทยเชื้อสายจีนให้ความสำคัญต่อวิญญาณบรรพบุรุษมาก และมีผลต่อวิถีชีวิตของลูกหลาน โดยเชื่อว่าหากได้เซ่นไหว้สม่ำเสมอและถูกวิธีก็จะให้คุณดังที่ แสง อรุณกุศล (2528. หน้า 212 – 224) ได้กล่าวเกี่ยวกับวิญญาณที่ได้จากคนเอาไว้ว่า

หมายถึง วิญญาณของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว นับว่ามีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตประจำวันมาก พวกเขาเชื่อว่าหากวิญญาณของบรรพบุรุษไม่ได้รับการเคารพบูชาแล้ววิญญาณเหล่านั้นจะบันดาลให้ลูกหลานที่มีชีวิตอยู่ได้รับความเดือดร้อน ในทางตรงกันข้าม หากลูกหลานเซ่นไหว้บูชาอย่างเหมาะสมก็อาจจะปกป้องคุ้มครองญาติและลูกหลานให้ประสบความสุข ประกอบกับอิทธิพลคำสอนของสมเด็จโต กล่าวว่า ผู้ที่เชื่อว่าตายแล้วสูญคือ ผู้เบาปัญญาเพราะพระพุทธศาสนาสอนให้เชื่อในกฎแห่งกรรมว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กรรมย่อมติดไปกับวิญญาณสืบภาพชาติตลอดไป จนกว่าท่านจะได้ฝึกฝนบำเพ็ญจิต หลุดพ้นจากกิเลส ตัณหา เมื่อนั่นกรรมจึงจะสิ้นสุดลง ไม่ต้องมาเกิดอีก ขึ้นชื่อว่า “เกิด” เป็นไปด้วยทุกข์ทั้งสิ้น

ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณที่ได้จากคนของชาวไทยเชื้อสายจีน มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันมากพวกเขาเชื่อว่า หากวิญญาณของบรรพบุรุษไม่ได้รับการเคารพบูชาแล้ววิญญาณเหล่านั้นจะบันดาลให้ลูกหลานที่มีชีวิตอยู่ได้รับความเดือดร้อน ในทางตรงกันข้ามหากลูกหลานเซ่นไหว้บูชาอย่างเหมาะสม ก็อาจจะปกป้องคุ้มครองญาติและลูกหลานให้ประสบ

ความสุข ประกอบกับอิทธิพลคำสอนของขงจื๊อเกี่ยวกับความกตัญญูกตเวทีโดยการปรนนิบัติบิดามารดาทั้งที่เมื่อมีชีวิตอยู่และการเซ่นไหว้ในโอกาสต่างๆ หลังจากบิดามารดาถึงแก่กรรมไปแล้วอย่างเหมาะสม นับได้ว่าความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาบรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายจีนมีความสำคัญต่อสวัสดิ์ภาพของครอบครัวและวงศ์ตระกูลเป็นอย่างมาก การแสดงออกถึงความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณบรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายจีนจำนวนมากมีความเชื่อในเรื่องการเซ่นไหว้และการกราบไหว้บรรพบุรุษของตน ความเชื่อเช่นนี้เห็นได้จากการที่ชาวไทยเชื้อสายจีนจัดพิธีเซ่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษให้เห็นบ่อยครั้ง ในแต่ละปีโดยเฉพาะในช่วงตรุษจีน สารทจีน เช็งเม้ง วันครบรอบวันตายของบรรพบุรุษ วันไหว้ต้นปี วันไหว้กลางปีและไหว้ปลายปี กระทำโดยการเตรียมข้าวปลาอาหาร หมูเห็ดเป็ดไก่ เหล้า บุหรี่และสิ่งของเซ่นไหว้ต่างๆ เช่น พับกระดาษเงิน กระดาษทองและเงินกงเต๊ก รวมทั้งการปัดกวาดและการทำความสะอาดบ้านด้วยการเตรียมการต่างๆ จะทำล่วงหน้าอย่างน้อย 1 วัน ในบางครั้งมีการเดินทางไปยังจังหวัดใกล้เคียงเพื่อกราบไหว้วิญญาณบรรพบุรุษที่หลุมฝังศพหรือที่เรียกกันว่า ฮวงซุ้ย ซึ่งก่อนเดินทางไปชาวไทยเชื้อสายจีนบางรายได้มีการจ้างคนไปทำความสะอาดหลุมฝังศพ ไปปัดฝุ่นเอาสีแดงไปทาสีป้ายหลุมฝังศพให้เด่นชัดขึ้น พิธีกรรมเริ่มจากการนำเอาอาหาร น้ำและเหล้า ซึ่งจัดเตรียมไว้มาตั้งไว้หน้าหิ้ง ที่มีรูปของบรรพบุรุษที่เคารพตั้งอยู่ จากนั้นผู้ใหญ่ของครอบครัวจะเป็นคนเริ่มทำการจุดธูปเทียนบูชากราบไหว้เรียกว่า การเซ่นไหว้ หลังจากนั้นลูกหลานจะเข้ามาทำการเซ่นไหว้ต่อไป เมื่อเซ่นไหว้เรียบร้อยแล้วก็จะมีการเผากระดาษเงิน กระดาษทอง หรือเงินกงเต๊ก ที่ได้เตรียมไว้ในบริเวณหน้าบ้านหรือหน้าร้านค้า สำหรับอาหารที่เซ่นไหว้เสร็จแล้วบางส่วนจะนำไปแจกจ่ายให้กับเพื่อนบ้าน และบางส่วนก็จะกินกันเองในหมู่ญาติพี่น้อง และมิตรสหายที่ใกล้ชิด พิธีกรรมที่จัดขึ้นในแต่ละครั้งอาจใหญ่เล็กต่างกัน และมีรายละเอียดต่างกันขึ้นอยู่กับความสำคัญของวัน เช่น ถ้าเป็นวันตรุษจีนก็จะจัดพิธีใหญ่ที่สุด ใช้อาหารและสิ่งของมากรวมทั้งหลังจากจัดพิธีกรรม แล้วก็จะมีการปิดร้านหรือหยุดทำธุรกิจหลายวัน ส่วนวันอื่นๆ เช่น วันไหว้กลางปีหรือปลายปี จะจัดพิธีเล็กๆและไม่มีการหยุดทำงาน

การเซ่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษ เป็นการระลึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษ ซึ่งเชื่อกันว่าพิธีกรรมนี้สามารถทำให้ลูกหลานได้แสดงความกตัญญูและแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้ว และวิญญาณบรรพบุรุษจะคลบันดาลช่วยเหลือสนับสนุนลูกหลานได้ ขณะเดียวกันอาหารที่เซ่นไหว้ สิ่งของที่เผาส่งไปให้รวมทั้งคำอ้อนวอนขอสิ่งต่างๆ ของลูกหลานก็สามารถส่งไปถึงบรรพบุรุษได้ ผู้ที่เซ่นไหว้ส่วนใหญ่จะขอให้บรรพบุรุษของตนช่วยเหลือตนเองและครอบครัวในเรื่องต่างๆ เช่น เรื่องการค้าขาย เรื่องความมั่นคงปลอดภัยจากภยันตรายทั้งปวง ความเชื่อในเรื่องนี้มีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้เซ่นไหว้เกิดความสุขกายสบายใจ เนื่องจากเชื่อมั่นว่า

ตนเองได้มีความกตัญญูต่อบรรพบุรุษทำให้รู้สึกว่าได้ใกล้ชิดกับบรรพบุรุษ และมีความมั่นใจที่บรรพบุรุษจะช่วยปกป้องรักษาคุ้มครองป้องกันตลอดจนดลบันดาลความสุขความเจริญให้แก่ตนเองและครอบครัวได้

7.3 วิญญาณที่ได้จากสัตว์

อิทธิพลทางศาสนาทำให้เราเชื่อว่าสัตว์ทุกชนิดมีวิญญาณครอบครอง เมื่อร่างกายสลายลงและจากไป วิญญาณมิได้จากสลายตามไปด้วยยังคงร่องลอยอยู่ตามที่ต่างๆ ขึ้นอยู่กับกรรมที่กระทำไว้ ซึ่งมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์เพราะวิญญาณที่ได้จากสัตว์ หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ในตัวของสัตว์และยังคงอยู่หลังจากสัตว์ได้ตายจากไปแล้ว

สมพงษ์ สุกใส (2535. หน้า 54 – 59) ได้ศึกษาภาพสัตว์จากศาสนสถานจีนในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดนครสวรรค์ ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

7.3.1 มังกร จากหนังสือเล่าเรื่องมังกร เขียนโดยสมบัติ พลายน้อย ได้กล่าวว่า มังกรมีกำเนิดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อก่อนพุทธกาลหลายพันปีคือเกิดในสมัยพระจ้าฟูฮี พระเจ้าฟูฮีนั้นว่าเป็นองค์เดียวกับที่ในเรื่องไคเภ๊ก เรียกว่า ฮอกฮีลี หรือในภาษาจีนกลางว่า ฝูซีซื้อ เมื่อประมาณ 1,800 ปีมาแล้ว ได้มีผู้สร้างรูปฮอกฮีลีด้วยหินชั้น ณ สุสานแห่งหนึ่งเทือกเขาอู่จื๊อในมณฑลซานตุง ท่อนล่างของรูปทำเป็นหางงูหรือหางมังกร อันเป็นสัญลักษณ์ของพระเจ้าฮอกฮีลี ตามเรื่องว่าฮอกฮีลีมีน้องสาว ชื่อ หนึงออลี ตามรูปก็มีท่อนล่างเป็นงูหรือมังกรอีกเหมือนกัน ในหนังสือประวัติวัฒนธรรมจีนได้กล่าวถึงการกำเนิดมังกรว่า มังกรปรากฏขึ้นในสมัยกษัตริย์อึ่งตี่ สันนิษฐานว่าเป็นสัตว์ในนิยาย อันไม่ปรากฏในโลกนี้นั้น กษัตริย์อึ่งตี่ทรงสร้างขึ้นโดยให้ถือเป็นเครื่องหมายประจำชาติจีน ซึ่งสถาปนาขึ้นใหม่เพราะในสมัยโบราณมนุษย์นิยมใช้สัตว์หรือดอกไม้เป็นเครื่องหมายประจำเผ่า (โทเทม) ของตน ชาติจีนซึ่งรวมกันขึ้นเป็นชาติใหม่ควรมีเครื่องหมายประจำชาติใหม่ด้วย และเพื่อความเป็นธรรมแก่เผ่าต่างๆ ที่รวมกัน กษัตริย์อึ่งตี่จึงเอาส่วนต่างๆ ของสัญลักษณ์ที่แต่ละเผ่าเคยใช้ร่วมกันคือ นำหัวของสัญลักษณ์เผ่าวัว ลำตัวของเผ่างู เกล็ดและหางของเผ่าปลา เขาของเผ่ากวาง และเท้าของเผ่านก นำส่วนต่างๆ เหล่านี้มารวมเป็นสัตว์สมมติชนิดหนึ่งแล้วใช้ชื่อว่า เล้ง

7.3.2 สิงโต ตามตำนานจีนกล่าวถึงสิงโตความว่า ในรัชสมัยของพระเจ้าเคียนล่งกุ๋น หรือเคียนลุง (หรือเซียนหลงในสำนวนไทย) แห่งราชวงค์เซ้ง ซึ่งเสวยราชอยู่ระหว่าง พ.ศ. 2279 – 2338 วันหนึ่งในขณะที่พระเจ้าเคียนล่งกุ๋ เสด็จออกขุนนาง มีสัตว์ประหลาดตัวหนึ่งรูปร่างคล้ายหมาจูขนาดใหญ่ กระทำการปาฏิหาริย์ลอยมาในอากาศจากบูรพาทิศ ครั้นถึงท้องพระโรงก็ลดต่ำลงหยุดอยู่หน้าพระที่นั่งแล้วก้มศีรษะลงถวายบังคม 3 ครั้ง แล้วลอยขึ้นสู่อากาศเหาะกลับไปทางเดิม เมื่อบรรดาข้าราชการหายจากตกตะลึงจึงสอบถามกันว่ามันเป็นตัวอะไร อำมาตย์ผู้เฒ่าผู้หนึ่งเป็นผู้

ทรงความรู้ได้กราบทูลพระเจ้าเคี่ยนล่งกุ๋นว่า สัตว์ที่เหาะลงมาถวายบังคมพระองค์เมื่อกี้นั้นเป็นสัตว์ประเสริฐมีนามว่า สิงโต สัตว์ชนิดนี้ยากที่จะปรากฏกายให้ใครได้พบเห็น แต่ทั้งนี้คงเป็นด้วยบุญบารมีของกษัตริย์ซึ่งเลิศกว่ากษัตริย์ทั้งหลาย สิงโตจึงปรากฏกายให้เห็นและถวายบังคม 3 ครั้ง เป็นการถวายพระพรแก่พระองค์ สัตว์ในตำนานที่มาถวายพระพรพระเจ้าเคี่ยนลงกุ๋นนั้นไม่ได้เรียกว่า สิงโต แต่คำว่า สิงโต เป็นคำไทย ในตำนานจีนเรียกว่า หมงไซ ภาษาชาวบ้าน เรียกว่า ไซ แต่เนื่องจากหมงไซมีขนรุงรังเหมือนขนคอสิงโต คนไทยจึงเรียกว่า สิงโต

7.3.3 เสือ เป็นสัตว์พาหนะของผู้ก่อตั้งศาสนาเต๋า คือ จางเทียนลือขี่เสือ เป็นพาหนะออกปราบมาร ภูตผีปีศาจ ทำให้เสือเป็นสัตว์มีอำนาจ มีพลังมากขึ้น

7.3.4 ช้าง ในภาษาจีนอ่านว่า “เสี้ยง” คำว่าเสี้ยงฟังแล้วพ้องกับคำว่า “จี่เสียง” แปลว่าสิริมงคล ช้างจึงเป็นที่เป็นมงคล

7.3.5 ม้า ในภาษาจีนอ่านว่า “หม่า” พ้องกับคำว่า “หม่าสั้ง” ที่แปลว่าทันทีรวดเร็วคล่องแคล่วว่องไว ซึ่งชาวจีนให้ความสำคัญเกี่ยวกับม้าในฐานะที่มีบุญคุณในการใช้เป็นพาหนะในการสู้รบ เพราะสามารถใช้งานได้ในหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเดินทางตามป่าเขา ม้าสามารถเดินทางได้แคล่วคล่องว่องไว

7.3.6 กิเลน เป็นสัตว์กายสิทธิ์ 1 ใน 4 ชนิด ของคติจีน กิเลนตัวผู้เรียกว่า กี ตัวเมียเรียกว่า เลน รวมกันเรียกว่า กีเลนหรือกิเลน เล่ากันว่ากิเลนนั้นมีเกล็ดสีเหลือง มีหางคล้ายวัว มีหัวคล้ายหมูป่า มีเขาสองเขา กิเลนเกิดจากธาตุทั้ง 5 คือ ดิน น้ำ ไฟ ไม้และโลหะผสมกัน เกี่ยวกับธาตุ ทั้ง 5 นี้ เลียง เสถียรสุต ได้อธิบายไว้ว่าธาตุทั้ง 5 คือ น้ำ ไฟ ไม้ โลหะและดิน ซึ่งมีกล่าวกันแล้วในสมัยราชวงศ์เห่ แต่ไม่ได้ถือเป็นวิชาการประการใด มายุคสงครามกลางเมืองมีผู้เอาไปประกอบกับ “อิม เอี๊ยง” (ความคิด ความสว่าง) มาสมัยนี้ถูกนำมาสร้างเป็นหลักวิชาว่าด้วยการกำเนิดของสรรพสิ่งในโลก โดยถือว่ามาจากการผสมของ “ อิม – เอี๊ยง” น้ำกับโลหะเป็นอิม ไฟกับไม้เป็นเอี๊ยง ดินเป็นกลางในธาตุทั้ง 5 นี้ ให้กำเนิดและทำลายซึ่งกันและกัน คือไม้กำเนิดไฟ ไฟกำเนิดดิน ดินกำเนิดโลหะ โลหะกำเนิดน้ำ และน้ำกำเนิดไม้ ที่ว่าทำลายซึ่งกันและกันนั้นคือ ไม้ทำลายดิน ดินทำลายน้ำ น้ำทำลายไฟ ไฟทำลายโลหะและโลหะทำลายไม้ ต่อมาหลักวิชาการนี้ ได้ถูกนำไปใช้ในการทำนายโชคชะตา การเลือกที่ฝังศพที่แปลกมากก็คือนำมาใช้ในการแพทย์ แบ่งอวัยวะภายในและภายนอกของคนเป็น 5 ประการเช่นกัน ใช้หลักการกำเนิดและทำลายซึ่งกันและกันของธาตุทั้ง 5 นี้ มาใช้รักษาโรค

7.3.8 เต่า ตามคติจีนถือเป็นสัตว์กายสิทธิ์ เป็นที่เชื่อกันว่าเต่าเป็นสัตว์ที่บริสุทธิ์เป็นพิเศษ ผู้คนสมัยโบราณเชื่อว่ารูปทรงของเต่าเป็นเครื่องแสดงถึงการการบรรจบกันระหว่างสวรรค์กับโลกโดยสมบูรณ์ และในสมัยโบราณยังใช้กระดองเต่าเป็นเครื่องเสี่ยงทาย ดังคำอธิบายของสมบัติ

พลายน้อย ความว่า หมอเสี่ยงทายขุนนางจึงว่า ซึ่งท่านรู้ดีและชั่วนั้น จงไปเอาเต่าซึ่งรักษาไว้ในคลังสำหรับขุนนางเสี่ยงทายๆ จึงให้ฌ้อเล่งอ๋องอธิษฐานตัวเสร็จ แล้วเอาอีแปะไว้ในตัวเต่าสามอัน จากนั้นก็สั่นเสี่ยงทายดูตามสังเกตเหมือนแต่ก่อน ขณะเมื่อสั่นตัวเต่านั้นเทพเต่าอาเพศเพราะฌ้อเล่งอ๋องจะไม่ได้เป็นใหญ่ จึงยังเหตุให้เต่าแตกออกเป็นสองซีก

7.3.9 นกกระเรียน เป็นสัตว์ที่เป็นพาหนะประจำองค์เทพแห่งความยั่งยืนหรือเทพซิ่ว เรียกกันว่า เซียนเห้อหรือนกกระเรียนเทพ

7.3.10 ค้างคาว เป็นสัตว์ที่ชาวจีนถือว่าเป็นมงคล รวมอยู่ในพวกฮก ลก ซิ่ว คำว่า ฮก นั้นใช้หมายด้วยรูปค้างคาว เป็นสัตว์ที่ไม่รู้จักลงดินเหมือนนกทั้งหลาย การนำเอาค้างคาวมาเป็นสัญลักษณ์มีมานานแล้ว ดั่งความว่า “ในเมืองจีนเห็นจะมีมานานแล้ว มีผู้คนพบหยกที่สลักเป็นรูปค้างคาว ครั้งแผ่นดินถังในหนังสือเกี่ยวกับเครื่องรางของจีนได้กล่าวว่า รูปค้างคาวห้าตัวเป็นเครื่องรางที่ใช้กันมานานแล้ว เรียกว่า วูฟู ค้างคาวห้าตัวจะเรียงล้อมเครื่องหมายซู (shou) ซึ่งหมายถึง ความมั่งมี”

8. ความเชื่อเกี่ยวกับทำเลที่ตั้ง

การเลือกทำเลการทำการค้า จะต้องสอดคล้องกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและธรรมชาติ เพื่อก่อให้เกิดผลดีในทางการค้าและการดำเนินชีวิต โดยมีหลักการและวิธีการเลือกทำเลที่ตั้งทางการค้าเช่นเดียวกับฮวงจุ้ย เกี่ยวกับทำเลที่ตั้ง อำนวยชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์ (Sarah Rossback. แปลโดย อำนวยชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์. 2521. หน้า 11 – 14) กล่าวว่า

ถึงแม้มันจะเป็นสิ่งค่อนข้างลึกลับ แต่ฮวงจุ้ยเป็นเรื่องของการสังเกตผลสภาพแวดล้อม ซึ่งมีอิทธิพลต่อมนุษย์ทั้งในทางดีและทางร้าย เป็นต้นว่าแผนผังและทิศของที่ทำงานและบ้าน นอกเหนือจากนั้นคนจีนยังได้ตั้งข้อสังเกตมานานแล้วว่า สภาพแวดล้อมบางอย่างดีกว่า โชคดีกว่า และอำนวยผลดีกว่าสภาพแวดล้อมอื่นๆ ภูเขาทุกลูก สิ่งก่อสร้างทุกแห่ง ผนัง หน้าต่างและมุมต่างๆ รวมทั้งทิศ ล้วนแต่ได้รับผลจากลมและน้ำทั้งสิ้น ชาวจีนจึงสรุปว่า ถ้าคุณเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม คุณย่อมสามารถเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดความกลมกลืนกับพลังแห่งจักรวาลที่เรียกกันว่า ชี่ (หรือ ขี่ – แต้จิ๋วหรือโบราณ) เพื่อให้โชคดียิ่งขึ้น

การดูฮวงจุ้ยได้กระทำกันอย่างกว้างขวาง นับเนื่องแต่สถานที่เล็กๆ เป็นต้นว่า การจัดห้องนอนหรือกระทั่งตำแหน่งที่ตั้งของเก้าอี้สักตัว ไปจนถึงมิติที่กว้างขวาง อันนับถึงจักรวาลเป็นที่สุด รากฐานทางปรัชญาของมันครอบคลุมความคิดของคนจีนทั้งหมด ตั้งแต่ลัทธิเต๋าและศาสนาพุทธไปจนถึงศาสตร์ลี้ลับที่เชื่อถือกันในชนบทเลยทีเดียว ทั้งก็มีหลายระดับด้วยกัน บางอย่างเป็นพิธีกรรมที่ถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์และบางอย่างก็เกี่ยวเนื่องกับอารมณ์และร่างกาย มีบางคนถึงกับ

เปรียบเทียบกับจิตวิทยาและความคิดวิทยาศาสตร์ของตะวันตก โดยเชื่อมเรื่องของสสารและจิตใจทั้งหมดเข้าไปเป็นทฤษฎีเดียวกัน คาร์ล จุง นักจิตวิทยา เรืองนามเคยเขียนไว้ว่า “ชาวจีนพิจารณาถึงจักรวาลในแนวเดียวกับนักฟิสิกส์สมัยใหม่ ซึ่งไม่อาจปฏิเสธได้ว่าโลกนี้กอปรด้วยโครงสร้างทางจิตกายภาพ”

ถึงแม้ฮวงจุ้ยจะเป็นศาสตร์ในเชิงปฏิบัติ แต่ในความหมายหนึ่งแล้วมันเป็นกุญแจ ดอกสำคัญที่ไขให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม ระหว่างวิถีทางโบราณกับชีวิตสมัยใหม่ ฮวงจุ้ยเป็นศาสตร์แห่งการตีความภาษาที่แสดงออกด้วยรูปการทางธรรมชาติและปรากฏการณ์ต่างๆ ด้วยสิ่งปลูกสร้างและสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น และด้วยการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องของจักรวาล ฮวงจุ้ยเป็นกุญแจดอกสำคัญที่ทำให้เราเข้าใจคำสนทนาที่เงียบเชียบระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งกระซิบผ่านชี่อันเป็นพลังจักรวาล คำว่า ชี่ ในภาษาจีนหมายถึงพลังชีวิตหรือพลังงานที่ทำให้น้ำเกิดระลอกคลื่น ทำให้เกิดภูเขา ทำให้ต้นไม้และมนุษย์มีชีวิต และผลักดันมนุษย์ให้ไปตามวิถีชีวิตของตน ถ้าพลังนี้ถูกชักนำไปในวิถีทางที่ไม่ถูกต้อง ชีวิตและโชคชะตาของมนุษย์ย่อมคลอนแคลนไปด้วย มนุษย์รู้สึกถึงพลังชี่นี้และได้รับผลจากมันด้วย ถึงแม้ว่าเราจะไม่รู้สึกตัวก็ตาม

ผู้เชี่ยวชาญในการดูฮวงจุ้ยจะเป็นผู้ถอดรหัสและแปลความหมายของสภาพแวดล้อมของเรา พวกเขาเป็นผู้เฝ้าแบบแผนต่างๆ ในธรรมชาติเพื่อให้มนุษย์มีปฏิกิริยาต่อธรรมชาติอย่างเหมาะสม พวกเขาฟังสรรพสำเนียงอันเกิดจากปฏิสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ รวมทั้งพลังจักรวาลที่มองไม่เห็นซึ่งปกครองจักรวาลอยู่ส่งผลต่อร่างกายและจิตใจ ในท้ายที่สุดย่อมส่งผลต่อโชคชะตาของเรา

เมื่อหลายพันปีมาแล้ว ในขณะที่อารยธรรมของจีนเจริญรุ่งเรืองตามริมฝั่งแม่น้ำเหลืองและแม่น้ำเว่ยที่อุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุนั้น ความเชื่อพื้นฐานของฮวงจุ้ยก็พลอยพัฒนาขึ้น จากลักษณะของที่ดินและภูมิประเทศของธรรมชาติแถบนั้น ซึ่งมีทิวเขา ที่ราบสูง แม่น้ำ หุบเขาและที่ราบปะปนกันไป ก่อนที่มนุษย์จะรู้จักวิชาก่อสร้างและวางผัง ปรากฏการณ์ตามธรรมชาติเป็นต้นว่า ลมและน้ำ ถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ชี้แนะเราอย่างลึกลับให้รู้ว่าทำเลแห่งไหนเหมาะสมกับการตั้งบ้านเรือน ศาลเข้าและที่ฝังศพ ชาวจีนเก่าพบว่าบ้านที่ตั้งอยู่บนกึ่งกลางเขา ทางเหนือแม่น้ำโดยหันหน้าไปทางทิศใต้ จะอยู่ในตำแหน่งที่ได้รับแสงอาทิตย์มากที่สุดได้รับการปกป้องจากลมร้าย ไม่ถูกน้ำท่วม ทั้งยังเข้าถึงแหล่งน้ำสำหรับเพาะปลูกด้วย ในสภาพแวดล้อมเช่นนี้การดำรงชีวิตย่อมทำได้ง่ายที่สุด เพราะข้าวและผัก รวมทั้งต้นไม้ที่ให้ผล ย่อมเติบโตเพราะได้รับแสงอาทิตย์อย่างเต็มที่โดยไม่มีอะไรบดบัง สัตว์เลี้ยงได้กินหญ้าที่เขียวชอุ่มและบ้านเรือนก็อบอุ่นกว่าในฤดูหนาว สภาพแวดล้อมที่สะดวกสบายเช่นนี้เหมาะแก่การอยู่อาศัย ทำให้มีชีวิตรอดได้ง่าย กระทั่งประสบความสำเร็จและมั่งคั่งเสียด้วยซ้ำไป แต่เมื่อหาสภาพแวดล้อมที่ถูกโฉลกและสอดคล้องกับอุดมคติ

เช่นนี้ไม่ได้ จึงมีการศึกษาฮวงจุ้ยเพื่อหาทางแก้ไขและไม่นานนักหลังจากนั้น การแสวงหาและดัดแปลงภูมิประเทศเท่าที่พบก็กลายเป็นพื้นฐานของวิทยาศาสตร์ที่ว่าด้วยสภาพแวดล้อมไป โดยมีเป้าหมายในการควบคุมสภาพรอบข้างที่อยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์

ฮวงจุ้ยสนับสนุนแนวความคิดสมัยใหม่ในดำเนินนิเวศวิทยาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สาระสำคัญของฮวงจุ้ยคือ ความกลมกลืนกับธรรมชาติไม่ทำลายธรรมชาติ การเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับธรรมชาติ อาจขัดขวางภาระสมดุลของมันก็ได้ และราคาค่างวดที่เราต้องจ่ายเป็นการชดเชยในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมนั้น มีตั้งแต่การเกิดมลพิษไปจนถึงการมีประชากรมากเกินไป ดังนั้นก่อนทำการเปลี่ยนแปลงใดๆ จึงต้องวางแผนไว้ก่อน และทำการเปลี่ยนแปลงอย่างระมัดระวังการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติอย่างไม่จำแนกแยกแยะอาจก่อให้เกิดเหตุการณ์ทยอยกันเป็นชุด ซึ่งนำไปสู่ผลที่ไม่อาจคาดการณ์ได้ล่วงหน้า

9. ความเชื่อเกี่ยวกับศาลเจ้า

ศาลเจ้าเป็นศาสนสถานที่ชาวจีนรวมกลุ่มสร้างขึ้น ซึ่งอาจจะรวมกันเฉพาะกลุ่มภาษาของตน เพื่อการช่วยเหลือกันระหว่างกลุ่มภาษาเดียวกัน เพื่อใช้เป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพที่พวกตนนำติดตัวมาหรือกราบไหว้เทพเจ้าที่กลุ่มภาษาของตนเคารพนับถือ หรือสร้างขึ้นเป็นศาลประจำเขตหนึ่งๆ ของชาวจีนทุกกลุ่มภาษาที่อาศัยอยู่ปะปนในเขตเดียวกันสาเหตุของการสร้างศาลเจ้า

1. สร้างเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ เนื่องจากการเดินทางออกจากต่างประเทศของชาวจีนในสมัยก่อนได้รับความลำบากมาก อย่างเช่น การเดินทางในแม่น้ำหมิ่นเจียง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญของมณฑลฮกเกี้ยนที่ออกสู่มหาสมุทรได้ การเดินทางในแม่น้ำสายนี้เต็มไปด้วยอันตราย จากการบันทึกของชาวจีนฮกเกี้ยนชื่อ ตัวฝู่ ได้เล่าถึงการเดินทางในแม่น้ำสายนี้ว่า “แม่น้ำหมิ่นเจียงนั้นประกอบด้วยหาดมังกร 9 หาด กล่าวคือ หาดมังกรยาว หาดมังกรช้าง หาดมังกรม้า หาด 3 เหรียญ หาดมังกร 5 ตัว หาดมังกรนำโชค หาดมังกรพลบค่ำ หาดมังกรน้อยและหาดมังกรปลอดภัย หาดต่างๆ ที่กล่าวมานี้เป็นหาดที่อันตรายที่สุดสำหรับการเดินเรือ”

หนังสือหมิ่น ซี่ จื้อ ได้กล่าวถึงหาดนี้ว่า “เมื่อพูดถึงอันตรายของสายน้ำที่มีอันตรายมากที่สุดคือแม่น้ำในมณฑลเสฉวน ที่สองรองลงมาคือ แม่น้ำหมิ่นเจียงในมณฑลฮกเกี้ยน และช่วงที่อันตรายมากที่สุดของแม่น้ำหมิ่นเจียงนี้ คือ หาดมังกรทั้ง 9 นั่นเอง” ผู้คุมเรือก่อนเริ่มออกเดินเรือในแม่น้ำสายนี้ จะต้องเตรียมซื้อของเซ่นไหว้เทพแห่งน้ำก่อน เรียกว่าเทพผู้ทำคลื่นให้สงบ โดยทั่วไปส่วนท้ายของลำเรือมักจะมีแท่นบูชาเทพธิดาเทียนโหว ซึ่งชาวจีนนับถือกันว่าเป็นเทพธิดาแห่งมหาสมุทร ส่วนผู้โดยสารนั้น ก่อนจะลงเรือมักจะอัญเชิญองค์เทพที่ตนกราบไหว้ที่

บ้านหรือห่อเอาขี้ธูปจากกระถางธูปที่บ้านตนติดตัวมาด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นเครื่องรางป้องกันอันตราย เมื่อผ่านการเดินทางมาสู่จุดหมายอย่างปลอดภัยจึงคิดว่าเทพเป็นผู้ปกป้องตน

ดังนั้นความสำนึกในบุญคุณของเทพ จึงทำให้พวกเขาสร้างศาสนสถานขึ้นเพื่อประดิษฐานรูปเคารพนั้น การแสดงออกถึงการรำลึกในบุญคุณของเทพที่ช่วยปกป้องให้ตนเดินทางสู่จุดหมายอย่างปลอดภัย

2. สร้างตามความเชื่อและประเพณีที่สืบต่อกันมาแต่โบราณ ในความเชื่อของชาวจีน ศาลเจ้านอกจากจะเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธ์แล้ว ยังใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เนื่องในงานฉลองเทศกาลหรืองานสารทประจำปี ศาลเจ้ามีความสำคัญต่อแบบแผนในการดำรงชีวิตของพวกเขาอย่างมาก ดังนั้น แม้แต่การตั้งชื่อของศาลเจ้าก็ยังคงตั้งชื่อตามศาลในหมู่บ้านของตนที่ประเทศจีน

3. สร้างเพื่อเป็นศาลเจ้าประจำตระกูล การสร้างศาลเจ้าประจำตระกูลนี้มีมาแต่โบราณ ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นที่กราบไหว้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว พระมหากษัตริย์ก็มีศาลเจ้าประจำราชวงศ์เช่นกัน เรียกได้ว่า ไท่เมี่ยว ในกรุงเทพฯ มีศาลเจ้าแซ่ซิ้มของชาวฮกเกี้ยน ตระกูลแซ่ซิ้มและศาลประจำตระกูลแซ่อื่นๆ อีกมากมาย

4. สร้างตามความนิยม หากเราสังเกตสักนิด เราจะเห็นว่าตลาดเกือบทุกแห่งในกรุงเทพฯ จะต้องมีศาลเจ้าประจำตลาด โดยทั่วไปศาลชนิดนี้มักเป็นศาลเล็กๆ และเทพที่ประดิษฐานเป็นประธานในศาลก็มักเป็นเทพปุนเถ่ากง แต่บางแห่งก็มีเทพธิดาเทียนโหว

5. สร้างเพื่อการแก้บน การดำรงชีพในปัจจุบันนี้ ไม่ว่าจะเป็นงานธุรกิจหรือการทำงานดูสับสนวุ่นวายและเต็มไปด้วยการแก่งแย่ง ทุกคนต้องต่อสู้เพื่อตนเอง พวกที่อ่อนแอก็ต้องหาสิ่งสนับสนุนทางใจ ดังนั้น การบนบานศาลกล่าวจึงดูเป็นเรื่องธรรมดา เมื่อได้สมปรารถนาแล้วจึงมีการแก้บน นักธุรกิจบางคนถึงกับบนด้วยการสร้างศาลเจ้าถวายเทพ

6. สร้างเพื่อการค้า ผู้มีจิตศรัทธาเข้าไปกราบไหว้เทพในศาล ทำให้จิตใจสบายมีที่พึ่ง ส่วนเจ้าของศาลก็ได้อาศัยค่าธูปเทียนและเงินทำบุญมาปรับปรุงศาลเจ้าให้ดีขึ้น ชาวจีนที่เข้ามากราบไหว้ในศาลเป็นชาวจีนต่างกลุ่มภาษา มีความเชื่อมั่นในรูปเคารพแตกต่างกันไปบ้าง เจ้าของศาลต้องการจะให้มีผู้มาทำบุญและมากราบไหว้มากขึ้น จึงเพิ่มรูปเคารพมากขึ้นตามความประสงค์ของผู้มากราบไหว้ ปรากฏการณ์เช่นนี้เห็นอยู่ทั่วไปในศาลเจ้าต่างๆ

7. สร้างด้วยความศรัทธาในความศักดิ์สิทธ์ ศาลเจ้าชนิดนี้เกิดขึ้นเนื่องจากความศักดิ์สิทธ์ของเทพโดยผ่านทางคนทรง ปกติจะเริ่มจากแท่นบูชาและรูปเคารพที่บ้าน ต่อมาเทพแสดงปาฏิหาริย์ต่างๆ ให้ผู้ที่มากราบไหว้พบเห็นมากขึ้น จนทำให้เกิดความเชื่อถือศรัทธาถึงกับบริจาคที่ดินและทรัพย์สินให้ก่อตั้งศาลเจ้าขึ้นมา

5. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมของศิลปะการแสดงในวิถีชีวิตชาวจีน จังหวัดนครสวรรค์ รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ของความเชื่อและพิธีกรรมของการศิลปะการแสดงเอ็งกอที่มีผลต่อวิถีชีวิตในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จังหวัดนครสวรรค์ ดังต่อไปนี้

5.1 ความเชื่อในวิถีชีวิตชาวจีน

ความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติของชาวไทยเชื้อสายจีน ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ จากการวิจัยของกัณฐิณี มานะกิจ พบว่า ความเชื่อทั้ง 4 ซึ่งได้แก่ การบูชาเทพเจ้า เครื่องรางของขลัง การเลือกทำเลการค้า และการตกแต่งร้าน มีความเชื่อมโยงกันโดยที่เริ่มต้นจากการที่ครอบครัวบูชาเทพเจ้า เมื่อมีความเชื่อในองค์เทพเจ้ามากขึ้น ก็เริ่มที่จะหาสิ่งที่เป็นมงคลต่างๆ มาไว้บูชาจึงทำให้เกิดการเสาะแสวงหาเครื่องรางของขลังมาไว้บูชา จึงเกี่ยวพันไปกับการเลือกหาทำเลที่ตั้ง ทำเลการค้าขายที่เหมาะสม ต่อจากนั้นจึงสืบเนื่องไปถึงความเชื่อเรื่องการตกแต่งร้านให้สวยงามเป็นระเบียบและดึงดูดความสนใจของลูกค้า (กัณฐิณี มานะกิจ และคณะ 2547. หน้า บทคัดย่อ)

นอกจากนี้ ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน ที่ สมบูรณ์ สุขสำราญ ได้ศึกษาในเขตทรงวาดและสำเพ็ง กรุงเทพมหานคร สรุปว่า ชาวจีนโพ้นทะเลที่อยู่ในประเทศไทยปัจจุบันเป็นชาวจีนรุ่นที่ 3 หรือรุ่นหลาน รุ่นปู่ที่อพยพมาจากผืนแผ่นดินใหญ่จีน ชาวจีนเหล่านี้เติบโตขึ้นในสภาพแวดล้อมที่มีความเชื่อทางศาสนาที่มีความแตกต่างจากความเชื่อทางศาสนาของคนรุ่นปู่ย่าตายาย เพราะเป็นความเชื่อทางศาสนาที่รุ่นบิดาได้ผสมกลมกลืนระหว่างความเชื่อในพระพุทธศาสนา การบูชาบรรพบุรุษ ลัทธิเต๋าขงจื้อและการถือเจ้า เมื่อตกมารุ่นบุตรหลานสภาพสังคมไทยได้มีความเปลี่ยนแปลงไปมาก ชาวจีนรุ่นบุตรหลานพยายามที่จะมีการศึกษาในระบบโรงเรียนไทยแทนโรงเรียนจีนที่นิยมกันในรุ่นบิดามารดา การอบรมกล่อมเกลาในสถาบันการศึกษาไทยของชาวจีนรุ่นบุตรหลานประกอบกับการเรียนรู้ทางสังคมของชาวจีนรุ่นบิดามารดา มีผลต่อการกลืนกลายความเชื่อทางศาสนาดั้งเดิมของชาวจีน ดังจะเห็นได้จากชาวจีนนิยมเข้าวัดไหว้พระปฏิมาที่บ้านจะมีหิ้งพระ ห้อยสร้อยคอที่เลี่ยมพระองค์เล็กๆ นิยมการทำบุญตักบาตร ชาวจีนบางส่วนอุปสมบทเป็นพระภิกษุ และฌาปณกิจศพบรรพบุรุษแทนการทำกงเต็กและสร้างฮวงซุ้ย (สมบูรณ์ สุขสำราญ 2530. หน้า บทคัดย่อ)

สอดคล้องกับ ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ (ม.ป.ป. หน้า 251) กล่าวว่า ความเชื่อของศาสนาเต๋าและขงจื้อในประเทศไทย เป็นลักษณะศาสนาและความเชื่อของชาวจีนที่แสดงออกในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ นั้นมีลักษณะผสมผสานความเชื่อ หลักศาสนาที่สำคัญ 4 ประการ คือ

ความเชื่อในเรื่องการบวงสรวง วิญญาณบรรพบุรุษ ความเชื่อจากศาสนาเต๋า ศาสนาขงจื้อ พระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายมหายานและหินยาน ในการประกอบพิธีกรรมบางอย่างปรากฏอิทธิพลความเชื่อของรูปแบบศาสนาทั้ง 4 รูปแบบ ความเชื่อทางศาสนาส่วนใหญ่จะปรากฏในรูปของความเชื่อพื้นบ้านที่นับถือและปฏิบัติต่อกันมามากกว่าที่จะเป็นความรู้ความเข้าใจตามหลักปรัชญาของศาสนา

นอกจากนี้สำหรับความเชื่อเกี่ยวกับศาลเจ้า พบว่าความเชื่อจำแนกออกเป็น 2 ส่วน คือ ความเชื่อเกี่ยวกับอาคารศาลเจ้าและความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าประจำศาล ความเชื่อเกี่ยวกับอาคารศาลเจ้า ได้แก่ 1. ความเชื่อเกี่ยวกับรูปแบบการก่อสร้างและส่วนประกอบของศาลเจ้าปุนเถ่ากง มีความเชื่อว่าในการก่อสร้างนั้นเป็นไปตามประเพณีที่สืบต่อกันมา

2. ความเชื่อเกี่ยวกับรูปแบบการก่อสร้างและส่วนประกอบของศาลเจ้าโป้อันเตียน สร้างด้วยความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเกี่ยวกับรูปแบบการก่อสร้างและส่วนประกอบของศาลเจ้าตั้งเซ่งอ๋อง สร้างขึ้นเพื่อเป็นศาลเจ้าประจำตระกูลของตน

3.ความเชื่อเกี่ยวกับรูปแบบการก่อสร้างและส่วนประกอบของศาลเจ้าส่ำเล้งเตียนกวนแตกุน โดยมีความเชื่อในเรื่องความซื่อสัตย์ ซื่อตรง และความกล้าหาญ

4. ความเชื่อเกี่ยวกับรูปแบบการก่อสร้างและส่วนประกอบของศาลเจ้าแม่ทับทิมสร้างด้วยความศรัทธาในความศักดิ์สิทธ์

5.ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าประจำศาลเจ้าจีน ได้แก่ เทพเจ้าประจำศาลปุนเถ่ากง โดยมีความเชื่อว่าเป็นเทพเจ้าท้องถิ่น เทพเจ้าประจำศาลเจ้าโป้อันเตียน เชื่อว่าผู้ที่บูชามีความสุข ความเจริญ เทพเจ้าประจำศาลตั้งเซ่งอ๋อง เพื่อบูชาความดีและความกตัญญูกตเวที เทพเจ้าประจำศาลเจ้าส่ำเล้งเตียนกวนแตกุ้น เชื่อว่ามีความซื่อสัตย์ ซื่อตรงและความกล้าหาญ

6. เทพเจ้าประจำศาลเจ้าแม่ทับทิม เชื่อว่าเป็นผู้ปกครองสายแม่น้ำและผู้คนที่สัญจรทางน้ำ ความเชื่อต่างๆเหล่านี้ได้มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลานานจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ปลูกฝังให้ชาวไทยเชื้อสายจีนและผู้ที่เกี่ยวกับศาลเจ้าจีนเป็นผู้ที่คุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม(ขรรค์ชัย อภิสุภาพ (2547. หน้า 111)

ปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นผู้ที่สืบเชื้อสายจีนรุ่นลูก หลานและเหลน มาจากบรรพบุรุษที่อพยพมาจากเมืองจีนที่เติบโตขึ้นในสภาพแวดล้อมที่ต่างจากบรรพบุรุษ ความเชื่อทางศาสนาที่กลืนกลายแล้ว ความใกล้ชิดติดต่อและการมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างชาวไทยและชาวจีน การแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้หลายด้านด้วยกัน สิ่งเหล่านี้มีผลต่อการกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชุมชนทั้งสองแห่งซึ่งมีอัตราที่ไม่แตกต่างกันนัก ชาวจีนในชุมนุมทั้งสองแห่งได้เลือกปฏิบัติและไม่ปฏิบัติในพิธีกรรมต่างๆ และแต่ละพิธีกรรมที่ปฏิบัตินั้นก็

ปฏิบัติไม่ครบทุกขั้นตอน มีการย่นย่อในการปฏิบัติและยังรับเอาวัฒนธรรมไทย ไทยอีสานและอื่นๆ เข้าประพฤติปฏิบัติกับวัฒนธรรมจีนด้วย บทบาทชาวจีนในชุมชนทั้งสองแห่งจะดำเนินการธุรกิจการค้าเป็นหลักและการช่วยเหลือกันในหมู่เครือญาติและเพื่อน

3. พิธีกรรมในวิถีชีวิตชาวจีน

จากการศึกษาพิธีกรรมของชาวจีนกลุ่มต่างๆ ในจังหวัดพิษณุโลก สรุปได้ว่า ความเชื่อของชาวจีนกลุ่มภาษาต่างๆ ในจังหวัดพิษณุโลก มีความเชื่อพื้นฐานมาจากความเชื่อดั้งเดิม การเคารพบรรพบุรุษ วิญญาณ สวรรค์กับลัทธิขงจื้อผสมกับพระพุทธศาสนามหายาน จึงบูชาเจ้าแม่กวนอิม เจ้าพ่อกวนอู เจ้าแม่ทับทิม ตี่จู่เอี้ยะ แปดเซียนและฮกลกซิ่ว โดยบูชาเป็นประจำทุกวันและเมื่อถึงเทศกาลประจำปีจะไปไหว้ตามสมาคมและศาลเจ้าต่างๆ พิธีกรรมที่ยังปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันคือ ตรุษจีน เช็งเม้ง สารทจีน ไหว้พระจันทร์ กินเจ แต่งงาน แซยิด กงเต็ก แต่รูปแบบการปฏิบัติตามพิธีกรรมเปลี่ยนแปลงไปคือ ไหว้พระจันทร์ กับกงเต็ก ปฏิบัติตามความเชื่อน้อยลง เนื่องจากพิธีกงเต็กใช้จ่ายเงินเป็นจำนวนมาก (ประภาวดี จตุวิริยะพรชัย 2538 หน้า มปน.)

ส่วน พณิตา พุ่มเอี่ยม (2538. หน้า บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ประเพณีไหว้พระจันทร์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลเมืองหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา สรุปได้ว่า ประเพณีไหว้พระจันทร์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลเมือง มีขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 (ตามปฏิทินจีน) ของทุกปี จำแนกได้เป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการก่อนวันไหว้พระจันทร์และขั้นปฏิบัติในวันไหว้พระจันทร์ ในขั้นเตรียมการก่อนการไหว้พระจันทร์จะมีการเตรียมอาหารและสิ่งของเครื่องใช้ในการจัดโต๊ะประกอบพิธี การตกแต่งบ้านเรือนและการจัดสถานที่ในการประกอบพิธี การจัดเตรียมเสื้อผ้าอาภรณ์ การจัดโต๊ะประกอบพิธีและการบอกกล่าวญาติพี่น้อง ส่วนขั้นตอนการไหว้พระจันทร์มี 2 ขั้นตอน คือ การปฏิบัติขณะประกอบพิธี ซึ่งจำแนกตามลักษณะการปฏิบัติได้เป็น 3 ส่วน คือผู้ประกอบพิธีการไหว้และในระหว่างการประกอบพิธี ผู้ประกอบพิธีจะไม่บังคับหรือกำหนดว่าใครจะต้องเป็นผู้ประกอบพิธีก่อนหรือหลัง ส่วนใหญ่จะเป็นผู้อาวุโส การประกอบพิธีก่อนการไหว้จะมี 2 ลักษณะ คือการนั่งไหว้ และการยืนไหว้ ที่นิยมคือการนั่งไหว้ ในระหว่างการประกอบพิธีจะมีการละเล่นดั้งเดิมของชาวจีน เนื่องกับประเพณีไหว้พระจันทร์ของชาวไทยเชื้อสายจีน ได้แก่ การละเล่นโคมไฟ การแสดงการร้องรำทำเพลง การจัดขบวนแห่มังกรและขบวนสิงโต การละเล่น การจัดโต๊ะประกอบพิธีเพื่อประกวด เป็นต้น

การปฏิบัติหลังการประกอบพิธี ซึ่งจำแนกตามลักษณะการปฏิบัติออกเป็น 2 ลักษณะ คือ สิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีรับประทานได้ และสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีรับประทานไม่ได้ สิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีรับประทานได้ ผู้ประกอบพิธีจะนำไปให้คนในครอบครัว ญาติ ได้รับประทานกัน

เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวเอง และสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีรับประทานไม่ได้ ได้แก่ กระดาษเงิน กระดาษทอง ชุดเจ้าแม่ ผู้ประกอบพิธีจะนำไปเผาเพื่อนำถวายต่อเทพเจ้า ส่วนชุดเครื่องแป้งพร้อมกระจก ผู้ประกอบพิธีจะนำไปใช้ภายในครอบครัวเพื่อเป็นสิริมงคลต่อไป ประเพณีการไหว้พระจันทร์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในท้องถิ่นนี้มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมด้านต่างๆ ได้แก่ วัฒนธรรมด้านความเชื่อ วัฒนธรรมด้านอาหารการกิน วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย และวัฒนธรรมด้านการละเล่น วัฒนธรรมแต่ละด้านที่กล่าวมานี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตส่วนหนึ่งของชาวไทยเชื้อสายจีน

ซึ่งลักษณะของพิธีกรรมของชาวจีน จะมีลักษณะที่คล้ายกัน ดัง วิรัตน์ แก้วแท่น (2553. หน้า 351) ศึกษาเรื่อง การศึกษาประเพณีกินเจของชาวไทยเชื้อสายจีน ในอำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง พบว่า หลังจากที่ชาวจีนฮกเกี้ยนกลุ่มหนึ่งได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านท่าจีน เมื่อประมาณ 150 ปีที่ผ่านมา และได้ร่วมกันจัดงานกินเจขึ้นเป็นครั้งแรกที่วัดปอนด์หรือวัดประสิทธิ์ชัยฝนปัจจุบัน โดยกำหนดเอาวันขึ้น 15 ค่ำถึงขึ้น 9 ค่ำเดือน 9 ทางจันทรคติของจีน ซึ่งมีขั้นตอนการปฏิบัติ 3 ขั้นตอน คือ ก่อนวันประเพณี วันประเพณีและหลังวันประเพณี โดยมีการเตรียมบุคคล สถานที่ ศาลเจ้า เครื่องใช้ในครัว เครื่องใช้ในพิธีกรรม ในวันก่อนประเพณี สำหรับวันประเพณีมีขั้นตอนการปฏิบัติ ได้แก่ พิธียกเสาเต็งโก พิธีโขกุน พิธีอันเชิญพระเง็กเซียนฮ่องเต้และพระกิวอ๋องไต้เต้มาเป็นประธาน และพิธีส่งพระเง็กเซียนฮ่องเต้และพระกิงอ๋องไต้เต้กลับสู่สวรรค์ ส่วนวันหลังประเพณี มีพิธีการยกเสาเต็งโกลงและพิธีเลี้ยงทหาร ในปัจจุบันบางศาลเจ้าจะเพิ่มขั้นตอนเสริมเข้าไป เช่น พิธีเทกระจาด พิธีกงเต็ก รวมทั้งการแสดงอภินิหารต่างๆ ได้แก่ การลุยไฟ การทำร้ายร่างกาย ฯลฯ นอกจากนั้นยังมีปรากฏวัฒนธรรมด้านต่างๆ เช่น วัฒนธรรมการกิน การแต่งกาย การละเล่น การใช้ภาษา ความเชื่อ การท่องเที่ยวและวัฒนธรรมร้านค้าที่เป็นสิ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิตของสังคมชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมืองตรัง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดตามที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยจะได้นำมาปรับใช้เป็นแนวความคิดและการศึกษาวิเคราะห์ถึงความเชื่อเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีน อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

จากที่ผู้รู้และนักวิชาการได้กล่าวถึงความเชื่อมาแล้วนั้นสรุปได้ว่า ความเชื่อ หมายถึงการยอมรับและศรัทธาในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ว่ามีพลังและอำนาจเหนือธรรมชาติที่จะบันดาลให้เกิดผลดีหรือผลร้ายได้ แม้ว่าสิ่งนั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่เป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มชน ความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีนจะเน้นหนักไปในทางความเชื่อด้านวิญญาณ โดยเฉพาะธรรมชาติและวิญญาณบรรพบุรุษ ทั้งนี้เพราะชาวจีนมีความผูกพันกับครอบครัวและธรรมชาติมาก ดังนั้นเมื่อเกิดความเดือดร้อนก็คิดว่าวิญญาณเหล่านั้นลงโทษหรือบันดาลให้เกิดขึ้น ผลสืบเนื่องมาจากตนเองหรือ

สมาชิกในครอบครัวปฏิบัติตนไม่เหมาะหรือไม่ถูกใจต่อวิญญาณดังกล่าว เมื่อได้รับความสุขก็จะเซ่นไหว้เพื่อขอบคุณ

การจัดประเภทความเชื่ออาศัยหลักเกณฑ์การจำแนกโดยพิจารณาจากสาเหตุ ดังนี้ เป็นความเชื่อดั้งเดิมหรือศาสนาลัทธิดั้งเดิมหรืออำนาจ จำแนกโดยพิจารณาจากวิธีการปฏิบัติในชีวิตประจำวันของมนุษย์ หรืออาจพิจารณาในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งอื่นๆ เช่น ความเชื่อที่มีต่อมนุษย์ ความเชื่อต่อธรรมชาติและความเชื่อต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

ดังนั้นความเชื่อและพิธีกรรมเป็นวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อแนวความคิดและพฤติกรรมของชาวบ้านในกลุ่มที่มีความเชื่อเหมือนกันอย่างลึกซึ้ง เป็นตัวอธิบายให้เหตุผลต่อการกระทำและกิจกรรมทุกประเภทในสังคม เมื่อบุคคลมีความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่งย่อมเป็นเหตุจูงใจให้เกิดการกระทำหรือพฤติกรรมที่ตอบสนองความเชื่อนั้น และถ้าเปลี่ยนความเชื่อไปจากเดิม พฤติกรรมจะเปลี่ยนไปด้วยพฤติกรรมเช่นนั้นอาจจะสะท้อนให้สังเกตเห็นได้ในลักษณะของข้อห้ามและข้อปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมอิทธิพลของความเชื่อจึงน่าจะกล่าวได้ว่ามีอิทธิพลในวิถีชีวิตของคนเรา

บทที่ 3

ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการแสดงเอ็งกอกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จังหวัดนครสวรรค์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอในวิถีชีวิตชาวจีน จังหวัดนครสวรรค์ และศึกษาความสัมพันธ์ของความเชื่อและพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอที่มีผลต่อวิถีชีวิตในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จังหวัดนครสวรรค์

โดยรวบรวมองค์ความรู้ศึกษาความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอในวิถีชีวิตชาวจีน รวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ เชิงเศรษฐกิจและสังคม สภาพแวดล้อม แหล่งท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรม ดังนั้นการวิจัยเรื่องนี้จะเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบชุมชนมีส่วนร่วมและใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นหลัก ซึ่งนักวิจัยในที่นี้หมายถึง คณะวิจัยที่ประกอบด้วยคณะนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยนเรศวร นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ นักปฏิบัติงานด้านศิลปวัฒนธรรม กลุ่มนักธุรกิจ ผู้ประกอบการธุรกิจ สมาคมการค้าที่เกี่ยวข้อง กลุ่มนักบริหารและผู้มีส่วนในการกำหนดนโยบายของภาครัฐที่มีส่วนร่วมตลอดทุกขั้นตอนของการวิจัย ซึ่งรายละเอียดแต่ละขั้นตอนมีดังต่อไปนี้

1. รวบรวมความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอในวิถีชีวิตชาวจีน จังหวัดนครสวรรค์

2. รวบรวมข้อมูลความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตที่ของชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์

3. จัดสร้างระบบฐานข้อมูลอย่างง่ายเพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานที่เก็บรวบรวมได้

4. วิเคราะห์ศึกษาความสัมพันธ์ของความเชื่อและพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอที่มีผลต่อวิถีชีวิตในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จังหวัดนครสวรรค์

5. การตรวจสอบผลการวิเคราะห์ได้นำเสนอแก่ผู้ทรงคุณวุฒิในรูปของสัมมนา โดยวิธีวิเคราะห์โต๊ะกลมได้ผลการวิจัยที่มีความถูกต้องและคณะผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงให้มีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์วิจารณ์ข้อค้นพบที่ได้เพื่อให้ผู้วิจัยได้รูปแบบที่ชัดเจนขึ้น

6. นำเสนอผลงานวิจัยในเวทีระดับชาติ ได้เผยแพร่ผลงานวิจัยที่เห็นการอยู่ร่วมกันและการดำรงอยู่ทางวัฒนธรรมท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์วรรณา จังหวัดนครสวรรค์ อันจะนำไปสู่การเกิดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาจังหวัดเพื่อรองรับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขต่อไป

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อสร้างกรอบแนวคิดความเกี่ยวเนื่องกับศิลปะการแสดงเอ็งกอ ตามความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีน รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการแสดงเอ็งกอกับความเชื่อของชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วย นักวิชาการทางด้านศิลปะการแสดง ผู้มีความรู้ทางด้านศิลปะการแสดงเอ็งกอ ผู้ฝึกสอนทางด้านศิลปะการแสดงเอ็งกอ ประธานและกรรมการศาลเจ้าฯ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือวิจัยโดยการทบทวนวรรณกรรม กำหนดประเด็นคำถามและประเด็นการสังเกต เป็นเครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสังเกตการมีส่วนร่วม แบบสังเกตการไม่มีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์เจาะลึก พร้อมกับพัฒนาความตรงเชิงเนื้อหา พัฒนาความเชื่อมั่นของเครื่องมือแล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บข้อมูลภาคสนาม เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามภายใต้กรอบแนวคิดจากการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เข้าพื้นที่ตำบลปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ จากขั้นตอนที่ 2 เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านศิลปะการแสดงเอ็งกอ ตามความเชื่อของชาวไทย ชาวจีน ชาวอินเดีย ชาวปากีสถาน ชาวเวียดนามและชาวพม่าที่อาศัยอยู่ในชุมชนปากน้ำโพ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการแสดงเอ็งกอกับความเชื่อในจังหวัดนครสวรรค์ด้วย

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการศึกษาศิลปะการแสดงเอ็งกอตามความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนในพิธีไหว้เจ้า รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการแสดงเอ็งกอกับความเชื่อในพิธีไหว้เจ้า จังหวัดนครสวรรค์ในขั้นตอนที่ 1

ขั้นตอนที่ 5 จากข้อค้นพบในการวิจัยตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์วิจารณ์ผลงานวิจัยและปรับปรุงผลของการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการแสดงเอ็งกอกับความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนในพิธีไหว้เจ้า จังหวัดนครสวรรค์

ขั้นตอนที่ 6 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามตามประเด็นที่ศึกษา

จากการดำเนินการวิจัยสามารถแสดงรายละเอียด ได้ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) เป็นการศึกษาจากเอกสารที่นำเสนอแนวคิดและประสบการณ์ของผู้วิจัยโดยตรง ได้แก่ บทความทางวิชาการ ตำรา งานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ วิทยานิพนธ์ในระดับดุษฎีบัณฑิต – มหาบัณฑิต สื่ออิเล็กทรอนิคส์ CD – Rom และ Internet จากฐานข้อมูลสถาบันต่างๆ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ สำนักงานวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เป็นต้น

2. ศึกษาจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) ศึกษาจากรายงานการประชุมชีวประวัติผู้นำด้านศิลปวัฒนธรรม บันทึกการประชุม สูจิบัตรงานไหว้เจ้าจังหวัดนครสวรรค์ คู่มือการปฏิบัติงาน รายงานประจำปีของจังหวัดนครสวรรค์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเอกสารได้ให้ความสำคัญกับผู้วิจัยที่มีประสบการณ์และมีบทบาททางวิชาการ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงตามเนื้อหาอีกทั้งให้ความสำคัญด้านแหล่งผลิตที่เป็นหน่วยงานเปิดเผยมีบทบาทในการจัดพิมพ์เอกสารทางวิชาการ และให้ความสำคัญกับจำนวนครั้งที่พิมพ์เอกสารเพื่อให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือเป็นที่ยอมรับในสังคม นอกจากนี้ข้อมูลด้านงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ได้ตรวจสอบจากสถาบันการศึกษาที่น่าเชื่อถือและกำหนดระยะเวลาของงานวิจัยในช่วงเวลา 3 – 5 ปี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันที่สุด นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญได้กรุณาแนะนำเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยให้ผู้วิจัยได้ศึกษาเพิ่มเติมเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

3. ศึกษาจากการมีส่วนร่วมในการสัมมนาทางด้านศิลปวัฒนธรรม ทั้งนี้เป็นการสร้างประสบการณ์ด้านการศึกษาข้อมูลด้านศิลปะการแสดงเอ็งกอ และความเชื่อเจ้าของชาวไทยเชื้อสายจีนชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ รวมทั้งวิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามแก่ผู้วิจัย

4. ศึกษาจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและประสบการณ์ดังกล่าว สร้างกรอบคำถามที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยแล้วนำไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเก็บข้อมูลให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ศิลปะการแสดงเอ็งกอ ความเชื่อเจ้าของชาวไทยเชื้อสายจีน จังหวัดนครสวรรค์ โดยเลือกผู้ทรงคุณวุฒิแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดงเอ็งกอ ความเชื่อเจ้าของชาวไทยเชื้อสายจีน จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย

ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิตามกรอบแนวคิดในการวิจัยทีละประเด็น เมื่อครบประเด็นแล้วผู้ทรงคุณวุฒิให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมในประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ใช้เวลาประมาณ 1 – 3 ชั่วโมง บางท่านสัมภาษณ์เพิ่มเติมหลายครั้งเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลให้เป็นภาพรวมที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างกรอบคำถามในการเก็บข้อมูลภาคสนามต่อไป

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ชุมชนที่มีด้านศิลปะการแสดงเอ็งกอ ประกอบด้วยชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ตรวจสอบผู้ทรงคุณวุฒิโดยกำหนดเกณฑ์ ดังนี้

1. เกณฑ์ด้านชุมชนเป็นชุมชนที่มีการแสดงเอ็งกอต่อเนื่อง เป็นที่ยอมรับและมีชื่อเสียง สามารถเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนอื่นได้

2. เกณฑ์ด้านกลุ่มทางด้านศิลปะการแสดงเอ็งกอ เป็นกลุ่มคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป รวมตัวกันเพื่อทำหน้าที่สร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะการแสดง มีการแบ่งหน้าที่กำหนดกฎเกณฑ์และข้อตกลงร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการทำงานด้านศิลปะการแสดง ซึ่งอาจเป็นองค์กรที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้

ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงคัดเลือกศิลปะการแสดงเอ็งกอแบบเฉพาะเจาะจง โดยผ่านการเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วย คณะศิลปะการแสดงเอ็งกอ คณะเอ็งกอเจ้าแม่ปากน้ำโพ ตำบลปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์

ขอบเขตด้านการวิเคราะห์เนื้อหาของศิลปะการแสดงเอ็งกอ ประกอบด้วย

1.ความเชื่อของศิลปะการแสดงเอ็งกอ

1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับการค้าขาย

1.2. ความเชื่อเกี่ยวกับการปกปักรักษา

1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรค

1.4 ความเชื่อเกี่ยวกับสิริมงคล

1.5ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องเซ่นไหว้

1.6 ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า

2. พิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอ

2.1 พิธีการไหว้เจ้าที่

2.2 พิธีการไหว้ฟ้าดิน

2.3 พิธีการไหว้เจ้าพ่อ-เจ้าแม่

2.4 พิธีการไหว้ครูเอ็งกอ

3. ความสัมพันธ์ของความเชื่อและพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอ

-ระดับปัจเจก

-ระดับสังคม

สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วยผู้สร้างสรรค์งานศิลปะการแสดง ผู้นำองค์กรชุมชน นักวิชาการด้านศิลปะการแสดงในชุมชน ผู้นำที่สนใจงานด้านศิลปะการแสดงในชุมชนและตัวแทนชุมชน ดังนี้

ด้านศิลปะการแสดงเอ็งกอ

1. นักวิชาการทางด้านศิลปะการแสดง จำนวน 5 คน

คุณปรียา พหลเทพ	ข้าราชการชำนาญ
คุณบุญรอด ศาสตร์ศรี	ร้านบุญรอดซาวด์ประดับยนต์
คุณอนันท์ ศรีสุจริตธรรม	ร้านเกียเฮงเซอร์วิส
คุณศรีฤทัย ตันวิสุทธิ์	ร้านเจริญโอสถ
คุณจิราวัฒน์ จงอ่อน	ร้านข้าวต้มโกตี๋

2. ผู้มีความรู้ทางด้านศิลปะการแสดงเอ็งกอ จำนวน 5 คน

คุณต่อศักดิ์ ชิโนเรสโยธิน	หัวหน้าคณะเอ็งกอจังหวัดชุมแสง
คุณสุรชัย วิสุทธากุล	หัวหน้าคณะเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ
คุณเล็ก ขจรกสิรัตน์	ผู้ช่วยหัวหน้าคณะเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ
คุณนักรบ ชัยผัน	ร้านบ้านสกุลดาว
คุณสมทรง ซ่อนกนก	ร้านสมทรงพลาสติก

3. ผู้ฝึกสอนทางด้านศิลปะการแสดงเอ็งกอ จำนวน 5 คน

คุณพิชัย โรจน์รัตนรักษ์	คณะเอ็งกอเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ
คุณต่อศักดิ์ ชิโนเรสโยธิน	หัวหน้าคณะเอ็งกอจังหวัดชุมแสง
คุณวัลลภ ตันวิสุทธิ์	ร้านเจริญโอสถ
คุณชลอ จงอ่อน	ร้านข้าวต้มโกตี๋
คุณมานิตย์ อินทะวงษ์	ผู้ช่วยคณะเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ

4. ประธานและกรรมการศาลเจ้าฯ จำนวน 5 คน

คุณสุวิทย์ สุภคณา	ท่าข้าวกำนันทรง
คุณพิชัย วงศ์แก้วโพธิ์ทอง	หจก.พ.สหายยนต์
คุณดิสทัต สิทธิโชคเจริญ	อู่เจริญโชค / เจริญโชคอะไหล่
คุณศรีศักดิ์ รัศมีอมรวิวัฒน์	ร้านเจริญแสง
คุณนิพนธ์ สถิตานุชิต	ห้างทอง ทองไทย

ด้านชาติพันธุ์

1. นักวิชาการทางชาติพันธ์ จำนวน 5 คน

รศ.ปรียา พหลเทพ	ข้าราชการชำนาญ
คุณปรีชา สมุทรักษ์	ข้าราชการชำนาญ
คุณสุกัญญา อ่อนดี	ชาวไทยพุทธ
คุณวิมลจิตร นภีตะภัฏ	ชาวไทยพุทธ
คุณสาวยมลพร เชียงจำปา	ชาวไทยพุทธ

2. ผู้มีความรู้ทางด้านชาติพันธ์ จำนวน 5 คน

คุณจินดา ทาทิพย์	ชาวไทยเชื้อสายมอญ
คุณผึ้ง (เซเซม่อ)	ชาวพม่าเชื้อสายกะเหรี่ยง
คุณวิษณุ มันจินดา	ชาวอินเดียศาสนาฮินดู
คุณวัชรินทร์ เขียวจำปา	ชาวไทยศาสนาพุทธ
คุณพยุง พันธ์รัตน์	ชาวไทยศาสนาคริสต์

3. ผู้นำด้านการปกครอง จำนวน 5 คน

คุณนูรีซัน เจ๊ะอาลี	ชาวไทยศาสนาอิสลาม
คุณเกสร เรไร	ชาวไทยศาสนาคริสต์
คุณณัฐชนพรรณ ทาทิพย์	ชาวไทยเชื้อสายมอญ
คุณสมยศ ทาทิพย์	ชาวไทยเชื้อสายมอญ
คุณกุมลา โยธา	ชาวไทยเชื้อสายลาว

4. ผู้นำของชุมชนที่เกี่ยวกับชาติพันธ์ จำนวน 12 คน

คุณมณเทียร ผินอินท์	ชาวไทยเชื้อสายมอญ
คุณกรรณิการ์ ผินอินทร์	ชาวไทยเชื้อสายมอญ
คุณก้อน แซ่จือ	ชาวพม่าเชื้อสายกะเหรี่ยง
คุณซาริต้ากุมาร มันจินดา	ชาวอินเดียศาสนาฮินดู
คุณพเยาว์ ช้อยพลอย	ชาวไทยศาสนาคริสต์
คุณฉลวย ธวัชวงษ์	ชาวไทยศาสนาคริสต์
คุณพิอัลมะ มาเละ	ชาวไทยศาสนาอิสลาม
คุณไซนะ หะแว	ชาวไทยศาสนาอิสลาม

คุณตอยยีบะห์ ดือเระ	ชาวไทยศาสนาอิสลาม
คุณอิซดิฮาร สาและ	ชาวไทยศาสนาอิสลาม
คุณนาเดีย ศาทม	ชาวไทยศาสนาพุทธ
คุณทิพรส บัวสำลี	ชาวไทยศาสนาพุทธ

ระยะเวลาในการทำวิจัย 1 ปี นับตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2553 – สิงหาคม 2554

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำแนวคิดมาสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนามซึ่งใช้กับกลุ่มตัวอย่างเหมือนกันทุกชุมชน ดังนี้

1. แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม
2. แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
3. แบบสัมภาษณ์เจาะลึก

การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

1. แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยใช้วิธีการนี้ในการเก็บข้อมูลช่วงแรกเพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นด้านสภาพแวดล้อมชุมชน โดยการทำแผนที่กายภาพศึกษาประวัติชุมชน การดำรงชีวิตของชุมชนและข้อมูลด้านศิลปะการแสดงโดยใช้ระบบสังเกต

2. แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – Participant Observation) เป็นแบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการที่ได้จากการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบกับการจดบันทึกภาคสนาม จัดทำแผนที่สังคมและคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในแต่ละชุมชน

3. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indept Interview) ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการเพื่อเป็นข้อมูลด้านศิลปะการแสดง จากเอกสารงานวิจัยและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิแล้วสร้างแนวคำถามเกี่ยวกับศิลปะการแสดงอันส่งผลถึงการแสดงออกในรูปแบบต่างๆ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย เรื่อง ปฏิสัมพันธ์การเรียนรู้ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนศิลปะการแสดง ซึ่งเป็นการเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ศึกษา

การเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยได้ใช้แนวคำถาม (Guideline) ที่ถามถึงภูมิหลัง โลกทัศน์ แนวความคิดความเชื่อ ประสบการณ์และความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) โดยใช้วิธีการเลือกเชิงทฤษฎี (Theoretical sampling) (Strauss and Corbin, 1991. pp. 176 – 193) โดยการเลือกจากบุคคลกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น ชาวบ้านในชุมชน ผู้นำในชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ปราชญ์ชุมชน คณะกรรมการศาลเจ้า ฯลฯ ซึ่งได้เห็นถึงความหลากหลายของการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก วิธีการ คือ เมื่อเก็บข้อมูลในรายแรกๆ ได้แล้ว ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เบื้องต้นเพื่อให้ได้มโนทัศน์ในเรื่องต่างๆ ที่ต้องการศึกษา แล้วทำการเลือกผู้ที่มีคุณลักษณะต่างไปจากข้อมูลเพื่อจะนำไปสู่การสร้างทฤษฎีที่สมบูรณ์ ดังนั้น กระบวนการเก็บข้อมูลจึงถูกกำหนดและควบคุมโดยทฤษฎีที่เกิดขึ้นมาจากข้อมูล (Glaser and Strauss, 1967. pp. 45 – 77 : Strauss and Cobin, 1990. pp. 176 – 193 ; นภาภรณ์ หะวานนท์, 2538. หน้า 27) วิธีนี้จึงไม่มีการกำหนดคุณลักษณะเฉพาะของผู้ให้ข้อมูลหลักไว้ล่วงหน้า กล่าวคือ ในช่วงแรกที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์แนวลึก ผู้ให้ข้อมูลหลักรายแรกๆ และแต่ละรายต่อไปล่วงหน้า ซึ่งในช่วงแรกที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์แนวลึกได้รับความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์แต่ละรายจึงสามารถเจาะข้อมูลได้ถูกต้อง เพราะโดยปกติแล้วผู้ให้ข้อมูลจะไม่บอกอะไรแก่คนแปลกหน้า การวิจัยคุณภาพเป็นวิธีที่จะสามารถเจาะข้อมูลได้อย่างละเอียดสมบูรณ์ เที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ ซึ่งผู้วิจัยได้แจ้งเป็นเงื่อนไขกับชาวบ้านทุกครั้ง หลังจากที่ผู้วิจัยแนะนำตัวโดยได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์และขอความร่วมมือ ในการดำเนินการสัมภาษณ์ การพูดคุยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเต็มใจตอบคำถามของผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ขออนุญาตบันทึกเสียงและจดบันทึกในประเด็นสำคัญๆ (Field – Note) เพื่อป้องกันการตกหล่นของสาระสำคัญต่างๆ และเพื่อไม่ให้เกิดการระแวงโดยผู้วิจัยจะได้อธิบายให้ผู้ให้ข้อมูลหลักทราบก่อนล่วงหน้าว่าข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดถือเป็นความลับ ไม่ถูกเปิดเผยที่ใด อันจะทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเดือนร้อนเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลักได้มีความรู้สึกปลอดภัยและยินดีให้ข้อมูลอย่างละเอียด และเพื่อไม่ให้ข้อมูลที่วิเคราะห์ได้เกิดผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลหลักไม่ว่าจะกรณีใดๆ อันเป็นจรรยาบรรณของผู้วิจัย เพื่อให้มีความยืดหยุ่นสูง ผู้วิจัยสามารถซักถามและหารายละเอียดของประเด็นปัญหาที่ต้องการศึกษาได้อย่างลุ่มลึก ลักษณะบรรยากาศของการสัมภาษณ์เป็นไปอย่างไม่เป็นทางการทำให้สามารถตรวจสอบความเข้าใจให้ตรงกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ถูกสัมภาษณ์ได้ในขณะนั้น แม้ว่าผู้วิจัยใช้ผู้ช่วยวิจัยในการช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ในการสัมภาษณ์ระดับลึกทุกราย ผู้ช่วยวิจัยต้องนำข้อมูลมาสรุปคร่าวๆ มาเสนอกับผู้วิจัยก่อนสัมภาษณ์รายต่อไป เพื่อเป็นการจัดหมวดหมู่และวิเคราะห์แบบหยาบๆ ทำให้สามารถตรวจสอบความเข้าใจให้ตรงกันระหว่างผู้ช่วยวิจัยและผู้วิจัยในการสัมภาษณ์รายต่อๆ ไป

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารวิชาการ งานวิจัยด้านศิลปะการแสดงจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วยเนื้อหา รูปแบบการเรียนรู้และกระบวนการถ่ายทอดอย่างไรบ้าง ศึกษาเอกสารด้านสังคมวิทยา เพื่อศึกษาความเชื่อ พฤติกรรมศาสตร์ เครื่องชี้วัดการพัฒนาเพื่อค้นหาการเรียนรู้ทางภูมิปัญญาของชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการอะไรบ้าง และการพัฒนาสังคมแนวศิลปะการแสดงในชุมชนมีตัวชี้วัดอะไรบ้าง ศึกษาคุณค่าศิลปะการแสดงในชุมชนจากเอกสารด้านปรัชญา สุนทรียศาสตร์ คุณวิทยา จริยศาสตร์ เพื่อสืบค้นว่าคุณค่าศิลปะการแสดงประกอบด้วยด้านใด และส่งผลต่อพฤติกรรมทางศิลปกรรม พฤติกรรมทางสังคมอย่างไร อีกทั้งพฤติกรรมดังกล่าว ประกอบด้วยกลุ่มคน แบบแผน วิถีชีวิต วิธีการผลิต ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ค่านิยมและการสร้างความมั่นคงทางสังคมอย่างไร ศึกษาเอกสารด้านจิตวิทยา เพื่อหาความสำคัญของทัศนคติ ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อ การให้ความหมายที่ส่งผลต่อพฤติกรรมทางศิลปะการแสดงอย่างไร แล้วนำข้อมูลที่ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัย สรุปแบบอุปมัย (Inductive) เน้นความสำคัญของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทของชุมชนศิลปะการแสดง โดยวิธีวิจัยภาคสนามทางศิลปะการแสดงของจิรวัฒน์ พิระสันต์ (2544. หน้า 139) และศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์ (2542. หน้า 52) เป็นประเด็นในการวิจัยภาคสนาม

2. การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากการสัมภาษณ์ทันทีขณะเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ศึกษา โดยผู้วิจัยได้ทำการจดบันทึกประเด็นสำคัญๆ ขณะสัมภาษณ์ไว้บันทึกภาพ เพื่อให้นำไปใช้ประกอบกับข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์ สอบถามรวมทั้งฟังจากเทปบันทึกเสียงซ้ำจากการสัมภาษณ์เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง ซึ่งได้กระทำภายหลังจากการสัมภาษณ์ทุกๆ ครั้ง แล้วนำไปถอดเทปบันทึกคำสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ แต่ละรายภายหลังกลับจากพื้นที่อีกครั้งหนึ่ง ผู้วิจัยได้ทำการสร้างมโนทัศน์ (Concept) ของข้อมูลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันในรูปของข้อความ (Statement) และจัดหมวดหมู่ของมโนทัศน์เพื่อหาความสัมพันธ์เชื่อมโยงเชิงเหตุผล โดยผู้วิจัยได้กำหนดรหัส (Code) แยกเป็นหมวดหมู่ (Coed mapping) พร้อมเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของแต่ละมโนทัศน์ จัดหมวดหมู่ให้แก่มโนทัศน์ต่างๆ หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักคนต่อไป โดยผู้วิจัยเชื่อว่าสามารถให้ข้อมูลที่มีความแตกต่างไปจากมิติ (Dimensions) และคุณสมบัติ (Properties) ของกลุ่มมโนทัศน์ที่พบจากการสัมภาษณ์ที่ผ่านไปแล้ว นอกจากนี้การเลือกผู้ให้ข้อมูลคนต่อไป ยังคำนึงถึงความแตกต่างของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มมโนทัศน์ต่างๆ โดยการเปรียบเทียบ (Comparative case) เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง (Verify)

การวิเคราะห์ข้อมูลขณะเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยตรวจสอบความแม่นยำของข้อมูล (Validity) และความเชื่อถือได้ (Reliability) ของข้อมูลภาคสนามทุกครั้งที่เก็บข้อมูลด้วยการดูข้อมูลด้วยการดูข้อคำถาม สื่อความหมายตรงตามที่ต้องการหรือไม่ขณะที่สัมภาษณ์ คำตอบที่ได้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ข้อมูลเดิมและข้อสังเกตของนักวิจัยหรือไม่ ทดสอบกับสภาพแวดล้อมและข้อมูลอื่นที่มีอยู่เดิมจากแหล่งอื่นๆ ในลักษณะทดสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ตามระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ข้อมูลมีความหมาย แม่นยำและเชื่อถือได้มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่สองเป็นการตรวจข้อมูลที่ได้จัดเป็นดัชนีแล้ว จากการสังเกตพฤติกรรมการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก กรรมการชุมชนและบุคคลทั่วไป โดยมีการตรวจสอบสามเส้าในด้านต่างๆดังนี้ (สุภางค์ จันทวานิช. 2536. หน้า 103)

1. ตรวจสอบด้านปริมาณ ตรวจสอบข้อมูลที่สังเกตและบันทึกว่า ได้ปริมาณเพียงพอครอบทุกข้อกระทงในแนวคำถามและเพียงพอตามวัตถุประสงค์หรือไม่ หากข้อมูลไม่เพียงพอได้ทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมหลายครั้ง จนสามารถสรุปข้อมูลที่ตอบวัตถุประสงค์ของภารกิจในการวิจัยได้

2. ตรวจสอบแหล่งข้อมูล (Data triangulation) ตรวจสอบเรื่องเวลา สถานที่และบุคคลว่าเมื่อต่างเวลา ต่างสถานที่ ต่างบุคคล แล้วข้อมูลยังเหมือนเดิมหรือไม่ โดยการจัดตารางกำหนดเวลาในการสังเกตพฤติกรรมให้ครอบคลุมทุกช่วงเวลาเพื่อให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

3. ตรวจสอบข้อมูลกับเจ้าของข้อมูลและผู้เกี่ยวข้องอื่น (Cross check) ผู้วิจัยซักถามผู้ให้ข้อมูลและตรวจสอบจากผู้เกี่ยวข้องอื่นว่าข้อมูลถูกต้องหรือไม่ด้วยการสอบถามซ้ำ ในประเด็นเดียวกัน แล้วให้ความเห็นกับผู้วิจัยในเรื่องการตีความ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นการยืนยันความเชื่อถือได้ของข้อมูลและการรายงาน

4. ตรวจสอบด้านทฤษฎี ตรวจสอบข้อมูลขณะอยู่ในภาคสนาม การตีความหมาย พฤติกรรมว่าตรงหรือแตกต่างไปจากทฤษฎีหรือจากแนวคิดผู้เชี่ยวชาญมากน้อยเพียงใด และตรวจสอบความเข้าใจของผู้วิจัย (Investigator triangulation) โดยศึกษาเอกสารเพิ่มเติม สอบถามความคิดเห็นอาจารย์ที่ปรึกษา เมื่อพบข้อมูลที่ขัดแย้งกันหรือข้อมูลไม่เพียงพอ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลซ้ำเพื่อยืนยันความถูกต้อง

5. ตรวจสอบวิธีการเก็บข้อมูล (Methodology triangulation) ตรวจสอบข้อมูลด้วยการรวบรวมข้อมูลหลายวิธีประกอบด้วยเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เจาะลึก การสัมภาษณ์กลุ่มและการสนทนากลุ่ม

6. ตรวจสอบด้วยการวิเคราะห์ – สังเคราะห์ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากสถานที่จริงแล้ว ได้ตรวจสอบการแปลความหมายเกี่ยวกับข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและ

ข้อมูลด้านศิลปะการแสดงเอ็งกอ แล้วจึงปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่ตรงความเป็นจริงมากที่สุด

7. การตรวจสอบรูปแบบ ได้นำเสนอแก่ผู้ทรงคุณวุฒิในรูปของสัมมนาโดยวิธีวิเคราะห์โต๊ะกลมเพื่อวิจารณ์ความถูกต้อง และนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงให้มีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์วิจารณ์ข้อค้นพบที่ได้เพื่อให้ผู้วิจัยได้รูปแบบที่ชัดเจนขึ้น

8. ตรวจสอบจากการวิพากษ์วิจารณ์ผลงานวิจัยแล้ว ผู้วิจัยได้นำเสนอการวิพากษ์วิจารณ์ผลงานวิจัยนำเสนอผลงานวิจัยในเวทีระดับชาติต่อไป เพื่อให้มีความถูกต้องชัดเจนมากยิ่งขึ้น

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ความเชื่อมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์มาอย่างช้านาน จึงก่อให้เกิดวิถีปฏิบัติทางความเชื่อ ซึ่งได้รับการสืบทอดต่อๆ กันมา โดยเฉพาะชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งส่วนใหญ่มักประกอบอาชีพทางด้านการค้า ในการเลือกตัดสินใจประกอบการค้าจึงต้องอาศัยปัจจัยทางความเชื่อ เพื่อดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จ ที่ยึดถือสืบทอดมา ความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนของชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์

ตอนที่ 1 ศึกษาความเป็นมา ความเชื่อ และพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอในวิถีชีวิตชาวจีน จังหวัดนครสวรรค์ คณะวิจัยได้ศึกษาและแบ่งประเด็นในการศึกษาไว้ ดังนี้ คือ

1. ความเป็นมาของศิลปะการแสดงเอ็งกอ
2. ความเชื่อในวิถีชีวิตของชาวจีน
   - 2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับทำเลการค้า
   - 2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม
   - 2.3 ความเชื่อเกี่ยวกับการจัดสถานประกอบการค้า
   - 2.4 ความเชื่อเกี่ยวกับการลงทุน
   - 2.5 ความเชื่อเกี่ยวกับเทพบูชา
   - 2.6 ความเชื่อเกี่ยวกับการดูลักษณะคน
   - 2.7 ความเชื่อเกี่ยวกับจิตวิญญาณ
   - 2.8 ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง

ตอนที่ 2 ศึกษาความสัมพันธ์ของความเชื่อและพิธีกรรมของการศิลปะการแสดงเอ็งกอ ที่มีผลต่อวิถีชีวิตในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จังหวัดนครสวรรค์

- 2.1 ระดับปัจเจกบุคคล
- 2.2 ระดับสังคม

ตอนที่ 1 ศึกษาความเป็นมา ความเชื่อ และพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอในวิถีชีวิตชาวจีน จังหวัดนครสวรรค์

1. ความเป็นมาของศิลปะการแสดงเอ็งกอ

ศิลปะการแสดงเอ็งกอ เป็นการพูดตามสำเนียงแต้จิ๋ว ความโดยรูปศัพท์หมายถึง เพลงเกี่ยวข้าว การร้อง เอ็งกอจะร้องเป็นจังหวะ เพื่อให้เกิดความพร้อมเพรียงในการก้มเกี่ยว ส่วนศิลปะการแสดงเอ็งกอที่จังหวัดนครสวรรค์ประยุกต์ใช้ในกระบวนแห่เฉลิมฉลอง ซึ่งนิยมแต่งหน้าทาปากและตีเราะเคาะไม้ถือเป็นพัฒนาการไปในระดับหนึ่ง ตัวที่แต่งอ้างเกี่ยวกับนักรบกองโจรในวรรณกรรมจีน แต่ก็ยังคงเอกลักษณ์ที่รักษาการเคาะจังหวะเพื่อความพร้อมเพรียงไว้

ประวัติความเป็นมาของเอ็งกอ

จากการศึกษาเอกสารเบื้องต้นพบว่า ตำนานเอ็งกอมีมาเมื่อแปดร้อยปีมาแล้วใน ราชอาณาจักรจีน รัชสมัยพระเจ้าซ้องยินจงฮ่องเต้เกิดโรคระบาดพรากชีวิตผู้คนไปเป็นอันมาก ดังนั้นพระองค์ทรงโปรดให้อังซินขุนนางตำแหน่งไทอวยเดินทางไปอัญเชิญนักพรวิเศษชื่อเตียฮีเจ็งเชียนชือ ณ สำนักวัดเขาเกาเล่งซัวมาช่วย หลังจากบรรจุหน้าที่แล้วระหว่างทางขากลับขุนนางอังซิน ได้ผ่านตำแหน่งเก๋งแห่งหนึ่ง ที่สลักชื่อไว้ว่า ตำหนักขังปิศาจ ด้วยความกระหายใคร่รู้ จึงแกะยันต์ที่ติดอยู่หน้าเก๋งทิ้งและเปิดประตูเข้าไปโดยพลการ โดยไม่ทราบว่าเก๋งนี้เป็นที่กักขังดวงจิตดาวทหารที่ดุร้ายถึงร้อยแปดคนมิให้ไปเกิดกลัวรบกวนไพร่ฟ้าประชา ชนพลเมือง ให้ได้รับความ เดือดร้อน ทันใดนั้นเองก็มีควันดำพวยพุ่งออกมาทางประตูลอยขึ้นไปอยู่บนอากาศ ซึ่ง เป็นแล้วแตกกระจายแปดทิศรวม 108 ดวง ทั้งร้อยแปดดวงจึงได้โอกาสไปจุติ เป็น"ผู้ยิ่งใหญ่แห่งเขาเหลียงซาน"สำหรับรายชื่อดาว ชื่อของเหล่าผู้กล้าและฉายาประกอบด้วย

ชื่อดาว"เทียมกังแซ" (36 ดาวฟ้า) ประกอบด้วย

1. ซ่งเจียง	ดาวหัวหน้า (เทียนขุยซิง)	ฉายา	ผู้ผดุงคุณธรรม
2. หลูจุ้นอี้	ดาวพายุ (เทียนกังซิง)	ฉายา	กิเลนหยก
3. อู๋ย่ง	ดาวปฏิภาณ (เทียนจีซิง)	ฉายา	กุนซือเจ้าปัญญา
4. กงซุนเซิ่ง	ดาวว่าง (เทียนเสียนซิง)	ฉายา	มังกรดั้นเมฆ
5. กวนเซิ่ง	ดาวกล้าหาญ (เทียนหย่งซิง)	ฉายา	ไอ้มีดโต
6. หลินชง	ดาวอาจหาญ (เทียนสงซิง)	ฉายา	หัวเสือดาว
7. ฉินหมิง	ดาวฮึกหาญ (เทียนเหมิ่งซิง)	ฉายา	สายฟ้าแลบ
8. ฮูเอี๋ยนจั๋ว	ดาวอานุภาพ (เทียนเวยซิง)	ฉายา	ไอ้แส้คู่

9. ฮัวหยง	ดาวอัจฉริยะ (เทียนอิงซิง)	ฉายา	หลีกว่งน้อย
10. ไฉจิ้น	ดาวผู้ดี (เทียนกุ้ยซิง)	ฉายา	ลมกรดน้อย
11. หลี่ยิ่ง	ดาวร่ำรวย (เทียนฟู่ซิง)	ฉายา	เหยี่ยวเหินฟ้า
12. จูถง	ดาวสมบูรณ์ (เทียนหมั่นซิง)	ฉายา	ไอ้เครางาม
13. หลู่จื้อเซิน	ดาวโดดเดี่ยว (เทียนกูซิง)	ฉายา	หลวงจีนลาย
14. อู่ซง	ดาววิบัติ (เทียนซังซิง)	ฉายา	เห้งเจีย
15. ต่งผิง	ดาวยืน (เทียนลี่ซิง)	ฉายา	ทวนคู่
16. จางชิง	ดาวชัย (เทียนเจี๋ยว์ซิง)	ฉายา	ลูกหินบิน
17. หยางจื้อ	ดาวมืด (เทียนอั้นซิง)	ฉายา	สิงห์หน้าด่าง
18. สวีนิ่ง	ดาวพิทักษ์ (เทียนอิ้วซิง)	ฉายา	ทวนทอง
19. สั่วเชา	ดาวเวหา (เทียนคงซิง)	ฉายา	แนวหน้าสายด่วน
20. ไต้จง	ดาวด่วน (เทียนซู่ซิง)	ฉายา	เซียนเหินฟ้า
21. หลิวถัง	ดาวต่าง (เทียนอี๋ซิง)	ฉายา	ผีผมแดง
22. หลี่ขุย	ดาวพิฆาต (เทียนซาซิง)	ฉายา	พายุทมิฬ
23. สื่อจิ้น	ดาวจุล (เทียนเวยซิง)	ฉายา	เก้ามังกร
24. มู่หง	ดาวพิเคราะห์ (เทียนจิวซิง)	ฉายา	ไร้เทียมทาน
25. เหลยเหิง	ดาวถอย (เทียนทุ่ยซิง)	ฉายา	เสือติดปีก
26. หลี่จุ้น	ดาวอายุ (เทียน โซ่วซิง)	ฉายา	มังกรน้ำ
27. หยวนเสี่ยวเอ้อ	ดาวดาบ (เทียนเจี้ยนซิง)	ฉายา	พระภูมิพิภพ
28. จางเหิง	ดาวเทียนจิ้ง (เทียนจิ้งซิง)	ฉายา	เรือปืนไฟ
29. หยวนเสี่ยวอู่	ดาวบาป (เทียนจุ้ยซิง)	ฉายา	อายุสั้น
30. จางซุ่น	ดาวหายนะ (เทียนสุ่นซิง)	ฉายา	ขาวในคลื่น
31. หยวนเสี่ยวซี	ดาวผลาญ (เทียนป้ายซิง)	ฉายา	ยมบาลเดินดิน
32. หยางสง	ดาวคุก (เทียนเหลาซิง)	ฉายา	ไอ้ขี้โรค
33. สือซิ่ว	ดาวปัญญา (เทียนเหลาซิง)	ฉายา	สู้ตาย
34. เซ่เจิน	ดาวอำมหิต (เทียนเป้าซิง)	ฉายา	งูสองหัว
35. เซ่เป่า	ดาวกรรแสง (เทียนคูซิง)	ฉายา	แมลงป่องสองหาง
36. เอียนชิง	ดาวปราดเปรียว (เทียนเฉี่ยวซิง)	ฉายา	หนุ่มพเนจร

ชื่อดาว "ตีลัว" (72 สหายดิน) ประกอบด้วย

1. จูอู่	ดาวหัวหน้า	ฉายา	กุนซือเทวดา
2. หวงซิ่น	ดาวหาง	ฉายา	สยบสามดอย
3. ซุนลิ	ดาวกล้าหาญ	ฉายา	ขี้โรค
4. ซวนจ้าน	ดาวยอด	ฉายา	จอมอัปลักษณ์
5. ห่าวซือเหวิน	ดาวอาจหาญ	ฉายา	หมาป่าจิ่งมู่ฮัน
6. หันเทา	ดาวอานุภาพ	ฉายา	ขุนพลกำชัย
7. เผิงจี่	ดาวอัจฉริยะ	ฉายา	ขุนพลตาสวรรค์
8. ซั่นถิงกุย	ดาวอัศจรรย์	ฉายา	ยอดขุนพล
9. เว่ยติ้งกั๋ว	ดาวฮึกหาญ	ฉายา	ขุนพลไฟเทวดา
10. เซียวย่าง	ดาวบุ๋น	ฉายา	เซียนอักษร
11. เผยซวน	ดาวเที่ยงธรรม	ฉายา	เลขาหน้าเหล็ก
12. โอวเผิง	ดาวกว้าง	ฉายา	ปีกทองจับเมฆ
13. เติ้งเฟย	ดาวตี๋เหอ	ฉายา	สิงโตตาไฟ
14. เอียนซุ่น	ดาวเข้มแข็ง	ฉายา	เสือขนทอง
15. หยางหลิน	ดาวมืด	ฉายา	เสือดาวทอง
16. หลิงเจิ้น	ดาวแกน	ฉายา	ระเบิดทะลุฟ้า
17. เจี่ยงจิ้ง	ดาวชุมนุม	ฉายา	ลูกคิดเทวดา
18. หลี่ว์ฟาง	ดาวหนุน	ฉายา	เจ้าอ๋องน้อย
19. กัวเซิ่ง	ดาวศักดิ์สิทธิ์	ฉายา	หมอเทวดา
20. อันเต้าเฉียน	ดาวพิทักษ์	ฉายา	เหนือกว่าซิยิ่นกุ้ย
21. หวงฝู่ตวน	ดาวสัตว์	ฉายา	สัตวแพทย์หนวดทอง
22. หวังอิง	ดาวจุล	ฉายา	ไอ้เสือเตี้ย
23. หู้ซันเหนียง	ดาวปัญญา	ฉายา	ปัญญา
24. เป้าซี่ว์	ดาวอำมหิต	ฉายา	เทพประตูผี
25. ฝานยุ่ย	ดาวตี๋หยาน	ฉายา	ไอ้พญามาร
26. ข่งหมิง	ดาวคึก	ฉายา	ดาวหัวขน
27. ข่งเลี่ยง	ดาวบ้า	ฉายา	ดาวหิ่งห้อย

28. เซี่ยงชง	ดาวเหิน	ฉายา	นาจาแปดกร
29. หลี่เอี่ยน	ดาวเดิน	ฉายา	จอมยุทธ์เหินฟ้า
30. จินต้าเจียน	ดาวคล่อง	ฉายา	นายช่างมือหยก
31. หม่าหลิน	ดาวสว่าง	ฉายา	ขลุ่ยเหล็ก
32. ถงเวย	ดาวรุก	ฉายา	พญานคออกจากถ้ำ
33. ถงเหมิ่ง	ดาวถอย	ฉายา	หอยกาบพลิกแม่น้ำ
34. เม่ิงคัง	ดาวเต็ม	ฉายา	ด้ามธงหยก
35. โหวเจี้ยน	ดาวราบรื่น	ฉายา	ชะนีแขนยาว
36. เฉินต๋ำ	ดาวตี้โจว	ฉายา	เสือกระโจนธาร
37. หยางชุน	ดาวหลบ	ฉายา	งูดอกไม้ขาว
38. เจิ้งเทียนโซ่ว	ดาวต่าง	ฉายา	หนุ่มหน้าหยก
39. เถาจงวั่ง	ดาวเหตุผล	ฉายา	เต่าเก้าหาง
40. ซ่งชิง	ดาวเลิศ	ฉายา	ไอ้พัดเหล็ก
41. เย่เหอ	ดาวดนตรี	ฉายา	นักดนตรี
42. กงว่าง	ดาวชัย	ฉายา	ไอ้เสือคล้าย
43. ติงเต๋อซุน	ดาวด่วน	ฉายา	เสือต้องธนู
44. มู่ชุน	ดาวสยบ	ฉายา	ไร้เทียมทาน (น้อย)
45. เฉาเจิ้ง	ดาวตี้จี	ฉายา	เพชฌฆาตมีดผี
46. ซ่งว่าน	ดาวมาร	ฉายา	อรหันต์ในกลีบเมฆ
47. ตู้เชียน	ดาวปีศาจ	ฉายา	กระชากฟ้า
48. เซียหย่ง	ดาวเงียบ	ฉายา	เสือขี้โรค
49. ซือเอิน	ดาวซุ่ม	ฉายา	พยัคฆ์ตาทอง
50. หลี่จง	ดาวเปลี่ยว	ฉายา	ขุนพลปราบพยัคฆ์
51. โจวทง	ดาวเวหา	ฉายา	ป้าอ๋องน้อย
52. ทังหลง	ดาวโดดเดี่ยว	ฉายา	เสือดาวจินเฉียน
53. ตู้ซิง	ดาวสมบูรณ์	ฉายา	คนหน้าผี
54. โจวเวียน	ดาวสั้น	ฉายา	มังกรออกจากป่า
55. โจวยุ่น	ดาวเขา	ฉายา	มังกรเขาเดียว

56. จูกุ้ย	ดาวกัก	ฉายา	จระเข้บก
57. จูฟุ	ดาวขุมทรัพย์	ฉายา	เสือยิ้ม
58. ไช่ฟู	ดาวสันติ	ฉายา	แขนเหล็ก
59. ไช่ชิ่ง	ดาวหายนะ	ฉายา	ช่อมาลี
60. หลี่ลิ	ดาวทาส	ฉายา	ตุลาการโหด
61. หลี่หยุน	ดาวตรวจสอบ	ฉายา	เสือตาเขียว
62. เจียวถิ่ง	ดาวดุ	ฉายา	ผู้โดดเดี่ยว
63. สือหย่ง	ดาวรุ่งอรุณ	ฉายา	ขุนพลหิน
64. ซุนซิน	ดาวคำนวณ	ฉายา	วี่ฉือน้อย
65. กู้ต้าเส่า	ดาวแรม	ฉายา	แม่เสือร้าย
66. จางชิง	ดาวทัณฑ์	ฉายา	หนุ่มสวนผัก
67. ซุนเอ้อเหนียง	ดาวกำยำ	ฉายา	นางมารร้าย
68. หวังติ้งลิ่ว	ดาวชั่วร้าย	ฉายา	ไอ้แว็บ
69. วี่เป่าซื่อ	ดาวแข็งแรง	ฉายา	เทวดาน้อย
70. ไป๋ชิ่ง	ดาวถ่วง	ฉายา	หนูกลางวัน
71. สือเซียน	ดาวโจร	ฉายา	ตัวเหาบนกลอง
72. ต้วนจิ่งจู้	ดาวสุนัข	ฉายา	สุนัขขนทอง

(รัถยา สารธรรม. 2546. มปน)

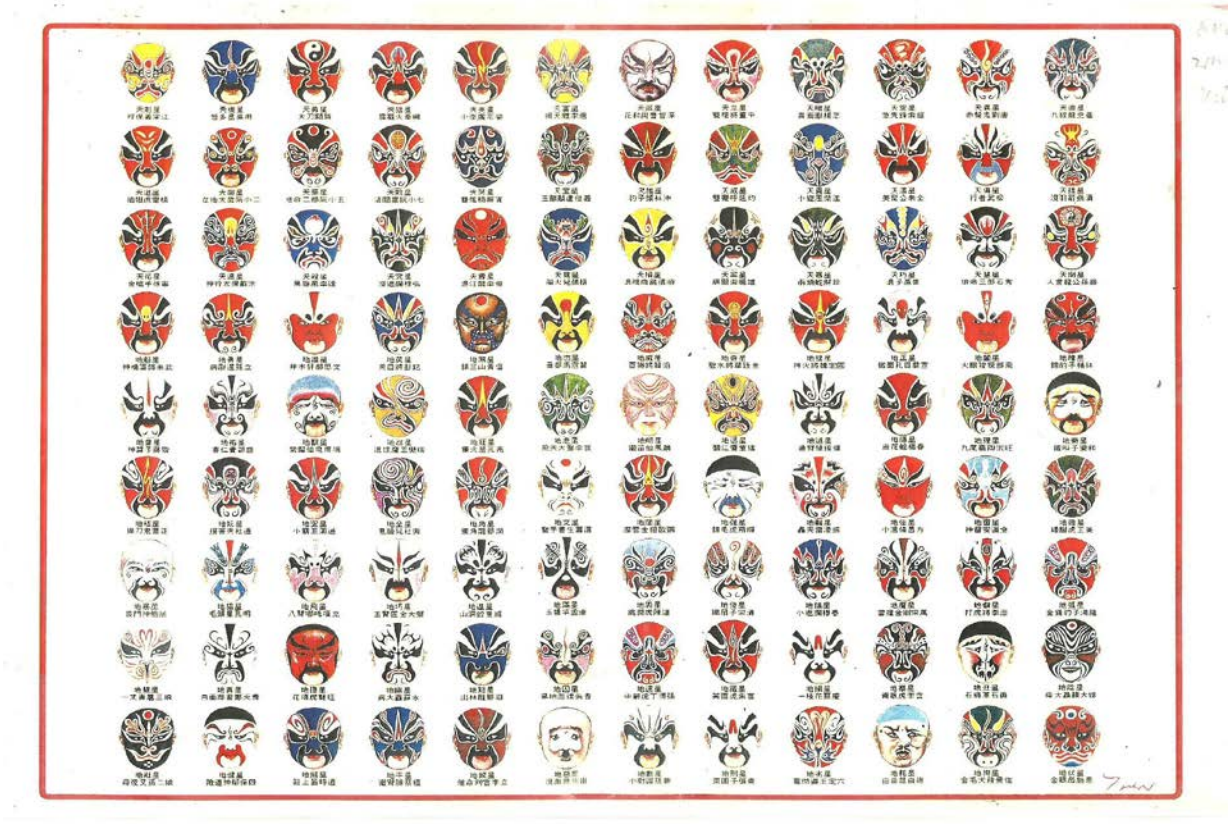

ภาพ 1 หน้ากากเหล่าผู้กล้าเอ็งกอ

หลังจากพระเจ้าซ้องยินจงสวรรคตแล้ว การเมือง การปกครอง เริ่มเสื่อมทรามลงทุกทีในราชสำนักและวงการ ขุนนางมีแต่ขุนนางฉ้ออำมาตย์มารกดขี่ข่มเหง ราษฎรสังคมก็ปั่นป่วนวุ่นวายมือใครยาวสาวได้สาวเอา เหล่านักบู๊เทิดทูนคุณธรรมยิ่งชีวิตต่าง ถูกบีบคั้นถูกกลั่นแกล้งเหลืออดเหลือทนในที่สุด จึงรวมตัวกันรวบรวมเอาเหล่านักบู๊ผู้เลิศวิทยายุทธ์ทั้ง 108 คน เป็นผู้ใหญ่แห่งเขาเหลียงซาน ทำการก่อกบฏปล้นขุนนางขี้ฉ้อปล้นคหบดีนำมา แจกจ่ายคนจนคนตกทุกข์ได้ยากความขัดแย้งรุนแรงขึ้นเรื่อยๆจนขยายตัวเป็นสงครามระหว่าง กองโจรกับกอง ทหารหลวง (ดนัย ไชยโยธา. 2538 :60)

ตำนาน "ผู้ยิ่งใหญ่แห่งเขาเหลียงซาน" ใช้เค้าโครงจากวรรณคดีจีนเรื่อง"ซ้องกั๋ง" ซึ่งเป็นวรรณคดีร้อยแก้วมีลักษณะเป็นการ เล่าได้เรียบเรียงขึ้นเป็นเรื่องราวยืดยาวมีรสมีชาติมาก ซ้องกั๋ง: 108 ผู้กล้าหาญแห่งเขาเหลียงซาน (Water Margin, Outlaws of the Marsh, All Men Are Brothers ซ้องกั๋ง หรือ สุยหู่จ้วน) เป็นหนึ่งในสี่สุดยอดวรรณกรรมจีนร่วมกับ สามก๊ก ไซอิ๋ว และความฝันในหอแดง เป็นนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่จับความมาจากเหตุการณ์ช่วงปลายราชวงศ์ เป่ยซ่ง ราว ค.ศ. 900 ว่าด้วยเรื่องของกบฏ

ชาวนา หรือผู้กล้า 108 คนที่รวมตัวกันปกป้องบ้านเมือง แต่เดิมเป็นเรื่องเล่าปากต่อปาก ต่อมาศิลปินพื้นบ้านนำเรื่องเล่านี้มาผูกเป็นเพลงอี้ว เรื่องสุยหู่จ้วน มีการประพันธ์ขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรครั้งแรกโดย ซือไน่อัน และต่อมาได้รับการขัดเกลาจาก หลอกว้านจง ผู้ประพันธ์นวนิยายสามก๊ก บางแห่งว่าซือไน่อันเป็นอาจารย์ของหลอกว้านจง แต่บางแห่งก็ว่าเป็นคนเดียวกัน ชื่อเรื่อง สุยหู่จ้วน ในภาษาจีนมีความหมายว่า "ลำนำริมฝั่งน้ำ" หมายถึงสถานที่ซึ่งเป็นแหล่งรวมตัวหรือฐานทัพของผู้กล้าทั้งร้อยแปดคน คือริมทะเลสาบเหลียงซานป๋อเรื่อง สุยหู่จ้วน มีการแปลเป็นไทยแล้วหลายสำนวน และเรียกชื่อไปต่างๆ กัน เช่น ซ้องกั๋ง หรือ ผู้กล้าหาญแห่งเขาเหลียงซาน สำนวนแปลล่าสุดเป็นของ รัถยา สารธรรม พิมพ์โดยสำนักพิมพ์สุขภาพใจ เมื่อปี พ.ศ. 2546 ใช้ชื่อเรื่องว่า 108 ผู้กล้าเหลียงซันปอ

ตัวละครทั้ง 108 คนนั้นมีประวัติความเป็นมาแทบจะเหมือนกันหมด คือ ถูกขุนนางกลั่นแกล้ง กดขี่ข่มเหง เป็นต้น ทำให้แต่ละคนลี้ภัยออกจากเมืองของตัวเอง แล้วมารวมตัวกัน ณ เขาเหลียงซาน เพื่อปราบปรามขุนนางชั่ว อันที่จริงแล้ว เหล่าผู้กล้าทั้ง 108 นี้คือเทพยดาจุติลงมาเกิดเพื่อปราบยุคเข็ญ เมื่อพวกเขาได้มาพบกัน ก็สาบานตัวเป็นพี่น้องกัน

โครงเรื่องเหตุการณ์ในเรื่องเกิดขึ้นในสมัยราชวงศ์ซ่งในช่วงรัชสมัยของจักรพรรดิซ่งฮุ่ยจง ช่วงนี้ฮ่องเต้อ่อนแอ และขุนนางกังฉินที่มีอิทธิพลมากจนถึงขั้นฮ่องเต้ต้องเกรงใจนั้น ชื่อ เกาฉิว ตัวละครทั้ง 108 คนนั้นมีประวัติความเป็นมาแทบจะเหมือนกันหมด คือ ถูกขุนนางกลั่นแกล้ง กดขี่ข่มเหง เป็นต้น ทำให้แต่ละคนลี้ภัยออกจากเมืองของตัวเอง แล้วมารวมตัวกัน ณ เขาเหลียงซาน เพื่อปราบปรามขุนนางชั่ว อันที่จริงแล้ว เหล่าผู้กล้าทั้ง 108 นี้คือเทพยดาจุติลงมาเกิดเพื่อปราบยุคเข็ญ เมื่อพวกเขาได้มาพบกัน ก็สาบานตัวเป็นพี่น้องกันผู้นำคนสำคัญของผู้กล้าเขาเหลียงซาน คือ ซ่งเจียง หรือซ้องกั๋ง ซ่งเจียงนั้นได้รับความยกย่องจากชาวยุทธทั่วหล้าว่า เป็น "ฝนทันใจ" เนื่องจากเป็นคนที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี และส่งเสริมและให้ความช่วยเหลือชาวยุทธมาตลอดจนได้แต่งตั้งให้เป็นหัวหน้า

เรื่องราวตอนต้น ๆ จะกล่าวถึงที่มาของตัวละครบางตัวที่สำคัญว่า เหตุใดถึงได้เข้ามารวมกลุ่มเขาเหลียงซานได้ เช่น พระหลู่จื้อเซิน ซือจิ้น หวังจิ้น หลี่ขุย ซ่งเจียง เป็นต้น ส่วนกลางเรื่องจนถึงท้ายเรื่องนั้น จะเกี่ยวข้องกับ การที่เหล่าผู้กล้าแห่งเขาเหลียงซานต้องออกไปปราบปรามกบฏกลุ่มต่าง ๆ ทั่วแผ่นดิน ตามราชโองการของฮ่องเต้ (ซึ่งจริง ๆ แล้วเป็นแผนหลอกใช้ของเกาฉิวอีกที) การไปปราบกบฏกลุ่มต่าง ๆ นั้น แสดงถึงการรบโดยขาดการวางแผนอย่างดี จนทำให้สูญเสียผู้กล้าไปมากมายอย่างน่าเสียดาย เพราะผู้กล้าหลายคนเสียชีวิตจากกับดักต่าง ๆ เป็นอันมาก และเป็นการรบที่รบเสียจนแทบไม่ได้หยุดหย่อน ผู้กล้าบางคนทนไม่ไหวแยกตัวออกไปจากกลุ่ม ในท้ายที่สุด ซ่งเจียงก็ปราบกบฏทั่วแผ่นดินได้หมด ฮ่องเต้จึงได้พระราชทานเหล้าให้แก่ซ่งเจียง แต่เกาฉิวได้แอบใส่ยาพิษไปในเหล้าด้วย ทำให้ซ่ง

เจียงเสียชีวิต จึงทำให้ไม่สามารถรวมตัวผู้กล้าที่รอดชีวิตจากศึกครั้งนี้ได้อีก และเหล่าผู้กล้าที่เหลือก็ถูกเกาฉิวสังหารไปทีละคนจนหมด

ผู้กล้าหาญแห่งเขาเหลียงซาน เรื่องราวตอนต้น ๆ จะกล่าวถึงที่มาของตัวละครบางตัวที่สำคัญว่า เหตุใดถึงได้เข้ามารวมกลุ่มเขาเหลียงซานได้ เช่น พระหลู่จื้อเซิน ซือจิ้น หวังจิ้น หลี่ขุย ซ่งเจียง เป็นต้น ส่วนกลางเรื่องจนถึงท้ายเรื่องนั้น จะเกี่ยวข้องกับ การที่เหล่าผู้กล้าแห่งเขาเหลียงซานต้องออกไปปราบปรามกบฏกลุ่มต่าง ๆ ทั่วแผ่นดิน ตามราชโองการของฮ่องเต้ (ซึ่งจริง ๆ แล้วเป็นแผนหลอกใช้ของเกาฉิวอีกที) การไปปราบกบฏกลุ่มต่าง ๆ นั้น แสดงถึงการรบโดยขาดการวางแผนอย่างดี จนทำให้สูญเสียผู้กล้าไปมากมายอย่างน่าเสียดาย เพราะผู้กล้าหลายคนเสียชีวิตจากกับดักต่าง ๆ เป็นอันมาก และเป็นการรบที่รบเสียจนแทบไม่ได้หยุดหย่อน ผู้กล้าบางคนทนไม่ไหวแยกตัวออกไปจากกลุ่ม ในท้ายที่สุด ซ่งเจียงก็ปราบกบฏทั่วแผ่นดินได้หมด ฮ่องเต้จึงได้พระราช ทานเหล้าให้แก่ซ่งเจียง แต่เกาฉิวได้แอบใส่ยาพิษไปในเหล้าด้วย ทำให้ซ่งเจียงเสียชีวิต จึงทำให้ไม่สามารถรวมตัวผู้กล้าที่รอดชีวิตจากศึกครั้งนี้ได้อีก และเหล่าผู้กล้าที่เหลือก็ถูกเกาฉิวสังหารไปทีละคนจนหมด

1.1 รูปแบบการแสดงเอ็งกอ

ตามประวัตินั้นแสดงเอ็งกอคล้ายกับวีรบุรุษเขาเหลี่ยงซาน ซึ่งถ้าได้ศึกษาอย่างละเอียดจะมีเกร็ดเล็กเกร็ดน้อย แทรกอยู่อย่างมาก เช่น นักแสดงเอ็งกอ ได้แต่งหน้าและท่าทาง ให้เหมือน บู้ซ้ง พระจีน และการแสดงแต่ละครั้งถ้าเป็นชุดสมบูรณ์ ต้องใช้ผู้แสดงจำนวน 108 คน แต่ในปัจจุบันเรามักจะเห็นไม่ครบ เนื่องจากการแสดงต้องมีการเตรียมความพร้อมทั้งทางกาย จิตใจ ส่วนเสื้อผ้านั้นต้องอาศัยความร่วมมือหลายอย่าง อีกสาเหตุก็คือการมีการแสดงเอ็งกอครบ จำนวน 108 คนนี้มักจะมีเหตุการณ์สูญเสียชีวิตของนักแสดงเอ็งกอเกิดขึ้นบ่อยครั้ง จึงทำให้ผู้แสดงมีจำนวนไม่ครบจนทุกวันนี้ และส่วนใหญ่ที่แสดงโชว์หรือออกงานประเพณีต่าง ๆ มักจะมีผู้แสดงอย่างต่ำ 40 คนขึ้นไปเสมอ ซึ่งไม่รวมพวกตีล้อ เป่าหอยสังข์ ตีกลองใหญ่ ฉาบเล็ก ฯลฯ

1.1.1 ก่อนการฝึกซ้อมเอ็งกอ ผู้แสดงต้องทำพิธีอัญเชิญเทพเจ้าตามความเชื่อถือของชาวจีนคือ ต้นข้าว ที่เป็นต้นกำพร้าแต่มีสภาพสมบูรณ์ จากการศึกษาพบว่าเป็นคติความเชื่อเนื่องมาจากต้องการให้ต้นข้าวสามารถแตกหน่อออกกอเผยแพร่ได้รวดเร็ว จากนั้นขบวนเอ็งกอจะแห่รอบตลาด เมืองเพื่อความเป็นสิริมงคล หลังจากนั้นนำไปประทับ ณ สถานที่ฝึกซ้อมที่มีโต๊ะบูชาเทพเจ้า และปักร่มไว้บนโต๊ะ (ร่มต้องเป็นร่มกระดาษที่คนจีนนิยมใช้) ให้นักแสดงเอ็งกอกราบไหว้เคารพบูชาทุกครั้ง

การฝึกซ้อมเอ็งกอทุกวันต้องมีของที่เป็นศิริมงคล โดยเฉพาะขนมจันอับ ผลไม้ มากราบไหว้บูชา น้ำดื่ม น้ำชาต้องไม่ขาด การฝึกซ้อมจะเน้นกำลังของร่างกาย แขน ขา ทุกส่วนของร่างกาย ทั้งนี้เพื่อความพร้อมเพรียงและกระบวนท่าที่สวยงาม

1.1.2 ก่อนการแสดงเอ็งกอ ต้องนำขนมไหว้ของชาวจีน ที่เรียกว่า ง่วนก้วย นำมาไหว้และเต้นแสดงให้เทพเจ้าเห็น หลังจากนั้นนำขนมไหว้ให้ผู้แสดงเอ็งกอรับประทานคนละเล็กละน้อย ทั้งนี้เพื่อเป็นสิริมงคลในการแสดง ไม่ให้เกิดอุปสรรคใดๆ เป็นการสร้างขวัญกำลังใจ และทุกครั้งที่กระทำตามนี้มักไม่เคยบังเกิดเหตุการณ์ใด ๆ ที่ไม่ดีเลย

1.1.3 การแสดงจะใช้ผู้ถือธง (เปรียบเสมือนการให้สัญญาณในการรบ) โดยไม้ไผ่ทั้งลำและธงที่มีพื้นสีแดง ภาษาจีนอยู่กลางธงเป็นอักษรที่กล่าวถึงชาวเม่งจื๊อ (เม่งจื๊อ หรือในทางตะวันตกรู้จักในชื่อ เมนเชียส ปีเกิดที่ได้รับการยอมรับที่สุดคือประมาณ 372 - 289 ก่อนคริสตกาล หรืออาจราว 385 - 303/302 ก่อนคริสตกาลเป็นนักปรัชญาชาวจีน เป็นคนเมืองจูทางตอนใต้ของมณฑลชานตง เม่งจื๊อได้รับถ่ายทอดแนวความคิดของขงจื๊อ มาจากหลานชายของขงจื๊อเอง จึงถือว่าเป็นลูกศิษย์ของขงจื๊อคนหนึ่ง) และมียอดโคมไฟหรือที่เรียกว่า เต็งรั้ง ห้อยแขวนอยู่ที่ปลายยอดไม้ไผ่ มีนักแสดงที่เป็นผู้ถือธงเป็นสัญญลักษณ์คอยให้จังหวะในการแสดง และนักแสดงอื่น ๆ ก็จะเต้นประกอบจังหวะกันไป ท่าทางที่แสดงจะเป็นการจำลองสถานการณ์ตอนที่พวกเหล่าวีรบุรุษนักรบบุกเข้าเมือง ดังนั้นผู้ชมจะสัมผัสได้ถึงความฮึกเหิม กล้าแกร่ง ดุดันผสมผสานกัน

1.2 ท่าทางในการแสดงเอ็งกอ

ท่าทางของการแสดงเอ็งกอดูผึ่งผายห้าวหาญมีพิธีใหญ่โตมโหฬาร ท่ารำเป็นโบราณเรียบๆง่ายๆ นายหยัง ฮั่นฉวน กล่าวว่า...ระบำพื้นเมืองชนิดนี้ได้รับความนิยมจากปวงชนมาก ยามเสียงฆ้องเสียงกลองดังขึ้น ก็ให้รู้สึกเปี่ยมไปด้วยพลังอันยิ่งใหญ่มหาศาลจังหวะเริงร่าเร้าใจ การแสดงเอ็งกอเมื่อได้ผ่านการแสดงและการเผยแพร่อย่างกว้างขวางก็ได้ค่อยๆมีการพัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้น ไม่เพียงได้รักษาท่วงทำนองเก่าแก่ไว้ ยังพัฒนาเป็นหลายประเภท เช่นการแบ่งเป็นจังหวะช้า จังหวะกลาง และจังหวะเร็ว ซึ่งต่างมีลักษณะพิเศษของตน จังหวะช้านั้นมีท่ารำมั่นคง ช้าๆเรียบๆ สร้างความรู้สึกเบิกบาน สวยงาม สามารถทำการแสดงให้เห็นจิตใจส่วนลึกของตัวละครได้อย่างเต็มที่ ท่ารำจังหวะกลางเด็ดเดี่ยวมีพลังคล่องแคล่วปราดเปรียว จากลักษณะท่าทางโดยรวมนี้มาแสดงออกให้เห็นถึง "พลัง"และ "อานุภาพ" ท่ารำจังหวะเร็วก็จะมีความยิ่งใหญ่เกรียงไกรและเร้าใจยิ่ง ท่าทางของการแสดงเอ็งกอมี 5 ท่า ประกอบด้วย

1. ท่าสอดไม้ สอดกลอง เรียกว่า จ๋อน้อย เป็นท่านั่งลงไปแล้วก็ควงไม้ แล้วก็ลุกขึ้นมาสลับกัน ลุก – นั่ง แล้ว จากนั้นก็จะตีไม้บนและล่างสลับขึ้นลงกันไป

2. ท่าตีไม้ตีกลอง เรียกว่า คาเกี้ยว คือการตีไม้และควงไม้สลับไปมา จากนั้นผู้แสดงก็กระโดดสลับไปมา 3 ก้าว

3. หมอบพื้น เรียกว่า คาแบ้ เป็นการควงไม้ไขว้ไปมาสลับซ้าย-ขวา ถ่างขาไขว้ไม้ไปมาสลับกับซ้าย-ขวา โดยผู้แสดงจะนั่งติดพื้น

4. ท่ายกแขนสูงในการตีไม้ เป็นการควงไม้สูงขึ้นไปสุดแขนและผู้แสดงจะมีการยกขาไปข้างหน้า

5. ท่าทางประกอบการใช้หน้า ผู้แสดงจะเป็นการตีไม้สลับกันไปมา จากนั้นก็จะส่ายหน้าตามตังละครมาได้รับมอบหมาย

1.3 ท่าแปรขบวนในการแสดงเอ็งกอ

1. ฉ่างหล่อฮุย ผู้แสดงจะแปรขบวนวนเข้าก้นหอย โดยการวิ่งเป็นแถววนเข้าไปเหมือนเป็นเลขหนึ่งไทย (๑) แล้วมีการเล่นท่าแล้วจึงวิ่งวนเป็นแถวออกมา

2. โป๊ยซังข่าง ผู้แสดงจะแปรขบวนตัดเป็นเลข 8 แล้วแยกออกเป็นวงกลม 2 วงเป็นเลข 8 บางครั้งก็แปลเป็นรูปน้ำเต้า

3. เจ๊อะเนีย ผู้แสดงจะแปรขบวนเป็นวงกลม 2 วงซ้อนกัน แล้วหุบเข้า-ออก เหมือนดอกไม้กำลังจะบาน และดอกไม้กำลังจะหุบ

4. ชิงฮ่าง ผู้แสดงจะตั้งแถวยาวเป็นหน้ากระดาน หรือเป็นรูปวงกลม แล้ววิ่งสลับกันไปจนสุดแล้ววกกลับเป็นรูปวงกลม

5. ซี่แถ่ว ขั้นสุดท้ายของแปรขบวน แยกตั้งเป็น 4 แถว มีผู้นำ 4 ตัวหลักอยู่หัวแถว และวิ่งสลับกันไปมา

1.4 เครื่องดนตรีในการแสดงเอ็งกอ

1. เครื่องดนตรีประกอบการแสดงเอ็งกอ ประกอบด้วย

- กลองใหญ่ กลองที่ใช้จะมีแผ่นหน้ากลองแผ่นเดียว มี 2 ลักษณะคือกลองหนังดำและหนังขาว กลองหนังดำจะทนกว่าเพราะหนักจะหนากว่า กลองหนังขาวเป็นหนังที่ฟอกมาจนไม่ทนเท่าหนังดำเพราะหนังจะบางกว่าจะมีเสียงเพราะกว่า ด้วยขนาดที่ใหญ่ของกลองช่วยให้เกิดเสียงดังกังวาน กึกก้องน่าเกรงขามเมื่อลั่นกลอง เป็นกลองหลักในการทำจังหวะดนตรี

- ล้อ(ล่อ) คล้ายฆ้องแต่ไม่มีนูนตรงกลาง เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีแบบโลหะ ตัวทำด้วยทองแดง มีโครงสร้างง่ายๆ เป็นด้านกลม รอบๆด้านมีกรอบ นักแสดงใช้ไม้ตีจนสั่นสะเทือนออกมาเป็นเสียง

- แฉ (ฉาบ) ประเภทที่ใช้ คือ ฉาบคู่ เป็นฉาบสองใบ แต่ละใบจะมีสายเป็นวงสำหรับถือ การเล่นใช้มือแต่ละข้างถือฉาบแล้วนำเข้ามากระทบกัน

- หอยสังข์ใหญ่ เป่าให้ เสียงเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล และเป็นเสียงสัญญาณในการแสดงเอ็งกอ เหตุที่ต้องใช้หอยสังข์ เนื่องจากตำนานโบราณเขาเหลียงซาน ที่อยู่ของขุนพลเอ็งกอ ตั้งอยู่บนเกาะ ล้อมรอบด้วยน้ำ จึงต้องอาศัยและเกี่ยวข้องกับสัตว์น้ำ เช่น หอยสังข์

2. เครื่องเคาะจังหวะประกอบการแสดงเอ็งกอ

- ไม้เอ็งกอ (ทุ้ย) ควงยกแขน ขึ้น-ลง ให้สุด ตามจังหวะ ตีขึ้นควงขึ้น ผู้เล่นจะมีไม้เอ็งกอ 2 อันตีไปมาแทนเสียงควบม้ากระโดดโลดเต้นซึ่งถือเป็นกิริยาอาการยามขี่ม้าศึก และมีการแสดงลีลาการต่อสู้ หรือเรียกว่า " เอ็งกอ-พะบู๊ "

- กลองเล็ก(โก้) มี 2 หน้า มียกแขนขึ้น-ลง ให้สุด ตามจังหวะ ตีขึ้นสั่นกลอง ผู้เล่นมือหนึ่งถือโก้ อีกมือหนึ่งถือไม้ตี

1.5 จังหวะของดนตรีในการแสดงเอ็งกอ มี 3 จังหวะ ได้แก่

1. จังหวะธรรมดา ใช้กลองเป็นตัวบังคับจังหวะ ท่า 3 ก้าว หรือผู้แสดงจะเรียกว่าจังหวะ คาเกี๊ยว

2. จังหวะเร่ง(ชิงห่าง) ผู้แสดงจะทำท่าร้อยเชือกแล้วตีกลอง ท่าที่ต้องสลับตำแหน่งกันจะมีการตี

3. จังหวะย่างสามขุม 3 ก้าว ผู้แสดงจะกระโดดขั้นหน้าแล้วสลับไป-มา ออกทำนองตุง ตุง ตุง ตุ้ง ตุ้ง ตุ้ง หรือจังหวะ หนึ่ง สอง สาม

1.6 การคัดเลือกผู้แสดง

"การแสดงเอ็งกอ"เป็นวัฒนธรรมอันล้ำค่าที่ชนรุ่นอาวุโสเหลือไว้ให้เรา โดยทั่วไปเด็กๆอายุ 5-6 ขวบก็จะเริ่มสัมผัสรู้จักแล้ว ตอนผมยังเด็กนั้นเห็นเขาเต้นการแสดงเอ็งกอก็ให้รู้สึกสนใจอยากรู้อยาก เห็น ครั้นโตขึ้นก็รู้สึกว่า มันช่วยให้ชีวิตตนมีความสมบูรณ์ขึ้น จึงค่อยๆ เกิดชมชอบศิลปประเภทนี้

นายใช่เจียเหว่ย กล่าวว่า การเรียนเต้นการแสดงเอ็งกอกับรุ่นอาวุโส โดยฝึกจากท่าพื้นฐานจนถึงการแสดงทั้งขบวนอย่างเอาจริงเอาจัง แม้เวลาฝึกจะเหนื่อยมาก แต่พวกเขารู้สึกเบิกบาน

แจ่มใส ซึ่งไม่เพียงแต่ได้ออกกำลังกายเท่านั้น หากยังได้ฝึกจิตใจของตนด้วย ร้านใบชาของนายใช่ เจียเหว่ยได้ดำเนินกิจการมา 1 ปีกว่าแล้ว และสภาพการค้าก็ค่อนข้างดี เขากล่าวว่า การปฏิบัติตนนั้นก็เหมือน กับการเต้นระบำเอกกอ จะต้องมีความซื่อสัตย์โดยยึดถือความซื่อสัตย์เป็นที่ตั้ง ซึ่งการนี้ก็ดีต่อสังคมและยังสามารถทำให้ชีวิตของเขามีคุณภาพสูงขึ้น การค้าขายก็จะดีขึ้นไปด้วย

ผู้แสดงเอ็งกอของจังหวัดนครสวรรค์ ในสมัยก่อนมักจะใช้ผู้ที่มีใจรักและมีอายุ 17 ปี ขึ้นไปไม่เกิน 35 ปี แต่ปัจจุบันหลังจากได้ฟื้นฟู เพื่อสืบสานตำนานเอ็งกอจะมีผู้แสดงที่อายุต่ำสุด เคยทำการแสดงคือ 4 ขวบ จนถึงอายุไม่เกิน 25 ปี ทั้งนี้เพราะเพื่อต้องการให้เด็กๆและเยาวชนได้รักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมอันดีงามนี้ไว้ให้ยั่งยืนตลอดไป

1.7 ผู้แสดง มีตัวแสดงนำอยู่ 4 ตัว ดังนี้

1. หลี่คุ้ย/หลี่ขุย เป็นผู้นำ มีนิสัยมุทะลุ ห้าวหาญบ้าบิ่น มีลักษณะเด่นคือ หนวดสีแดงยาว ฉายา พายุทมิฬ หรือ พายุดำ

2. เตียฮั๋ว เป็นคนวางแผนต่างๆ มีลักษณะเด่นคือ หนวดสีดำยาว

3. หลูติ๊ซิม/หลู่จื้อเซิน เป็นนักบวชจีน มีฉายาว่า หลวงจีนลายบุบผา

4. บู๋ซ้ง /อู่ซง เป็นผู้ปราบเสือมือเปล่า ยิ่งเมายิ่งเก่ง มีลักษณะเด่นคือ ใบหน้าที่หวาน เจ้าเสน่ห์ ผมสีดำยาว ไม่มีหนวดเครา มีฉายาว่า ยอดกุนซือ

1.8 การแต่งกายของการแสดงเอ็งกอ

การแต่งกายของนักแสดงเอ็งกอ คือ ชุดนักรบที่เป็นวีรบุรุษไม่ใช่เทยเช่า ดังนั้น ชุดการแสดงจะไม่เหมือนกันในแต่ละชุดจะมีราคาตั้งแต่หนึ่งพันบาทจน หลายพันบาท แต่หลักๆ จะประกอบด้วย

1. ผ้าโพกหัว มีเชือกผูก ใช้ผ้าพื้นก็ได้ ใช้เป็นที่ยึดของหน้ากาก

2. อามุ่ย (ผ้าซับน้ำลาย) ผ้าขนหนูสำหรับซับเหงื่อ

3. ผ้าคาดเอว ผ้าผูกเอวสามารถใช้เป็นเข็มขัด หรือใช้เป็นผ้าโพกแล้วผูกเป็นโบว์

4. สนับแข้ง สมัยก่อนใช้ผ้าผูกเป็นคาเกี๋ยว พันผ้าขึ้นมาเป็นเกล็ดปลายาวถึงเข่า แต่ด้วยความไม่สะดวกต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นสนับแข้ง

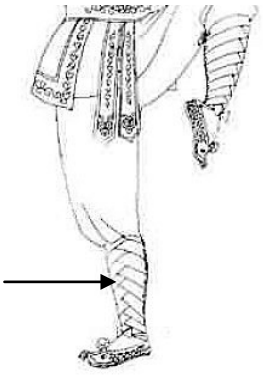

ภาพ 2 สนับแข้งโบราณแบบใช้ผ้าผูก

1.9 การแต่งหน้าของการแสดงเอ็งกอ

การแต่งหน้าจะคล้ายคลึงการแสดง “เล่นงิ้ว” แต่ถ้าใช้ชุดการแต่งหน้าของงิ้วมาแต่งจะแพง เนื่องจากแป้งพับบนใบหน้า สีที่ทาจะเป็นอย่างดีและมีราคาแพง ดังนั้นศิลปะการแสดงเอ็งกอ มักจะใช้แป้งทาหน้าที่มีการขายอยู่ที่ตลาดเยาวราช กรุงเทพฯ นำมานวดให้เป็นเนื้อเดียวกัน จากนั้นจะผสมน้ำและน้ำมันพืชเพื่อทาบนใบหน้าของนักแสดง สีสันเช่น สีแดง สีน้ำเงิน สีดำ และสีเขียวเป็นต้น

สำหรับการเขียนลายหน้า หลักๆ มี 4 ตัวที่เป็นผู้นำจะไม่มีการเปลี่ยนแปลง จะเขียนแบบต้นฉบับ ส่วนตัวแสดงอื่นๆ จะเขียนคละๆ กันไป ไม่มีรูปแบบที่แน่นอน การเขียนหน้า 4 ตัวผู้นำหลัก มีดังนี้

- หลี่คุ้ย มีสัญลักษณ์ คือ ตรงกลางหน้าผากจะเขียนรูปน้ำเต้าหัวกลับ

ภาพ 3 การแต่งหน้าแบบหลี่คุ้ย

- เตียฮั๋ว มีสัญลักษณ์ คือ ตรงกลางหน้าผากจะเขียนรูปใบไม้

ภาพ 4 การแต่งหน้าแบบเตียฮั๋ว

- หลูติ๊ซิม มีสัญลักษณ์ คือ ตรงกลางหน้าผากจะเขียนรูปเปลวไฟ

ภาพ 5 การแต่งหน้าแบบหลูติ๊ซิม

- บู๋ซ้ง มีสัญลักษณ์ คือ ตรงกลางหน้าผากจะเขียนรูปหยดน้ำสีแดง

ภาพ 6 การแต่งหน้าแบบบู๋ซ้ง

การแต่งหน้าเอ็งกอ ดั้งเดิมน่าจะแต่งตามบุคคลในประวัติศาสตร์ แต่ปัญหาในปัจจุบันคือไม่มีการจดบันทึก และ ผู้แสดงคนรุ่นเก่าที่เล่นเอ็งกอยุคแรกๆ ก็เสียชีวิตไปเกือบหมด จึงทำให้คนรุ่นหลังไม่สามารถสืบได้ว่าวีรบุรุษเหล่านั้นมีใครบ้าง แต่ละท่านแต่งหน้าลักษณะใด ดังนั้นการแต่งหน้าในยุคปัจจุบัน จะแต่งตามลักษณะหน้าตาของผู้แสดง หากหน้าหวานก็จะแต่งแบบหวานๆ หากหน้าคนเข้มก็จะแต่งแบบห้าว แต่หากให้เด็กๆ ซึ่งเป็นผู้แสดงเลือกหน้าเอง เด็กๆ มักจะชอบแต่งหน้าในลักษณะดุดัน สีพื้นฐานที่จะใช้ในการแต่งหน้า ได้แก่ สีขาว ดำ และแดง โดยผู้เล่นจะแต่งกายแบบจีน พร้อมโพกศีรษะ การพันผ้าที่หน้าแข้ง จะมีศิลปะในการพันลายที่แตกต่างกัน ลวดลายที่นิยมคือลายเกล็ดมังกร

ภาพ 7 การแต่งหน้าเอ็งกอ

การแสดงเอ็งกอมีท่วงทำนองโบราณเก่าแก่และเรียบๆ ได้หลอมรวม ระบำ วิทยายุทธ์ การเรียงขบวนและการแสดงงิ้วเข้าไว้ด้วยกัน ขณะเดียวกันก็มีลักษณะมวลชนยิ่ง ซึ่งไม่เพียงได้สืบทอดข้อดีเด่นของศิลปะพื้นเมือง ได้เป็นอย่างดี หากยังสร้างกลิ่นอายของความทันสมัยที่คึกคักมีชีวิตชีวาด้วย โดยเชื่อมั่นว่า ศิลปะการแสดงเอ็งกอจะต้องมีบทบาทในหมู่มวลชน และชาวปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์จะได้มีการปรับปรุงให้ดีขึ้นและพัฒนาต่อไปด้วย

1.2 ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับศิลปะการแสดงเอ็งกอ

การแสดงเอ็งกอของชาวปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ มิได้หาชมกันได้ง่ายๆ เพราะจะแสดงในงานตรุษจีนเท่านั้น ซึ่งเป็นงานประจำปีของชาวปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ที่จะมีการแสดงเอ็งกอเป็นประจำ ส่วนหนึ่งเพราะราคาค่าจ้างนั้นจะต้องใช้งบประมาณค่อนข้างสูง เนื่องจากเป็นคณะใหญ่ แสดงครบชุดต้องใช้ผู้แสดงเป็นร้อยคน

ขณะเดียวกันคนในท้องถิ่นเองก็มีความเห็นต้องกันว่า ศิลปะการแสดงเอ็งกอจะเล่นโชว์บ่อยๆ ไม่ได้ เล่นบ่อยแล้วไม่ดี คนจะไม่ตื่นตาตื่นใจ หากเล่นปีละ1 ครั้ง ชาวบ้านจะมาดูและรู้สึกว่ามันเป็นของมีค่า หาดูยาก หากเอามาเล่นโชว์กันบ่อยๆ ความขลัง ความอลังการ ตื่นตา ตื่นใจจะหายไป ทุกๆ ปีในงานตรุษจีนของชาวปากน้ำโพ นครสวรรค์ จะมีการแสดงเอ็งกอ เนื่องจากเป็นงานบุญประจำปี ที่ชาวบ้านจะร่วมใจมาทำบุญร่วมกันเพื่อความเป็นสิริมงคลและเพื่อให้ชุมชนอยู่ร่มเย็นเป็นสุข สำหรับการแสดงเอ็งกอมีความเชื่อดังนี้

1. ประเพณีการไหว้เจ้าที่

ศิลปะการแสดงเอ็งกอ จะเกี่ยวเนื่องกับประเพณีการไหว้เจ้าที่แยกกันไม่ออก กล่าวคือเป็นประเพณีที่คนจีนประพฤติปฏิบัติมาช้านานนับ 3,000 ปีมาแล้ว กล่าวว่าประเพณีนี้เริ่มมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์โจว ซึ่งก็นับว่าเก่าแก่พอสมควร การไหว้เจ้าเป็นการสร้างความสิริมงคลและนำมาซึ่งความสุข ความเจริญก้าวหน้า ตั้งแต่เรื่องครอบครัว หน้าที่การงาน ชาวจีนจึงยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันเรื่อยมา กล่าวกันมาว่าในปีหนึ่งๆ มักจะมีสิ่งเลวร้าย เรื่องไม่ดีงาม เรื่องอัปมงคลมากระทบกระทั่งหรือรบกวนการดำเนินชีวิตของคนเราจนทำให้เกิดอุปสรรคต่างๆเช่น การเจ็บไข้ได้ป่วย การงานติดขัดไม่ราบรื่น เงินทองไม่คล่อง

การไหว้เจ้าเป็นธรรมเนียมประเพณีที่ลูกหลานจีนปฏิบัติสืบทอดกันมา ตามความเชื่อที่จะต้องไหว้เจ้าที่ และไหว้บรรพบุรุษ เพื่อให้เป็นสิริมงคล และนำมาซึ่งความสุข ความเจริญแก่ครอบครัว ในปีหนึ่งมีการไหว้เจ้า 8 ครั้ง เรียกว่า โป๊ยโจ่ย แปลว่า 8 เทศกาล ดังนี้

- ไหว้เดือน 1 วันที่ 1 (วันทางจันทรคติของจีน) คือ ตรุษจีน เรียกว่า ง่วงตั้งโจ่ย
- ไหว้เดือน 1 วันที่ 15 เรียกว่า ง่วงเซียวโจ่ย
- ไหว้เดือน 3 วันที่ 4 เรียกว่า ไหว้เช็งเม้ง เป็นประเพณีที่ไหว้บรรพบุรุษที่ฮวงซุ้ย
- ไหว้เดือน 5 วันที่ 5 เรียกว่า โหงวเหว่ยโจ่ย เป็นเทศกาลไหว้ขนมจ้าง
- ไหว้เดือน 7 วันที่ 15 คือ ไหว้สารทจีน เรียกว่า ตงง้วงโจ่ย
- ไหว้เดือน 8 วันที่ 15 เรียกว่า ตงชิวโจ่ย ที่คนทั่วไปรู้จักกันดีว่า ไหว้พระจันทร์

- ไหว้เดือน 11 ไม่กำหนดวันแน่นอน เรียกว่า ไหว้ตังโจ่ย
- ไหว้เดือน 12 วันสิ้นปี เรียกว่า ไหว้สิ้นปี หรือ ก๊วยนี้โจ่ย

ส่วนวันไหว้ จะเริ่มจากช่วงเช้า "ไหว้เจ้าที่" ไม่เกินเที่ยงวัน "ไหว้บรรพบุรุษ" ช่วงบ่าย "ไหว้ผีไม่มีญาติ" ตกดึกขณะเข้าสู่ปีใหม่จะไหว้ "ไฉ่ซิงเอี๊ย" หรือเทพเจ้าแห่งโชคลาภ

เครื่องเซ่นไหว้ ประกอบด้วย

1. ของคาว หมู เป็ด ไก่ ตับ ปลา แล้วแต่ว่าจะไหว้มากหรือน้อย
2. ไหว้ 3 อย่าง เรียกว่า ชุดซาแซ ประกอบด้วย หมู เป็ด ไก่
3. ไหว้ 5 อย่าง เรียกว่า ชุดโหงวแซ ประกอบด้วยหมู เป็ด ไก ่ตับ ปลา
4. ขนมไหว้ ฮวกก้วยหรือขนมถ้วยฟู คักท้อก้วยหรือขนมกุยช่าย(เป็นไส้ชนิดใดก็ได้)
5. นมจันอับ ซาลาเปา ขนมไหว้นี้ต้องมีสีชมพู หรือมีแต้มจุดแดง
6. ขนมไหว้พิเศษ ขนมเข่ง ขนมเทียน ต้องมียืนเป็นหลัก
7. เครื่องดื่ม น้ำชา 5 ที่หากมีไหว้ของคาวจะไหว้เหล้าด้วยก็ได้ก็จัด 5 ที่เช่นกัน
8. กระดาษเงิน กระดาษทอง ชุดไหว้เจ้าที่
9. จำนวนธูปไหว้ คนละ 5 ดอก
10. จำนวนชนิดของขนมไหว้ “ได้แก่ อี๊ และ โหงวเส็กทึ้ง

ส่วน อี๊ คำนี้ แปลว่ากลมๆ ขนมอี๊กลมๆ แป้งนิ่มๆ เคี้ยวง่าย กลืนง่าย ให้ความหมายมงคลอวยพรให้ชีวิตราบรื่นง่ายดายเหมือนขนมอี๊ที่ไหว ้และรับประทาน ส่วนโหงวเส็กทึ้ง แปลว่า ขนม 5 สี อันได้แก่ ถั่วตัด งาตัด ข้างพอง ถั่วเคลือบ น้ำตาล และฟักเชื่อม บางทีก็เรียกว่า “ขนมจันอับ” สำหรับผลไม้ไหว้เจ้าได้แก่

- ส้ม คำจีนเรียกว่า "ไต้กิก" แปลว่า โชคดี
- องุ่น คำจีนเรียกว่า "พู่ท้อ" หมายถึง งอกงาม
- สับประรด คำจีนเรียกว่า "อั้งไล้" แปลว่า มีโชคมาหา
- กล้วย คำจีนเรียกว่า "เกงเจีย" มีความหมายถึงการมีลูกหลานสืบสกุล

2. ประเพณีไหว้ฟ้าดิน

ศิลปะการแสดงเอ็งกอ จะมีประเพณีการไหว้แบบพิเศษที่ถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมานาน คือ การไหว้เทพยดาที่ตนเองเคารพนับถือ ได้แก่ การไหว้วันเกิดเทพยดาฟ้าดินเรียกว่าทีกงแซหรือทีตี่แซ ตรงกับวันที่ 9 เดือน 1 ไหว้อาเนี๊ยแซ คือไหว้วันเกิดเจ้าแม่กวนอิม ปีหนึ่งมี 3 ครั้ง คือวันที่ 19 เดือน 2

วันที่ 19 เดือน 6 และวันที่ 19 เดือน 9ไหว้แป๊ะกงแซ ตรงกับวันที่ 14 เดือน 3ไหว้เทพยดาผืนดิน คือไหว้โท้วตี่ซิ้ง ตรงกับวันที่ 29 เดือน 3ไหว้อาพั๊ว คือการไหว้วันเกิดอาพั๊ว หรืออาพั๊วแซ ซึ่งอาพั๊ว หมายถึง พ่อซื้อแม่ซื้อผู้คุ้มครอง เด็ก ตรงกับวันที่ 7 เดือน 7 ของทุกปี และไหว้เจ้าเตา คือไหว้วันที่ 24 เดือน 12 เรียกว่า ไหว้เจ๊าซิ้ง

เครื่องเซ่นไหว้ ประกอบด้วย

1. ซาลาเปา (หมี่ก้วย หรือ หมี่เปา) ไม่มีไส้ เรียกว่า หมั่นโถว มีแบบที่ทำจาหัวมัน เนื้อออกสีเหลือง และแบบไม่ผสมมัน เนื้อออกสีขาว นิยมทำให้แตกเหมือนดอกไม้บาน ถ้าลูกเล็กจะแต้มจุดแดง ลูกใหญ่จะปั๊มตัวหนังสือสีแดง เขียนว่า ฮก แปลว่า โชคดีมีไส้ นิยมไส้ เต้าซา แป้งไม่ผสมมัน หน้าไม่แตก มีตัวหนังสือปั๊มว่า เฮง แปลว่าโชคดี

2. ซิ่วท้อ เป็นซาลาเปาพิเศษ ทำเป็นรูปลูกท้อ ใส้เต้าซา เพราะถือว่าเป็นผลไม้สวรรค์ ใช้ในงานวันเกิด ใครได้กินอายุจะยืนยาว

3. หนึงกอ (ขนมไข่) ใช้ไหว้ได้ทุกอย่าง

4. ก๊าก้วย (ฮวกก้วย) "ฮวก" แปลว่า งอกงาม / "ก้วย" แปลว่า ขนม ใช้กับงานมงคลเป็นส่วนใหญ่ เช่นงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ บนหน้าขนมปั๊มตัวหนังสือตรงกลาง "ฮวดไช้" คำที่อยู่รอบนอก คือ "เฮง" แปลว่า โชคดี

5. คักท้อก้วย มีไส้ข้าว ไส้กุยช่าย ไส้ผัดผักกะหล่ำ ไส้ถั่ว นวดกับแป้งผสมสีแดง เป็นสีนำโชค ใช้ไหว้เจ้าที่ หรือไหว้บรรพบุรุษ

6. จับกิ้ม (แต่เหลียง) หรือที่คนไทย เรียกว่า "ขนมจันอับ" ใช้ไหว้เจ้าได้ทุกประเภท ประกอบด้วยขนม 5 อย่าง คือ

- เต้ายิ้งปัง คือ ขนมถั่วตัด
- มั่วปัง คือ ขนมงาตัด
- ซกซา คือ ถั่วเคลือบน้ำตาล
- กวยแฉะ คือ ฟักเชื่อม
- โหงวจ๊งปัง คือ ขนมข้าวพอง

7. ตั่วเปี๊ย คนไทยเรีกว่า "ขนมเปี๊ย"

- แบบเจ เรียกว่า "เจเปี๊ย" มีไส้มังสวิรัติ เช่น ไส้เต้าซา
- แบบชอ เรียกว่า "ชอเปี๊ย" ใส่มันหมู ใช้ไหว้เจ้าได้ทุกอย่าง

8.ทิ้งถะ คือ เจดีย์น้ำตาล ซึ่งต้องมีทึ้งไซ หรือสิงห์น้ำตาล มีไว้เพื่ออารักขาเจดีย์ ใช้ไหว้เทพยดาฟ้าดิน ในวันที่ 9 เดือน 1 ของทุกปีและสามรถใช้ไหว้เจ้าแม่กวนอิมในวันไหว้พระจันทร์ได้

3. พิธีการไหว้เจ้าพ่อเทพารักษ์-เจ้าแม่ทับทิม

ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์-เจ้าแม่ทับทิม ก่อสร้างด้วยปูนยกพื้นสูงปูพื้นด้วยไม้สักอายุราวร้อยปี พิธีเข้าทรงเจ้าพ่อเจ้าแม่ที่สืบต่อกันมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ ผู้ดูแลศาลเจ้าเล่าความเป็นมาว่า ราวปี พ.ศ. 2460-2462 เกิด อหิวาตกโรคและโรคฝีดาษระบาดอย่างหนัก ชาวบ้านล้มตายเป็นจำนวนมากทำให้ต้องหันมาพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยการอัญเชิญเจ้าพ่อเทพารักษ์ ทำพิธีด้วยการเขียนฮู้หรือยันต์กระดาษให้ชาวบ้านนำไปเผาไฟใส่น้ำต้มกิน ตลอดจนติดยันต์ไว้หน้าบ้าน หลังจากนั้นโรคระบาดจึงลดลง

เริ่มตั้งศาลชาวจีนไหหลำที่มาค้าขายในประเทศไทยอัญเชิญเจ้าพ่อเทพารักษ์ เชื่อว่าช่วยปกป้องชาวจีนที่ล่องเรือและค้าขายบริเวณปากน้ำโพ ซึ่งเป็นศาลเล็ก ๆ หลังจากนั้นจึงมีการบูรณะและขยับขยายด้วยการอัญเชิญเจ้าพ่อกวนอูที่อยู่อีก ศาลมาประทับด้วย เชื่อว่าเป็นผู้มีคุณธรรม ขจัดปัดเป่าความ ชั่วร้ายไม่ให้เกิดกับชาวบ้าน นอกจากนี้ยังมีเจ้าแม่ทับทิมซึ่งชาว จีนไหหลำนับถือสูงสุดหากขอสิ่ง ใดจะสมปรารถนา และเจ้าแม่สวรรค์เทพเจ้าทางน้ำช่วยปกป้องชาวเรือไม่ให้ประสบอุบัติเหตุ ดังนั้นเจ้าพ่อเจ้าแม่จะประทับร่างทรงและทำพิธีขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากบริเวณศาลเจ้า ก่อนจะมีขบวนแห่ไปรอบตลาดทั้งวัน แต่คืน

สำหรับศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์-เจ้าแม่ทับทิม เต็มไปด้วยผู้คนที่ร่วมริ้วขบวน เสียงกลองและฉาบดังกระหึ่ม เจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าพ่อกวนอู ประทับทรงในร่างคนทรง ลูกศิษย์ช่วยกันเปลี่ยนชุดเป็นชุดสีแดงและ มีผ้าคาดบนศีรษะ ด้านร่างทรงเจ้าแม่ทับทิม-เจ้าแม่สวรรค์ อยู่ในชุดสีแดงคล้องสร้อยไข่มุกยาวโพกศีรษะด้วยผ้าลายลูกไม้ขลิบทอง

จากนั้นลูกศิษย์ต่างวิ่งตามร่างทรงเจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าพ่อกวนอู ที่ทำพิธีเจิมรถที่ร่วมในริ้วขบวนเพื่อให้งานในวันนี้เป็นไปอย่างราบรื่น ด้านร่างทรงเจ้าแม่ทับทิม-เจ้าแม่สวรรค์ เริ่มปลุกเสกฮู้หรือยันต์กระดาษ ด้วยการนำกระบี่ที่ผ่านการทำพิธีกรรมความยาวประมาณ 30 เซนติเมตร กรีดไปบนลิ้นของร่างทรงจนเลือดค่อย ๆ ไหลซึม และนำเลือดไปผสมบนแป้นพิมพ์ หลังจากนั้นจึงนำตราปั๊มภาษาจีนกดลงบนแป้นพิมพ์ประทับตราลงบนยันต์กระดาษแต่ละแผ่น เช่นเดียวกับร่างทรงเจ้าพ่อเทพารักษ์ ก็เริ่มทำการปลุกเสกฮู้ ส่วนด้านล่างลานหน้าศาลเจ้าเกี้ยวที่ใช้แห่รูปเหมือนเทพเจ้าเตรียมพร้อม กระถางธูปขนาดใหญ่ถูกลำเลียงลงมาจากศาลเจ้า

เมื่อเวลาทำพิธี ร่างทรงเทพเจ้ากวนอูนั่งบนเก้าอี้ตะปูพร้อมกับประทับตราภาษาจีนผ่านการปลุกเสกให้กับเหล่าสิงโตที่ร่วมขบวนแห่ บรรดาลูกศิษย์ต่างให้ประทับตราบนหน้าผาก ส่วนร่างทรงเจ้าพ่อเทพารักษ์นั่งบนเก้าอี้ใบมีดแห่วนไปรอบศาลเจ้า ขณะที่ร่างทรงเจ้าแม่ทับทิม-เจ้าแม่สวรรค์ ลูกศิษย์ค่อยๆพยุงลงจากศาลเจ้าไปบนรถเพื่อเริ่มไปยังจุดตั้งขบวนแห่ ชาวบ้านต่างหอบลูกจูงหลานพบปะพูดคุยกัน ประทัดชุดแรกบนศาลเจ้าถูกจุดขึ้น

จากนั้นเริ่มเคลื่อนขบวนออกจากศาลเจ้า เมื่อขบวนมาถึง ห้างร้านค้าต่าง ๆ ตั้งโต๊ะบูชาไว้รอร่างทรงเป็นทิวแถวประดับด้วยกระดาษเงินกระดาษทอง ผลไม้ และประทัด ร่างทรงทำพิธีเขียนฮู้ให้กับบ้านต่าง ๆ ซึ่งไม่ได้แวะทุกบ้านแต่ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของเหล่าเทพ ครั้นถึงสี่แยกต่าง ๆ ลูกศิษย์เจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้า พ่อกวนอูทำพิธีลุยประทัดวิ่งตามร่างทรง ขบวนต่อมาก็เป็นเหล่าสิงโต องค์จำลองเจ้าแม่กวนอิมและเหล่าสาวงาม ขณะที่เด็กน้อยต่างร่ายรำระบำถ้วยตามห้างร้านต่าง ๆ เช่นเดียวกับอาบังเจ้าของร้านขายผ้าที่ถือซองแต๊ะเอียแจกลูกน้อง

ขบวนแห่เกี้ยวรูปจำลองเทพเจ้าต่าง ๆ และน้ำมนต์ที่ผ่านการปลุกเสก ในตลาดปากน้ำโพเต็มไปด้วยแรงศรัทธาของชาวบ้าน ประทัดหลายชุดจุดดังก้อง ผู้คนที่แม้จากบ้านไปไกล แค่ไหนเมื่อถึงตรุษจีนก็ต้องกลับมาไหว้เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ ทำให้วัฒนธรรมประเพณีนี้สืบต่อไปอีกยาวนาน

4. พิธีการไหว้ครูเอ็งกอ (ฉั่งซือเอี้ย)

เอ็งกอปีแรกของปากน้ำโพมี "จับหลักทุ้ยจับหลักโก้ว" คือมีผู้เล่นไม้พลอง 16 คน ผู้ตีกลองขนาดเล็ก16 คน นอกนั้นเป็นผู้เล่นดนตรีมีกลอง ล้อ(ล่อ) แฉ(ดาบ) และมีการเล่นพะบู๊ต่อท้าย การแต่งกายเอ้งกอในยุคเริ่มแรก ใส่เสื้อคอกลมขาว เขียนชื่อผู้สนับสนุน มีผ้าโพกหัวเว้นครูฝึก ขอยืมหมวกและหนวดจากโรงงิ้วมาใช้ มีผ้าผูกคอเหมือนลูกเสือ นุ่งกางเกงแพรสีน้ำเงินมีแถบข้างขา 3 แถบ มีผ้าผูกเอวสวมรองเท้าหุ้มข้อยี่ห้อนันยางและมีผ้าพันแข้ง การเขียนหน้าคณะงิ้วจะเขียนให้เฉพาะตัวเอก 5 ตัวคือ หลีคุ้ย บู๋ซ้ง โล้วจุ้งหงี เตียสุงเป็นต้น และก่อนการแสดงทุกครั้งจะมีพิธีไหว้ครูไหว้เจ้าที่ ไหว้เหล่าเอี๊ยผู้เป็นใหญ่ในสถานที่นั้นทุกครั้ง ชาวเอ็งกอจะไหว้ฉั่งซือเอี้ยก่อน เพื่อสาบานเป็นพี่น้องกัน และเชือดไก่เอาเลือดผสมเหล้าให้ทุกคนดื่ม

เครื่องเซ่นไหว้ ประกอบด้วย

1. **ก๊าก้วย (ฮวกก้วย) "ฮวก"** แปลว่า งอกงาม / "ก้วย" แปลว่า ขนม ใช้กับงานมงคลเป็นส่วนใหญ่ เช่นงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ บนหน้าขนมปั๊มตัวหนังสือตรงกลาง "ฮวดไช้" คำที่อยู่รอบนอกคือ "เฮง" แปลว่า โชคดี

2. **ข้าวสารและเกลือ** เอาไว้สาดเพื่อไล่สิ่งไม่ดีออกจากคณะผู้แสดง

3. **น้ำมนต์** ใช้เป็นน้ำร่วมสาบาน เพื่อให้เกิดความสามัคคี

4. **ไก่เป็น 1 ตัว** ปาดหงอนไก่เพื่อให้ได้เลือด นำไปใส่ในน้ำมนต์ เป็นน้ำร่วมสาบาน

5. **ธูป 3 ดอก** เพื่อไหว้สิ่งศักดิ์สิทธ์ใช้ไหว้ แสดงความเคารพบูชา

6. **ประทัด** ใช้จุดเพื่อกระตุ้นให้เกิดความหึกเหิม

ภาพ 8 แสดงเครื่องเซ่นไหว้เอ็งกอ

1.3 คุณค่าของการแสดงเอ็งกอ

เอ็งกอ คือ การแสดงพื้นบ้านของชาวไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์ โดยลักษณะเด่นของเอ็งกอ คือ ผู้แสดงทุกคนจะต้องทาหน้าตาอำพรางตน และแต่งกายแบบจอมยุทธ์จีนตามตำนานการขับไล่กบฏของวีรบุรุษเขาเหลียงซาน ในงานประเพณีดังกล่าวจะมีการแสดงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนเชื้อชาติต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น ซึ่งมีทั้งคนไทย ลาว และคนจีน ดังนั้นงานตรุษจีนของชาวปากน้ำโพ นครสวรรค์ จึงเป็นพื้นที่ที่สำคัญที่กลุ่มคนต่างเชื้อชาติได้มีโอกาสแสดงวัฒนธรรมของกลุ่มตนให้แก่สาธารณชนได้รับทราบถึงตัวตนและการดำรงอยู่ในชุมชนของพวกเขา รวมถึงเอ็งกอซึ่งเป็นสื่อพื้นบ้านของชาวไทยเชื้อสายจีนด้วย

ภาพ 9 การแสดงเอ็งกอ

นอกจากนี้ เอ็งกอยังมีบทบาทอย่างมากในการสร้างเด็กผู้ชาย ซึ่งต่อไปจะเป็นอนาคตของชุมชน ให้เป็นคนเข้มแข็ง อดทน มีวินัยและรู้จักการทำงานเป็นทีม การให้เยาวชนผู้สนใจ ได้มีสุขภาพที่ดีทั้ง 4 ด้าน คือ กายที่แข็งแรง อารมณ์ที่แจ่มใส เป็นที่ยอมรับของสังคม มีสติปัญญา เป็นการรวมกลุ่มของคนที่สนใจ รวมทั้งยังเป็นการแยกเยาวชนให้ห่างไกลจากอบายมุข และสิ่งเสพติดให้โทษและที่สำคัญ ทุกครั้งที่พวกเขาได้ร่วมเล่นเอ็งกอ เมื่อนั้นพวกเขาได้ปฏิบัติหน้าที่ที่ยิ่งใหญ่ นั่นคือ การสืบทอดวัฒนธรรมอันเป็นเสมือนรากเหง้าของตนเองให้ดำรงอยู่ต่อไป

2. ความเชื่อในวิถีชีวิตของชาวจีน

การแสดงเอ็งกอถือเป็นจุดเด่นคณะหนึ่งในขบวนแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่เฉลิมฉลองเทศกาลตรุษจีนของชาวปากน้ำโพ มีการพัฒนาและรักษาการแสดงจากอดีตสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งจะหาชมได้เฉพาะในงานเทศกาลประเพณีแห่เจ้าของชาวปากน้ำโพเท่านั้น สำหรับความเชื่อของการแสดงเอ็งกอกับความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ของนครสวรรค์ พบว่ามีความเชื่อดังนี้

2.1. ความเชื่อเกี่ยวกับทำเลการค้า

ในการประกอบกิจการค้านอกเหนือจากเงินทุนและความสามารถในการประกอบกิจการค้า ซึ่งนับว่ามีความสำคัญยิ่งต่อผลสำเร็จทางการค้า สิ่งแรกที่ผู้ประกอบการค้าจะต้องคำนึงถึงในอันดับแรกก็คือ สถานที่หรือทำเลการค้าอันหมายถึง ถิ่นที่สำหรับประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวกับการขายสินค้าหรือบริการให้กับผู้บริโภค เพื่อใช้ในทางส่วนตัวหรือในทางธุรกิจ

จากการศึกษาความเชื่อที่เกี่ยวกับการค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ที่เกี่ยวกับการเลือกทำเลการค้าสามารถแยก ได้ 4 ประเด็น คือ

- รูปทรงลักษณะที่ดินในการปลูกสร้างสถานประกอบการค้า
- ลักษณะพื้นที่ที่ดินในการปลูกสร้างสถานประกอบการค้า
- สิ่งปลูกสร้างและสิ่งแวดล้อมสถานประกอบการค้า
- ทิศทางในการปลูกสร้างสถานประกอบการค้า

2.1.1 รูปทรงลักษณะที่ดินในการปลูกสร้างสถานประกอบการค้า

รูปที่ดินถือเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเลือกทำเลการค้าของชาวไทยเชื้อสายจีน ในชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ อย่างหนึ่งจากการสัมภาษณ์นายศิริวัฒน์ ทุนภรณ์ (ศิริวัฒน์ ทุนภรณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ อิทธิพล เพชรศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 11/8-10 ชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2553) สรุปได้ว่า รูปที่ดินที่เป็นมงคล จะมีลักษณะดังนี้ คือ

1. รูปสี่เหลี่ยม ถือว่า เป็นรูปที่ดินที่เป็นมงคลด้วยเป็นสัญลักษณ์ที่ดินที่สามารถนำมาจัดการใช้สอยปลูกสร้างสถานประกอบการค้า หรือบ้านเรือนได้ง่าย ประกอบกับเชื่อว่าจะทำให้การค้ามีความรุ่งเรืองเติบโตอย่างสม่ำเสมอ แต่รูปสี่เหลี่ยมที่ถือว่าเป็นมงคลที่สุด คือ รูปสี่เหลี่ยมคางหมู ที่มีลักษณะหน้าแคบท้ายกว้าง โดยเชื่อว่าจะทำมาค้าขึ้น เก็บทรัพย์สินได้อยู่ไม่รั่วไหล ทั้งนี้ด้วยรูปที่ดินดังกล่าวมีลักษณะคล้ายถุงเงินถุงทองสำหรับเก็บทรัพย์

2. รูปที่ดินมีลักษณะแปดเหลี่ยม เชื่อว่าจะมีลักษณะดีตามตำราจีนคล้ายยันต์ 8 ทิศ (โป๊ยก่วย หรือปากัว) ที่สามารถรับมงคลแห่งชีวิตได้ทั้ง 8 ด้าน แต่รูปลักษณะที่ดินดังกล่าวหาได้ยากมากในชุมชนเมือง ด้วยลักษณะการแบ่งแยกโฉนดที่ดินในปัจจุบัน

3. รูปที่ดินเป็นรูปวงกลม ถือว่าเป็นมงคลพอควร แต่มีเงื่อนไขคือต้องสร้างบ้านเรือนหรือสถานประกอบการค้า 2 หลังติดกันจึงจะดี

ส่วนรูปที่ดินที่ถือว่าเป็นอัปมงคลนั้น คือรูปที่ดินรูปสามเหลี่ยม โดยเฉพาะรูปที่ดินที่มีลักษณะหน้ากว้างท้ายเรียวเชื่อกันว่าจะเก็บทรัพย์ไม่ได้ และรูปที่ดินที่มีรูปทรงแปลกๆ ไม่สม่ำเสมอเชื่อว่าจะทำให้ผู้อยู่อาศัยมีความยุ่งยากลำบาก มักประสบปัญหา การดำเนินชีวิตไม่ราบรื่นเช่นเดียวกับลักษณะของรูปที่ดิน

ชาวไทยเชื้อสายจีน ในเขตชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ส่วนใหญ่นิยมเลือกรูปที่ดินที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เพื่อทำการค้ามากที่สุด แม้ว่าส่วนใหญ่จะถือว่ารูปที่ดินทีเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมูที่มีลักษณะหน้าแคบท้ายกว้างเป็นลักษณะที่เป็นมงคลสูงสุด แต่จะหารูปที่ดินที่มีลักษณะดังกล่าวได้ยากในชุมชนเมือง

2.1.2 ลักษณะพื้นพื้นที่ที่ดินในการปลูกสร้างสถานประกอบการค้า

ลักษณะพื้นที่ที่ดินในการปลูกสร้างสถานประกอบการค้ามีความสำคัญในการเลือกทำเลสถานประกอบการการค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ โดยเชื่อว่าที่ดินที่มีลักษณะแตกต่างกันย่อมอำนวยผลทางการค้าและชีวิตครอบครัว ที่ตั้งบ้านเรือนหรือสถานประกอบการค้าเหมือนพื้นดินแปลงนั้นที่แตกต่างกันด้วย

จากการสัมภาษณ์นายสำราญ เบ็ญจพรกุลพงศ์ (สำราญ เบ็ญจพรกุลพงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ อิทธิพล เพชรศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์ ชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2553) สรุปได้ว่า ลักษณะพื้นที่ที่ดินที่ไม่เป็นมงคลอันควรหลีกเลี่ยงในการปลูกสร้างอาคารร้านค้าเป็นที่อยู่อาศัย คือ

1. พื้นที่ที่ดินเป็นที่ลุ่มโดยเฉพาะที่ลุ่ม – ลึกตรงกลาง โดยเชื่อว่าจะทำให้การค้าตกต่ำ

2. พื้นที่ที่ดินที่หน้าดินชื้นแฉะ หรือดินพรุ เชื่อว่าจะทำให้การค้าไม่มั่นคง

3. พื้นที่ที่ดินที่เคยเป็นที่ตั้งของสุสานหรือกองกระดุกเชื่อว่าวิญญาณร้ายที่สิงสถิตอยู่จะคอยรังควาน ทำให้การค้าตกต่ำและประสบปัญหายุ่งยาก

4. พื้นที่ที่เป็นทางผ่านหรือรองรับสิ่งปฏิกูล เชื่อว่าจะนำสิ่งเลวร้ายมาสู่การค้า

2.1.3 สิ่งปลูกสร้างและสิ่งแวดล้อมสถานประกอบการการค้า

สิ่งปลูกสร้างและสิ่งแวดล้อมสถานประกอบการค้า นับได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการเลือกทำเลที่ตั้งประกอบการค้าจากการสัมภาษณ์นายสวัสดิ์ แซ่ฉี (สวัสดิ์ แซ่ฉี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ อิทธิพล เพชรศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์ ชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2553) สรุปได้ว่า ชายไทยเชื้อสายจีนในชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ มีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งปลูกสร้างและสิ่งแวดล้อมสถานประกอบการค้าที่ควรหลีกเลี่ยงในการตั้งสถานประกอบการค้า 7 ประเด็นด้วยกัน คือ

1. ตรงกันข้ามกับเส้นทางสัญจรไปมาที่พุ่งเข้าสู่สถานประกอบการค้า ได้แก่ ถนน ตรอก ซอย และช่องทางเดิน ในลักษณะต่างๆ เช่น ทางสามแพร่ง ถนนทางโค้ง โดยเชื่อว่าเป็นช่องทางที่สิ่งเลวร้ายต่างจะพุ่งเข้าสู่สถานประกอบการค้า

2. ตรงกันข้ามกับประตูศาสนสถาน เช่น โบสถ์ ศาลเจ้า โดยเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนสถานดังกล่าว มีอานุภาพและอำนาจบารมีแรงกล้า ที่พุ่งเข้าสู่สถานประกอบการค้าเกินกว่าที่อำนาจบารมีของผู้ประกอบการจะต้านทานได้ หรือกรณีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาขจัดปัดเป่าสิ่งเลวร้ายทั้งปวง สิ่งชั่วร้ายเหล่านั้นจะพุ่งเข้าสู่สถานประกอบการค้าได้

3. ตรงกันข้ามกับสถานที่เก็บและค้างศพ เช่น สมาคมจีน โดยเชื่อว่าวิญญาณผู้ตายจะวนเวียนและเข้ามาวุ่นวายสร้างความเดือดร้อนต่างๆ ให้แก่บุคคลในสถานประกอบการค้าและส่งผลให้กิจการค้าประสบความวิบัติ

4. ตรงกันข้ามกับซุ้มประตูสาธารณสถาน เช่น ซุ้มประตูวัด ซุ้มสถานที่ หน่วยงานราชการ เป็นต้น โดยเชื่อว่าสถานที่ที่มีการสัญจรไปมาตลอดเวลาเป็นช่องทางนำสู่เลวร้ายเข้าสู่สถานประกอบการค้า

5. ตรงกันข้ามกับเสาไฟฟ้าและเสาไฟฟ้าแรงสูง โดยเชื่อว่าสิ่งดังกล่าวมีอานุภาพความร้อนรุนแรง

6. ตรงกันข้ามกับมุมตึกหรืออาคารอื่นๆ เชื่อว่าเป็นทำเลพิฆาตจัดเป็นอัปมงคล

7. ตรงกันข้ามร้านค้าของบุพการี โดยเชื่อว่าเป็นการแข่งบารมีกับผู้มีพระคุณจะทำการค้าไม่เจริญก้าวหน้าทำเลที่เหมาะแก่การตั้งสถานประกอบการค้า มี 2 ประเด็น คือ

7.1 ใกล้ถนนใหญ่สายหลักของเมือง โดยเชื่อว่าเส้นทางดังกล่าวเป็นเส้นทางมังกรถือเป็นมงคลต่อการประกอบการค้า

7.2 ใกล้ต้นไม้ใหญ่อยู่ทางทิศตะวันตกของสถานประกอบการค้า โดยเชื่อว่าจะช่วยป้องกันสิ่งเลวร้ายต่างๆ ให้ผู้ประกอบการอยู่เย็นเป็นสุข

2.1.4 ทิศทางในการปลูกสร้างสถานประกอบการค้า

จากการสัมภาษณ์นายสำราญ เบ็ญจพรกุลพงศ์ (สำราญ เบ็ญจพรกุลพงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ อิทธิพล เพชรศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์ ชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2553) สรุปได้ว่า ชายไทยเชื้อสายจีนในชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ส่วนใหญ่มีความเชื่อและยึดถือเกี่ยวกับทิศทางในการปลูกสร้างสถานประกอบการตามปฏิทินจีน ซึ่งจะหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามจักราศีในแต่ละปี แต่ก็ยังมีชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ บางส่วนมีความเชื่อเกี่ยวกับทิศทางในการปลูกสร้างสถานประกอบการค้าใน 2 ประเด็น ต่อไปนี้คือ

1. ทิศมงคล คือ ทิศที่สถานประกอบการหันหน้าไปสู่ มี 2 ทิศ คือ ทิศใต้ โดยเชื่อว่าเป็นทิศแห่งชื่อเสียงและความมั่งคง และทิศเหนือ โดยเชื่อว่าเป็นทิศแห่งการงานและอาชีพ

2. ทิศอัปมงคล คือ ทิศที่สถานประกอบการไม่ควรหันหน้าไปสู่ คือ ทิศตะวันตก ซึ่งเชื่อว่าการค้าจะตกอับและล่มจม

จากการศึกษา ความเชื่อที่เกี่ยวกับการค้าของชาวไทยเชื้อสายจีน ในเขตชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เกี่ยวกับสิ่งปลูกสร้างและสิ่งแวดล้อมสถานประกอบการค้าพบว่า

1. รูปทรงลักษณะที่ดินในการปลูกสร้างสถานประกอบการค้า ส่วนใหญ่เชื่อว่า รูปทรงที่เป็นสี่เหลี่ยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปสี่เหลี่ยมคางหมูที่มีลักษณะหน้าแคบท้ายกว้าง เป็นรูปที่ดินที่เป็นมงคลสูงสุด ทั้งนี้เพราะรูปลักษณะที่ดินดังกล่าวสามารถนำมาจัดสรรประโยชน์ใช้สอยได้โดยง่าย ในทางตรงกันข้ามรูปลักษณะที่ดินที่เป็นรูปสามเหลี่ยมและรูปทรงแปลกๆ ที่มีลักษณะ ไม่สม่ำเสมอถือว่าไม่เป็นมงคลทั้งนี้ เพราะนำมาจัดสรรประโยชน์ใช้สอยได้ยาก และไม่คุ้มค่ากับการลงทุน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ประกอบกิจการค้าด้านจัดสรรพัฒนาที่ดินและสิ่งปลูกสร้างจำหน่าย จะให้ความสำคัญในเรื่องรูปที่ดินมาก ทั้งนี้เพื่อนำมาแบ่งแยกจัดสรรให้เกิดประโยชน์เต็มพื้นที่และคุ้มค่ากับการลงทุนสูงสุด

2. ลักษณะพื้นที่ดินที่ใช้ในการปลูกสร้างสถานประกอบการค้า เชื่อว่าที่ดินที่เป็นที่ลุ่มที่ชื้นหรือที่ดินที่เคยเป็นสุสาน ป่าช้า และเป็นทางผ่านหรือรองรับสิ่งปฏิกูลจะนำมาซึ่งสิ่งชั่วร้ายและโชคร้ายมาให้ ด้วยลักษณะพื้นที่ดินดังกล่าวถ้าหากนำมาก่อสร้างอาคารสถานประกอบการค้าจะต้องมีการปรับแต่งที่ดินก่อนการปลูกสร้าง ทำให้สิ้นเปลืองเงินทุน ประกอบกับให้ภาพพจน์และความรู้สึกที่ไม่ดีต่อผู้ประกอบการค้าและลูกค้า

3. สิ่งปลูกสร้างและสิ่งแวดล้อมสถานประกอบการค้า เชื่อว่าสถานประกอบการค้าที่อยู่ตรงกันข้ามหรือใกล้เคียงกับถนนที่พุ่งเข้าหา ประตูศาสนสถาน สถานที่เก็บหรือพักศพ ซุ้มประตูสาธารณะ เสาไฟฟ้าแรงสูง ตรงกันข้ามกับมุมเหลี่ยมตัวอาคารอื่นๆ ถือว่าไม่เป็นมงคลด้วย ทั้งนี้เนื่องจาก ทำเลการค้าที่อยู่ตรงกับข้ามกับทางแยกที่มีถนนหรือทางเดินพุ่งเข้าหาเป็นบริเวณที่เสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ มักจะเป็นบริเวณที่ห้ามจอดรถ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเข้ามารับบริการและหรือซื้อสินค้าตลอดจนการขนถ่ายสินค้าของผู้ประกอบการ สำหรับทำเลการค้าที่อยู่ตรงกันข้ามกับศาสนสถาน หน่วยงานราชการ นับเป็นจุดที่ไม่เอื้ออำนวยต่อบรรยากาศทางการค้า เหลี่ยมมุมของตัวอาคารก่อให้เกิดความความรู้สึกอึดอัด ไม่สบายใจ หากตั้งอยู่ตรงกันข้ามกับสถานประกอบการของบุพการ ถือว่า ขัดต่อหลักจริยธรรมพื้นฐานของชาวจีนในเรื่องความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ ยิ่งเป็นกิจการค้าประเภทเดียวกันด้วยแล้วก็จะเกิดการแข่งขันแย่งชิงลูกค้าต่อกัน

ส่วนทำเลการค้าซึ่งมีต้นไม้ใหญ่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกนั้น มีเหตุผลในเชิงภูมิศาสตร์ ก็คือต้นไม้สามารถให้ร่มเงา บังแดดร้อนในยามบ่ายจากทางด้านทิศตะวันตกได้ดี ทำให้สถานประกอบการค้ามีบรรยากาศร่มรื่น ชวนให้ลูกค้าเข้ามารับบริการและซื้อสินค้า หากติดกับถนนหลักของเมือง มีเหตุผลเชิงพาณิชย์คือ การคมนาคมขนส่งสะดวกมีความหนาแน่นของกลุ่มประชากรสูง ตลอดถึงความพร้อมของระบบสาธารณูปโภค

4. ทิศทางในการปลูกสร้างสถานประกอบการค้า จะไม่ปลูกสร้างอาคารสถานประกอบการทางทิศตะวันตก ทั้งนี้เพราะเหตุผลในเชิงภูมิศาสตร์คือจะได้รับแดดร้อนยามบ่าย ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งการจับจ่ายซื้อสินค้าของกลุ่มลูกค้าส่วนใหญ่

จากการศึกษาความเชื่อที่เกี่ยวกับการค้าของชาวไทยเชื้อสายจีน ในชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เกี่ยวกับการเลือกทำเลการค้าพบว่า ในปัจจุบันมีอุปสรรคและข้อจำกัดในเรื่องของราคาที่ดินมีราคาสูง ในขณะเดียวกันลักษณะพื้นที่ดินสำหรับประกอบการกิจการค้าที่ดินไม่อยู่ในลักษณะที่พร้อมในการปลูกสร้างอาคารสถานประกอบการค้า ต้องมีการปรับถมทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย อย่างไรก็ตามการเลือกพิจารณาทำเลการค้า ณ จุดใดนั้นมีองค์ประกอบหลายประการ เช่น เงินทุน ประเภทการค้า การคมนาคมขนส่ง ผลตอบแทนที่คุ้มค่าต่อการลงทุน แต่การตัดสินใจนั้น ยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับการเลือกทำเลหรือหลักแห่งฮวงจุ้ยอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ผู้บอกข้อมูลร้อยละ 80 ยังคงยึดถือแนวปฏิบัติตามหลักการแห่งฮวงจุ้ย

2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม

ฤกษ์ น. คราวหรือเวลาซึ่งเหมาะสมเป็นชัยมงคล (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525 : 707) และ ยาม น. คราว, เวลา เช่น ยามสุข ยามทุกข์ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525 : 668)

ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า ฤกษ์ยาม หมายถึง เวลาหรือช่วงระยะเวลาอันเหมาะสมแก่การมงคลในการประกอบกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามในการประกอบการค้าเริ่มจากการซื้อขายทำเลที่ตั้ง จนกระทั่งผู้ประกอบการค้าเริ่มประกอบกิจการการค้า

จากการสัมภาษณ์นายปรีชา สาครินทร์ (ปรีชา สาครินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ อิทธิพล เพชรศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 137 ถนนนางงาม ชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2553 สรุปได้ 4 ประเด็น ดังนี้ คือ

1.2.1 ฤกษ์ยามในการซื้อขายที่ดินทำเลการค้าและสถานประกอบการค้า จะไม่นิยมซื้อขายในวันอ่อน ได้แก่ วันจันทร์ และวันศุกร์ ซึ่งเชื่อว่าการจ่ายเงินในวันดังกล่าวเป็นการจ่ายเงินที่ไม่มีพลังอำนาจได้รับผลประโยชน์จากการซื้อขายนั้นไม่คุ้มค่าแก่การลงทุนในอนาคต

1.2.2 ฤกษ์ยามในการสร้างสถานประกอบการค้าจะต้องสอดคล้องกับประเภทการค้าและต้องถูกโฉลกกับเจ้าของผู้ประกอบกิจการและราศีปี ซึ่งได้รับการชี้แนะจากชินแสหรือหมอดูโดยเชื่อว่าจะทำให้กิจการเจริญรุ่งเรืองและเป็นมงคล

1.2.3 ฤกษ์ยามในการเข้าอยู่อาศัยในสถานประกอบการค้า จะต้องสอดคล้องกับวันเดือนปีเกิดของผู้ประกอบการ ซึ่งได้รับการชี้แนะจากชินแสหรือหมอดูหรือพระสงฆ์ ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้ครอบครัวและผู้อยู่อาศัยได้รับความสงบสุข กิจการเจริญรุ่งเรือง

1.2.4 ฤกษ์ยามในการเปิดสถานประกอบการค้า จะต้องเป็นวันดีและสอดคล้องกับวันเดือนปีเกิดของผู้ประกอบการ ซึ่งได้รับการชี้แนะจากพระสงฆ์ ซึ่งเชื่อว่าจะเป็นสิริมงคลแก่ครอบครัวและกิจการค้า มีการทำบุญเลี้ยงพระประกอบพิธีสงฆ์

จากการศึกษา ความเชื่อที่เกี่ยวกับการค้าของชาวไทยเชื้อสายจีน ในเขตชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เกี่ยวกับฤกษ์ยาม พบว่า ชาวไทยเชื้อสายจีน ในเขตชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ให้ความสำคัญต่อ เรื่องฤกษ์ยามในกรณีต่างๆ ดังนี้ คือ การซื้อขายที่ดิน การเริ่มปลูกสร้างอาคาร การเข้าอยู่อาศัยในสถานประกอบการกิจการค้า และการเปิดการค้าใหม่ เป็นต้น โดยขอคำปรึกษาชี้แนะจากชินแสหมอดูและพระสงฆ์ ทั้งนี้เพื่อสนองความต้องการทางด้านจิตใจ เป็นการเสริมสร้างความมั่นใจให้แก่ตนเองในการประกอบกิจการค้าให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เข้าลักษณะใจเป็นนายกายเป็นบ่าย เมื่อความสบายใจเกิดขึ้นแก่ผู้ประกอบการค้าซึ่งเป็นเจ้าของผลที่ตามมา คือ มีกำลังใจ

ที่จะต่อสู้ปัญหาและอุปสรรคนั้นที่อาจจะเกิดขึ้นในการประกอบการค้าในอนาคต โดยไม่ย่อท้อต่อปัญหาเหล่านั้น จากการศึกษาพบว่าผู้ประกอบการทางการค้าของชาวไทยเชื้อสายจีน ในเขตชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ปฏิบัติตนในด้านความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามโดยการผสมผสานกันระหว่างความเชื่อ ของชาวจีนดั้งเดิมและความเชื่อของชาวไทยพุทธ ดังเช่น การดู ทำเลที่ดินหรือฮวงจุ้ยเพื่อก่อสร้างสถานประกอบการค้า และการประกอบพิธีลงเสาเอกเพื่อก่อสร้างอาคารสถานประกอบกิจการค้าจะขอคำแนะนำและให้ชินแสเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม สำหรับการเข้าอยู่อาศัยในสถานประกอบการค้าและการเปิดกิจการสถานประกอบการค้าใหม่ จะขอคำแนะนะและให้พระสงฆ์เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม สืบเนื่องจากข้อจำกัดของจำนวนชินแส ที่มีอยู่จำนวนน้อยทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนหันไปนิยมและขอคำแนะนำปรึกษาจากพระสงฆ์มากขึ้น และมีแนวโน้มทวีจำนวนมากขึ้น เนื่องจากความสัมพันธ์และคุ้นเคยในการเข้าวัดทำบุญ อย่างไรก็ตามชาวไทยเชื้อสายจีน ในเขตชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ยังคงให้ความสำคัญในด้านฤกษ์ยามอยู่ในระดับสูง คือ ร้อยละ 95 ของผู้บอกข้อมูลยังคงปฏิบัติ

2.3 ความเชื่อเกี่ยวกับการจัดสถานประกอบการค้า

การจัดสถานประกอบการค้าเป็นกิจกรรมการจัดวางสินค้า ตกแต่งสถานประกอบการค้า เพื่อดึงดูดลูกค้าใหม่มาซื้อสินค้าและรับบริการ

จากการสัมภาษณ์นางชวนจิต เกียรติไพบูลย์ (ชวนจิต เกียรติไพบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ อิทธิพล เพชรศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 651/ 4 ถนนไทรบุรี ชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2553) เกี่ยวกับการจัดสถานประกอบการค้า จำแนก ได้ 6 ประเด็น คือ

2.3.1 ป้ายชื่อสถานประกอบการค้า

1. สีเป็นมงคลซึ่งมี 4 สีด้วยกัน คือ สีแดง เหลือง ฟ้าและขาว อันหมายถึง ฟ้า ดิน มนุษย์และความบริสุทธิ์ตามลำดับ โดยเชื่อว่าเป็นพื้นฐานของความสำเร็จนานาประการและเป็นพลังสร้างสรรค์อย่างมหาศาล

2. ขนาดจะต้องมีความกว้าง – ยาว เป็นเลขคี่ เช่น 3x5, 3x7, 5x9 เป็นต้น โดยเชื่อว่าเลขคี่เป็นเลขนำโชคตามตำราจีนโบราณ เลขคี่คู่กันถือว่า มีโชคดี 2 เท่า

3. ตำแหน่ง ตำแหน่งการวางป้ายไม่เคร่งครัดในการจัดวางตามที่ตำราจีนโบราณกำหนด แม้ว่าฝั่งตรงกันข้ามจะมีสถานประกอบการค้ารายอื่นตั้งอยู่ก็ตาม แต่ถ้าหากกิจการค้าของตนประสบปัญหาหรือไม่ประสบความสำเร็จ ก็มีการแก้เคล็ดโดยจัดวางในตำแหน่งใหม่ที่ไม่ต่ำกว่าป้ายสถานประกอบการค้าในฝั่งตรงกันข้าม โดยเชื่อว่ากิจการค้าของตนจะไม่ถูกบดบังบารมีจากฝั่งตรงกันข้าม และกิจการค้าจะฟื้นตัว

2.3.2 ประตู ประตูหน้าจะต้องใหญ่กว่าประตูหลังและไม่อยู่ในตำแหน่งที่ตรงกันหรือทะลุผ่านได้โดยตลอด เพราะเชื่อว่าจะรับทรัพย์ได้มากกว่าจ่ายและเก็บทรัพย์ไว้ได้

2.3.3 การวางสินค้า สินค้าประเภทสักการบูชาจะต้องวางไว้ที่สูง เช่น พระพุทธรูป ธูปเทียน เชื่อว่าเป็นมงคลไม่เป็นการลบหลู่ของสูง มีการสับเปลี่ยนตำแหน่งสินค้าในกรณีการค้าซบเซาเชื่อว่าจะขายสินค้าได้

2.3.4 การทำความสะอาด จะต้องปัดกวาดจากหน้าร้านไปยังหลังร้าน ตอนเปิดสถานประกอบการค้าในช่วงเช้าทันที เพราะเท่ากับเป็นการกวาดทรัพย์เข้าร้าน ซึ่งเชื่อว่าทรัพย์จะหลั่งไหลเข้ามา และต้องไม่ปัดกวาดสถานประกอบการค้าในเวลากลางคืนโดยเชื่อว่าเป็นการเก็บทรัพย์ไว้และจะไม่ปัดกวาดบ้านเรือนวันเที่ยวในช่วงเทศกาลตรุษจีน โดยเชื่อว่าจะเป็นการกวาดเทพเจ้าแห่งความมั่งคั่งออกไป

2.3.5 การจัดวางโต๊ะบัญชีและโต๊ะทำงาน จะต้องไม่จัดวางใต้คานของสิ่งปลูกสร้าง โดยเชื่อว่าจะทำให้ผู้ประกอบกิจการค้าทำการค้าไม่ก้าวหน้าและทำยอดบัญชีทางการค้าไม่งอกเงยด้วยเชื่อว่าคานสิ่งปลูกสร้างเป็นสิ่งรับน้ำหนักและกดทับสิ่งของหรือบุคคลที่อยู่ด้านล่าง และโต๊ะทำงานจะต้องไม่หันหน้าไปหลังบ้าน ฝาผนังหรือมุมอับ โดยเชื่อว่าจะประกอบกิจการค้าไม่ก้าวหน้าและประสบความตกอับและอับจนทางการค้า

2.3.6 การใช้สีประดับตกแต่งร้านค้า จะใช้สีแดง เหลือง ฟ้าและสีขาวประดับตกแต่ง ร้านค้าทาสีร้านค้า เชื่อว่าเป็นสีที่นำโชคและเป็นมงคล ส่วนสีที่ไม่เป็นมงคล อับโชค ไม่ใช้ประดับตกแต่งร้านค้า คือ สีดำ

จากการศึกษาความเชื่อที่เกี่ยวกับการค้าของชาวไทยเชื้อสายจีน ในชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การจัดสถานประกอบการค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ สรุปได้ดังนี้

1. ป้ายชื่อสถานประกอบการค้าจะเลือกใช้สี 4 สี คือ แดง เหลือง ขาวและฟ้า ทั้งนี้เนื่องจากสีแดง เหลืองและขาว เป็นสีที่โดดเด่นมองเห็นได้ชัดเจนแต่ไกล ส่วนสีฟ้าเป็นสีที่เย็นตาชวนให้มองเป็นการพักสายตาในขณะเดียวกัน ขนาดของป้ายมีความกว้าง – ยาว เป็นเลขคี่ และการติดตั้งป้ายชื่อสถานประกอบการค้าที่ประสบปัญหาหรือกิจการไม่ก้าวหน้า จะต้องจัดวางในตำแหน่งใหม่ที่ไม่ต่ำกว่าป้ายชื่อสถานประกอบการค้าในฝั่งตรงข้ามเพื่อความโดดเด่นและเห็นได้ชัด

2. ประตู ประตูหน้าจะต้องใหญ่กว่าประตูหลังและไม่อยู่ในตำแหน่งที่ตรงกันหรือทะลุผ่านได้โดยตลอด ทั้งนี้เพราะประตูกว้างใหญ่ด้านหน้า เป็นการเปิดโอกาสให้ลูกค้ามองเห็นสินค้าภายในสถานประกอบการได้ชัดเจนทั่วถึงและสามารถเข้าสู่ภายในได้โดยสะดวก ในขณะที่ประตูหลังที่เล็กกว่าและทะลุผ่านได้โดยตลอด เป็นเหตุผลทางด้านการป้องกันการโจรกรรม

3. การจัดวางสินค้า สินค้าประเภทของสักการบูชาจะต้องวางไว้ที่สูงทั้งนี้เนื่องจากเป็นเหตุผลจากจิตวิทยา เพิ่มความศรัทธาให้แก่ลูกค้านานๆ เข้าก็กลายเป็นระเบียบปฏิบัติและเป็นระบบในการหยิบวาง กรณีที่ต้องสับเปลี่ยนตำแหน่งสินค้าในกรณีการค้าขายซบเซาเพื่อสร้างความแปลกใหม่ให้กับลูกค้าและทำให้บุคคลภายนอก ดูประหนึ่งว่าสถานประกอบการนี้มีการค้าคึกคักนับเป็นการสร้างบรรยากาศทางการค้าได้ด้วย

4. การทำความสะอาดสถานประกอบการค้า โดยปัดกวาดจากหน้าร้านไปยังหลังร้านในตอนเปิดสถานประกอบการค้าในช่วงเช้าทันที เป็นการเตรียมและสร้างความพร้อมในการเปิดให้บริการต่อลูกค้า และไม่สร้างความสกปรกต่อถนนซึ่งเป็นสมบัติสาธารณะ ไม่ปัดกวาดสถานประกอบการค้าในเวลากลางคืนเป็นเพราะความเหน็ดเหนื่อยกับการตรากตรำทำงานมาตลอดทั้งวันควรแก่การพักผ่อนและไม่ปัดกวาดหรือทำกิจการงานใดๆ ในวันเที่ยวช่วงเทศกาลตรุษจีนด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นวันแห่งการพักผ่อนสนุกสนานเพลิดเพลิน ต้องการให้เป็นการพักผ่อนอย่างแท้จริง ซึ่งมีช่วงเดียวในรอบหนึ่งปี

5. การจัดวางโต๊ะบัญชีและโต๊ะทำงานจะไม่จัดวางใต้คานและมุมอับของอาคารสถานประกอบการค้า เป็นเพราะเพื่อความสะดวกในการให้บริการลูกค้าและบริหาร สามารถมองเห็นความเคลื่อนไหวในสถานประกอบการได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึง และเป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานอีกด้วย

6. การใช้สีประดับตกแต่งร้านค้า จะใช้สีแดง เหลือง ฟ้าและขาว ประดับตกแต่งร้านค้า ทาสีร้านค้า เพราะสีแดงและสีเหลืองเป็นสีที่เห็นเด่นชัด และดูเป็นสง่าราศี ส่วนสีขาวเป็นสีที่สะอาด สีฟ้าเป็นสีที่เย็นตา ส่วนสีดำ เป็นสีที่ก่อให้เกิดความรู้สึกหดหู่และเศร้าหมอง

จากการศึกษาความเชื่อที่เกี่ยวกับการค้าของชาวไทยเชื้อสายจีน ในชุมชน อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การจัดสถานประกอบการค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ยังคงมีความเชื่ออยู่ในระดับค่อนข้างสูง คือร้อยละ 80 ของผู้บอกข้อมูลยังคงปฏิบัติและยึดถือ

2.4 ความเชื่อเกี่ยวกับการลงทุน

ทุน น. ของเดิมหรือเงินเดิมที่มีไว้ ลงไว้ กำหนดไว้ จัดตั้งไว้เพื่อประโยชน์ให้งอกงาม เช่น มีความรู้เป็นทุน มีเงินเป็นทุน (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน 2525 ; 405) ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า การลงทุน หมายถึง การใช้ทรัพย์ต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์งอกงาม

จากการสัมภาษณ์นางวรนุช ฤทธิ์วรา (วรนุช ฤทธิ์วรา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ อิทธิพล เพชรศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์ บ้านเลขที่ 619 /7 ถนนไทรบุรี ชุมชน ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2553) ความเชื่อเกี่ยวกับการลงทุนประกอบการค้า จำแนกได้ 4 ประเด็น คือ

2.4.1 การเลือกประเภทประกอบกิจการค้า จะประกอบการค้าที่บรรพบุรุษเคยสืบทอดกันมาเชื่อว่าเป็นมงคล วิญญาณบรรพบุรุษคอยส่งเสริม สนับสนุน และปกป้องผองภัย จะก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในอาชีพ ในกรณีที่ประสบความล้มเหลวทางการค้าอย่างใดอย่างหนึ่งและต้องการจะเปลี่ยนแปลงรูปแบบและหรือประเภทกิจการค้า ก็ต้องขอคำแนะนำปรึกษาจากชินแส เพื่อเปลี่ยนแปลงโดยให้สอดคล้องกับโฉลก วัน เดือน ปี เกิดและราศีแห่งตน

2.4.2 การใช้จ่ายเงินเพื่อประกอบกิจการค้าจะไม่จ่ายเงินในตอนเช้า เพราะเชื่อว่าจะเสียทรัพย์ตลอดทั้งวัน ในทางตรงกันข้ามหากรับทรัพย์หรือขายของได้ในตอนเช้าจักดี และจำไม่ให้เงินกู้ยืมในวันอ่อนโดยเชื่อว่าไม่ได้รับชำระหนี้คืน หรือเรียกหนี้คืนยาก และจะไม่จ่ายเงินในขณะรับประทานอาหาร โดยเชื่อว่าเป็นการขัดลาภไม่เป็นมงคล

2.4.3 การขายสินค้า จะต้องขายสินค้าให้กับลูกค้ารายแรกให้ได้ เชื่อว่าเป็นฤกษ์ดีจะขายดีตลอดวัน ในทางตรงกันข้ามถือว่าอับโชคจะขายไม่ดีตลอดวันจะต้องแก้เคล็ดโดยการปัดกวาดหรือสาดน้ำทำความสะอาด ไล่จัญไรออกจากสถานประกอบการค้าเพื่อล้างซวย ในกรณีที่ลูกค้ารายแรกมาขอแลกเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบสินค้า เช่น ขอแก้ไขรายการ เปลี่ยนขนาด เชื่อว่าจะต้องประสบ

ปัญหาและความยุ่งยากตลอดทั้งวัน ส่วนร้านขายอาหารและเครื่องดื่มบางแห่งเชื่อว่า หากได้ทำอาหารรับประทานกันเองก่อนภายในครอบครัวก่อนขายในช่วงเช้า เชื่อว่าจะทำให้ขายดีตลอดทั้งวัน และร้านขายอาหารบางประเภทเจ้าของกิจการจะต้องไม่รับประทานสิ่งที่ตนเองผลิต โดยเชื่อว่าเป็นการเบียดเบียนตนเองง ทำมาค้าขายไม่คล่อง เช่น ขนมไข่ ขนมปัง เป็นต้น

2.4.4 ตัวเลขที่ใช้ในการลงทุน จะต้องเป็นเลขคี่หรือจำนวนคี่ เช่น หมายเลขต่อท้ายชื่อเรือ จำนวนเงินในการลงทุน และหลีกเลี่ยงเลขคู่ 4, 6, 8 โดยเชื่อว่า เลขคู่อัปโชค เลขคี่มีโชค จากการศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการค้าของชาวไทยเชื้อสายจีน ในชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ มีลักษณะการเลือกประกอบกิจการค้าโดยรับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ เนื่องจากผู้ได้รับการสืบทอดมีความรู้และประสบการณ์สั่งสมมาเป็นระยะเวลานานย่อมีความถนัดมากกว่าประเภทอื่นๆในทุกๆด้าน ซึ่งมีความเสี่ยงน้อยกว่า การใช้จ่ายเงินไม่นิยมจ่ายเงินหรือชำระหนี้ทางการค้าในตอนเช้า เนื่องจากความพร้อมของวงเงินที่ใช้จ่ายมีข้อจำกัดและได้วางแผนแล้วล่วงหน้าและไม่นิยมเก็บเงินทองไว้ที่ตนซึ่งถือเป็นความเสี่ยง ไม่นิยมให้กู้ยืมเงินในวันอ่อนทั้งนี้เป็นกลวิธี และสร้างเงื่อนไขให้เห็นคุณค่าของเงินและผลอันต่อเนื่องในการทวงถาม เรียกหนี้คืนการขายสินค้า เหตุที่ต้องขายสินค้าให้กับลูกค้ารายแรกให้ได้เนื่องจากเป็นขวัญและความมั่นใจในการประกอบการค้าตลอดทั้งวัน ส่วนในกรณีแลกเปลี่ยนหรือขอคืนสินค้านั้น เป็นเพราะก่อให้เกิดความยุ่งยากในการแก้ปัญหา ขาดโอกาสและเสียผลประโยชน์ต่อสินค้าหรือบริการตัวใหม่ ส่วนการรับประทานอาหารร่วมกันภายในครอบครัวในช่วงเช้าก่อนให้บริการลูกค้า เป็นการปรึกษาหารือและวางแผนการทำงานต่อไป สำหรับตัวเลขที่ใช้ในการลงทุน จะต้องเป็นเลขคี่หรือจำนวนคี่นั้น เป็นกลวิธีในการจดจำ ทบทวนและตรวจสอบจำนวนที่มี

จากการศึกษาความเชื่อที่เกี่ยวกับการค้าของชาวไทยเชื้อสายจีน ในชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การลงทุนทางการค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ยังคงมีความเชื่ออยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ซึ่งจากการสัมภาษณ์มีผู้ปฏิบัติอยู่น้อยมากคือ ร้อยละ 30 ของผู้บอกข้อมูล

2.5 ความเชื่อเกี่ยวกับเทพบูชาทางการค้า

ชาวไทยเชื้อสายจีนเชื่อว่าเทพบางองค์ มีบารมีและอานุภาพในการอำนวยโชคลาภความมั่งคั่งให้แก่ผู้ที่สักการะในการประกอบกิจการค้าในเจริญรุ่งเรืองประสบผลสำเร็จ และช่วยขจัดปัดเป่าแบ่งเบาบรรเทาความอัปโชคให้

จากการสัมภาษณ์นายศิริวัฒน์ ทุนภรณ์และคนอื่นๆ (ศิริรัตน์ ทุนภรณ์ และคนอื่นๆ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ อิทธิพล เพชรศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 11/ 8-10 ถนนไทรบุรี ชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2553) ความเชื่อเกี่ยวกับเทพบูชาที่ส่งผลต่อการประกอบการค้าจำแนกได้ 4 ประเภท คือ

2.5.1 เทพเจ้าชั้นสูงสุด หมายถึง พระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ เง็กเซียนฮ่องเต้ เทพสูงสุดของศาสนาเต๋า เป็นต้น จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ โดยทั่วไปให้การเคารพสักการบูชาเทพเจ้าชั้นสูงสุด 2 องค์ ดังนี้

1. พระพุทธรูป จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ทุกรายเคารพสักการบูชาพระพุทธรูป โดยมุ่งหวังความสงบทางด้านจิตใจและเป็นการระลึกถึงบูชาคุณแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งจะจัดวางในตำแหน่งสูงสุดของหิ้งบูชาในสถานประกอบกิจการค้า ทั้งนี้โดยเชื่อว่าจะสามารถอำนวยความสุขสงบร่มเย็นแห่งชีวิตได้ในทุกๆด้าน

2. พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรกวนอิม (เจ้าแม่กวนอิม) เดิมมีนามว่า “ เมี่ยวซัน” เป็นพระราชธิดาของจักรพรรดิเมี่ยวจางแห่งราชอาณาจักรชิงหลิน ได้บำเพ็ญบุญบารมีเพียงเพื่อแสวงหาบารมีธรรมช่วยมนุษย์โลก จนในที่สุดผลแห่งความเพียรจึงได้หลุดพ้นทางกิเลส มีจิตใจอันเป็นสมาธิหมดสิ้นราคีไปปรากฏรูปใหม่เป็นกายทองเรืองผ่องใสประทับอยู่ ณ ปัทมาอาสนมณี (อยู่เฉพาะพระพุทธเจ้า) ในชั้นในสุดแห่งพุทธมณฑล พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์หรือเจ้าแม่กวนอิม เป็นพระโพธิสัตว์ที่บรรดาพุทธศาสนิกชนฝ่ายมหายานเคารพนับถือมากที่สุด ด้วยพระองค์ทรงพระเมตตากรุณาโปรดสัตว์ทั่วทั้งไตรภูมิให้พ้นจากกองทุกข์ เนื่องด้วยพระอวโลกิ เตศวรโพธิสัตว์ ทรงมีพระกตัญญู (เมตตากรุณาธิคุณ) คอยปลดเปลื้องความทุกข์ภัยของสัตว์โลกจึงมีพระเนมิตตกนาม (นามที่ได้จากลักษณะและคุณสมบัติ) ตามภาษาจีน เรียกว่า พระกวนอิมพู่สัก แปลว่า พระโพธิสัตว์ที่มีพระกรรณาวธานโลกาศัพท์ หรือเรียกง่ายๆก็คือ พระโพธิสัตว์ที่เงี่ยหูฟังเสียงโลก โดยชาวไทยชื้อสายจีนในเขตชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เชื่อว่าการเคารพสักการะพระโพธิสัตว์พระอวาโลกิเตศวรกวนอิมจะอำนวยความสุขความสำเร็จและคอยช่วยเหลือขจัดปัดเป่าความทุกข์และอุปสรรคปัญหาทางการค้าได้

2.5.2 เทพเจ้าชั้นสูง หมายถึง เทพเจ้าผู้มีคุณธรรมเป็นเลิศ ได้แก่ วิญญาณของบรรพบุรุษผู้มีคุณธรรมประกอบคุณงามความดี ทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคมและพระศาสนา หรือผู้ทรงคุณวิเศษในทางใดทางหนึ่งควบคู่กับคุณธรรม ซึ่งแต่ละองค์ชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ มีความเชื่อที่แตกต่างกันดังนี้

1. เจ้าแม่ทับทิมหรือเทียนเฮาเซี่ยบ้อ เทวีสวรรค์ที่ผู้ที่ชาวจีนโดยเฉพาะชาวเรือโบราณเคารพนับถือมากที่สุดองค์หนึ่งในบรรดาเทพเจ้าทั้งหลาย คนไทยมักจะขานพระนามท่านว่า “เจ้าแม่ทับทิม” ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่ได้รับการกราบไหว้บูชา เพราะเป็นที่ผู้มีจิตใจเป็นกุศล มีเมตตาเปี่ยมด้วยความกตัญญูในบุพการี มีตำนานเล่ากันมายืดยาวนับพันปี เคยช่วยชีวิตบิดาและพี่ชายในท้องทะเลลึกเมื่อคราวโดนมรสุม ด้วยอิทธิพลแห่งการบำเพ็ญจิต มีขุนพล 2 องค์ สถิตแป็นองครักษ์ซ้ายขวาคือ “สุ่นห้องยี่” (ทพหูทิพย์) “เซงลี่ง่าน” (เทพตาทิพย์) พร้อมด้วยสนมอีกสองนาง ศาลเจ้าของท่านคนมักนิยมสร้างไว้กลางทะเล ปากน้ำ เพื่อเป็นที่บูชา บนบานศาลกล่าวก่อนออกเรือของชาวทะเล ชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เชื่อว่าเป็นเทพบูชาที่ผู้ประกอบกิจการด้านทางการประมงให้การเคารพสักการบูชาสูงสุด โดยเชื่อว่าเป็นเทพที่คอยช่วยเหลือและปัดเป่าภัยพิบัติทางเรือทั้งมวลให้เรือของตน และกราบไหว้บูชาไว้กับเรือประมงและเรือเดินทะเลทุกลำ

2. กวนอู ผู้ได้รับสมญาเป็นเทพแห่งความซื่อสัตย์ เป็นคนรูปร่างสูงใหญ่โดยประมาณ 6 ศอก หน้าและหนวดแดงดั่งผลพุทราสุก ปากแดงดั่งชาดแต้ม คิ้วดั่งตัวไหม จักษุยาวดั่งนกการะเวกเป็นลักษณะที่ผิดแผกไปจากคนทั้งปวง เสียงตวาดดั่งราวเสียงฟ้าคำรณ ถือง้าวหนัก 82 ชั่ง เป็นอาวุธประจำกาย สามารถควงง้าวนั้นดังจักรฝัน ตามตำนานจีนโบราณกล่าวว่า กวนอูมีชื่ออีกชื่อหนึ่งคือ หุนเต๋ียง บ้านอยู่ที่ ฮอตั่งไกเหลียง จีนกลางเรียกกวนอูว่า ควานอี้ จีนฮกเกี้ยน เรียกกวนอู จีนแต้จิ๋วเรียกกวนอู๋ จีนกวางตุ้งเรียก กวานยี่ จีนไหหลำเรียก กวนยี่ กวนอูมีชื่อเสียงและมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ในเรื่องการรบและความซื่อสัตย์ จนได้รับการยกย่องเป็นเทพเจ้าองค์หนึ่งของชาวจีนมาตั้งแต่โบราณ จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ให้ความเคารพสักการบูชา เทพกวนอู ในฐานะของตัวแทนแห่งความซื่อสัตย์และชัยชนะทางการค้า โดยเชื่อว่าจะช่วยดลบันดาลให้สามารถประกอบกิจการได้รับชัยชนะเหนือคู่แข่งทางการค้าและปกป้องผองภัยทางการค้านานาประการ

3. ฮก ลก ซิ่ว เป็นเทพที่บูชาร่วมกัน ซึ่งเทพแต่ละองค์มีประวัติโดยสังเขปดังนี้

เทพฮก “ฮก” มาจากคำว่า “ฮกขี่” หมายถึง ความมั่งคั่งด้วยทรัพย์สิน และเพียบพร้อมด้วยบุตรหลาน ภรรยาที่ดี เทพฮก เดิมชื่อว่า “เนียซง” เป็นขุนนางจีนประมาณปี ค.ศ. 317 ทำการค้าทางเรือจนร่ำรวยมหาศาล มือซ้ายถือ “เล้งจือ” ซึ่งเป็นสมุนไพรที่หายากมากที่สุด มือขวาอุ้มเด็กถือทองคำ

เทพลก “ลก” มาจากคำว่า “ฮ่งลก” หมายถึง ความมีอำนาจวาสนา เทพลกเดิมชื่อว่า “ก๋วยจือหนี” เกิดในสมัยราชวงศ์ถัง ประมาณ ค.ศ. 618 เป็นทหารที่เก่งกล้าทั้งการรบและการปกครอง จนได้รับพระราชทานยศถึงอัครเสนาบดีจนมีอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน แต่งกายด้วยเครื่องยศสูงสุด มือซ้ายถือ “ยู่อี่” เป็นหยกอิสริยาภรณ์สูงสุดชั้นพิเศษ

เทพซิ่ว “ซิ่ว” มาจากคำว่า “เซี่ยวซิ้ว” หมายถึง ความมีอายุยืนยาว เทพซิ่วเดิมชื่อว่า “แพจี่” เกิดในสมัย “เง็ยว” ก่อน ค.ศ. 210 เป็นแพทย์ประจำราชสำนักผู้เชี่ยวชาญด้านลมปราณ มีชีวิตอยู่จนกระทั่ง 800 ปี หลังจากนั้นก็ไม่มีผู้พบเห็นอีกเลย มือขวาถือลูกท้อ มือซ้ายถือไม้เท้ามังกร

ฮก ลก ซิ่ว รวมกันจึงเป็นสัญลักษณ์ของความร่ำรวย อำนาจวาสนาและอายุยืนยาว จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ในกลุ่มผู้มีฐานะทางการค้าและการเงินดี นิยมมีไว้เคารพสักการบูชา โดยเชื่อว่า เป็นเทพที่คอยอำนวยผลในด้านความมั่งคั่งร่ำรวย ความมีชื่อเสียงเกียรติยศ และความมีพลานามัยแข็งแรงสมบูรณ์อายุยืนนาน ซึ่งเป็นความปรารถนาสูงสุดของผู้ประกอบกิจการค้า

2.5.3 เทพเจ้าชั้นรอง หมายถึง เทพเจ้าที่ล่องลอยไปตามที่ต่างๆ แม้ว่าจะมีอิทธิฤทธิ์มากกว่าเทพชั้นต่ำแต่ไม่ยิ่งใหญ่เท่าไรนัก ได้แก่ วิญญาณของเจ้าที่ เจ้าทาง เจ้าป่า เจ้าเขา โดยชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เชื่อว่าเจ้าเขา โดยชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เชื่อว่าจะช่วยดูแล คุ้มครองผองภัย และอำนวยสิ่งเสริมให้กิจการค้า การค้าประเภทที่ดินและสิ่งก่อสร้างบูชาเทพเจ้าแป๊ะกง โยเชื่อว่าจะประสบผลสำเร็จและมีความก้าวหน้าในกิจกรรมดังกล่าว

2.5.4 เทพเจ้าชั้นต่ำ หมายถึง เทพที่สถิตอยู่ตามบ้านเรือนหรือสถานที่ต่างๆ เทพชั้นนี้เหนือกว่าคนธรรมดาเพียงเล็กน้อยไม่ถือว่าสะอาดบริสุทธิ์นัก ศาลเจ้าของเทพกลุ่มนี้มักจะอยู่ในบ้านเรือนเป็นศาลเล็กๆวางอยู่กับพื้นบ้าน เทพบูชาที่ชาวไทยเชื้อสายจีน ในเขตชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ให้การเคารพบูชา คือ เจ้าที่ (ตี่ จู้ เอีย) โดยเชื่อว่าจะช่วยคอยดูแลภัยพิบัติทั้งมวล ที่จะเกิดขึ้นแก่กิจการค้าและสมาชิกในครอบครัว ในขณะเดียวกันก็ช่วยอำนวยผลให้กิจการค้าประสบความสำเร็จก้าวหน้า ซึ่งการเคารพบูชาที่บ่งบอกถึงความเชื่อในรายละเอียดของการสักการบูชา ดังนี้คือ บูชาด้วยลูกสับปะรด

หมายถึง เก็บเกี่ยวความเลยร้ายทั้งมวลไว้ได้ บูชาด้วยส้มหมายถึงให้ประสบโชคดีและความสำเร็จทางการค้า บูชาด้วยเบี้ยเงินเบี้ยทองจีน เชื่อว่าจะมั่งคั่งด้วยเงินทองทรัพย์สิน

จากการศึกษาความเชื่อที่เกี่ยวกับการค้าของไทยเชื้อสายจีนในตำบลชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า เทพเจ้าทางการค้าของชาวไทยเชื้อสายจีน ในชุมชน ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตประกอบกิจการทางการค้า โดยคำนึงถึงความอยู่รอดและอยู่ร่วมกันในสังคมอันก่อเกิดสันติสุข ในประเด็นดังต่อไปนี้ คือ

1. การมีเมตตา หมายถึง ความรัก เอ็นดู ปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข เช่น พระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์กวนอิม

2. การช่วยเหลือ หมายถึง ช่วยกิจการงานของผู้อื่นให้ดีขึ้น เช่น เจ้าที่ แป๊ะกง นางกวัก ปู่ทวดหัวเขาแดง กวนอิม

3. การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หมายถึง อุดหนุน แสดงน้ำใจ โอบอ้อมอารีแก่ผู้อื่นให้เกิดประโยชน์ เช่น นางกวัก พระสังกัจจายน์ เทพฮก ลก ซิ่ว

4. การซื่อสัตย์ยุติธรรม หมายถึง การมีความจริงใจ ไม่คิดทรยศคดโกงและหลอกลวง ชอบด้วยเหตุและผล เช่น กวนอู

5. การกตัญญูกตเวที หมายถึง รู้และตอบสนองคุณท่าน เช่น เจ้าแม่ทับทิม

6. การมีความมานะอดทน หมายถึง ความพยายามตั้งใจจริงในการประกอบกิจให้สำเร็จ เช่น กวนอู กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์

7. การไม่ยอมแพ้ต่อปัญหาอุปสรรค หมายถึง เช่น กวนอู รัชกาลที่ห้า

จากการศึกษาค้นคว้าความเชื่อที่เกี่ยวกับการค้า ของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับเทพบูชาทางการค้าอยู่ในระดับสูง ซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้บอกข้อมูล ร้อยละ 95 ยังให้ความสำคัญต่อการสักการบูชา

2.6 ความเชื่อเกี่ยวกับการดูลักษณะคน

การดูลักษณะคนถือเป็นความสำคัญอย่างหนึ่งในการประกอบการค้า ทั้งนี้เพราะในการประกอบกิจการจะต้องประกอบด้วยบุคคลหลายกลุ่ม คือ ลูกจ้าง ลูกค้า และคู่ค้า ที่ต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน ในฐานะผู้ซื้อและหรือผู้ขาย

จากการสัมภาษณ์นายณัฐวุฒิ วราภิสิทธิ์ และนางสุกัญญา วราภิสิทธิ์ (ณัฐวุฒิ วราภิสิทธิ์ สุกัญญา วราภิสิทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ อิทธิพล เพชรศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 384/ 38 ถนน

ไทรบุรี ชุมชน ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2553) สรุปได้ว่า ชายไทยเชื้อสายจีนในเขตชุมชน ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ มีความเชื่อเกี่ยวกับการดูลักษณะคนในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ

2.6.1 บุคคลที่มีผิวดำจะไม่เลือกเป็นลูกจ้าง หรือผู้ร่วมงาน โดยเชื่อว่าผิวดำหรือสีดาจะนำความอัปมงคลมาสู่กิจการค้า และเป็นลักษณะของคนคดโกง

2.6.2 บุคคลที่มีดวงตาโปนจะไม่ร่วมประกอบกิจการค้าด้วย โดยเชื่อว่านำความเสียหายมาสู่กิจการค้าได้ และบ่งบอกถึงความโลภ คดโกง และเอาเปรียบผู้อื่น

2.6.3 สตรีที่มีปากนิดจมูกหน่อยและวงหน้าลีบเล็กไม่ร่วมประกอบกิจการค้าด้วย โดยเชื่อว่าเป็นลักษณะของคนที่ไม่เป็นมงคล ที่แสดงถึงความคดโกงและขี้เหนียว

จากการศึกษาความเชื่อที่เกี่ยวกับการค้าของชาวไทยเชื้อสายจีน ในเขตตำบลบ่อยาง ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การดูลักษณะของคนชาวไทยเชื้อสายจีน โนเขตชุมชน ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ การดูลักษณะคนเกี่ยวกับผิวพรรณ วงหน้า ดวงตา จมูก ปาก ทั้งนี้เนื่องจากมีลักษณะเป็นทรลักษณ์ ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะที่ไม่ดี ไม่ชวนให้เข้าใกล้ อาจเป็นเหตุให้การค้าไม่เจริญก้าวหน้าและซบเซา แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายจีน ที่ประกอบการค้าในเขตชุมชน ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ให้ความสำคัญการดูลักษณะคนอยู่ในระดับต่ำ จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้บอกข้อมูลร้อยละ 10 เท่านั้นที่ยังคงยึดถือ และปฏิบัติ

2.7 ความเชื่อเกี่ยวกับจิตวิญญาณ

จิต น. ใจ, สิ่งที่มีหน้าที่รู้ คิด และนึก (โบ เขียนว่า จิตร) , ลักษณะนามว่า ดวง. (ป.จิตต). (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525 : 232)

วิญญาณ น. สิ่งที่ถือกันว่าสสิงอยู่ในตนทำให้เป็นบุคคลขึ้น เมื่อร่างกายเปื่อยเน่าแล้วก็ยังอยู่ต่อไป; ความรู้แจ้ง, ความรู้สึกตัว; จิต,ใจ. (ป.;ส. วิชญาน). (พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน 2525 : 754)ชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตชุมชน ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ได้จัดแบ่งประเภทวิญญาณที่มีผลต่อการประกอบการค้า มี 2 ประเภท คือ วิญญาณดี และวิญญาณร้าย

จากการสัมภาษณ์ นายณัฐวุฒิ วราภิสิทธิ์ และนางสุกัญญา วราภิสิทธิ์ (ณัฐวุฒิ วราภิสิทธิ์ สุกัญญา วราภิสิทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ อิทธิพล เพชรศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 384/ 38 ถนนไทรบุรี ชุมชน ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2553) สรุปได้ดังนี้

วิญญาณดี หมายถึง วิญญาณที่ให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือให้โชคให้ลาภ คอยแนะนำคนทำแต่คุณงามความดี และคอยเตือนภัยที่จะเกิดขึ้นกับกิจการค้า วิญญาณประเภทนี้ได้แก่ วิญญาณของบรรพบุรุษ โดยเชื่อว่าหากเซ่นไหว้ เคารพบูชาบรรพบุรุษให้ถูกต้องและสม่ำเสมอ จะคอยปกป้องรักษาส่งเสริมให้ชีวิตมีความสงบสุข และเจริญก้าวหน้าในกิจการค้า ในทางตรงกันข้ามก็สามารถให้โทษได้เช่นกัน

วิญญาณร้าย หมายถึง วิญญาณของคนหรือสัตว์ที่เร่ร่อนอยู่ตามสถานที่ต่างๆ รวมถึงวิญญาณที่สถิตอยู่เป็นหลักแหล่งและไม่มีญาติ เป็นวิญญาณที่คอยทำลายและให้ร้ายแก่กิจการค้า เชื่อว่าหากได้รับการเซ่นไหว้และอุทิศส่วนกุศลให้จนเป็นที่พอใจ ก็อาจให้การส่งเสริมช่วยเหลือให้กิจการค้าก้าวหน้าได้เช่นกัน

จากการศึกษาความเชื่อที่เกี่ยวกับการค้าของชายไทยเชื้อสายจีน ในเขตชุมชน ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับจิตวิญญาณของชาวไทยเชื้อสายจีน ในเขตชุมชน ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เกี่ยวกับจิตวิญญาณดี ซึ่งหมายถึง วิญญาณของบรรพบุรุษ มีการเซ่นไหว้และเคารพบูชาสม่ำเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเทศกาลที่สำคัญ อันเป็นสาเหตุให้เกิดการรวมญาติร่วมวงศ์ตระกูล ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยน แนวคิด ประสบการณ์และปัญหาในการประกอบกิจการค้าต่อกัน ในขณะเดียวกันยังก่อให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียว และการปลูกฝังถ่ายทอดจริยธรรมในด้านความกตัญญูรู้คุณแต่กอนุชนรุ่นหลังสืบไป ในปัจจุบันชายไทยเชื้อสายจีนที่ประกอบการค้าในเขตชุมชน ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ให้ความสำคัญในเรื่องจิตวิญญาณของบรรพบุรุษในระดับสูง สำหรับวิญญาณร้ายให้ความสำคัญอยู่ในระดับต่ำ จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้บอกข้อมูล ร้อยละ 100 และ ร้อยละ 10 ตามลำดับที่ยังคงยึดถือและปฏิบัติ

2.8 ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง

เครื่องราง น. ของที่นับถือว่าป้องกันอันตราย ยิงไม่ออก ฟันไม่เข้า เช่น ตะกรุด ผ้ายันต์ เหล็กไหล (พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 : 196) ของขลัง น. ของที่มีอำนาจศักดิ์ที่เชื่อกันว่า อาจบันดาลให้สำเร็จได้ดังประสงค์ (พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 : 135)
ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า เครื่องรางของขลัง หมายถึง ของที่นับถือว่าสามารถป้องกันอันตรายต่างๆ และมีอำนาจที่เชื่อว่าสามารถบันดาลให้สำเร็จได้ในสิ่งที่พึงปรารถนา

จากการสัมภาษณ์นายวิจารณ์ แซ่ลิ่ม และนางจงจิต แซ่ลิ่ม (วิจารณ์ แซ่ลิ่ม จงจิต แซ่ลิ่ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ อิทธิพล เพชรศิริ เป็นผู้สัมภาษณ์ บ้านเลขที่ 41/1 ถนนสวนหมาก ตำบลบ่อยาง ปากน้ำ

โพ จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2553) สรุปได้ว่า ชายไทยเชื้อสายจีนในเขตชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ มีความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง 7 อย่าง คือ

2.8.1 ยันต์แปดทิศ(โป๊ยก๊วยหรือปากัว) ได้มาจากการปลุกเสกของซินแส เพื่อติดตั้งไว้หน้าสถานประกอบการ โดยเชื่อว่าจะสะท้อนและกระจายสิ่งเลวร้ายที่ไม่ดีให้กระจายไปในทิศทางทั้ง 8 มิให้เข้ามาแผ่วพานได้ ใช้ในกรณีที่สถานประกอบกิจการค้าตั้งอยู่ในทำเลยที่ไม่เหมาะสม เช่น ทางสามแพร่งที่มีถนนพุ่งเข้าใส่

2.8.2 สิงโตคาบดาบ ได้มาจากการปลุกเสกของซินแส เพื่อติดตั้งไว้หน้าสถานประกอบการค้าคู่กับโป๊ยก่วยหรือปากัวแล้ว โดยเชื่อว่าจะช่วยต่อต้านทำลายล้างสิ่งเลวร้ายต่างๆไม่ให้กล้ำกลายเข้าสู่สถานประกอบการค้า ใช้ในกรณีเช่นเดียวกับโป๊ยก่วย

2.8.3 ธง (ฮู้) ได้มาจากการปลุกเสกของร่างทรงในพิธีกรรมทรงเจ้า เพื่อติดตั้งไว้หน้าสถานประกอบการค้า หรือหิ้งบูชา โดยเชื่อว่าเป็นคำสั่งหรือโองการของเทพเจ้า ให้เป็นไปตามที่เทพเจ้ากำหนดหรือจากการร้องขอของผู้ประกอบการกิจการค้า เช่น ให้ประสบชัยชนะต่อคู่แข่งขันทางการค้าเป็นต้น

2.8.4 ยันต์กระดาษจีน(ฟู) ได้มาจากการปลุกเสกของร่างทรงในพิธีกรรมทรงเจ้า และซินแส เพื่อติดตั้งไว้หน้าหรือภายในสถานประกอบการค้า โดยเชื่อว่าจะช่วยอำนวยผลความสำเร็จทางการค้าหรือป้องกันวิญญาณร้ายทั่วไปในรอบปีได้

2.8.5 น้ำเต้า ได้มาจากการปลุกเสกของซินแส เพื่อติดตั้งภายในสถานประกอบการค้า โดยเชื่อว่าจะช่วยดูดรับสิ่งเลวร้ายเก็บไว้ ไม่ให้ไปแผ้วพานต่อกิจการค้าหรือสมาชิกภายในครอบครัว

2.8.6 ไซดักปลา ได้มาจากการปลุกเสกของซินแส ติดตั้งไว้ภายในสถานประกอบการค้า โดยเชื่อว่าจะช่วยดักเก็บเงินทองทรัพย์สินเข้าสู่สถานประกอบการค้ามิให้รั่วไหลออก

2.8.7 หยก เป็นหินมีค่าที่นำมาเป็นเครื่องประดับ เชื่อว่าจะช่วยป้องกันหรือบรรเทาโดยจะรับเคราะห์หรือเหตุการณ์ร้ายแทนผู้เป็นเจ้าของ

จากการศึกษาความเชื่อที่เกี่ยวกับการค้าของชาวไทยเชื้อสายจีน ในเขตชุมชน ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง คุณสมบัติของเครื่องรางของขลัง เห็นได้ว่ายันต์แปดทิศ (โป๊ยก่วยหรือปากัว) สิงโตคาบดาบ ธง และอื่นๆ ล้วนแล้วแต่เป็นลักษณะของการพัฒนาเพิ่มพูนรักษาทรัพย์สมบัติ ที่ได้มาจากการประกอบการค้า โดยปราศจากการมุ่งร้าย เบียดเบียนผู้อื่น ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากปลูกฝังและสืบทอดจริยธรรมทางด้านสังคมในอดีต

ตอนที่ 2 ศึกษาความสัมพันธ์ ของความเชื่อและพิธีกรรมของการศิลปะการแสดงเอ็งกอ ที่มีผลต่อวิถีชีวิตในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จังหวัดนครสวรรค์

จากการศึกษาศิลปะการแสดงเอ็งกอในประเพณีเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ สามารถสะท้อนสภาพต่างๆ ได้หลายด้าน เช่น พิธีกรรม ความเชื่อ และภาพสะท้อนของสังคม เป็นต้น ซึ่งศิลปะการแสดงเอ็งกอในพิธีกรรมการแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ เป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญต่อกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน และกลุ่มคนจีนในจังหวัดนครสวรรค์ แสดงให้เห็นถึงกลุ่มของคนจีนเชื้อสายต่างๆ ที่ได้จัดกิจกรรมร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็น จีนแต้จิ๋ว จีนกวางตุ้ง จีนไหหลำ และจีนแคะ เป็นต้น ซึ่งประเพณีต่างๆ ที่จัดขึ้นนั้นแฝงด้วยความเชื่อและจารีตประเพณีที่สืบทอดต่อกัน

ความสัมพันธ์ความหลากหลายทางชาติพันธ์

ศิลปะการแสดงเอ็งกอในประเพณีเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ ซึ่งมีบทบาทที่สำคัญต่อสังคมและปัจเจกบุคคล ตลอดจนพิธีกรรมที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติก็เป็นผลสะท้อนสังคมความเชื่อของกลุ่มชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับความเป็นอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้นสามารถสรุปประเด็นรูปแบบพิธีกรรม และความเชื่อศิลปะการแสดงเอ็งกอ ในประเพณีการแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ ดังนี้

1. ระดับปัจเจกบุคคล

1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับผู้ที่แสดงเป็นองค์สมมติเจ้าแม่กวนอิม

พระโพธิสัตว์กวนอิมเป็นเทพที่ชาวไทยและชาวไทยเชื้อสายจีนให้ความเคารพบูชาเป็นอันดับต้นๆ ทั้งในวัด โรคเจ และบ้านเรือนต่างมีรูปภาพ รูปวาดและรูปปั้นจำลองไว้กราบไหว้บูชาเป็นจำนวนมาก โดยเชื่อว่าองค์สมมติพระโพธิสัตว์กวนอินจะช่วยคุ้มครองผู้ที่เคารพบูชาให้มีชีวิตที่เป็นสุข อยู่รอดปลอดภัย พร้อมประทานพร นำพาโชคลาภ ฯลฯ แต่เดิมความเชื่อ และความศรัทธาที่มีต่อพระโพธิ์สัตว์กวนอิมจะจำกัดอยู่ในแวดวงคนเชื้อสายจีนเท่านั้น โดยความเชื่อนี้ถูกส่งผ่านมาพร้อมชาวจีนที่เดินทางมาตั้งหลักปักฐานยังประเทศไทย และเป็นที่เลื่อมใสในหมู่คนไทยมากในช่วง 20 ปีหลัง และมีความนิยมน้อยลงในช่วง10ปีมานี้

สำหรับการคัดองค์สมมุติกวนอิมในประเพณีเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ เถ่านั้งปากน้ำโพจะ คัดองค์สมมุติเจ้าแม่กวนอิม จะไปเสี่ยงทายที่ศาลเจ้าพ่อ-เจ้าแม่หน้าผา เพื่อให้ได้ผู้ที่ผ่านการเสี่ยงทายตามประเพณีเพียง1 คนเดียวเท่านั้นที่จะทำหน้าที่เป็นองค์สมมุติเจ้าแม่กวนอิมในงานประเพณีตรุษจีนปากน้ำโพในการเสี่ยงทายของสาวงาม ประธานเถ่านั้งได้จุดธูป-เทียนบอกเจ้าพ่อ-เจ้าแม่และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใน

ศาลก่อนประกอบพิธีเสี่ยงทาย การเสี่ยงทายเรียกว่า ป๊ วะ-ปวย การเสี่ยงทายปรากฏว่า นางสาวกฤษณา มีสินทรัพย์ ได้เป็นองค์สมมุติเจ้าแม่กวนอิม ปีพ.ศ. 2553 หลังจากนั้นทางคณะกรรมการได้จัดพิธีไหว้พระจันทร์และองค์สมมุติเจ้าแม่กวนอิมแต่งชุดสีขาวแบบเจ้าแม่กวนอิมแล้วออกมาประกอบพิธีไหว้พระจันทร์ที่บริเวณหน้าศาลเจ้าพ่อ-เจ้าแม่หน้าผา

ผลจากการวิจัยพบว่าประชาชนจังหวัดนครสวรรค์ที่มีความเชื่อเรื่ององค์สมมติของเจ้าแม่กวนอิมเข้าทรงเป็นอย่างมาก โดยชาวไทยถือเป็นคนกลุ่มใหญ่ที่สุดที่มีความศรัทธาในแบบนี้ ไม่ค่อยมีความเชื่อว่ากวนอิมเป็นพระโพธิสัตว์ส่วนชาวไทยเชื้อสายชาวจีนจะให้ความสำคัญกับพระโพธิสัตว์กวนอิมเป็นอย่างมาก ถือเป็นสาวกพระอามิตาพระพุทธเจ้า อยู่ในดินแดนสุขาวดี มีหน้าที่นำทางสัตว์โลกไปยังแดนสุขาวดี

ชาวไทยเชื้อสายจีนมีความเชื่อว่าเจ้าแม่กวนอิมคือ พระมหาโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรแห่งความเมตตากรุณา สามารถช่วยเหลือผู้เดือดร้อนให้พ้นทุกข์ บันดาลความเป็นสิริรมงคลให้แก่ผู้ศรัทธาได้ จึงมีการทำพิธีปลุกเสกรูปเคารพเจ้าแม่กวนอิม ความเชื่อในฤกษ์ยามในการปลุกเสกรูปเคารพ การเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชาการทำพิธีปลุกเสกรูปเคารพเจ้าแม่กวนอิม เพื่อนำรูปเคารพเจ้าแม่กวนอิมไว้เป็นที่บูชาด้วยความศักดิ์สิทธิ์ของรูปเคารพเจ้าแม่กวนอิม ชาวไทยเชื้อสายจีนมีความเชื่อว่า รูปเคารพเจ้าแม่กวนอิมสามารถดลบันดาลให้เกิดโชคลาภ เมตตามหานิยม รักษาโรคภัยไข้เจ็บ และแคล้วคลาดได้ ด้วยความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าแม่กวนอิมทำให้ผู้ศรัทธาทำพิธีเซ่นไหว้บูชาเจ้าแม่กวนอิมในวาระต่างๆ เช่น ในวาระปกติ ในวาระพิเศษ เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญู เคารพนับถือต่อเจ้าแม่กวนอิม นอกจากความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิมดังกล่าวแล้วผลกระทบของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิมที่สำคัญคือ ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ และผลกระทบต่อสังคม และวัฒนธรรม

นอกจากนี้ผู้นับถือองค์สมมุติเจ้าแม่กวนอิม ต้องสวดมนต์ด้วย นับว่าเป็นอุบายในการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่ง เมื่อเข้าใจลึกซึ้งแล้ว ย่อมพิจารณาได้ว่าควรปฏิบัติให้สอดคล้องกับสภาวะที่เป็นจริงในการดำรงอยู่ได้เองว่า ควรสวดอย่างไร เช่น สวดมากหรือสวดน้อย สวดบทสั้นๆหรือบทยาวๆ มนต์หรือคาถา คือ คำร้อยกรองแต่งขึ้นเพื่อสรรเสริญพุทธคุณ สรรเสริญพระโพธิสัตวคุณ เป็นเครื่องเจริญศรัทธา รักษาจิตผูกใจไว้กับพระองค์เป็นพุทธานุสติ เป็นแรงจูงใจประคองตนไม่ไปประกอบกรรมชั่วนี้อย่างหนึ่ง มนต์หรือคาถานั้น แต่งขึ้นเป็นพระธรรมคำสอน เพื่อกำหนดให้ได้สวดด้วยปาก ฟังได้ยินด้วยหู รู้ด้วยใจ รักษาสืบทอดปากต่อปากให้พระธรรมดำรงอยู่จากยุคสมัยหนึ่งสืบทอดมาถึงอีกยุคสมัยหนึ่ง เป็นอานิสงส์แต่โบราณในยุคที่ยังไม่มีจารึกพระธรรมลงในพระคัมภีร์ มนต์คาถาทั้งสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ตลอดจนพระโพธิสัตวคุณนั้นเป็นการสร้างความดื่มด่ำเจริญศรัทธา ยามใด

จิตตกต่ำเกิดความลังเล เกิดความกลัว เกิดโทสะหรืออาการที่กิเลสครอบงำประการต่างๆ การสวดมนต์จึงเหมือนการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีพระธรรมคำสอนเป็นเครื่องฟอกล้างใจ

สำหรับผู้เพียรภาวนากระทำสมาธิหวังสมาธิอบรมปัญญา ย่อมฉลาดในการฟังเสียงสวดมนต์เป็นอารมณ์คือ เครื่องยึดเหนี่ยวในการทำสมาธิ ประคองจิตมิให้แส่ส่าย เพื่อยังให้เกิดเอกัคคตารมณ์ แล้ววางบทสวดนั้น รักษาสมาธิไม่ว่าเป็นขณิกสมาธิหรืออุปจารสมาธิ การสวดมนต์จะทำให้เกิดลักษณะนิสัยเพิ่มพูนความดี ปลูกฝังตนไว้กับศรัทธาต่อพระศาสนา ต่อพระโพธิสัตต์ที่ตนเจริญศรัทธา หากไม่มีเวลาสวดบทยาวๆ ย่อมสามารถเจริญภาวนาพระนามโดยสั้นว่า " นโม กวงอิม ผ่อสัก " หรือ " นโมออนีทอฮุก " หรือ " นโม อมิตาพุทธ " ก็ได้อย่างใดอย่างหนึ่ง เวลาภาวนา ก็ให้รู้ตรงปากขยับเป็นคำใดออกมา รู้ลมเข้าออกจากปากทุกขณะ อย่าปล่อยใจให้แส่ส่ายไปคิดเรื่องอื่น และเพื่อผูกจิตผูกใจไม่คิดอกุศลเพ้อเจ้อ ทำใจผ่องใส มีพระอยู่ประจำใจ ขอให้สมปรารถนาในทุกสิ่งที่ท่านปรารถนา

1.2.ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพและประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของความเชื่อและพิธีกรรมพบว่า การเคารพองค์สมมุติเจ้าแม่กวนอิมในเทศกาลประเพณีเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนไทยเชื้อสายจีน สามารถแบ่งความเชื่อออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มบุคคลทั่วไป ซึ่งมองว่ากวนอินเป็นเทพเจ้า เป็นสิ่งศักดิ์สิทธ์อย่างหนึ่ง ต่างเรียกกวนอิมว่า เจ้าแม่กวนอิม

2. กลุ่มชาวพุทธศาสนานิกายมหายานที่มีความรู้ความสนใจในศาสนา มักอยู่ตามวัด จะทราบถึงที่มาที่ไปของพระโพธิสัตว์กวนอิมว่าท่านเป็นพระอวโลกิเตศวรมหาโพธิสัตว์ เป็นพระมหาโพธิสัตว์ และไม่มองกวนอินเป็นเพียงเพศหญิงเท่านั้น เรียกท่านว่า พระโพธิสัตว์กวนอิม ทั้งเชื่อว่าพระโพธิสัตว์กวนอิมทรงให้ความกรุณาต่อสัตว์โลก ต้องการช่วยเหลือสัตว์โลกให้พ้นทุกข์ นำพาสัตว์โลกไปสู่แดนสุขาวดี

3. กลุ่มที่มีความเชื่อว่ากวนอิมเป็นเพศหญิงเท่านั้น และเรียกกวนอิมว่าเจ้าแม่กวนอิม โดยเชื่อว่าเป็นเทพของจีนองค์หนึ่ง และนิยมมีกิจกรรมในด้านการเข้าทรง เพื่อแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เสียเป็นส่วนใหญ่ กลุ่มนี้จะมีความเชื่อและความรู้ด้านพุทธศาสนานิกายมหายาน

1.3 ความเชื่อว่า เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพและประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของท่านในการประกอบอาชีพ

ผลจากการวิจัยพบว่าคนจีนมีความเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือจะคอยให้ความคุ้มครองปกป้องให้พ้นภัยอันตรายและนำพาให้ชีวิตเจริญรุ่งเรือง ดังนั้นไม่ว่าจะย้ายไปอยู่แห่งหนตำบลใด ก็จะมีการอัญเชิญสิ่งที่ตนนับถือติดตัวไปด้วย หากว่ามีความเป็นอยู่ดีมีความร่ำรวยเจริญในหน้าที่การงานมากขึ้น มีฐานะความเป็นอยู่มั่นคง ก็มักที่จะสร้างศาลเจ้าให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนให้ความเคารพนับถือเพื่อที่จะใช้เป็นที่ประทับให้กับเจ้าพ่อหรือเจ้าแม่ได้อยู่ให้กราบไหว้บูชา และคอยปกป้องคุ้มครองให้ลูกหลานสืบไป ซึ่งเป็นประเพณีที่คนไทยเชื้อสายจีนมีความเชื่อว่า จะทำให้ครอบครัวและอาชีพที่ประกอบกิจการอยู่ มีความเจริญก้าวหน้าและรุ่งเรือง หากได้ร่วมพิธีด้วยก็จะทำให้ทุกชีวิตรุ่งโรจน์มากนับนานาประการ ดังจะเห็นได้จากทั่วทุกหนทุกแห่งในจังหวัดนครสวรรค์ในปัจจุบันและในทุกๆปี คนไทยเชื้อสายจีนที่มีความนับถือให้กับเจ้าพ่อหรือเจ้าแม่องค์ใดก็ตามจะจัดงานฉลองให้กับศาลเจ้าที่ตนเองนับถือ เป็นงานประเพณีอย่างยิ่งใหญ่

1.4 ความเชื่อว่า เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพและประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว

ผลจากการวิจัยพบว่าชาวจีนหลายเชื้อสายที่อพยพมาตั้งรกรากทำมาหากินพึ่งพระบรมโพธิสมภารแผ่นดินสยาม จะอาศัยอยู่ตามริมแม่น้ำน่าน เรียกว่า “แควใหญ่” และบริเวณ “ต้นแม่น้ำเจ้าพระยา” คือ ตลาดปากน้ำโพ ซึ่งอยู่ทางฝั่งทิศตะวันตกบรรพบุรุษของชาวจีนนับถือเทพเจ้าเมื่อมาตั้งรกรากที่ใดได้นำเอาเทพเจ้าที่ตนนับถือติดตัวมาด้วย ชาวจีนในตลาดปากน้ำโพก็เช่นกันพากันนับถือ เจ้าพ่อเทพารักษ์-เจ้าพ่อกวนอู-เจ้าแม่ทับทิม-เจ้าแม่สวรรค์ เมื่อมาอยู่ได้จัดตั้งศาลเพียงตาสำหรับเป็นที่ประทับของ เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ เพื่อกราบไหว้บูชา โดยตั้งขึ้น 2 ศาล คือ ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศตะวันออกของตลาดปากน้ำโพ และ ศาลเจ้าแม่ทับทิมหน้าผา ริมฝั่งแม่น้ำปิงที่บ้านหน้าผา ขึ้นไปทางเหนือของตลาดปากน้ำโพ เมื่ออดีตประมาณ 100 ปีมาแล้ว ตลาดปากน้ำโพได้เกิดโรคอหิวาตกโรคระบาดครั้งใหญ่ ทำให้ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก บรรดาชาวจีนในปาก น้ำโพได้นำเอา “กระดาษฮู้” (กระดาษยันต์) จากศาลเจ้าไปเผาไฟแล้วเอาเถ้ากระดาษมาชงดื่มทำให้หายจากโรคระบาดเป็นที่เลื่องลือกันไปทั่ว ตั้งแต่นั้นมาชาวจีนในปากน้ำโพจึงได้นำองค์เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ทุกองค์ออกแห่รอบตลาดปากน้ำโพ ในช่วง เทศกาลตรุษจีน ของทุกปีจนกลายเป็นประเพณีสืบทอดกันมากว่า 80 ปี เพื่อเป็นสิริมงคลและความเจริญก้าวหน้าในด้านการค้าเคารพกราบไหว้เปรียบเสมือน เทพเจ้า ได้มาอวยชัยให้พรยังร้านค้าอันเป็นแหล่งทำกิน

ประเพณีแห่เจ้าของชาวปากน้ำโพ เป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติตามวัฒนธรรมความเชื่อของชาวจีน ซึ่งสืบทอดจากชาวจีนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดนครสวรรค์ ถ่ายทอดสู่ลูกหลานคนไทยเชื้อสายจีน และผ่านการขัดเกลาปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยต่อ ๆ มาวัฒนธรรมที่สืบทอดมา มีทั้งความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าและการละเล่นต่าง ๆ ความเชื่อในเรื่องเทพเจ้ามีที่มาจากศาสนาพุทธ มหายาน ลัทธิเต๋า และลัทธิขงจื๊อรวมกัน ส่วนการละเล่นต่าง ๆ ที่มาร่วมขบวนแห่นั้น เป็นความสามารถทางศิลปะแขนงต่าง ๆ ของชาวจีนที่มาอาศัยที่ปากน้ำโพติดตัวมาจากบ้านเกิดของตนมาสอนให้คนรุ่นหลังสืบสานประเพณีวัฒนธรรม

ดังนั้นผู้เข้าร่วมขบวนแห่เจ้าจึงมาจากหลากหลายอาชีพ และมารวมตัวกันเพื่องานนี้เป็นเฉพาะ การที่ชาวจีนโพ้นทะเล นำการละเล่นต่าง ๆ มาถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังสะท้อนให้เห็นถึงจิตใจที่ผูกพันกับบ้านเกิดเมืองนอนของตน และส่งให้อนุชนรุ่นหลังสืบทอดความผูกพันความรู้สึกว่า คนจีนคนไทยไม่ใช่คนอื่นคนไกลเป็นเหมือนพี่น้องกัน ประเพณีแห่เจ้าพ่อ- เจ้าแม่ เฉลิมฉลองเทศกาลตรุษจีนของชาวปากน้ำโพเป็นงานประจำปีที่จัดสืบเนื่องติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนาน กว่า 90 ปีแล้ว แต่ความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์แห่งองค์เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ก็ยังคงอยู่ในจิตใจของชาวปากน้ำโพมิเสื่อมคลาย อีกทั้งยังเป็นประเพณีที่มีส่วนเสริมสร้างสังคมให้มีความสามัคคี สร้างความเจริญก้าวหน้า และสร้างความสงบสุขให้กับคนในสังคมตลอดมา

1.5 ความเชื่อศิลปะการแสดงเอ็งกอ ในประเพณีการแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ จากผลการวิจัยพบว่าความเชื่อศิลปะการแสดงเอ็งกอ ในประเพณีการแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ สำหรับความสำคัญของศิลปะการแสดงเอ็งกอแบ่งเป็น 3 ส่วนคือ

1. ศิลปะการแสดงเอ็งกอหรือพะบู๊ ประกอบกลุ่มผู้ริเริ่มก่อตั้งผู้กล้าทั้ง 108 คน
2. การแสดงเอ็งกอเอ็งกอ ประกอบด้วยผู้กล้า 108 คน ที่ได้รับการฝึกฝนอย่างมีระบบ
3. กลองใหญ่ หน่วยสนับสนุนการทำศึกสงครามในสมัยโบราณ

ศิลปะการแสดงเอ็งกอหรือพะบู๊ หนึ่งในการละเล่นของคณะเอ็งกอ เกิดจากการรวมกลุ่มของบู๊ตึ๊ง กับ เส้าหลิน จอมยุทธผู้กล้าที่ถูกกวาดล้างในสมัยถังไท้จง ฮ่องเต้ เหล่าผู้กล้าจึงได้หลบหนีการกวาดล้างของทางการขึ้นไปบนเขาเนียซัวเป๊าะ และรวบรวมผู้กล้าได้ 108 คนทำการฝึกฝนเพื่อก่อการโดยการนำของ ซ้องกัง จนเกิดเป็น คณะ ผู้ กล้า (เอ็งกอ)เอ็งกอ เกิดจากการรวมตัวและผ่านการฝึกฝนพัฒนามาเป็นกลุ่มผู้กล้า โดยได้รับการแซ่ซ้องและขนานนามจากปวงประชาว่า 108 ผู้กล้าแห่งเขาเหลียงซาน สำหรับการแสดงจะประกอบด้วย

ท่าที่ 1 รวมพล ผู้ กล้าคือการเตรียมพร้อมก่อนทำการ ถือเป็นท่าสำคัญ ท่าหนึ่ง ผู้แสดงทุกคนต้องแม่นยำในจังหวะที่ต้องเอียงตัววิ่งกระโดด ออกด้านข้าง พร้อมเคลื่อนตัวไปด้านหน้า

ท่าที่ 2 เคลื่อนทัพสลับแนว เป็นการหลอกล่อพรางตน สลับปะปนเข้า ประชิดตัว โดยเคลื่อนตัวไปด้านหน้าพร้อมกระโดดสลับแถวไป – มา

การฝึกซ้อมเอ็งกอมีทั้งหมดด้วยกัน 5 ท่าก่อนการเริ่มเล่นเอ็งกอทุกครั้ง ต้องเล่นคาราวะเทพเจ้าหรือท่าไหว้ทุกครั้ง เพื่อกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือครูบาให้ปกป้องคุ้มครอง ท่วงท่านั่งลงไขว้ขาเป็นการคาราวะต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเพื่ออัญเชิญเทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ หรือเริ่มงานหรือพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อของชาวจีนในสมัยโบราณ นอกจากนี้การตีกลองใหญ่ สมัยโบราณกาลการศึกสงครามในสนามรบ ต้องมีหน่วยกลองใหญ่ประจำกองทัพ เพื่อใช้ส่งสัญญาณ หรือบอกความหมายที่ต้องการความพร้อมเพรียงในระยะไกล และเพื่อขวัญกำลังใจที่ฮึกเหิมของนักรบ เพื่อสดุดี รำลึก แสดงความยินดี จึงถือว่ากลองใหญ่เป็นหัวใจสำคัญของกองทัพในปัจจุบันซึ่งเชื่อกันว่าดนตรีและการแสดง สามารถเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้

ผลของความเชื่อและพิธีกรรม

ระบบความเชื่อ ย่อมรวมถึงความเชื่อในลัทธิ ศาสนา ประเพณีต่างๆ ในความหมายกว้าง ๆ คือการบวงสรวงบูชาหรือการสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างมนุษย์กับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ซึ่งมนุษย์เชื่อว่าสามารถควบคุมหรือมีอิทธิพลเหนือวิถีทางของธรรมชาติและวิถีชีวิตของมนุษย์ศาสนาตามทัศนะทางมานุษยวิทยาจึงบ่งบอกนัยถึงการขยายความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ออกไปสู่ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีอำนาจเหนือมนุษย์และธรรมชาติ ดังนั้นลัทธิ ศาสนา ประเพณีต่างๆ จึงเป็นสิ่งสากลที่เราพบเห็นได้ในทุกสังคมตลอดมาทุกยุคทุกสมัย

ลัทธิ ศาสนา ประเพณีต่างๆ อาจจัดว่าเป็นวัฒนธรรมทางนามธรรมที่มีผลต่อการสร้างวัฒนธรรมทางรูปธรรม การทำความเข้าใจศาสนาเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก แรกเริ่มทีเดียวลัทธิ ศาสนา ประเพณีต่างๆถือกำเนิดจากความกลัว ความต้องการความมั่นคงทางจิตใจ และความสงสัยในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวมนุษย์ ในสมัยโบราณ มนุษย์ดำเนินชีวิตในท่ามกลางปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถเข้าใจได้ ไม่ว่าจะเป็นความมืด ความสว่าง ความร้อน ความหนาว พายุฝน ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า ภาวะเกิด แก่ เจ็บ ตาย ฯลฯ ทำให้เกิดความกลัวและเชื่อว่าต้องมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจลี้ลับอยู่เหนือปรากฏการณ์เหล่านี้ซึ่งสามารถบันดาลคุณและโทษแก่มนุษย์ได้ ฉะนั้นมนุษย์จึงพยายามหาวิธีการอ้อนวอนเอาใจหรือต่อรองกับอำนาจลึกลับของธรรมชาติด้วยการบูชา บนบาน หรือเซ่นไหว้

ภาพสะท้อนความเชื่อที่มีต่อปัจเจกบุคคล

ผลของพิธีกรรม และความเชื่อในศิลปะการแสดงเอ็งกอที่มีต่อปัจเจกบุคคล ซึ่งเป็นผลของภาพสะท้อนของความเชื่อที่ถูกสั่งสอนและสั่งสมมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งเปรียบเสมือนกลไกที่คอยควบคุมพฤติกรรมและกำหนดความคิดให้มีความเชื่อที่สืบต่อกันมา เช่น บทบาทพื้นฐานของการบูชาบรรพบุรุษคือการรักษาไว้ซึ่งความเหนียวแน่นที่เป็นปัจเจกบุคคลและจะเป็นผลพวงที่ต่อเนื่องของระบบเครือญาติและเป็นการกระตุ้นจิตสำนึกของสมาชิกแต่ละคนให้มีความสำพันธ์ซึ่งกันและกันความเชื่อที่เกิดขึ้นในแต่ละคนเป็นความเชื่อที่ไม่สามารถสกัดกั้นความเชื่อทางความคิดได้ เช่น ถ้าเรามีความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ตลอดจนเคารพนับถือเจ้า เทพเจ้า โดยมีความเชื่อว่าผลที่สะท้อนกลับมาคือสิ่งที่เคารพสักการะนั้นจะบันดาลอำนาจเหนือธรรมชาติให้กับตนเองได้ตามประสงค์ทุกประการที่ต้องการ

1.1 พิธีกรรมศิลปะการแสดงเอ็งกอ

ศิลปะการแสดงเอ็งกอในพิธีกรรมการแห่เจ้าพ่อ – เจ้าแม่ปากน้ำโพ มีวัตถุประสงค์เพื่อเซ่นไหว้เทพเจ้า หรือเจ้าพ่อ – เจ้าแม่ปากน้ำโพ เพื่อความเป็นสิริมงคล ปัดเป่าสิ่งชั่วร้าย ภูตผีปีศาจไปจากบ้านเรือน เชื่อว่าจะมีโชคลาภ กิจการค้ารุ่งเรือง ขั้นตอนของพิธีกรรมแสดงให้เห็นความมีอำนาจอิทธิปาฏิหาริย์ มีการเข้าทรงเพื่อให้วิญญาณของเจ้าพ่อ- เจ้าแม่ ในร่างทรงเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม หรือผู้แสดงร่างทรงจะมีหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างเจ้าพ่อเทพารักษ์กับคนทั่วไป และแสดงอภินิหารอำนาจเพื่อสร้างศรัทธาและความเชื่อ ในพิธีกรรมการแห่เจ้าพ่อ – เจ้าแม่ แบ่งพิธีกรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทอภินิหาร ได้แก่ การเขียนสู้ การนั่งเก้าอี้ตะปู ประเภทความเชื่อ ได้แก่ การไล่วิญญาณ การแห่เจ้าพ่อ – เจ้าแม่ ซึ่งมีทั้งความเชื่อและอภินิหารร่วมกัน

พิธีกรรมที่แสดงถึงอภินิหาร เช่น การเขียนสู้ และการนั่งเก้าอี้ตะปู เป็นการสร้างความศรัทธาอย่างหนึ่ง มีเจ้าพ่อเทพารักษ์และเจ้าพ่อกวนอู ในร่างทรงเป็นผู้ประกอบพิธีเขียนสู้ด้วยการเฉือนลิ้น ใช้กระดาษฟางป้ายเลือดที่ไหลจากลิ้น และการนั่งเก้าอี้ตะปูอันแหลมคม โดยร่างทรงไม่แสดงอาการเจ็บปวด ทำให้ผู้ชมเกิดความเชื่อมั่นในอำนาจเหนือธรรมชาติของเจ้าพ่อเทพารักษ์ และเกิดความศรัทธาขึ้น ส่วนพิธีกรรมที่แสดงถึงความเชื่อถือ ได้แก่ การไล่วิญญาณ และการแห่เจ้าพ่อ – เจ้าแม่ ด้วยการปัดรังควาน เป็นการประกอบพิธีกรรม ที่เชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ วิญญาณและอำนาจเหนือธรรมชาติของเจ้าพ่อเทพารักษ์ และเจ้าพ่อกวนอูที่สามารถจะขจัดทุกข์ สิ่งชั่วร้ายต่างๆ จากบ้านเรือนและนำโชคลาภความเป็นสิริมงคลเข้ามาแทนที่เพื่อให้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุข

พิธีกรรมนี้ สิ่งที่สร้างบรรยากาศให้เกิดความขลังหรือความศักดิ์สิทธิ์ในพิธี คือ การประโคมดนตรีด้วยการตีผ่าง และเสียงการจุดประทัด จะเห็นว่าเสียงของการตีผ่างมีความสำคัญควบคู่ไปกับผู้ประกอบพิธี ตั้งแต่เริ่มมีการเข้าร่างทรง ประกอบพิธีกรรมและจะหยุดทำ หน้าที่เมื่อเจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าพ่อกวนอู ออกจากร่างทรง จากการประกอบพิธีกรรม มุ่งสร้างความศรัทธาให้กับประชาชนและผู้ศรัทธาทั่วไปให้เกิดความศรัทธาและเชื่อในอำนาจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อ – เจ้าแม่ ที่สามารถดลบันดาลให้ได้แต่สิ่งที่ดีปัดเป่าความทุกข์ สิ่งชั่วร้าย ภูตผีปีศาจ ไปจากบ้านเรือน และสามารถที่จะดลบันดาลให้มีโชคลาภและการค้าเจริญรุ่งเรือง

1.2 ความเชื่อ

ศิลปะการแสดงเอ็งกอในพิธีกรรมการแห่เจ้าพ่อ – เจ้าแม่ปากน้ำโพ ในระบบความเชื่อของชาวจีนในประเทศไทย มีลักษณะของการผสมผสานความเชื่อระหว่างพระพุทธศาสนา การบูชาบรรพบุรุษ ลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื้อ และการถือเจ้า ระบบความเชื่อนี้ค่อนข้างจะมีความสอดคล้องกับระบบของความคิดว่า ศาสนาเป็นระบบความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาตามความเชื่อดั้งเดิม และตามระบบความเชื่อที่รับจากสังคมไทยไปพร้อมๆ กัน ซึ่งคนจีนเป็นผู้ซึ่งค่อนข้างรับวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่อยู่ข้างเคียงได้ เช่น ชาวจีนนิยมไหวเจ้า และไหว้บรรพบุรุษซึ่งในขณะเดียวกันก็ชอบที่จะทำบุญตักบาตร หรือบวชเรียนลูกชายตามสังคมไทย เป็นต้น ความเชื่อต่างๆ ได้ถูกหล่อหลอมเข้ามาอยู่ในวิถีชีวิต โดยผ่านพิธีกรรมพิธีการ จนถึงมาเป็นประเพณี

2. ระดับสังคม

ในส่วนของวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดนครสวรรค์ มีการประกอบอาชีพ ภาษาการศึกษา เล่าเรียน อาหารการกิน และการแต่งกาย คล้ายคลึงกับชาวไทยทั่วไป โดยที่ได้ปรับตัวและผสมผสานกับสภาพแวดล้อมด้วยการยอมรับการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมของดินแดนใหม่ และผ่อนคลายวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน อย่างไรก็ตามสิ่งที่ชาวไทยเชื้อสายจีนยึดเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิต เสมือนหนึ่งเป็นบทบัญญัติอันพึงปฏิบัติ คือ “โป้ยเต๊ก” หรือคุณธรรมแปดประการ ส่วนวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดนครสวรรค์ ยังคงยึดถือปฏิบัติอย่างมั่นคง ได้แก่ ประเพณีไหว้เจ้าพ่อ- เจ้าแม่ ตรุษจีน กินเจ และเช็งเม้ง โดยที่มีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิมบ้างแต่ก็ยังคงความมีแก่นแท้ของวัฒนธรรมจีนเช่นเดิม สำหรับบทบาทของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดนครสวรรค์ นับได้ว่า ชาวจีนกลุ่มนี้มีบทบาทอย่างกว้างขวาง บทบาทที่สำคัญ คือ บทบาททางด้านสังคม บทบาทด้านเศรษฐกิจ และบทบาทด้านวัฒนธรรม บทบาทด้านสังคม ชาวไทยเชื้อสายจีนทั่วไปให้ความสำคัญด้านนี้เป็นอันดับแรก เพราะถือว่าเมืองนี้เป็นบ้านเกิดเมืองนอนของตน การตอบแทนสังคมจึงถือเป็นสิ่งที่ต้องยึดถือปฏิบัติ บทบาทด้านสังคมที่สำคัญ ได้แก่ บทบาทด้านการสนับสนุนส่งเสริมการศึกษา การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง และการก่อตั้งสมาคม ในส่วนบทบาทด้านเศรษฐกิจ ชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นผู้มีบทบาทอย่างสูงในการ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้เจริญก้าวหน้า โดยเฉพาะการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม พานิชยกรรม รวมถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมการเกษตร การพัฒนาดังกล่าวส่งผลให้เกิดอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ และขนาดย่อมในจังหวัดนครสวรรค์ จำนวนมาก สำหรับบทบาทด้านวัฒนธรรมชาวจีนกลุ่มนี้ยังคงยึดถือปฏิบัติทั้งแบบเดิมและการ ปรับใช้วัฒนธรรมแบบเดิมให้เข้ากับสังคมยุคปัจจุบัน หล่อหลอมกลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่ทรงคุณค่า บทบาทวัฒนธรรมที่สำคัญ ได้แก่ วัฒนธรรม เกี่ยวกับอาหาร ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรม เป็นต้น

ศิลปะการแสดงเอ็งกอในพิธีกรรมการแห่เจ้าพ่อ – เจ้าแม่ปากน้ำโพดังเช่น ความเชื่อในพิธีกรรมการแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ ซึ่งมีความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ และไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิทยาศาสตร์ โดยมีการผสมผสานความเชื่อในศาสนา เทพเจ้า ผี ไสยศาสตร์ ทั้งนี้สามารถแสดงออกมาในรูปของพิธีกรรมการบูชา เช่นไหว้ เทพเจ้าที่ตนเคารพบูชา มีการเข้าทรงแสดงอิทธิฤทธิ์และความเชื่อว่าเทพเจ้าสามารถช่วยปัดเป่าทุกข์ภัย สิ่งชั่วร้าย ภูตผีปีศาจ ให้พ้นไปและยังประโยชน์สุขให้แก่ผู้เคารพบูชาด้วยโชคลาภนานา อย่างน้อยก็เป็นภาพสะท้อนในระดับสังคมได้ 3 ประการ ประกอบด้วย

1.วัฒนธรรม-พิธีกรรม เป็นกลไกสร้างความเข้มแข็ง

การมีความคิด ความเชื่อในสิ่งเดียวกันย่อมหมายถึง ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความกลมเกลียวที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ ไปด้วยกัน ซึ่งส่งผลถึงความเป็นปึกแผ่น ความเข้มแข็งของสังคมในที่สุด ดังนั้น ความเชื่อในสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ โดยเฉพาะเรื่องเทพเจ้า เจ้าพ่อ- เจ้าแม่ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย จึงเป็นสิ่งที่จะอยู่คู่มนุษย์ต่อไป เพราะเมื่อถึงจุดหนึ่งที่ความคิดทางวิทยาศาสตร์ไม่สามารถตอบข้อสงสัยของมนุษย์ได้เราก็จะไปที่ระบบ ความเชื่อ

ดังนั้น สังคมไทยในอดีตจึงจัดระบบความเชื่อเรื่องเทพเจ้า เจ้าพ่อ- เจ้าแม่ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายไว้อย่างสลับซับซ้อน มีเหตุมีผล ประกอบด้วยเทพเจ้า เจ้าพ่อ- เจ้าแม่ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ดีจะให้คุณ และเทพเจ้า เจ้าพ่อ- เจ้าแม่ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ให้โทษเมื่อทำผิดต่อกฎเกณฑ์ของสังคม ความเชื่อในเรื่องนี้จึงกลายเป็นกลไกควบคุมสังคมที่สำคัญ

แต่สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันด้วยการเติบโตของระบบทุนนิยมรวมทั้งกฎหมายบ้านเมืองที่ลบล้างจารีตประเพณีดั้งเดิม ความเชื่อเรื่องผีที่เคยเป็นส่วนสำคัญในการควบคุมสังคมก็ลดบทบาทที่เป็นระบบลง แต่ถ้าพิจารณาใคร่ครวญเรื่องของความเชื่อในความหมายที่ตรงกันข้ามแล้ว เราก็จะพบว่า ความเชื่อ พิธีกรรมก็อาจเกิดผลเชิงลบเช่นกัน หากผู้คนงมงายอย่างไร้เหตุผล

2. เป็นที่พึ่งทางใจ ขจัดความกังวล ความไม่มั่นใจ

มนุษย์มีสัญชาตญาณของความกลัว ยิ่งในยุคที่ยังไม่มีหลักวิทยาศาสตร์อธิบายปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติได้ มนุษย์ก็ยิ่งกลัว ฟ้าร้อง ฟ้าแลบ ฟ้าผ่า พายุ น้ำท่วม ฯลฯ มนุษย์จึงเชื่อว่ามีผีวิญญาณสิงอยู่ตามป่า เขา ทะเล ต้นไม้ แม้กระทั่งของใช้ในชีวิตประจำวัน การเซ่นสรวงไหว้พลี อ้อนวอน แม้กระทั่งติดสินบนสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ ทำให้มนุษย์หายหวาดกลัว สบายใจขึ้น มั่นใจขึ้น และเกิดเป็นรูปแบบวัฒนธรรมต่าง ๆ ขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้วิทยาศาสตร์จะอธิบายสิ่งนอกเหนือธรรมชาติเหล่านี้ได้ แต่บางครั้งก็ยังอธิบายไม่ได้ทั้งหมด เราจึงเห็นว่า คนในยุคปัจจุบันก็ยังนับถือเทพเจ้า เจ้าพ่อ- เจ้าแม่ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย รวมทั้งภูตผีวิญญาณอยู่ไม่น้อย นอกจากนี้ เราจะพบว่าประเพณีเกี่ยวกับวงจรชีวิตยังสร้างความเชื่อมั่นต่อสภาวะที่เรียกว่าจุดเปลี่ยนผ่านของชีวิตให้ดูสนิทแนบเนียนขึ้น

3.ระบบความเชื่อ ช่วยรักษาสมดุลทางธรรมชาติ

เป็นที่ทราบกันดีในปัจจุบันว่าปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่วิปริตผิดผันไปจากกฎเกณฑ์ธรรมชาติเช่นปรากฏการณ์ เกิดจากการที่มนุษย์ฝืนธรรมชาติ ไม่ว่าตัดไม้ทีละจำนวนมาก ๆ หรือใช้เชื้อเพลิงธรรมชาติ (น้ำมัน แก๊ส) หรือน้ำจำนวนมหาศาล เพื่อใช้กับระบบอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ การ

ฝ่าฝืนนี้ทำให้ธรรมชาติขาดความสมดุล มีผลให้เกิดน้ำท่วม แผ่นดินไหว พายุรุนแรง ถึงฤดูฝน ฝนไม่ตก ถึงหน้าแล้งฝนกลับตกแบบกระเซ็นกระสาย ซึ่งสิ่งนี้ย่อมส่งผลมาถึงความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน อันประมาณค่ามิได้ และเป็นผลกระทบในวงกว้างทุกภูมิภาคของโลก และน่าสังเกตว่าเกิดขึ้นบ่อยครั้งมากในช่วงหลังๆมานี้

ในขณะที่สังคมแต่ก่อนซึ่งยังเชื่อว่าดิน น้ำ ลม ไฟ มีวิญญาณสถิตประจำ คือ แม่พระธรณี (ดิน) แม่พระคงคา (น้ำ) พระพายุ (ลม) ไฟ (พระอัคนี) สามารถดลบันดาลภัยพิบัติได้หากไปลบหลู่ หรือนำมาใช้อย่างประมาทมีความเป็นไปได้ว่าการที่คนแต่ก่อนทำพิธีเซ่นสรวง พลีบูชาธรรมชาติเพราะเชื่อว่า ธรรมชาติมีวิญญาณสิงสถิตอยู่ ทำให้มนุษย์ไม่กล้าฝ่าฝืน ไม่กล้าทำลายธรรมชาติ จะตัดต้นไม้แต่ละต้นก็ต้องมีพิธีเซ่นสรวงขออนุญาตเทพารักษ์ เพื่อให้เทพารักษ์รู้ตัวและไม่โกรธคนตัด คนแต่ก่อนจึงตัดไม้เท่าที่ตนเองจะนำไปใช้สอย ทำให้ต้นไม้มีโอกาสเติบโตทัน ในขณะที่ระบบอุตสาหกรรมไม่เกรงกลัวเทพารักษ์จึงตัดทีละมาก ๆ หรือทีละภูเขา การขาดรากไม้ขนาดใหญ่จำนวนมาก ๆ ยึดน้ำไว้กับดิน จึงทำให้เกิดอุทกภัย ซึ่งปรากฏการณ์นี้หากจะใช้คำพูดอย่างคนโบราณก็คงจะเป็นคำว่า “ถูกฟ้าดินลงโทษ” ซึ่งก็ไม่ผิดความจริงมากนัก

จะเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจเรื่องของเทพเจ้า เจ้าพ่อ- เจ้าแม่ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เพราะสิ่งนี้ก่อให้เกิดศิลปวัฒนธรรม ค่านิยมต่าง ๆ โดยเฉพาะในสังคมไทยซึ่งมีสถาบันหลัก คือ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อย่างไรก็ตามยังมีวัฒนธรรมส่วนต่าง ๆ อีกมากมายในทุกภูมิภาคของไทยที่เกิดจากความเชื่อท้องถิ่นนั้น ๆ และสิ่งนี้เป็นประโยชน์ที่ทำให้เกิดการรวมตัวของสังคม โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ที่เห็นเด่นชัดคือ ประเพณีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ แต่จะต้องตระหนักว่า ในปัจจุบันมีการใช้ความเชื่อทางไสยศาสตร์มากมายเพื่อตอบสนองความไม่มั่นคงทางจิตใจของผู้คนที่ยังขาดความเชื่อมั่นในหลักธรรมทางศาสนา จึงเปิดโอกาสให้คนทุจริตอาศัยความงมงายเป็นช่องทางทำมาหากิน ดังนั้นจึงขอให้ใช้วิจารณญาณในเรื่องนี้ให้ดีและถ้วนถี่ เพราะความเชื่อทางศาสนามิใช่แสดงออกทางวัตถุเครื่องรางของขลังติดตัวเท่านั้น แต่หมายรวมไปถึงแบบแผนวิถีชีวิตทุกเรื่อง ไม่ว่าการกิน การอยู่ การรักษาพยาบาล แม้การนุ่งห่มหรือข้อห้ามต่าง ๆ ที่เป็นจารีตหรือกลไกให้คนในสังคมได้ใช้ชีวิตร่วมกันอย่างสันติสมานฉันท์จากวัฒนธรรมหลากมิติ

ภาพสะท้อนที่มีผลต่อสังคม

ความเชื่อของชาวจีนถ้าเปรียบเทียบผู้อพยพชาวจีนที่มาตั้งถิ่นฐานอาศัยในสังคมไทยหรือชาวจีนที่อพยพไปตั้งถิ่นฐานในประเทศต่างๆ กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ กล่าวได้ว่าชาวจีนยังเป็นชนชาติหนึ่งที่มีความยึดมั่นศรัทธาในศาสนา คำสอน/แนวคิดแบบขงจื้อ และความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับการนับถือเทพเจ้าเทพแห่งธรรมชาติที่เหนียวแน่นมากที่สุดกลุ่มหนึ่งในโลก ดังจะเห็นจากงานเขียนเรื่องความเชื่อชาวจีนของฟรีน่า บรูมฟิลดิ์ (2533: 56) ที่ว่า “ชาวจีนแตกต่างจากชนชาติอื่น ในขณะที่ชนชาติอื่นมักจะสูญเสียความเชื่อดั้งเดิมไปเมื่อติดต่อสัมพันธ์กับโลกสมัยใหม่ แต่สำหรับชาวจีนแล้วไม่ว่าจะอยู่ที่ใด ชาวจีนก็ยังยึดถือความเชื่อและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีเก่าแก่ของตนอย่างเคร่งครัด”

ชาวจีนที่ยังคงผูกพันกับแนวคิดความเชื่อของบรรพบุรุษ ได้แก่ เทศกาลและการประกอบพิธีกรรมสำคัญภายในศาลเจ้า และการไหว้เจ้า ไหว้บรรพบุรุษภายในบ้านตามวาระโอกาสต่างๆ ดังนั้นจะพบว่าการประกอบพิธีกรรมสำคัญทางศาสนาในรอบปีชาวจีนจะกระทำทั้งภายในบ้านเรือนตนเองและในศาสนสถาน เช่น วัดจีน ศาลเจ้า หรือโรงเจเทศกาลและพิธีกรรมสำคัญของชาวจีนปัจจุบันยังคงสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อทางศาสนาของบรรพบุรุษ ชาวจีนในอดีตที่ เกิดจากการผสมผสานแนวคิดดั้งเดิมค่อนข้างชัดเจน อันประกอบด้วยแนวคิดทางศาสนาพุทธนิกายมหายาน เต๋า ขงจื้อ การนับถือวิญญาณ (Spirit) หรือบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ และการนับถือเทพแห่งธรรมชาติจากการผสมผสานแนวความคิดดังกล่าวทำให้ชาวจีนนับถือเทพเจ้าจำนวนมาก เทพเจ้าส่วนหนึ่งชาวจีนนำมาประดิษฐานเพื่อกราบไหว้ที่บ้านอีกส่วนปรากฏในศาสนสถานจีนทั่วไป รูปเคารพภายในศาลเจ้าจีน

จากการผสมผสานแนวความคิดดังกล่าว ทำให้ชาวจีนนับถือเทพเจ้าจำนวนมาก เทพเจ้าส่วนหนึ่งชาวจีนนำมาประดิษฐานเพื่อกราบไหว้ที่บ้าน อีกส่วนปรากฏในศาสนสถานจีนทั่วไป

และจากการที่ชาวจีนมีความเชื่อในศาสนาพุทธ มหายาน ความเชื่อในเรื่องวิญญาณ ความเชื่อเรื่อง วิญญาณบรรพบุรุษ ความเชื่อในเรื่องสวรรค์ ความเชื่อในเรื่องธรรมชาติ ว่ามีอำนาจเหนือมนุษย์และมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ทำให้ชาวจีนนับถือเทพเจ้าจำนวนมาก เทพเจ้าสำคัญที่ชาวจีนในจังหวัดสมุทรสงครามเคารพนับถือ นอกเหนือจากจะอัญเชิญเพื่อกราบไหว้ภายในบ้าน ส่วนใหญ่จะประดิษฐานตามวัดจีนศาลเจ้าหรือโรงเจต่างๆ จากการศึกษาวิจัยพบรูปเคารพสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของชาวจีนที่มีต่อสิ่งต่างๆ ประดิษฐาน ตามศาสนสถานสำคัญที่ชาวจีนนับถือจำนวนมาก ที่สำคัญ ได้แก่ พระศากยมุนี (เป็นศาสดาของชาว พุทธ ส่วนใหญ่พระพุทธรูปอยู่ในปางยืนเท้าเปล่า พระเกศาถูกปลง และทรงสายสิญจ์) พระอมิตพุทธ (หมายถึง แสงสว่างที่ไม่มีที่สิ้นสุด พระพุทธรูปมักถูกจำลองในรูปพระเกศาสั้นพระกรยาวพระกรรณยาน ถือเป็นสัญลักษณ์ของความมีอายุยืน) ตี่จั่งอ้วง-ผ่อ

สัก (รูปปั้นเป็นพระจีนใส่หมวกครองจีวรมือถือไม้ขรักขระ และประทับนั่งบนเสือ เป็นพระโพธิสัตว์ ที่คุ้มครองมนุษย์และขุมนรกอีก 10 ชั้น) เจ้าแม่กวนอิม พระโพธิสัตว์ปางต่างๆ เช่น พระศรีอาริยเมไตรย (พระสังกัจจายน์) ปัญจวัคคีทั้งห้า (โหวงฮุก) จักรพรรดิหยก (หยูฮาง) ราชินีแห่งสวรรค์ (เทียนโฮว) เจ้าแม่ทับทิม โป๊ยเซียน (ฮกลกซิ่ว) จักรพรรดิทั้งเก้า (กิ้วอ้วงฮุกโจ้ว) หมอยา (เซียน ซือกง) เทพเจ้าดาวเหนือ ดาวใต้ (ลัมสินปักเต้า) เทพแห่งความมั่งคั่ง (ไฉ่ซิงเอี๊ย) เทพเจ้าแห่งโชคชะตา ตี่จั่งอ้วงผ่อสัก(พระผู้ทำหน้าที่รักษากฎของโรงเจ) ขงจื๊อ เทพเจ้ากวนอู พระอาทิตย์ (ซีเหอ) พระจันทร์ (ฉางซี) ดาวเหวินฉิว(ดวงดาววัฒนธรรม) เป็นต้น

นอกจากรูปเคารพดังที่กล่าวมาข้างต้นปัจจุบัน ตามศาลเจ้าบางแห่งในจังหวัดนครสวรรค์ก็ปรากฏรูปเคารพของพระพุทธรูปที่ปรากฏในวัดไทย ทั่วไปประดิษฐานคู่กับเทพเจ้าของจีนจำนวนหนึ่งเพื่อให้ประชาชนทั่วไปกราบไหว้

ศิลปะการแสดงเอ็งกอ ในประเพณีการแห่เจ้าพ่อ – เจ้ามาปากน้ำโพ เป็นกิจกรรมหนึ่งที่เกิดจากความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานของรัฐบาล และเอกชน ซึ่งจัดให้มีการแห่ขบวนรอบตลาดปากน้ำโพ มีกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนอยู่หลายกลุ่มคือ แต้จิ๋ว ไหหลำ กวางตุ้ง และจีนแคะ ที่มีความเชื่อถือในเทพเจ้าต่างๆหรือเรียกว่า เจ้าพ่อ – เจ้าแม่ ให้ความสำคัญด้วยการร่วมส่งการแสดงต่างๆ ในงานประเพณีการแห่เจ้าพ่อ – เจ้าแม่ นอกจากนี้ยังมีผลต่อด้านเศรษฐกิจเกิดการท่องเที่ยว ทำให้เกิดรายได้จากผู้มาเที่ยวชม เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับผู้ประกอบธุรกิจต่างๆ เช่น ร้านอาหาร ร้านค้า โรงแรม ซึ่งถ้าเป็นเทศกาลนี้ประชาชนจะหลั่งไหลไปเที่ยวกันไม่ขาดสายโดยสังเกตจากโรงแรมที่เต็ม รถโดยสารที่เต็ม ในด้านเศรษฐกิจนี้ทำทำให้ประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์ มีรายได้เข้าจังหวัดปีละหลายล้านบาท จุดนี้ทำให้เศรษฐกิจของจังหวัดดีขึ้น ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น ในด้านธุรกิจก็จะมีผลมากคือจะมีบริษัทต่างๆ เข้ามาเป็นส่วนร่วมในการจัดงาน เพื่อที่จะได้โฆษณาสินค้าของคนเองโดยการเป็นสปอนเซอร์ เป็นการบริจาคเงินค่าใช้จ่ายโดยแลกกับการโฆษณาสินค้า เพราะประชาชนได้รู้จักสินค้าที่โฆษณา ดังนั้นเหตุผลนี้จึงเป็นผลในด้านภาพสะท้อนทางสังคมเป็นอย่างดี

ศิลปะการแสดงเอ็งกอที่ก่อให้เกิดปัจจัยต่างๆ ต่อสังคม

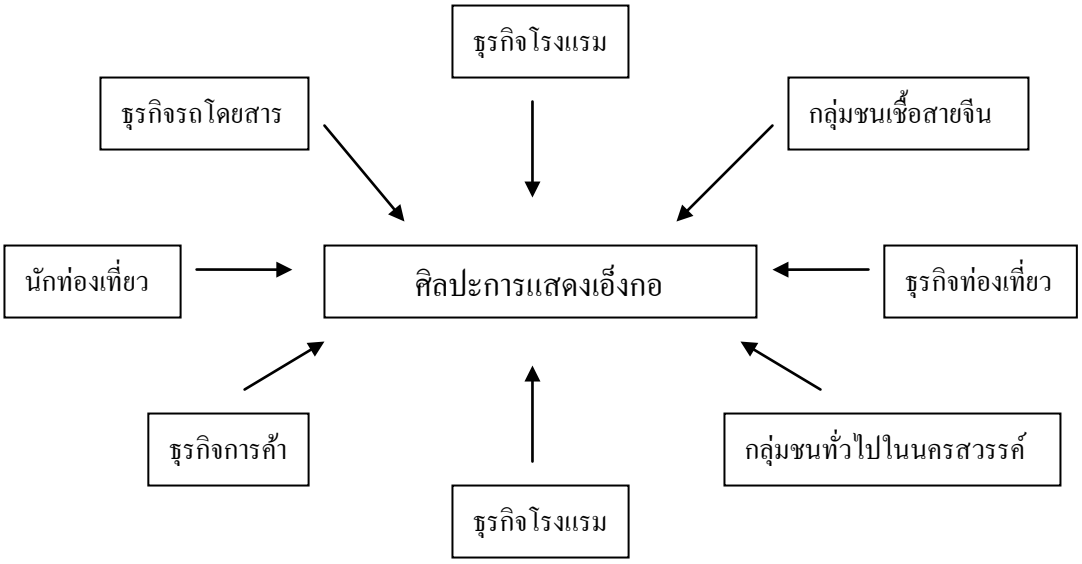

ตาราง 3 ศิลปะการแสดงเอ็งกอที่ก่อให้เกิดปัจจัยต่างๆ ต่อสังคม

จากการศึกษาผลของศิลปะการแสดงเอ็งกอในพิธีกรรมและความเชื่อ สามรถแบ่งให้เห็นได้เป็น 2 ประเภท คือ มีผลต่อปัจเจกบุคคล และสังคม ลักษณะรูปธรรมและนามธรรม (ตามลำดับ) เกิดต่อปัจเจกบุคคล จะส่งผลให้กับจิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งไม่สามารถจะเห็นเป็นรูปธรรมจะเป็นการเชื่อทางจิตใจของแต่ละบุคคล ไม่สามรถหาข้อพิสูจน์ได้โดยจะถือว่าเจ้านั้นเป็นสิ่งที่ดีที่สุด (ในพิธี) สามารถดลบันดาลให้ได้ทุกอย่าง จากสิ่งนี้เองจึงทำให้กลุ่มชนที่เชื่อได้ถ่ายทอดออกมาทางพฤติกรรมด้วยการตั้งโต๊ะบูชาในสิ่งที่ตนเคารพ โดยแสดงออกมาจากภายในให้คนอื่นได้ทราบโดยไม่คำนึงถึงเหตุผลที่จะอธิบายถึงความเชื่อของชนกลุ่มนี้เลย

ผลที่เกิดต่อสังคมทางด้านนี้จะเป็นส่วนที่อยู่รอบนอกหรือส่วนพื้นผิวของพิธีกรรมเป็นผลทางอ้อม จะมองเห็นได้อย่างชัดเจนในรูปธรรม คือการร่วมมือประสานงานกันมีความสามัคคีในกลุ่มชน มีความเหนียวแน่นทางวัฒนธรรม เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดของตนเองที่มีประเพณีที่คนอื่นรู้จักกันทั่วไป การมีผู้ท่องเที่ยวมากทำให้รายได้ดีขึ้นเป็นผลด้ายเศรษฐกิจให้ดีขึ้น จึงเป็นภาพสะท้อนที่เห็นได้ชัดเจน ดังนั้นผลต่อสังคมจึงเป็นสิ่งแรกที่คนทั่วไปมองเห็นก่อนตัวพิธีกรรมเสียอีก คือ อย่างน้อยต้องการที่จะชมการแสดงเช่นศิลปะการแสดงเอ็งกอ เชิดสิงโต แห่เจ้าแม่กวนอิม คือคนทั่วไปจะมองส่วนที่เป็นภายนอกของพิธีกรรมเท่านั้น โดยไม่เน้นถึงแก่นของพิธีกรรมมากเท่าใดนัก

จากการศึกษาศิลปะการแสดงเอ็งกอในประเพณีการแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ สามารถสรุปองค์ประกอบที่ทำให้เกิดประเพณีขึ้นคือ องค์ประกอบทางด้านพิธีกรรมซึ่งเป็นแก่นแท้ของประเพณีและองค์ประกอบทางด้านพิธีการ ซึ่งเป็นระบบการจัดการให้รูปแบบพิธีกรรมแข็งแกร่งและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

ความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวจีน

ความสัมพันธ์เป็นคำศัพท์ทางสังคมวิทยาที่แสดงให้เห็นถึงความผูกพันความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มคนกลุ่มต่างๆ ในสังคม ปรากฏชัดเจนโดยเฉพาะชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีลักษณะบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน ปัจจุบันคำๆ นี้มักถูกนำมาใช้วิเคราะห์สังคมที่มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์และสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ทางสังคมถูกอธิบายในลักษณะ ของการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ทางบวกระหว่าง บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป

ความสัมพันธ์ทางสังคมจะเป็นเครื่องผูกยึดบุคคลกับค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคม ถ้าแรงยึดเหนี่ยว (ความสัมพันธ์ทางสังคม) น้อยลง ความผูกพันของบุคคลกับค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคมก็ลดน้อยตามไปด้วย จะส่งผลทำให้บุคคลมีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น

ความเป็นพวกเดียวกันของกลุ่ม คนในชุมชนหรือสังคมขนาดเล็ก เช่น สังคมมีสาเหตุสำคัญมาจากการที่กลุ่มคนในสังคมหรือชุมชนนั้นมีความเชื่อทางศาสนาและมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมและกิจกรรมต่างๆ ทางศาสนาร่วมกัน สามารถอธิบายได้ ในสถานการณ์ต่างๆ หลายสถานการณ์ในงานการศึกษาครั้งนี้ ในที่นี้จะกล่าวถึงเทศกาลและการประกอบพิธีกรรมของศาลเจ้าพ่อ- เจ้าแม่ปากน้ำโพ ที่ปรากฏลักษณะของความเชื่อม แน่นหรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวจีนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ที่น่าสนใจ หลายประการดังนี้

รูปแบบความสัมพันธ์ของกลุ่มชาวจีนในเทศกาลประเพณีไหว้เจ้าพ่อ- เจ้าแม่

ในเทศกาลสำคัญนี้ ชาวจีนทั้งที่เป็นกรรมการและชาวจีนทั่วไปและชาติพันธ์อื่นๆ ในปากน้ำโพจะร่วมมือร่วมใจกันตั้งแต่การเตรียมงาน การประชาสัมพันธ์ (ติดป้ายผ้า หรือ ทำใบปลิวแจก หรือทำเป็นการ์ด) บอกกล่าวให้ ประชาชนทั่วไปได้ทราบเกี่ยวกับวันจัดงาน กำหนดการเกี่ยวกับพิธีกรรมในแต่ละวัน ชาวจีนส่วนหนึ่งแสดงออกให้เห็นถึงความเป็นพวกพ้องในหมู่ชาวจีน โดยการบริจาคเงินหรือบริจาคสิ่งของ (อาทิ ข้าวสาร น้ำมัน อาหารแห้ง ผัก ผลไม้) ให้ทางศาลเจ้าเพื่อใช้ในเทศกาล จากข้อมูลที่ได้จากการวิจัยพบว่า การบริจาคเงินหรือสิ่งของของครอบครัวชาวจีนจะกระทำอย่างสม่ำเสมอทุกปี ครอบครัวชาวจีนบางครอบครัวจะนำเงินมาบริจาคด้วยตนเอง โดยที่ทางศาลเจ้าไม่ต้องส่งกรรมการ

ออกไปเรี่ยไร โดยเฉพาะช่วงที่มีเทศกาลหรืองานสำคัญ เช่น วันเกิดเจ้าแม่วันไหว้ปลายปีของศาลเจ้าวันสารทจีน เทศกาลกินเจ เป็นต้น เพราะชาวจีนเชื่อว่าการบริจาคเงินให้ศาลเจ้าหรือเทพเจ้าเป็นการสร้างบุญสร้างกุศล จะทำให้ตนเองครอบครัวเจริญก้าวหน้า ทางด้านการงาน อาชีพ และสุขภาพแข็งแรง นอกเหนือจากการบริจาคเงินให้ทางศาลเจ้าพ่อ- เจ้าแม่ปากน้ำโพ ชาวจีนจำนวนหนึ่งจะมาศาลเจ้าเป็นประจำ และมาช่วยงานต่างๆ ภายในศาลเจ้าพ่อ- เจ้าแม่ปากน้ำโพ เช่น ทำความสะอาดสถานที่ พับกระดาษเงิน กระดาษ ทองสำหรับไหว้เจ้า ทำสิ่งของเครื่องใช้สำหรับ เทศกาลต่างๆ เช่น ภูเขา เรือ เป็นต้น

การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมทางศาสนาของ สาธุชนในประเพณีไหว้เจ้าพ่อ- เจ้าแม่

ปัจจุบันถึงแม้เป็นความจริงที่ว่าตามศาลเจ้าพ่อ- เจ้าแม่ปากน้ำโพ จะมีสาธุชนเข้ามากราบไหว้จำนวนน้อยลง ถ้าเทียบกับอดีต โดยเฉพาะช่วงที่ไม่มีเทศกาล บางแห่งแทบจะไม่มีผู้คนเลย แต่ในช่วงเทศกาล โดยเฉพาะเทศกาลสำคัญ เช่น สารทจีนและเทศกาล กินเจตามศาลเจ้าพ่อ- เจ้าแม่ปากน้ำโพจังหวัดนครสวรรค์จะพบว่า มีชาวจีนมาร่วมประกอบพิธีกรรมจำนวนมาก บางแห่งนับเป็นจำนวนหลายพันคน ชาวจีนที่มาร่วมในการประกอบพิธีกรรม (ไหว้เจ้าพิธีซิโกว พิธีกินเจ พิธีเดินธูป พิธีสะเดาะเคราะห์บูชาดาว พิธีลอยกระทง พิธีส่งเจ้าสู่สวรรค์) จะมีความตั้งใจที่เข้าร่วมพิธีกรรมตั้งแต่ต้นจนจบพิธี บางพิธีใช้เวลาเกือบทั้งวัน เช่น พิธีซิโกว หรือใช้เวลาหลายชั่วโมง เช่น พิธีสะเดาะเคราะห์ บูชาดาว จากการสัมภาษณ์กรรมการศาลเจ้าพ่อ- เจ้าแม่ปากน้ำโพ พบปรากฏการณ์ที่น่าสนใจในเทศกาลกินเจของจังหวัดนครสวรรค์ คือ ปัจจุบันมีคนนิยมถือศีลกินเจมากขึ้น บางแห่งปริมาณผู้ที่กินเจมากขึ้นโดยเห็นชัดเจนในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา บางแห่งเกิดขึ้นประมาณ 5 – 6 ปีที่ผ่านมา นอกจากนั้น จากเอกสาร (สมุดลงชื่อผู้ที่ตั้งใจจะกินเจให้ครบทั้งเทศกาล) ปรากฏว่ามีชาวไทยเชื้อสายจีนที่มาลงชื่อจำนวนมากขึ้น โดยในปี 2549 มีจำนวนเกือบ 600 รายชื่อ ถ้าเทียบกับอดีตมีประมาณ 50 – 60 คน ซึ่งแตกต่างกันนับสิบเท่า

จากการพูดคุยกับผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรม พบว่าการเข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมของชาว จีน นอกจากมาตามธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติมาแต่ ครั้งบรรพบุรุษ ผู้ศึกษาพบว่าชาวจีนมาด้วยความเชื่อ ความศรัทธาในเทพเจ้าสูงสุด ความเชื่อ ความ ศรัทธาแสดงให้เห็นด้วยการปฏิบัติต่อเทพเจ้าและ รูปเคารพในศาลเจ้าพ่อ- เจ้าแม่ปากน้ำโพ เสมือนเป็นตัวแทนของ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ และสรรพสัตว์ ทั้งหลายในพื้นพิภพ ในการไหว้ชาวจีนจะภาวนาให้ เทพเจ้าซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวจีนเคารพ นับถือ ช่วยปกปักคุ้มครองให้มีชีวิตที่มีความสุข พ้นจาก ความเลวร้ายและภัยอันตรายต่างๆ บางครั้งมีการ บนบาน และมีการแก้บน ถ้าบุคคลได้ในสิ่งที่ตน ปรารถนาจากข้อมูลดังกล่าวทำให้ผู้

ศึกษาสรุปว่าใน จังหวัดนครสวรรค์ ความเชื่อ ความศรัทธาใน ศาสนา (เทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์) เป็นปัจจัยสำคัญ ประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ในหมู่ ชาวจีน แสดงออกร่วมกันในด้านการมีส่วนร่วมใน การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในขั้นตอนต่างๆ ในส่วนของการประกอบพิธีกรรมจะพบว่าชาวจีนทุก กลุ่มไม่ว่าจะอาศัยที่ใด ทั้งใกล้และที่อาศัยห่างไกล ออกไปสามารถเข้าร่วมในการประกอบพิธีร่วมกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกความแตกต่างทางชนชั้น ใน การประกอบพิธี ผู้ศึกษาพบว่าชาวจีนสามารถพูด คุยกันอย่างสมานฉันท์ กลมกลืน สอบถามพูดคุย เรื่องราวของตนเองและบรรพบุรุษด้วยความสนิท สนม(อาจเกิดจากการที่ชาวจีนมีจิตสำนึกร่วมและ ตระหนักในชาติพันธุ์ความเป็นชาวจีนหรือลูก หลานจีนร่วมกัน) ส่วนหนึ่ง (จำนวนน้อยใน ปัจจุบัน) ติดต่อสื่อสารด้วยภาษาจีน ส่วนใหญ่พูดคุยด้วยภาษาไทย

การปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างคนกลุ่มต่างๆ

ภายในศาลเจ้าพ่อ- เจ้าแม่ปากน้ำโพ จะพบการปฏิสัมพันธ์ เชิงบวกระหว่างคนกลุ่มต่างๆ รวมทั้งชาติพันธุ์อื่น เช่น ชาวไทย ชาวอินเดีย มอญ พม่า ทั้งที่เป็นกรรมการ ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกับผู้เข้าร่วมประกอบพิธีการแสดงออกซึ่งความเป็นคนพวก เดียวกันการปฏิบัติที่เท่าเทียม

สาเหตุสำคัญอีกประการของความสัมพันธ์ หรือการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่ชาวจีนหรือ ผู้ที่มาเข้าร่วมกิจกรรม คือ การที่แต่ละฝ่ายได้ ประโยชน์ หรือการที่ทั้งสองฝ่ายมีผลประโยชน์ร่วม กันที่เห็นได้ชัดเจนได้แก่เทศกาลกินเจทางศาลเจ้า จะได้ผู้คนที่ศรัทธาในเทพเจ้ามาช่วยงานโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เพราะผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจำนวนหนึ่งมา ช่วยงานศาลเจ้าพ่อ- เจ้าแม่ปากน้ำโพด้วยความสมัครใจ ไม่ได้มุ่ง หวังค่าตอบแทนในรูปเงินทอง แต่ให้เหตุผลว่ามา ช่วยงานเทพเจ้าซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ การช่วยงาน เทพจะทำให้พวกเขาอยู่เย็นเป็นสุข ร่ำรวย (ในที่นี้ น่าจะกล่าวได้ว่าประโยชน์ที่ชาวจีนได้เป็นผลจาก ความเชื่อความศรัทธาในเทพเจ้าทำให้ชาวจีนมีสิ่ง ยึดเหนี่ยวจิตใจ ความเชื่อดังกล่าวทำให้ศาสนาและ เทศกาลต่างๆ ดำรงอยู่หรือเป็นการตอบสนองทาง ด้านจิตใจ) อีกส่วนของผลประโยชน์ที่ ได้จากเทศกาล คือ บุคคลบางกลุ่มได้ประโยชน์ทางด้าน วัตถุ สิ่งของหรือเงินทองเป็นสิ่งตอบแทน ในด้านนี้ จะเห็นได้ชัดเจน จากการว่าจ้างพ่อครัวแม่ครัวมา ประกอบอาหาร ซึ่งนับว่ามีค่าจ้างค่อนข้างสูง หรือ จากการได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจของคนบาง กลุ่ม ทำให้สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในด้านการซื้ออาหารรับประทานภายในครอบครัวมากพอสมควร

ในงานการวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาพบว่าความความสัมพันธ์ของชาวจีนและชาติพันธุ์อื่นๆของชาวปากน้ำโพ นครสวรรค์ มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาว จีนปรากฏในหลายส่วน หลายขั้นตอนของการ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่มีการนำเสนอข้างต้น ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในกลุ่มชาวจีนกลุ่มต่างๆ ปรากฏในทุกกลุ่ม ทุกชนชั้น เกิดจากการที่ชาวจีน ไม่มีการแบ่งแยกว่าใครจะยากจนหรือร่ำรวย มีเพียงการตระหนักถึงความเป็นชาวจีนหรือลูกหลาน จีนหรือผู้ที่มีความเชื่อ ความศรัทธาในเทพเจ้าเช่นเดียวกัน ผู้ศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น มีสาเหตุสำคัญมาจาก

1. การที่บุคคลแต่ละคน ตระหนักรู้ตนเองในฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่ม ทั้งนี้ อาจมีสาเหตุจากการที่บุคคลมีเอกลักษณ์บางอย่าง ที่มีร่วมกันในที่นี้หมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่สืบเชื้อสาย จากบรรพบุรุษเดียวกัน

2. การที่บุคคลยึดมั่นใน บรรทัดฐานและมีค่านิยมร่วมกัน

3. การที่บุคคลมี ปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเชิงบวก

4. มีความเชื่อ ความศรัทธาในศาสนาและมีส่วนร่วมในพิธีกรรม ทางศาสนา ซึ่งเป็นองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญใน ทัศนะของ Emile Durkheim

5. มีการแลกเปลี่ยน ผลประโยชน์หรือการมีผลประโยชน์ร่วมกัน

6. การได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียม (ความเท่าเทียม) ผล จากการที่กลุ่มชาวจีนมีความสัมพันธ์นำมาซึ่ง ความร่วมมือ ความมั่นคงในการคงไว้ซึ่งธรรมเนียม ประเพณี หรือความสามารถในการสืบสานพิธีกรรม และเทศกาลของกลุ่มชาติพันธุ์จีนให้แก่ชนรุ่นหลัง

ถึงแม้เกิดการ เปลี่ยนแปลงหลายอย่างหลายประการในศาลเจ้าพ่อ- เจ้าแม่ปากน้ำโพ ปัจจุบันอาทิ จำนวนพิธีกรรมและเทศกาลสำคัญ โดยศาลเจ้าจีนบางแห่งมีการเพิ่มเติม ขณะที่บาง แห่งมีการลดทอนเทศกาล พิธีกรรมบางส่วนลง การเป ลี่ยนแปลงในส่วนพิธีกรรมการไหว้เจ้า จำนวนของเซ่นไหว้ การบริหารจัดการภายในศาล เจ้า การเปลี่ยนแปลงในด้านการเป็นศูนย์กลาง ความบันเทิงและการแสดงต่างๆ ของชุมชนชาวจีน การเปลี่ยนแปลงผู้ดูแลศาลเจ้า การเปลี่ยนแปลง ในด้านปริมาณผู้ที่มาไหว้เทพเจ้าในศาลเจ้า การ เปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น แต่สิ่งหนึ่งที่ยังคงอยู่คือความเชื่อความศรัทธาใน เทพเจ้าของชาวจีนซึ่งมีเป็นจำนวนมาก ความเชื่อ ความศรัทธาในพระเจ้าหลายองค์นี้ส่งผลให้ชาวจีน มีเทศกาลและพิธีกรรมสำคัญมากมายในรอบปี หนึ่งๆ เทศกาลและพิธีกรรมสำคัญของชาวจีน ปัจจุบันยังคงสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อทางศาสนา ของบรรพบุรุษชาวจีนในอดีตที่เกิดจากการผสม ผสานแนวคิดดั้งเดิมค่อนข้างชัดเจน อันประกอบ ด้วยแนวคิดทางศาสนาพุทธนิกายมหายานเต๋า ขงจื้อ การนับถือวิญญาณ(Spirit) หรือบรรพบุรุษ ผู้ล่วงลับและการนับถือเทพแห่งธรรมชาติ

เทศกาลสำคัญในรอบปีที่จัดโดยศาลเจ้าพ่อ- เจ้าแม่ปากน้ำโพส่วนใหญ่ ในประเทศไทยไม่มีความแตกต่างกัน มากนัก ความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวจีนและชาติพันธ์อื่นๆใน จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งสะท้อนออกมาในด้าน ความเชื่อที่มีต่อศาสนา ความศรัทธาในเทพเจ้าและ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ การไหว้เจ้า การเข้าร่วมประกอบ พิธีกรรมของชาวจีนจำนวนมากในเทศกาลสำคัญใน ศาลเจ้าจีนต่างๆ น่าจะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงแนวโน้ม การดำรงอยู่ของศาสนสถานจีนในสังคมไทยว่า ยังคงสามารถดำรงอยู่และสืบทอดไปสู่รุ่นลูกหลาน ได้ตราบนานเท่านาน ถึงแม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลง หรือการปรับตัวบางอย่างบางด้านภายใต้กระแส โลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในสังคมไทย ปัจจุบัน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการแสดงเอ็งกอกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จังหวัดนครสวรรค์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอในวิถีชีวิตชาวจีน จังหวัดนครสวรรค์ และศึกษาความสัมพันธ์ของความเชื่อและพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอที่มีผลต่อวิถีชีวิตในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จังหวัดนครสวรรค์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาความเชื่อและพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอในวิถีชีวิตชาวจีน จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอ กับวิถีชีวิตในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของจังหวัดนครสวรรค์

การดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้จะเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบชุมชนมีส่วนร่วมและใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นหลัก ซึ่งนักวิจัยในที่นี้หมายถึง คณะวิจัยที่ประกอบด้วย คณะนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยนเรศวร นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ นักปฏิบัติงานด้านศิลปวัฒนธรรม กลุ่มนักธุรกิจ ผู้ประกอบการธุรกิจ สมาคมการค้าที่เกี่ยวข้อง กลุ่มนักบริหารและผู้มีส่วนในการกำหนดนโยบายของภาครัฐที่มีส่วนร่วมตลอดทุกขั้นตอนของการวิจัย ซึ่งรายละเอียดแต่ละขั้นตอนมีดังต่อไปนี้

1. รวบรวมความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอในวิถีชีวิตชาวจีน จังหวัดนครสวรรค์
2. รวบรวมข้อมูลความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตที่ของชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์
3. จัดสร้างระบบฐานข้อมูลอย่างง่ายเพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานที่เก็บรวบรวมได้
4. วิเคราะห์ศึกษาความสัมพันธ์ของความเชื่อและพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอที่มีผลต่อวิถีชีวิตในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จังหวัดนครสวรรค์

5. การตรวจสอบผลการวิเคราะห์ได้นำเสนอแก่ผู้ทรงคุณวุฒิในรูปของสัมมนา โดยวิธีวิเคราะห์โต๊ะกลมได้ผลการวิจัยที่มีความถูกต้องและคณะผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงให้มีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์วิจารณ์ข้อค้นพบที่ได้เพื่อให้ผู้วิจัยได้รูปแบบที่ชัดเจนขึ้น

6. นำเสนอผลงานวิจัยในเวทีระดับชาติ ได้เผยแพร่ผลงานวิจัยที่เห็นการอยู่ร่วมกันและการดำรงอยู่ทางวัฒนธรรมท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์วรรณา จังหวัดนครสวรรค์ อันจะนำไปสู่การเกิดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาจังหวัดเพื่อรองรับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขต่อไป

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อสร้างกรอบแนวคิดความเกี่ยวเนื่องกับศิลปะการแสดงเอ็งกอ ตามความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีน รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการแสดงเอ็งกอกับความเชื่อของชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วย นักวิชาการทางด้านศิลปะการแสดง ผู้มีความรู้ทางด้านศิลปะการแสดงเอ็งกอ ผู้ฝึกสอนทางด้านศิลปะการแสดงเอ็งกอ ประธานและกรรมการศาลเจ้าฯ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือวิจัยโดยการทบทวนวรรณกรรม กำหนดประเด็นคำถามและประเด็นการสังเกต เป็นเครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสังเกตการมีส่วนร่วม แบบสังเกตการไม่มีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์เจาะลึก พร้อมกับพัฒนาความตรงเชิงเนื้อหา พัฒนาความเชื่อมั่นของเครื่องมือแล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บข้อมูลภาคสนาม เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามภายใต้กรอบแนวคิดจากการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เข้าพื้นที่ตำบลปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ จากขั้นตอนที่ 2 เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านศิลปะการแสดงเอ็งกอ ตามความเชื่อของชาวไทย ชาวจีน ชาวอินเดีย ชาวปากีสถาน ชาวเวียดนามและชาวพม่าที่อาศัยอยู่ในชุมชนปากน้ำโพ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการแสดงเอ็งกอกับความเชื่อในจังหวัดนครสวรรค์ด้วย

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการศึกษาศิลปะการแสดงเอ็งกอตามความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนในพิธีไหว้เจ้า รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการแสดงเอ็งกอกับความเชื่อในพิธีไหว้เจ้า จังหวัดนครสวรรค์ในขั้นตอนที่ 1

ขั้นตอนที่ 5 จากข้อค้นพบในการวิจัยตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์วิจารณ์ผลงานวิจัยและปรับปรุงผลของการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการแสดงเอ็งกอกับความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนในพิธีไหว้เจ้า จังหวัดนครสวรรค์

ขั้นตอนที่ 6 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามตามประเด็นที่ศึกษา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ชุมชนที่มีด้านศิลปะการแสดงเอ็งกอ ประกอบด้วยชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ตรวจสอบผู้ทรงคุณวุฒิโดยกำหนดเกณฑ์ ดังนี้

1. เกณฑ์ด้านชุมชนเป็นชุมชนที่มีการแสดงเอ็งกอต่อเนื่อง เป็นที่ยอมรับและมีชื่อเสียง สามารถเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนอื่นได้

2. เกณฑ์ด้านกลุ่มทางด้านศิลปะการแสดงเอ็งกอ เป็นกลุ่มคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป รวมตัวกันเพื่อทำหน้าที่สร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะการแสดง มีการแบ่งหน้าที่กำหนดกฎเกณฑ์และข้อตกลงร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการทำงานด้านศิลปะการแสดง ซึ่งอาจเป็นองค์กรที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้

ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงคัดเลือกศิลปะการแสดงเอ็งกอแบบเฉพาะเจาะจง โดยผ่านการเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วย คณะศิลปะการแสดงเอ็งกอ คณะเอ็งกอเจ้าแม่ปากน้ำโพ ตำบลปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์

สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วยผู้สร้างสรรค์งานศิลปะการแสดง ผู้นำองค์กรชุมชน นักวิชาการด้านศิลปะการแสดงในชุมชน ผู้นำที่สนใจงานด้านศิลปะการแสดงในชุมชนและตัวแทนชุมชน ดังนี้

ด้านศิลปะการแสดงเอ็งกอ

1. นักวิชาการทางด้านศิลปะการแสดง จำนวน 5 คน
2. ผู้มีความรู้ทางด้านศิลปะการแสดงเอ็งกอ จำนวน 5 คน
3. ผู้ฝึกสอนทางด้านศิลปะการแสดงเอ็งกอ จำนวน 5 คน
4. ประธานและกรรมการศาลเจ้าฯ จำนวน 5 คน

ด้านชาติพันธุ์

1. นักวิชาการทางชาติพันธ์ จำนวน 5 คน
2. ผู้มีความรู้ทางด้านชาติพันธ์ จำนวน 5 คน
3. ผู้นำด้านการปกครอง จำนวน 5 คน
4. ผู้นำของชุมชนที่เกี่ยวกับชาติพันธ์ จำนวน 12 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำแนวคิดมาสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนามซึ่งใช้กับกลุ่มตัวอย่างเหมือนกันทุกชุมชน ดังนี้

1. แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม
2. แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
3. แบบสัมภาษณ์เจาะลึก

การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

1. แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยใช้วิธีการนี้ในการเก็บข้อมูลช่วงแรกเพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นด้านสภาพแวดล้อมชุมชน โดยการทำแผนที่กายภาพศึกษาประวัติชุมชน การดำรงชีวิตของชุมชนและข้อมูลด้านศิลปะการแสดงโดยใช้ระบบสังเกต

2. แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – Participant Observation) เป็นแบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการที่ได้จากการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบกับการจดบันทึกภาคสนาม จัดทำแผนที่สังคมและคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในแต่ละชุมชน

3. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indept Interview) ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการเพื่อเป็นข้อมูลด้านศิลปะการแสดง จากเอกสารงานวิจัยและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิแล้วสร้างแนวคำถามเกี่ยวกับศิลปะการแสดงอันส่งผลถึงการแสดงออกในรูปแบบต่างๆ

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารวิชาการ งานวิจัยด้านศิลปะการแสดงจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา แล้วนำข้อมูลที่ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัย สรุปแบบอุปมัย (Inductive) เน้นความสำคัญของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทของชุมชนศิลปะการแสดง โดยวิธีวิจัยภาคสนามทางศิลปะการแสดงของจิรวัฒน์ พิระสันต์(2544.หน้า 139) และศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์ (2542. หน้า 52) เป็นประเด็นในการวิจัยภาคสนาม

2. การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากการสัมภาษณ์ทันทีขณะเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ศึกษา โดยผู้วิจัยได้ทำการจดบันทึกประเด็นสำคัญๆ ขณะสัมภาษณ์ไว้บันทึกภาพ เพื่อให้นำไปใช้ประกอบกับข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์ สอบถามรวมทั้งฟังจากเทปบันทึกเสียงซ้ำจากการสัมภาษณ์เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง ซึ่งได้กระทำภายหลังจากการสัมภาษณ์ทุกๆ ครั้ง แล้วนำไปถอดเทปบันทึกคำสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ แต่ละรายภายหลังกลับจากพื้นที่อีกครั้งหนึ่ง ผู้วิจัยได้ทำการสร้างมโนทัศน์

(Concept) ของข้อมูลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันในรูปของข้อความ (Statement) และจัดหมวดหมู่ของมโนทัศน์เพื่อหาความสัมพันธ์เชื่อมโยงเชิงเหตุผล โดยผู้วิจัยได้กำหนดรหัส (Code) แยกเป็นหมวดหมู่ (Coed mapping) พร้อมเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของแต่ละมโนทัศน์ จัดหมวดหมู่ให้แก่มโนทัศน์ต่างๆ หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักคนต่อไป โดยผู้วิจัยเชื่อว่าสามารถให้ข้อมูลที่มีความแตกต่างไปจากมิติ (Dimensions) และคุณสมบัติ (Properties) ของกลุ่มมโนทัศน์ที่พบจากการสัมภาษณ์ที่ผ่านไปแล้ว นอกจากนี้การเลือกผู้ให้ข้อมูลคนต่อไป ยังคำนึงถึงความแตกต่างของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มมโนทัศน์ต่างๆ โดยการเปรียบเทียบ (Comparative case) เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง (Verify)โดยมีการตรวจสอบสามเส้าในด้านต่างๆดังนี้ (สุภางค์ จันทวานิช. 2536. หน้า 103)

1. ตรวจสอบด้านปริมาณ ตรวจสอบข้อมูลที่สังเกตและบันทึกว่า ได้ปริมาณเพียงพอครอบทุกข้อกระทงในแนวคำถามและเพียงพอตามวัตถุประสงค์หรือไม่ หากข้อมูลไม่เพียงพอได้ทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมหลายครั้ง จนสามารถสรุปข้อมูลที่ตอบวัตถุประสงค์ของภารกิจในการวิจัยได้

2. ตรวจสอบแหล่งข้อมูล (Data triangulation) ตรวจสอบเรื่องเวลา สถานที่และบุคคลว่าเมื่อต่างเวลา ต่างสถานที่ ต่างบุคคล แล้วข้อมูลยังเหมือนเดิมหรือไม่ โดยการจัดตารางกำหนดเวลาในการสังเกตพฤติกรรมให้ครอบคลุมทุกช่วงเวลาเพื่อให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

3. ตรวจสอบข้อมูลกับเจ้าของข้อมูลและผู้เกี่ยวข้องอื่น (Cross check) ผู้วิจัยซักถามผู้ให้ข้อมูลและตรวจสอบจากผู้เกี่ยวข้องอื่นว่าข้อมูลถูกต้องหรือไม่ด้วยการสอบถามซ้ำในประเด็นเดียวกัน แล้วให้ความเห็นกับผู้วิจัยในเรื่องการตีความ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นการยืนยันความเชื่อถือได้ของข้อมูลและการรายงาน

4. ตรวจสอบด้านทฤษฎี ตรวจสอบข้อมูลขณะอยู่ในภาคสนาม การตีความหมาย พฤติกรรมว่าตรงหรือแตกต่างไปจากทฤษฎีหรือจากแนวคิดผู้เชี่ยวชาญมากน้อยเพียงใด และตรวจสอบความเข้าใจของผู้วิจัย (Investigator triangulation)โดยศึกษาเอกสารเพิ่มเติม สอบถามความคิดเห็นอาจารย์ที่ปรึกษา เมื่อพบข้อมูลที่ขัดแย้งกันหรือข้อมูลไม่เพียงพอ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลซ้ำเพื่อยืนยันความถูกต้อง

5. ตรวจสอบวิธีการเก็บข้อมูล(Methodology triangulation) ตรวจสอบข้อมูลด้วยการรวบรวมข้อมูลหลายวิธีประกอบด้วยเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมการสัมภาษณ์เจาะลึก การสัมภาษณ์กลุ่มและการสนทนากลุ่ม

6. ตรวจสอบด้วยการวิเคราะห์ – สังเคราะห์ข้อมูลเมื่อผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากสถานที่จริงแล้วได้ตรวจสอบการแปลความหมายเกี่ยวกับข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและข้อมูลด้านศิลปะการแสดงเอ็งกอ แล้วจึงปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่ตรงความเป็นจริงมากที่สุด

7. การตรวจสอบรูปแบบ ได้นำเสนอแก่ผู้ทรงคุณวุฒิในรูปของสัมมนาโดยวิธีวิเคราะห์โต๊ะกลมเพื่อวิจารณ์ความถูกต้อง และนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงให้มีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์วิจารณ์ข้อค้นพบที่ได้เพื่อให้ผู้วิจัยได้รูปแบบที่ชัดเจนขึ้น

8. ตรวจสอบจากการวิพากษ์วิจารณ์ผลงานวิจัยแล้ว ผู้วิจัยได้นำเสนอการวิพากษ์วิจารณ์ผลงานวิจัยนำเสนอผลงานวิจัยในเวทีระดับชาติต่อไป เพื่อให้มีความถูกต้องชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

จากการศึกษาศิลปะการแสดงเอ็งกอในประเพณีเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ สามารถสะท้อนสภาพต่างๆ ได้หลายด้าน เช่น พิธีกรรม ความเชื่อ และภาพสะท้อนของสังคม เป็นต้น ซึ่งศิลปะการแสดงเอ็งกอในพิธีกรรมการแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ เป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญต่อกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน และกลุ่มคนจีนในจังหวัดนครสวรรค์ แสดงให้เห็นถึงกลุ่มของคนจีนเชื้อสายต่างๆ ที่ได้จัดกิจกรรมร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็น จีนแต้จิ๋ว จีนกวางตุ้ง จีนไหหลำ และจีนแคะ เป็นต้น ซึ่งประเพณีต่างๆ ที่จัดขึ้นนั้นแฝงด้วยความเชื่อและจารีตประเพณีที่สืบทอดต่อกันมา ซึ่งมีบทบาทที่สำคัญต่อสังคมและปัจเจกบุคคล ตลอดจนพิธีกรรมที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติก็เป็นผลสะท้อนสังคม ความเชื่อของกลุ่มชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับความเป็นอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้นสามารถสรุปประเด็นรูปแบบพิธีกรรม และความเชื่อศิลปะการแสดงเอ็งกอ ในประเพณีการแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ ดังนี้

1. ศึกษาความเป็นมา ความเชื่อและพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอในวิถีชีวิตชาวจีนจังหวัดนครสวรรค์

1.1 ความเป็นมาของศิลปะการแสดงเอ็งกอ

โครงเรื่องเหตุการณ์ในเรื่องเกิดขึ้นในสมัยราชวงศ์ซ่งในช่วงรัชสมัยของจักรพรรดิซ่งฮุ่ยจงช่วงนี้ฮ่องเต้อ่อนแอ และขุนนางกังฉินที่มีอิทธิพลมากจนถึงขั้นฮ่องเต้ต้องเกรงใจนั้น ชื่อ เกาฉิว ตัวละครทั้ง 108 คนนั้นมีประวัติความเป็นมาแทบจะเหมือนกันหมด คือ ถูกขุนนางกลั่นแกล้ง กดขี่ข่มเหง เป็นต้น ทำให้แต่ละคนลี้ภัยออกจากเมืองของตัวเอง แล้วมารวมตัวกัน ณ เขาเหลียงซาน เพื่อปราบปรามขุนนางชั่ว อันที่จริงแล้ว เหล่าผู้กล้าทั้ง 108 นี้คือเทพยดาจุติลงมาเกิดเพื่อปราบยุคเข็ญ เมื่อพวกเขาได้มาพบกัน ก็สาบานตัวเป็นพี่น้องกันผู้นำคนสำคัญของผู้กล้าเขาเหลียงซาน คือ ซ่งเจียง หรือซ้องกั๋ง ซ่งเจียงนั้นได้รับความยกย่องจากชาวยุทธทั่วหล้าว่า เป็น "ฝนทันใจ" เนื่องจากเป็นคนที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี และส่งเสริมและให้ความช่วยเหลือชาวยุทธมาตลอดจนได้แต่งตั้งให้เป็นหัวหน้า

ผู้กล้าหาญแห่งเขาเหลียงซาน เรื่องราวตอนต้น ๆ จะกล่าวถึงที่มาของตัวละครบางตัวที่สำคัญว่า เหตุใดถึงได้เข้ามารวมกลุ่มเขาเหลียงซานได้ เช่น พระหลู่จื้อเซิน ซือจิ้น หวังจิ้น หลี่ขุย ซ่งเจียง เป็นต้น ส่วนกลางเรื่องจนถึงท้ายเรื่องนั้น จะเกี่ยวข้องกับ การที่เหล่าผู้กล้าแห่งเขาเหลียงซานต้องออกไปปราบปรามกบฏกลุ่มต่าง ๆ ทั่วแผ่นดิน ตามราชโองการของฮ่องเต้ (ซึ่งจริง ๆ แล้วเป็นแผนหลอกใช้ของเกาฉิวอีกที) การไปปราบกบฏกลุ่มต่าง ๆ นั้น แสดงถึงการรบโดยขาดการวางแผนอย่างดี จนทำให้สูญเสียผู้กล้าไปมากมายอย่างน่าเสียดาย เพราะผู้กล้าหลายคนเสียชีวิตจากกับดักต่าง ๆ เป็นอันมาก และเป็นการรบที่รบเสียจนแทบไม่ได้หยุดหย่อน ผู้กล้าบางคนทนไม่ไหวแยกตัวออกไปจากกลุ่ม ในท้ายที่สุด ซ่งเจียงก็ปราบกบฏทั่วแผ่นดินได้หมด ฮ่องเต้จึงได้พระราช ทานเหล้าให้แก่ซ่งเจียง แต่เกาฉิวได้แอบใส่ยาพิษไปในเหล้าด้วย ทำให้ซ่งเจียงเสียชีวิต จึงทำให้ไม่สามารถรวมตัวผู้กล้าที่รอดชีวิตจากศึกครั้งนี้ได้อีก และเหล่าผู้กล้าที่เหลือก็ถูกเกาฉิวสังหารไปทีละคนจนหมดพิธีกรรม

1.2 พิธีกรรมเกี่ยวกับศิลปะการแสดงเอ็งกอ

การแสดงเอ็งกอของชาวปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เป็นงานบุญประจำปี ที่ชาวบ้านจะร่วมใจมาทำบุญร่วมกันเพื่อความเป็นสิริมงคลและเพื่อให้ชุมชนอยู่ร่มเย็นเป็นสุข สำหรับการแสดงเอ็งกอมีความเชื่อดังนี้

1. พิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีการไหว้เจ้าที่
2. พิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีไหว้ฟ้าดิน
3. พิธีกรรมเกี่ยวกับพิธีการไหว้เจ้าพ่อเทพารักษ์-เจ้าแม่ทับทิม
4. พิธีกรรมเกี่ยวกับพิธีการไหว้ครูเอ็งกอ (ฉั่งซือเอี้ย)

1.3 ความเชื่อของการแสดงเอ็งกอกับความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์

สำหรับความเชื่อของการแสดงเอ็งกอกับความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ของนครสวรรค์ พบว่ามีความเชื่อดังนี้

1.3.1 ความเชื่อเกี่ยวกับทำเลการค้า

- รูปทรงลักษณะที่ดินในการปลูกสร้างสถานประกอบการค้า
- ลักษณะพื้นพื้นที่ที่ดินในการปลูกสร้างสถานประกอบการค้า
- สิ่งปลูกสร้างและสิ่งแวดล้อมสถานประกอบการการค้า
- ทิศทางในการปลูกสร้างสถานประกอบการค้า

1.3.2 ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม

1.3.3 ความเชื่อเกี่ยวกับการจัดสถานประกอบการค้า

1.3.4 ความเชื่อเกี่ยวกับการลงทุน

1.3.5 ความเชื่อเกี่ยวกับเทพบูชาทางการค้า

1.3.6 ความเชื่อเกี่ยวกับการดูลักษณะคน

1.3.7 ความเชื่อเกี่ยวกับจิตวิญญาณ

1.3.8 ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง

2. ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมของศิลปะการแสดงเอ็งกอ กับวิถีชีวิตในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของจังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย

2.1 ความสัมพันธ์ของพิธีกรรม

จากพิธีกรรมนี้สิ่งที่สร้างบรรยากาศให้เกิดความขลังหรือความศักดิ์สิทธิ์ในพิธี คือ การประโคมดนตรีด้วยการตีผ่าง และเสียงการจุดประทัด จะเห็นว่าเสียงของการตีผ่างมีความสำคัญควบคู่ไปกับผู้ประกอบพิธี ตั้งแต่เริ่มมีการเข้าร่างทรง ประกอบพิธีกรรมและจะหยุดทำ หน้าที่เมื่อเจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าพ่อกวนอู ออกจากร่างทรง

จากการประกอบพิธีกรรม มุ่งสร้างความศรัทธาให้กับประชาชนและผู้ศรัทธาทั่วไปให้เกิดความศรัทธาและเชื่อในอำนาจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อ – เจ้าแม่ ที่สามารถดลบันดาลให้ได้แต่สิ่งที่ดี ปัดเป่าความทุกข์ สิ่งชั่วร้าย ภูตผีปีศาจ ไปจากบ้านเรือน และสามารถที่จะดลบันดาลให้มีโชค ลาภ และการค้าเจริญรุ่งเรือง

2.2 ความเชื่อ

ศิลปะการแสดงเอ็งกอ ในระบบความเชื่อของชาวจีนในประเทศไทย มีลักษณะของการผสมผสานความเชื่อระหว่างพระพุทธศาสนา การบูชาบรรพบุรุษ ลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื๊อ และการถือเจ้า ระบบความเชื่อนี้ค่อนข้างจะมีความสอดคล้องกับระบบของความคิดว่า ศาสนาเป็นระบบความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาตามความเชื่อดั้งเดิม และตามระบบความเชื่อที่รับจากสังคมไทยไปพร้อมๆ กัน ซึ่งคนจีนเป็นผู้ซึ่งค่อนข้างรับวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่อยู่ข้างเคียงได้

ความสัมพันธ์ความเชื่อที่มีต่อปัจเจกบุคคล

ความเชื่อที่เกิดขึ้นในแต่ละคนเป็นความเชื่อที่ไม่สามารถสกัดกั้นความเชื่อทางความคิดได้ เช่น ถ้าเรามีความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ตลอดจนเคารพนับถือเจ้า เทพเจ้า โดยมีความเชื่อว่าผลที่สะท้อนกลับมาคือสิ่งที่เคารพสักการะนั้นจะบันดาลอำนาจเหนือธรรมชาติให้กับตนเองได้ตามประสงค์ทุกประการที่ต้องการ

ความสัมพันธ์ที่มีผลต่อสังคม

ศิลปะการแสดงเอ็งกอ ในประเพณีการแห่เจ้าพ่อ – เจ้ามาปากน้ำโพ เป็นกิจกรรมหนึ่งที่เกิดจากความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานของรัฐบาล และเอกชน ซึ่งจัดให้มีการแห่ขบวนรอบตลาด

ปากน้ำโพ มีกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนอยู่หลายกลุ่มคือ แต้จิ๋ว ไหหลำ กวางตุ้ง และจีนแคะ ที่มีความเชื่อถือในเทพเจ้าต่างๆหรือเรียกว่า เจ้าพ่อ – เจ้าแม่ ให้ความสำคัญด้วยการร่วมส่งการแสดงต่างๆ ในงานประเพณีการแห่เจ้าพ่อ – เจ้าแม่ นอกจากนี้ยังมีผลต่อด้านเศรษฐกิจเกิดการท่องเที่ยว ทำให้เกิดรายได้จากผู้มาเที่ยวชม เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับผู้ประกอบธุรกิจต่างๆ

ความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีกับกลุ่มคนอื่นและบริบททางสังคม

พบว่า ลักษณะเชิงอำนาจของคนไทยเชื้อสายจีนมีลักษณะเป็นพลวัต(Dynamic) ปรับเปลี่ยนไปตามบริบทสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งจากข้อค้นพบในการศึกษาครั้งนี้พบว่า มีพลวัตของความสัมพันธ์ที่ซ้อนทับกันคือ คนไทยเชื้อสายจีนมีความสัมพันธ์ทั้งในลักษณะของความสัมพันธ์ที่มีกับบริบทของรัฐ ซึ่งภายใต้บริบทดังกล่าว เป็นเรื่องราวความสัมพันธ์ทางด้านการค้า การรวมกลุ่มวัฒนธรรมและการปรับสร้างพื้นที่ให้อยู่ภายใต้การดูแลของรัฐ แต่ถึงกระนั้นคนไทยเชื้อสายจีนเองก็ไม่ได้ยอมจำนนต่อกฎระเบียบต่างๆ ด้วยการเลือกหาวิถีทางเพื่อต่อรองต่อข้อกำหนดดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการพบยายามสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม องค์กร เครือข่ายทางการค้าหรือการสร้างความหมายว่าตนเป็นญาติกับเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อให้ได้รับสิทธิพิเศษทางการค้า

นอกจากนี้ภายใต้การใช้ชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนยังมีความสัมพันธ์กับกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกันไม่ว่าจะเป็นภายในกลุ่มเครือญาติเดียวกัน เพื่อนร่วมการค้า หรือกลุ่มสมาคมเดียวกัน ซึ่งมีทั้งการแต่งงานภายในกลุ่มเดียวกัน การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม ขณะที่บริบททางการค้ายังมีความสัมพันธ์ในลักษณะทางการค้าต่อกัน การสร้างเครือข่ายการผูกเกลอ การเป็นนายจ้างลูกจ้างต่อกัน ซึ่งลักษณะดังกล่าวภายใต้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น คนไทยเชื้อสายจีนยังมีการสร้างความสัมพันธ์ที่ปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา เช่น การใช้ภาษาที่เหมือนกัน การเข้าร่วมกลุ่มเดียวกัน การปรับให้เข้ากับกลุ่มแต่ละวัฒนธรรมนั่นเอง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าอำนาจเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งตายตัว แต่ลื่นไหลไปมาบนพื้นที่ทางสังคม และไม่ได้ผูกขาดเบ็ดเสร็จโดยกลไกอำนาจรัฐที่บังคับใช้เสมอไป แต่อำนาจได้เคลื่อนตัวเข้าไปยังจุดที่เล็กและคุ้นเคยที่สุดและจุดที่มีขอบข่ายกว่างขวางที่สุดในความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มันอยู่ทุกที่ อำนาจไม่ได้เป็นสมบัติของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง มันเป็นทั้งของคนจนและคนรวย เป็นทั้งของผู้อ่อนแอและเข้มแข็ง หรืออาจกล่าวได้ว่า อำนาจนั้นมีอยู่ในทุกที่และทุกคนซึ่งขึ้นอยู่กับช่วงเวลา สถานการณ์และประโยชน์บางประการในการแสดงออกซึ่งอำนาจเพื่อการปฏิสัมพันธ์ต่อกันในสังคม

บทวิจารณ์การวิจัย

ความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม และศึกษาความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในบริบททางสังคมวัฒนธรรม โดยผ่านแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ในเชิงความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษา คือ พื้นที่ชุมชนปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์

ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนมีหลายรูปแบบ ทั้งมีความยืดหยุ่นและเป็นไปตามความสัมพันธ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนมีกับกลุ่มคนต่าง ๆ ในพื้นที่ ความเชื่อดังกล่าวถือเป็นความเชื่อที่ถูกสร้างผ่านโครงสร้างทางสังคม ความเชื่อและพิธีกรรมที่อิงอยู่กับบริบทกับสังคมและวัฒนธรรม และรวมไปถึงบริบททางการค้า บริบททางการเมือง วิถีชีวิต ซึ่งกล่าวโดยรวมก็คือ การสร้างความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนมีลักษณะเป็น “ พหุ ” โดยมีทั้งความเชื่อที่เกิดจากการนิยามจากตนเอง ความเชื่อที่เกิดขึ้นจากการนิยามโดยคนกลุ่มต่าง ๆ และความเชื่อที่ถูกคาดหวังจากสังคม กล่าวคือ บางช่วงบางตอนคนไทยเชื้อสายจีนเลือกบอกว่าตนคือ “คนจีน”หรือ “ คนไทย” หรือ “คนไทยเชื้อสายจีน” ทั้งหมดนี้มักจะได้รับการพินิจพิเคราะห์ถึงผลและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น คนไทยเชื้อสายจีนจึงมีการเลือกสรร ต่อการแสดงท่าที คำพูด และการเจรจาต่อเรื่องราวที่ตนกำลังเผชิญ

ขณะเดียวกันความสัมพันธ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนมีกับกลุ่มคนต่าง ๆ ท่ามกลางบริบททางสังคม ผลการวิจัย พบว่า ภายใต้ความสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีต่อกลุ่มคนอื่น ๆ และบริบทสังคม มีลักษณะเฉพาะและแตกต่างกันออกไปตามความสัมพันธ์ทางสังคมและสถานภาพทางสังคมในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งมิได้เป็นไปตามแบบแผนของการกำหนดโดยวิถีปฏิบัติตามข้อกำหนดของรัฐหรือตามวิถีคิดวิถีเชื่อของประเพณี ค่านิยมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เนื่องจากคนไทยเชื้อสายจีนก็มีความพยายามในการต่อรอง เจรจา ต่อความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นไม่ว่าคนกลุ่มดังกล่าวะเป็นกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน หรือเป็นกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม

ความเชื่อที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ที่หลากหลายในสังคมมักถูกคาดหวังและถูกกำหนดให้ผู้คนทำตามบทบาทที่สังคมกำหนดไว้ ทำให้การปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนต่าง ๆ มีทิศทางไปในลักษณะที่ฝ่ายหนึ่งครอบงำหรือพยายามมีอำนาจเหนืออีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งในประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยมองว่า ในระบบความสัมพันธ์ของผู้คนที่เกิดขึ้นในสังคมได้ก่อให้เกิดการตีความและการให้ความหมายการกระทำซึ่งกันและกัน และภายใต้ความสัมพันธ์นั้น ยังก่อให้เกิดการสร้างขอบเขตของความเป็นความเชื่อ ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการรวมเอาพวกที่เหมือนกันเข้าด้วยกันเท่านั้น หากแต่ยังพยายามเปลี่ยนความเชื่อของกลุ่มคนที่แตกต่างให้เหมือนกับสังคมส่วนใหญ่ ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่าง “คนไทยเชื้อสายจีน” กับ “คนไทย” นั้นมีมาอย่างยาวนานไม่ว่าจะในมุมของประวัติศาสตร์และสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น ความใกล้ชิดของผู้คน การค้าการลงทุนจนถึง

ประเพณีวัฒนธรรมที่ก่อรูปขึ้นผ่านเรื่องราวที่หลากหลายและยาวนานบนแผ่นดินสยาม ไม่ว่าบางช่วงตอนคนจีนจะมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ หรือบางช่วงตอนที่คนจีนถูกมองว่าแตกต่างไปจากคนในพื้นถิ่นของประเทศกระนั้นการรับรู้ที่มีต่อคนไทยเชื้อสายจีนก็ถูกสืบทอดหรือถูกตีความใหม่อยู่ตลอดเวลาด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ในสถานการณ์ทางสังคมและการดำรงอยู่ของคนไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทยบางยุคสมัย คนจีนยังถูกนโยบายรัฐควบคุม ตัดสิทธิและกวาดล้าง จากการศึกษาพบว่ารัฐไทยที่ได้มีการออกนโยบายเพื่อเป็นการควบคุมภัยคุกคามที่อาจเกิดขึ้นทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองว่าเป็นนโยบายที่แฝงอยู่เบื้อหลังนโยบายรัฐแต่ละสมัย อย่างไรก็ตาม คนไทยเชื้อสายจีนก็ไม่ได้เป็นเพียงผู้ที่ถูกกระทำจากสังคมไทยเท่านั้น เพราะคนไทยเชื่อสายจีนเองก็มีการเลือกรับและปฏิเสธต่อข้อกำหนดต่าง ๆ ของรัฐไทย รวมถึงมีพลวัตในการปรับตัวเพื่อให้กลุ่มชาติพันธ์ของตนดำรงอยู่ได้ ดังเช่น การพลิกบทบาทจากการทีสังคมไทยได้นิยามความเชื่อของคนจีนว่า เป็น “กุลี” “จับกัง” หรือคำเรียกในทางลบว่า “เจ๊ก” ปรับเปลี่ยนสู่การเป็น “เจ้าสัว” “นายห้าง” “เถ้าแก่” ที่มีบทบาทสำคัญในทางเศรษฐกิจ

สำหรับพื้นที่ปากน้ำโพ โดยเฉพาะพื้นที่ย่านเศรษฐกิจปากน้ำโพ ประกอบด้วยความหลากหลายของผู้คน ภาษา ศาสนา ความคิด ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติ ดังจะเห็นได้จากกลุ่ม คนไทยเชื้อสายจีนที่มาตั้งถิ่นฐานในปากน้ำโพมีตั้งแต่ชาวจีนแคะ จีนแต้จิ๋ว จีนกวางตุ้ง และจีนไหหลำ ซึ่งแต่ละกลุ่มมีความเชื่อและภาษาที่ต่างกัน และยังเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของกลุ่มคน เชื่อชาติ ศาสนา วัฒนธรรมและความเชื่อได้ส่งผลต่อความหลากหลายในวิถีปฏิบัติและการดำรงอยู่ในสังคม ความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนในฐานะเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและมีการผันแปรไปตามสถานการณ์มากว่าการค้นหาหน่วยหรือขอบเขตที่ชัดเจนตายตัว การวิจัยครั้งนี้จึงให้ความสนใจในการศึกษาความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนในฐานะเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและการผันแปรไปตามสถานการณ์มากว่าการค้นหาหน่วยหรือขอบเขตที่ชัดเจนตายตัว การวิจัยครั้งนี้จึงให้ความสนใจในการศึกษาความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนในฐานะเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและการผันแปรไปตามสถานการณ์มากว่าการค้นหาหน่วยหรือขอบเขตที่ชัดเจนตายตัว โดยงานศึกษาชิ้นนี้ ให้ความสนใจในการศึกษาความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม และศึกษาความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีกับกลุ่มคนอื่นและบริบททางสังคมในอำเภอปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย

1. อำนาจในความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีน

สำหรับเรื่องราวของอำนาจในงานศึกษาครั้งนี้ได้นิยามความหมายของอำนาจเป็นเรื่องราวของการใช้พละกำลัง หรือใช้อำนาจโดยการกระทำที่รุนแรงที่เกิดจากการทุบตี เช่นฆ่า หาก

ทว่าเป็นอำนาจในมุมมองเรื่องราวของอำนาจในความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน โดยให้ความสนใจถึงอำนาจของความสัมพันธ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนมีด้วยกันกับคนไทยเชื้อสายจีน คนไทยเชื้อสายจีนกับกลุ่มคนอื่น ๆ และเป็นเรื่องราวของอำนาจในความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน โดยให้ความสนใจถึงอำนาจของความสัมพันธ์ที่เกิดจากการนิยามความหมายต่อตัวเอง

1.1 อำนาจในความสัมพันธ์กับกฎเกณฑ์ทางสังคม ชุมชนปากน้ำโพในฐานะเมืองทางการค้าอีกเมืองหนึ่งของภูมิภาคภาคเหนือตอนล่าง พื้นที่ดังกล่าวเราสามารถพบเห็นคนไทยเชื้อสายจีนในบริบทของการใช้ชีวิตที่แตกต่างกัน ภายใต้การอยู่ร่วมกันในพื้นที่ความเป็นเมืองนั้น การมีกฎระเบียบ ข้อบังคับ หรือนโยบายต่าง ๆ ในพื้นที่ถือเป็นสิ่งหนึ่งที่ใช้เพื่อการควบคุมและกำหนดกรอบการกระทำของคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งภายใต้การใช้ชีวิตส่วนหนึ่งที่ใช้เพื่อการควบคุมและกำหนดกรอบการกระทำของคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งภายใต้การใช้ชีวิตส่วนหนึ่งคนไทยเชื้อสายจีนมีการใช้ชีวิตในบริบททางการค้า เช่น การเป็นพ่อค้า แม่ค้า เจ้าของกิจการ โรงแรม แม่ค้าแผงลอย หรือภายใต้บริบททางวัฒนธรรม

พื้นที่วัฒนธรรมและจัดแสดงกิจกรรมพื้นที่ถนนที่ดูเหมือนเป็นที่สำหรับการสัญจรไปมาของรถยนต์ รถจักรยานยนต์ หรือเป็นพื้นที่ที่มีผู้คนวิ่งข้ามถนนกันอย่างขวักไขว่ หากปัจจุบันในบางช่วงเวลาเมื่อมีการจัดกิจกรรมเทศกาลงานพิธีกรรมต่าง ๆ พื้นที่ถนนของย่านเศรษฐกิจปากน้ำโพ จะถูกปรับเปลี่ยน ดัดแปลงให้กลายเป็นพื้นที่จัดแสดงทางวัฒนธรรม เช่นเทศกาลตรุษจีน เป็นต้น

สำหรับพื้นที่ทางการค้านอกจากนี้ความเจริญทางธุรกิจของย่านเศรษฐกิจปากน้ำโพกลายเป็นจุดศูนย์กลางของนักท่องเที่ยวทั้งในยามค่ำคืนและช่วงเวลากลางวัน ย่านเศรษฐกิจแห่งนี้มีการเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยผ่านการใช้นโยบายรัฐเพื่อการพัฒนาจากหน่วยงานภาครัฐ จากเดิมที่มีเพียงตึกแถวกับร้านค้า ก็เริ่มมีโรงแรม ห้างร้าน ร้านขายของที่ระลึก ร้าขายเครื่องหนัง เครื่องประดับ น้ำหอม ต่าง ๆ มากมาย

นอกจากนี้ยังมีการนำหัตถกรรมพื้นถิ่นของภูมิภาคอื่นมาเป็นจุดขายของพื้นที่ เช่น ร้านขายสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านภาคเหนือ ขณะเดียวกันก็มีธุรกิจร้านอาหารในหลายระดับด้วยกัน ทั้งระดับภัตตาคาร พ่อค้าแม่ค้าแผงลอยทั้งจากในพื้นที่และนอกพื้นที่ ต่างมาตั้งร้านตามทางเท้าและริมถนนในยามค่ำคืน

ภายใต้ลักษณะของพื้นที่ดังกล่าวคนไทยเชื้อสายจีนเองไม่ได้เลือกที่จะอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของรัฐเพียงอย่างเดียว ซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนเองมีการปรับเปลี่ยน ต่อรอง ความสัมพันธ์ต่อ

ข้อกำหนดต่าง ๆ ด้วยการสร้างเครือข่ายของการเชื่อมโยงนอกพื้นที่ อย่างเช่นได้มีการร่วมพูดคุยและจัดกินกรรมโดยการรวมตัวกับหลายกลุ่มสมาคมเลือกพื้นที่บ้านของตนเป็นพื้นที่สำหรับร่วมพูดคุย ปรึกษาเรื่องราวของการทำงานเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ โดยนัยหนึ่งการพูดคุยอย่างเป็นกันเองหลังฉากนั้นจะทำให้ลดแรงตรึงของข้อระเบียบต่าง ๆ ได้ในระดับหนึ่งนอกจากนี้ยังมีการนิยามความหมายของตนในฐานะคนหนึ่งที่เป็นญาติพี่น้องกับเจ้าหน้าที่รัฐ ทั้งนี้เพื่อใช้สายสัมพันธ์ทางเครือญาติในการต่อรองต่ออำนาจรัฐเพื่อให้ตนมีอำนาจเหนือสิทธิกลุ่มคนอื่นในพื้นที่ตลาด อีกทั้งยังมีการสร้างความไว้วางใจกับลูกค้าในเรื่องของความสดและใหม่ของสินค้า เพื่อเป็นการรักษาความสัมพันธ์ ลดความเสี่ยงต่อการเสียลูกค้าไปนั่นเอง

คนเมื่อมีการใช้ประโยชน์และดัดแปลงสร้างพื้นที่เพื่อวัตถุประสงค์บางประการนั้น การทำความเข้าใจคนที่อยู่ในพื้นที่จะทำให้เห็นถึงคนมีความผูกโยงพื้นที่กับความคิดและปฏิบัติการทางสังคม นั่นคือ ภายใต้การใช้ชีวิตในพื้นที่คนไทยเชื้อสายจีนจะมีการปฏิบัติตนไปตามบริบทสังคมที่รัฐเข้ามามีส่วนใช้นโยบายในการจัดระเบียบและก็จะมีการปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม อย่างไรก็ตาม ภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวคนไทยเชื้อสายจีนเองก็ไม่ได้เลือกปฏิบัติตามข้อกฎเกณฑ์ทั้งหมดของรัฐ

1.2 ชีวิต : ความสัมพันธ์ที่ปนเปด้วยอำนาจ การดำเนินชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนมักสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่าง ๆ ซึ่งลักษณะและเรื่องที่คนไทยเชื้อสายจีนสัมพันธ์ด้วยนั้นก็จะมีความแตกต่างกันไป ซึ่งลักษณะดังกล่าว จากการศึกษาพบว่าชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในลักษณะของการมีกฎเกณฑ์อย่างเป็นทางการ มีเรื่องของจารีตประเพณีตามวิถีแบบคนไทยเชื้อสายจีนเป็นตัวกำหนด และอีกลักษณะเป็นความสัมพันธ์ในระดับส่วนตัวที่มีความเป็นกันเอง ไว้ใจต่อกัน หรือมีความขัดแย้งต่อกัน ซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนมีความสัมพันธ์กับทั้งกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน คนกลุ่มต่างๆและบริบททางสังคม

1.2.1 แต่งงาน ความสัมพันธ์ภายใต้เรื่องราวของจารีต ความรักและฐานะเศรษฐกิจ สำหรับความสัมพันธ์ในเรื่องของการแต่งงาน จากข้อมูลในพื้นที่พบว่า ความสัมพันธ์การแต่งงานของการเลือกคู่ครองนั้น พบทั้งในลักษณะของการเลือกคู่ครองที่ผูกติดกับจารีตประเพณีที่พ่อแม่จะเป็นผู้เลือกคู่ครองให้บุตรซึ่งถึงแม้จะไม่ใช่เป็นการคลุมถุงชนเสียทีเดียว แต่อีกนัยหนึ่งการเลือกคู่ครองให้บุตรนั้น พ่อและแม่ของฝ่ายชายจะดูความเหมาะสม เช่น การดูว่าเป็นคนแซ่ใด สายตระกูลใด ฐานะครอบครัวเป็นอย่างไร

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธ์อื่น พบว่า คนไทยเชื้อสายจีนมีการแต่งงานข้ามชาติพันธ์นั่นคือ การแต่งงานระหว่างคนไทยเชื้อสายจีนกับคนมุสลิม การปฏิบัติต่างๆ จะต้องยึดหลักตามอิสลามที่สอนไว้ และละทิ้งการกราบไหว้ ความเชื่อของคนจีน แต่ก็ยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ยัง

ผสมปนเปไปด้วยวิถีปฏิบัติแบบคนไทยเชื้อสายจีนและคนมลายูความคู่กันไป นอกจากการแต่งงานภายในกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนเองด้วยกันแล้ว จากข้อมูลในพื้นที่พบว่า คนไทยเชื้อสายจีนเองยังมีการแต่งงานกันระหว่างคนพื้นถิ่นในปากน้ำโพ หรือเป็นคนไทยเชื้อสายจีนที่แต่งงานกับคนไทยพุทธจากภูมิภาคต่างๆ เช่น ภาคอีสาน ภาคกลาง ภาคเหนือ แล้วย้ายถิ่นฐานมาที่ปากน้ำโพ

อีกมุมหนึ่งคนไทยเชื้อสายจีนรุ่นใหม่ที่มีชีวิตที่ผูกโยงกับความคิดความเชื่อของกระแสบริโภคนิยมและกระแสของความทันสมัยนิยม ชีวิตที่ผูกติดกับเทคโนโลยีต่างๆ ซึ่งความสัมพันธ์ทางด้านการแต่งงานที่เปลี่ยนไป ทำให้การต่อสู้ต่อรองต่อความคิด ความเชื่อของคนในครอบครัวเป็นไปอย่างเข้มข้นแต่ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยทั้งในรูปแบบของวัตถุและความคิดความเชื่อ ทำให้คนอีกรุ่นหนึ่งมีการต่อสู้ต่อรองกับวิถีจารีตดังกล่าว

1.2.2 เครือญาติ ความสัมพันธ์ภายใต้ระบบอาวุโส เมื่อก่อนคนไทยเชื้อสายจีนจะมีการนับเครือญาติทางฝ่ายพ่อ และลักษณะครอบครัวนั้นเป็นครอบครัวขยายมีหลายๆครอบครัวย่อยอยู่ภายใต้ครอบครัวเดียวกัน นั่นคือ เมื่อผู้ชายแต่งงานก็จะพาภรรยาเข้ามาอยู่ด้วยกับครอบครัวของพ่อแม่ตน และผู้ชายจะมีบทบาทสำคัญในการเป็นหัวเรือใหญ่ของครอบครัว โดยเฉพาะอากง(ปู่) ที่จะมีบทบาทสำคัญ จากนั้นจะเป็นลูกชายคนโต ทว่าในปัจจุบันลักษณะความสัมพันธ์ทางเครือญาติของคนไทยเชื้อสายจีนเริ่มมีการผ่อนปรนลงมากขึ้น นอกจากนี้ถึงแม้จะไม่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติโดยสายเลือด หรือโดยการแต่งงาน แต่หากทว่าคนไทยเชื้อสายจีนทราบว่าเป็นกลุ่มที่มาจากแซ่เดียวกันก็จะถือว่าเป็นพี่น้องกัน

ขณะเดียวกันคำเรียกความเป็นเครือญาติตามคำศัพท์ของคนไทยเชื้อสายจีนในภาษาแต้จิ๋ว ซึ่งภายใต้คำเรียกนั้นจะมีการลำดับความอาวุโสของการเป็นพี่เป็นน้อง เช่น หยี่เจ็ก คือ อาคนที่หนึ่ง ซาเหจ็ก คือ อาคนที่สาม เป็นต้น คำเรียกระหว่างเครือญาติทางฝ่ายพ่อและทางฝ่ายแม่นั้นยังแยกแยะออกจากกัน ซึ่งภายใต้คำเรียกดังกล่าว ได้แสดงถึงความสัมพันธ์ในการจัดช่วงชั้นความอาวุโส ลำดับเครือญาติฝ่ายชายฝ่ายหญิง ที่เป็นเรื่องของอำนาจในการสร้างความสัมพันธ์ต่อกัน นอกจากนี้ คำเรียกนั้นยังแสดงถึงความเชื่อร่วมของคนไทยเชื้อสายจีนเช่นกัน

ลักษณะสำคัญที่ค้นพบจากปรากฏการณ์ภาคสนาม ทำให้ทราบว่าภายใต้ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาตินั้น ไม่ว่าจะเป็นระดับใดก็ตาม เช่น ความสัมพันธ์ทางเครือญาติในระดับ พ่อ แม่ ลูก หรือจะเป็นญาติทางฝ่ายพ่อหรือความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับอา หลาน หรือความสัมพันธ์ทางเครือญาติจากการแต่งงาน พบว่า อำนาจนั้นสามารถเกิดขึ้นได้กับทุกกลุ่มคน เห็นได้ว่าความสัมพันธ์ทางเครือญาติของคนไทยเชื้อสายจีนส่วนหนึ่งได้ก่อให้เกิดความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีน การไหว้เจ้า การนับถือตามอาวุโส ความสัมพันธ์ทางเครือญาติฝ่ายคำเรียกยังบ่องบอกถึงนัยอำนาจในความสัมพันธ์ของการลำดับ

ดังนั้นครอบครัวจึงมีอิทธิพลต่อการนิยามตัวตนของคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งการนิยามตัวตนของคนไทยเชื้อสายจีนนี่เอง นำไปสู่การปฏิสัมพันธ์ต่อคนในครอบครัวเดียวกัน ต่างครอบครัว หรือเครือญาตินั่นเอง ซึ่งในอีกพื้นที่หนึ่งของชีวิตนั่นคือพื้นที่การทำงาน

1.2.3 การทำงาน ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ต่างชาติ ต่างกลุ่ม ความสัมพันธ์ภายใต้บริบทของการทำงานนั้น ด้วยชีวิตที่ผูกโยงกับพื้นที่ทางการค้าและพื้นที่ทางเศรษฐกิจทำให้ในแต่ละช่วงวันคนไทยเชื้อสายจีนต้องเผชิญต่อการปฏิสัมพันธ์กับคนในกลุ่มหลายรูปแบบ ภายใต้ความสัมพันธ์ในบริบทต่างๆ ดังกล่าว คนไทยเชื้อสายจีนย่อมมีอำนาจในการกำหนดวิถีชีวิตตนเองได้มากกว่าการเป็นพ่อค้าแม่ค้า การเป็นคนที่ใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ หรือเป็นผู้ที่เดินจับจ่ายใช้สอยสินค้าในพื้นที่ ภายใต้ความสัมพันธ์ในบริบทต่างๆ ดังกล่าว คนไทยเชื้อสายจีนย่อมมีอำนาจในการกำหนดวิถีชีวิตตนเองได้มากกว่าการเป็นพ่อค้าแม่ค้าในแต่ละวันที่สัมพันธ์กันเฉพาะ การเป็นผู้ค้าและลูกค้าเพียงอย่างเดียว การประกอบอาชีพมีส่วนสำคัญอย่างหนึ่งที่เป็นเงื่อนไขผลักดันให้คนไทยเชื้อสายจีนได้ปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่างชาติต่างภาษา

การประกอบอาชีพมีส่วนสำคัญอย่างหนึ่งที่เป็นเงื่อนไขผลักดันให้คนไทยเชื้อสายจีนได้ปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่างชาติต่างภาษาเป็นคนไทยเชื้อสายจีนที่มีการข้ามแดนไปยังฝั่งมาเลเซียมีการติดต่อสัมพันธ์กับคนมุสลิมในลักษณะของการเป็นเพื่อนบ้านต่อกัน และในลักษณะของการเป็นลูกจ้างและนายจ้างเช่นกัน

การปฏิสัมพันธ์ในบริบทของการทำงานของคนไทยเชื้อสายจีนนั้น ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีกับกลุ่มคนต่างๆ ทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ ที่เดินทางเข้าสู่พื้นที่ปากน้ำโพด้วยวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน ดังนั้นภายใต้ความสัมพันธ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนมีกับคนต่างๆ นั้นยังเป็นการนิยามตนเองในส่วนของการทำงานคนไทยเชื้อสายจีนไปตามสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน และเงื่อนไขชีวิตของการทำงาน

เห็นได้ว่าภายใต้การใช้ชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนนั้นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทและเรื่องราวที่ต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการแต่งงาน การเลือกคู่ครองให้กับบุตรของตนเอง การสืบเชื้อสายตระกูล ซึ่งภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวเราจะเห็นปรากฏการณ์ของความสัมพันธ์ระหว่างกันที่มีความซับซ้อนในหลายลักษณะ เช่น เป็นความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกในเรื่องของการเลือกคู่ครอง และยังทับซ้อนด้วยความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวสองครอบครัวต่อการสืบสายตระกูล นอกจากนี้ภายใต้การใช้ชีวิตร่วมกันยังเป็นเรื่องของการปรับตัวและอำนาจระหว่างแม่สามีและลูกสะใภ้เช่นกัน ขณะเดียวกัน ภายใต้ความสัมพันธ์เครือญาตินั้นเป็นความสัมพันธ์ที่ทับซ้อนของความเป็นพี่เป็นน้อง พ่อแม่กับบุตร ผู้อาวุโสกับสมาชิกภายในบ้าน ขณะที่บริบททางการค้าคนไทยเชื้อสายจีนเองยังมีความสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่างๆชาติต่างภาษา

2. ความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีน

“ ความเชื่อคนไทยเชื้อสายจีน ” เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการมีตัวตนของคนไทยเชื้อสายจีน นั่นคือ เป็นการกำหนดตำแหน่งของการมีอยู่ของคนไทยเชื้อสายจีนในสังคม ลักษณะดังกล่าวสิ่งหนึ่งที่ทำให้คนไทยเชื้อสายจีนรับรู้ว่าตนเองเป็นใครอยู่ ณ ตำแหน่งใดในสังคมนั่นคือ การปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆที่คนไทยเชื้อสายจีนได้เผชิญต่อเหตุการณ์หนึ่ง ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยผ่านการมองตัวเองและคนอื่นมองเราในขณะนั้น ความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนจึงเป็นผลมาจากที่คนไทยเชื้อสายจีนนิยามตัวเองในขณะนั้น

2.1 ความเชื่อความเป็นปัจเจก คนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ปากน้ำโพมีการนิยามความหมายของการเป็นคนไทยเชื้อความหมายของความเป็น “คนไทยเชื้อสายจีน” ผ่านเรื่องเล่าซึ่งเป็นลักษณะที่เชื่อมโยงอยู่กับโครงสร้างทางสังคมและในระดับปฏิบัติการณ์ในชีวิตประจำวัน สอง การนิยามความหมายของ “คนไทยเชื้อสายจีน” ผ่านการใช้พื้นที่ ซึ่งรวมไปถึงพฤติกรรมการปฏิบัติอันแสดงถึงการมีความเป็นปัจเจกของคนไทยเชื้อสายจีน ในระดับความเป็นปัจเจกแบ่งเป็นประเด็นสำคัญใน 2 ลักษณะสำคัญ กล่าวคือ หนึ่ง การนิยาม

2.1.1 เรื่องเล่า : สื่อสะท้อนแห่งความเชื่อ สำหรับการแสดงความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนผ่านเรื่องเล่าและการสังเกตพฤติกรรมการแสดงออกในครั้งนี้ เพื่อเป็นการชี้ให้เห็นว่าการแสดงความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีน เมื่อเผชิญหน้ากับคนอื่น ซึ่งคนเรามักจะเลือกเรื่องราวจากด้านใดด้านหนึ่ง หรือชีวิตจากมุมใดมุมหนึ่งเพื่อสร้างสัมพันธ์กับคนอื่น ซึ่งคนเรามักจะเลือกเรื่องราวจากด้านใดด้านหนึ่ง หรือชีวิตจากมุมใดมุมหนึ่งเพื่อสร้างสัมพันธ์กับคนอื่น ซึ่งการเลือกนำเสนอด้านใดด้านมุมใดนั้นมักเปลี่ยนแปลงและปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ เวลาและสถานที่นั่นเอง

1. สำนึกในความเป็นคนจีน สำนึกหนึ่งหรือการรับรู้ของเป็น “คนจีน” จากปรากฏการณ์ในพื้นที่การที่คนไทยเชื้อสายจีนนิยามตนเองว่าคือ “คนจีน” นั้นเกิดขึ้นในสองลักษณะ นั่นคือ เกิดจากการรับรู้ว่าคือ คนไทยเชื้อสายจีน ด้วยเหตุที่ว่าการรับรู้ดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของการเกิด เติบโต และใช้ชีวิตที่ผูกติดกับวิถีคิดวิถีเชื่อของการเป็นคนจีน เช่น บุคคลภายในบ้านพูดภาษาจีน หรือมีการจัดกิจกรรมด้านพิธีกรรมและเทศกาลที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีนภายในครอบครัวและการปฏิบัตินั้นเป็นลักษณะของการปฏิบัติตามคนภายในครอบครัว

ส่วนลักษณะที่สอง เกิดขึ้นจากจิตสำนึกของการเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ด้วยเหตุที่ว่าคนกลุ่มดังกล่าวได้เกิดเติบโต และได้รับการปลูกฝังและสอนให้ปฏิบัติตามความเชื่อของคนจีนอย่างเข้มข้นนั่นเอง เห็นได้ว่านอกจากการรับรู้ว่าตนคือ “คนจีน” ยังพบว่าคนไทยเชื้อสายจีนที่มิใช่เป็นเพียงแค่การรับรู้ว่าตนคือ “คนจีน” หากทว่าการเป็น “คนจีน” คนกลุ่มเหล่านี้เกิดขึ้นจาก สำนึก ของการเป็น

คนจีน ซึ่งลักษณะดังกล่าว คนกลุ่มดังกล่าวได้เกิดเติบโต และได้รับการปลูกฝังและสอนให้ปฏิบัติตามความเชื่อของคนจีนอย่างเข้มข้น

2. พื้นที่ : ความหลากหลายในการนิยามความหมาย การนิยามตนเองของคนไทยเชื้อสายจีนไม่ได้เป็นแก่นแกนที่ตายตัวในฐานะ “คนไทยเชื้อสายจีน” หรือ “คนไทยเชื้อสายจีนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม” เท่านั้น เนื่องจากชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนได้มีการเลือกรับ ปฏิเสธ ต่อต้าน ต่อการนิยามและถูกนิยามโดยคนอื่นภายใต้ระบบความสัมพันธ์ที่ตนมี เพื่อแสดงออกถึงความมีตัวตนและในบางครั้งเองคนไทยเชื้อสายเองก็เลือกที่จะปกปิดตัวตนไว้ภายในสถานการณ์หนึ่งที่กำลังเผชิญ

ความเชื่อนั้นมิใช่เป็นความเชื่อที่เป็นผลผลิตทางเชื้อชาติ ชนชาติ และวัฒนธรรม หากแต่ความเชื่อถูกสร้างขึ้นและสร้างใหม่เป็นกระบวนการอย่างสัมพันธ์กับบริบทและสภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ดังนั้นภายใต้การนิยามของคนไทยเชื้อสายจีนนั้นไม่ได้ผูกติดหรือยึดโยงกับภาพที่ตายตัวด้วยการผูกภาพลักษณ์ภายนอกเพียงอย่างเดียว

ความเชื่อที่หลากหลายของถิ่นฐานที่มา แต่ละคนมีความหลากหลายในปูมหลังของความเป็นมาดังนั้นคนไทยเชื้อสายจีนเองไม่ได้มองว่าตนเองเป็นแค่เพียง “คนไทยเชื้อสายจีน” เพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุที่ว่าภายใต้ปรากฏการณ์และการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนและบริบททางสังคมนั้น คนไทยเชื้อสายจีนมีการเลือกรับต่อการเป็น คนจีน ขณะเดียวกันก็เลือกที่จะนิยามตนว่าเป็นคนไทยในภูมิภาคหนึ่งของประเทศไทย และมีการหยิบใช้ความหมายต่างๆ เช่น เลือกที่จะเป็นคนจีน เมื่อใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัว เวลาทำการค้า หรือเวลาร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ไหว้เจ้า แต่เลือกที่จะเป็น “คนไทย” เมื่ออยู่กับเพื่อน หรือต้องการเข้าศึกษาในสถาบันใดก็ใช้คำว่า “เชื้อชาติไทย” “สัญชาติไทย” เพื่อให้ได้รับการยอมรับการอยู่รวมกัน ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการสร้างพื้นที่อย่างหนึ่งเพื่อบอกให้รู้ถึงการเป็นพวกเดียวกันและเป็นคนอีกพวกหนึ่ง ในบางครั้งคนไทยเชื้อสายจีนยังมีการแสดงความเชื่อความเป็นจีนของตนเองให้สาธารณชนได้รับรู้ ในขณะเดียวกันพวกเขาก็มีการแสดงความเชื่อความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นจีน

3. อาชีพ การช่วยเหลือ การช่วงชิงความหมายเพื่อการยอมรับ จากการเล่าเรื่องและการแสดงพฤติกรรมของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนที่ในบางครั้งเป็นการแสดงเพื่อให้รับรู้ว่าตัวเองเป็นใครและคนอื่นเป็นใคร และการแสดงออกในปริบทความสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลนั้นไม่ได้หมายความว่าส่วนใดจะเป็นของปลอมหรือของจริง เพราะต่างก็ถูกประกอบขึ้นและถูกสร้างขึ้นจากปัจเจกและกลุ่มนั่นเอง ซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนได้นำเสนอเรื่องเล่าในด้านอาชีพที่ตนทำอยู่ พร้อมกันนั้นมีการนิยามความหมายต่องานที่ทำในลักษณะที่ต่างจากกลุ่มคนอื่น ๆ นิยามอาชีพของพวกเขา

เงื่อนไขชีวิตที่ที่คนไทยเชื้อสายจีนได้ผูกโยงกับการทำงาน ทำให้คนไทยเชื้อสายจีนนำเอาเรื่องของการทำงานมาเป็นส่วนหนึ่งของการนิยามความหมายเพื่อสร้างความเชื่อให้กับตนเอง ซึ่งวิถีชีวิตของงานนั้นทำให้การมองของกลุ่มคนต่าง ๆ ในพื้นที่ได้มีการนิยมคนไทยเชื้อสายจีนในลักษณะที่ต่างกันไป นอกจากนี้ยังพบว่าการนิยามผ่านความหมายของคำเรียกที่กลุ่มคนต่าง ๆ ใช้เรียกคนไทยเชื้อสายจีนในบริบททางการค้า ยังทำให้เห็นถึงการแบ่งชนชั้นฐานะทางเศรษฐกิจของคนไทยเชื้อสายจีน ในลักษณะที่ว่า หากเป็นแม่ค้าตามแผงขายของทั่วไปหรือตามร้านค้าทั่วไปก็จะมีคำเรียกที่ว่า “เจ้” “เฮีย” “แปะ” “ซิ่ม” ซึ่งใช้แทนคำเรียกกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าโดยทั่วไป หากทว่ากิจการในระดับเจ้าของธุรกิจ ห้างร้าน โรงแรมก็จะมีการใช้คำเรียกแทนว่า “เถ้าแก่”

2.2 ความเชื่อร่วมของการเป็น “คนไทยเชื้อสายจีน” ปรากฏการณ์ในพื้นที่แสดงให้เห็นว่าคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ปากน้ำโพมีการนิยามความหมายของการเป็นคนไทยเชื้อสายจีน แบ่งเป็นประเด็นสำคัญใน 2 ลักษณะสำคัญ กล่าวคือ หนึ่ง การนิยามความหมายของความเป็น “คนไทยเชื้อสายจีน” ผ่านประเพณี พิธีกรรม ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม หรืออื่น ๆ ซึ่งเป็นลักษณะที่เชื่อมโยงอยู่กับโครงสร้างทางสังคมหรือบริบทแวดล้อมที่กำกับวิถีการดำเนินชีวิต สอง การนิยามความหมายของ “คนไทยเชื้อสายจีน” ผ่านการให้ความหมายผ่านสัญลักษณ์หรือคำเรียกพฤติกรรมการปฏิบัติความนึกคิด ที่อยู่ในระดับปฏิบัติการณ์ในชีวิตประจำวันอันแสดงถึงการมีจิตสำนึกร่วมของการเป็นคนไทยเชื้อสายจีน หากทว่าความเป็นคนไทยเชื้อสายจีนดังกล่าวนี้ก็ไม่ได้ถูกละเลยหรือถูกตัดขาดจากความเป็น “คนจีน” หลายกรณีที่วิถีปฏิบัติแห่งการมีจิตสำนึกร่วมถูกผสานให้เข้ากับบริบทของพื้นที่และจากแง่มุมดังกล่าว

2.2.1 พิธีกรรม สัญลักษณ์ : วิถีคิด วิถีเชื่อสื่อแห่งความเชื่อรวม สำหรับการแสดงความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนผ่านพิธีกรรมและความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น ด้วยเหตุที่ว่าภายใต้กรรมวิธี ความคิดความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนนั้นได้แสกงความเชื่อที่ผูกติดความเชื่อของวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน ขณะเดียวกันก็ยังเป็นเรื่องความเชื่อที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นถิ่น และวัฒนธรรมสมัยนิยมปนเปอยู่ในพื้นที่ ซึ่งการแสดงความเชื่อผ่านพิธีกรรมความเชื่อนั้น จะทำให้เห็นถึงความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีส่วนหนึ่งได้ผูกโยงกับบริบททางสังคมและอีกส่วนหนึ่งก็ผู้โยงกับผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

1 . เทศกาลไหว้เจ้าพ่อ- เจ้าแม่ปากน้ำโพ การสร้างความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในพื้นที่นั้นแสดงให้เห็นว่าการนำเสนอความเป็นตัวตนไม่ได้ตัดขาดจากอุดมการณ์ทางวัฒนธรรมที่มีต่อยุคคลแต่ถูกสร้างขึ้นจากอุดมคติ ความเชื่อ ความคาดหวังและความสัมพันธ์ในสังคม ขณะ เดียวกัน คนไทยเชื้อสายจีนเองในบางช่วงบางตอนก็มีการร่วมรับและร่วมปฏิบัติไปกับ

ความคิด ความเชื่อดังกลบ่าวด้วยเช่นกัน และในบางช่วงบ่างตอนเองคนไทยเชื้อสายจีนก็มีการสร้างและแสดงสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาตามเป้าประสงค์และจุดหมายที่แตกต่างกัน

จากปรากฏการณ์ในพื้นที่การแสดงตัวตนผ่านพิธีกรรมความเชื่อหนึ่งที่คนไทยเชื้อสายจีนได้สร้างแสดงตัวตนภายใต้จิตสำนึกของการเป็นคนไทยเชื้อสายจีนนั้น คือเทศกาลวันตรุษจีน ซึ่งเทศกาลดังกล่าวนอกจากจะเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในพื้นที่บ้านของคนไทยเชื้อสายจีนด้วยการจัดเตรียมอาหารคาวหาวานเพื่อกราบไหว้เทพเจ้าและบรรพบุรุษ มีการหยุดงานหรือหยุดค้าขายและยังให้ความสำคัญกับสีแดงที่ถือเป็นสีสิริมงคลของคนไทยเชื้อสายจีน นอกจากนี้ยังมีการรวมญาติกันเพื่อรับประทานอาหารกันในพื้นที่บ้าน

การจัดกิจกรรมพื้นที่ที่ถูกดัดแปลงจากพื้นที่ถนนให้เป็นพื้นที่จัดแสดงกิจกรรมโดยกิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นเป็นกิจกรรมในวันตรุษจีนที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นปรับเปลี่ยน และผลิตซ้ำขึ้นในอีกพื้นที่หนึ่งซึ่งเรียกว่าพื้นที่สายเสน่หานุสรณ์โดยพื้นที่ดังกล่าวจะมีการจำลองกระถางธูปขนาดใหญ่และเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อกราบไหว้มีการจุดประทัดบนพื้นที่ถนนและตามข้างทางจะเปิดแผงขายอาหารแบบมีโต๊ะให้นั่งรับประทานอาหารร่วมกันโดยมีการสร้างขอบเขตของพื้นที่โดยการให้นิยามความหมายของพื้นที่ท่องเที่ยวโดยใช้กิจกรรมทางวัฒนธรรมเป็นตัวดึงดูดการท่องเที่ยว และได้ให้ความหมายในลักษณะดังกล่าวเพื่อต้องการกำหนดรูปแบบของการใช้พื้นที่ว่าจะใช้พื้นที่เพื่อทำอะไรบ้าง มีกฎระเบียบอย่างไรในพื้นที่

2. การสร้างความเชื่อผ่านการใช้นามสกุล การเกิดขึ้นของระบบสกุลเป็นสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นจากความพยายามของรัฐที่พยายามจัดการควบคุมผู้คนในพื้นที่ที่หลากหลายในประเทศ นอกจากนี้เรื่องของนามสกุลยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายการกลืนกลาย เพื่อให้ชุมชนชาวจีนในไทยจำเป็นต้องปรับตัวเองให้เข้ากับสังคมพื้นเมืองเรื่องของการเปลี่ยนนามสกุลเดิมที่ใช้ “แซ่” ก็จะมีการเปลี่ยนนามสกุลให้เป็นแบบไทย

ดังนั้นการเปลี่ยนชื่อ-สกุล เป็นวิธีหนึ่งที่จะปรับตนต่อความเปลี่ยนแปลง เมื่อเริ่มนโยบายของจอมพล ป. นั้น สิ่งที่แสดงออกซึ่งความเป็นจีนเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ ดังเช่นชื่อสกุล ซึ่งกลุ่มที่ยอมรับการเปลี่ยนชื่อ-สกุลก่อนมักเป็นกลุ่มที่ต้องติดต่อราชการ ซึ่งจอมพล ป.มองว่า ชื่อ-สกุลเป็นการแสดงความเชื่อด่านแรกที่ทำให้เป็นคนไทย

สำหรับชุมชนปากน้ำโพพบว่า คนไทยเชื้อสายจีนเองก็ได้มีการปรับตัวเองเพื่อให้เป็นกลุ่มเดียวกับคนในสังคมไทยเพื่อบอกว่าตนเองเป็นคนไทยด้วยการเปลี่ยนนามสกุลตนเองให้เป็นนามสกุลไทย คนไทยเชื้อสายจีนจะมีชีวิตอยู่ในพื้นแผ่นดินไทย แต่การแสดงความเชื่ออย่างหนึ่งที่จะที่จะบ่งบอกว่าให้ได้รับรู้ว่าเขาคือ คนจีนนั้น คนไทยเชื้อสายจีน นอกจากจะเลือกแสดงความเชื่อผ่านพิธีกรรม ความเชื่อ และยังมีการตั้งชื่อลูกให้เป็นภาษาจีน โดยส่วนหนึ่งต้องดารบอกให้รู้ว่าเขาก็

คือ “คนจีน” ด้วยเช่นกัน ลักษณะดังกล่าว ยังกล่าวถึงการสร้างความเชื่อผ่านสัญลักษณ์ไว้ว่า ความเชื่อส่วนหนึ่งเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยพิจารณาผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมทางศาสนา การแต่งกาย ภาษา อาหารการกิน อาชีพ หรือวิถีชีวิตอื่น ๆ ที่สร้างความเป็นตัวของตัวเองและบ่งบอกถึงความเหมือนของสมาชิกในกลุ่มเดียวกัน ขณะเดียวกันสัญลักษณ์ยังเป็นเครื่องหมายที่บอกความเชื่อและก็สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องแบ่งแยก “พวกเรา” ออกจาก ”พวกเขา” ได้ด้วย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย

1 .ศิลปะการแสดงเอ็งกอในประเพณีการแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เป็นรูปแบบแบบของพิธีการผสมผสานกับพิธีกรรม ซึ่งแก่นแท้ของประเพณีจะอยู่ที่พิธีกรรม ส่วนพิธีกรรมเป็นส่วนช่วยให้พิธีกรรมน่าสนใจขึ้น ทั้งนี้ควรมีการให้การศึกษาแก่นแท้ของประเพณีโดยการทำความเข้าใจระหว่างพิธีการ กับพิธีกรรม

2. ควรอนุรักษ์ศิลปะการแสดงเอ็งกอในประเพณีการแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ในรูปแบบดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1.ศึกษาความเชื่อในปัจเจกบุคคล เพื่อรวบรวมความคิดในระบบความเชื่อในแง่มุมต่างๆ โดยการวิจัยเชิงปริมาณ

2.ศึกษาความเปลี่ยนแปลงของประเพณีการแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ในอดีตถึงปัจจุบัน ว่ามีปัจจัยใดที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง

3. ศึกษาถึงกลไกของสังคมวัฒนธรรมที่มีผลต่อประเพณีตลอดจนมีข้อคิดเห็นที่สอดคล้องและขัดแย้งกันในด้านใดบ้าง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรมหนังสือ

กรมการปกครอง. (2539). พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชกับการปกครองไทย. กรุงเทพฯ : กรมการปกครอง.

กรมศาสนา. (2530). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสังคายนา. กรุงเทพฯ : การศาสนา

กรมศิลปากร. (2531). โบราณคดีสี่ภาค. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์หัตถศิลป์.

กระทรวงมหาดไทย. (2541). ประวัติมหาดไทยสวนภูมิภาค จังหวัดนครสวรรค์ (ฉบับปรับปรุง).(หน้า 52).นครสวรรค์ : ทิศทางการพิมพ์.

กัณฐินี มานะกิจ และคณะ. (2547). ความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติของชาวไทยเชื้อสายจีน ตำบล

ขรรค์ชัย อภิสุภาพ. (2547). ความเชื่อเกี่ยวกับศาลเจ้าจีนในเขตเทศบาลนครสงขลา อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา. ปริญญานิพนธ์ ศศ.ม.,มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ขุนพันธรักษ์ราชเดช. (2529). “ความเชื่อทางไสยศาสตร์ของชาวภาคใต้” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้. (เล่ม 2, หน้า 468 – 472) กรุงเทพ:สยามเพรส แมเนจเม้นท์.

คณะกรรมการวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ไทยศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.

คณาจารย์ภาควิชาสังคมศาสตร์ และมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2538). สังคมและวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คมลักษณ์ ไชยยะ แปล. เฟรดริก บาร์ท. (2554) กลุ่มและพรมแดนชาติพันธุ์ : การจัดองค์กรสังคมด้วยวัฒนธรรมที่แตกต่าง (หน้า 65)

งามพิศ สัตย์สงวน. (2539) งานวิจัยทางมานุษยวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 3). (หน้า 34 - 35). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จรัส พยัคฆราชศักดิ์. เอกสารการสอนไทยคดีศึกษา ศาสนา และลัทธิในท้องถิ่น.(มปป. หน้า 15) มหาสารคาม : ปรีดาการพิมพ์.

จรัส พยัคฆราชศักดิ์. (มปป.) เอกสารการสอนไทยคติศึกษา ศาสนา และลัทธิในท้องถิ่น. มหาสารคาม. : ปรีดาการพิมพ์

จรูญ เบญจเจริญ. (2540). สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2537). บ่อเกิดลัทธิประเพณีจีน. (หน้า 25). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ท่าพระจันทร์.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. การประยุกต์ศาสนาและปรัชญาเพื่อการพัฒนาชีวิตและสังคมไทย. (หน้า 12)

จินตรา ก่อนันทเกียรติ. (2541). พระพุทธ พระโพธิสัตว์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวจีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จิตรา.

จิรวัฒน์ พิระสันต์. (2547). การพัฒนารูปแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยนเรศวร. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.

จุไรรัตน์ จันทร์ธำรง และยุพา คลังสุวรรณ. (2531). ประวัติทฤษฎีทางมานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม โดยสังเขป, พิมพ์โรเนียว ครั้งที่ 4. มปท

เจริญ ตันมหาพราน.(2541). ชมประเพณีพิสดาร, พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธารบัวแก้ว

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2537)วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2525). ประเทศจีนกับพระพุทธศาสนา (ฝ่ายมหายาน). กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์มหามงกุฎราชวิทยาลัย.

ชะลอ บุญช่วย. (2532). ความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. ปริญญานิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา.

ชัย เรืองศิลป์. ประวัติศาสตร์ไทย สมัย พ.ศ. 2352 – 2453 ด้านสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์, ม.ป.พ.

เชิดชาย เหล่าหล้า. สังคมวิทยาชนบท. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แพร่พิทยาอินเตอร์เนชั่นแนล, 2519.

ซ.ใจเปี่ยม (นามแฝง). (2528). ความเป็นมาแห่งศาสนาโลก. กรุงเทพฯ:ไทยวัฒนาพานิช

ณรงค์ เส็งประชา. (2538). มนุษย์กับสังคม. (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพมหานคร : โอ เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

ดนัย ไชยโยธา. (2538). ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อ กับประเพณีนิยมในท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2532). ชาวจีนในอำเภอสองแห่งของจังหวัดยโสธร : การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ดาลัด อนุตตรังกูล. (2533). วัฒนธรรมจีน. นครสวรรค์ : ม.ป.ท.

เดือน คำดี, รศ. (2541). ศาสนศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ทัศนีย์ ทานตวนิช. (2523). คติชาวบ้าน. ชลบุรี : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน.

ธงชัย วินิจจะกูล. รอบรู้ประเพณีจีน. กรุงเทพฯ : รุ่งแสงการพิมพ์.

ธวัช ปุณโรทก. (2528). “ ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน” ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ. (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นราภรณ์ หะวานนท์. (2539). “ ทฤษฎีฐานราก : ทางเลือกในการสร้างองค์ความรู้,” ใน พัฒนาศึกษาศาสตร์:ศาสตร์แห่งการเรียนรู้และถ่ายทอดการพัฒนา. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

น้อย พงษ์สนิท. (2528). ปรัชญาจีน. เชียงใหม่ : สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นิพนธ์ อุดมระติ. (2535). “ประวัติเจ้าพ่อ – เจ้าแม่ปากน้ำโพ.” ใน เจ้าพ่อ – เจ้าแม่ปากน้ำโพ , หน้า 23 – 30 : ม.ป.ท. , 2535

เนตรดาว พลมาตย์. (2530). “ศาลเจ้าชาวจีนในเมืองไทย” ใน คนจีน 200 ปี ภายใต้บรมโพธิสมภารภาค 2. หน้า 220 – 229. วิทยา วิทยอำนวยคุณ. กรุงเทพมหานคร : สหมิตรการพิมพ์

บรรยง บุญฤทธิ์. (2535). ศาสตร์ลับเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาตร์จีน (หน้า 34 – 44) และ (หน้า 77 – 81)

ประภาวดี จตุวิริยะพรชัย. (2538). ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวจีนกลุ่มภาษาต่าง ๆ ในจังหวัดพิษณุโลก. ภาคนิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ประวัติวัดคาทอลิก. (2541). เอกสารแผ่นพับ

ประวัติวัดนครสวรรค์. (2550). เอกสารแผ่นพับ

ประเสริฐ ณ นคร. ปวงปรัชญาจีน. กรุงเทพฯ : โอเดียรสโตร์.

พณิตา พุ่มเอี่ยม. (2538). ประเพณีการไหว้พระจันทร์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลเมืองหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.,มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พรพรรณ จันทโรจนานนท์. (2546). วิถีจีน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

พรพรรณ จันทโรนานนท์. (2536). การไหว้เจ้าและเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง

พรรณี ฉัตรพลรักษ์และคณะ. (2529). สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. (พิมพ์ครั้งที่ 1).หน้า 187. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

พรศักดิ์ เจิมสวัสดิ์ และปรีชา นุ่นสุข. (2523). “ศาสนาและความเชื่อต่าง ๆ ของชุมชนโบราณในภาคใต้”. ในรายงานการสัมมนาเชิงประวัติศาสตร์-โบราณคดีศรีวิชัย 2525. กรุงเทพฯ : พระนคร.

พระราชพงศาวดาร. (2512). พงศาวดาร เล่ม 38 (ประชุมพงศาวดารภาคที่ 64) พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม). หน้า 90. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว
ม.ป.ท. : ม.ป.พ.

มณี พยอมยงค์. (2530). “ความเชื่อของคนไทย”. ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. หน้า 66 – 122 .

รังสี ฮั่นโสภา. (2521). อารยธรรมจีน. หน้า 94 93. ปัตตานี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี.

เลียง เสถียรสุต. (2517). หนังสือแปล ขงจื๊อ คัมภีร์ขงจื๊อ แปลจากต้นฉบับชื่อ "หลุ่นหงือ". กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งนคร.

วัดวรนาถบรรพต. (2536). เอกสารแผ่นพับ

วิทย์ วิศทเวทย์. (2521). ปรัชญา. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพาณิช.

วิรัตน์ แก้วแท่น. (2537). การศึกษาประเพณีกินเจของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง. ปริญญานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เวชยันต์ คีตโกมล. (2535). คู่มือตั้งชื่อ. (หน้า 49) กรุงเทพฯ : ใบไม้

ศรีศักร วัลลิโภดม. พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ (ม.ป.ป. หน้า 39)

ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์. (2546). ความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าศิลปกรรมกับการสร้างทัศนคติต่อตนเองและความผูกพันกับชุมชน. ค.ด. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สงบ เมฆาอภิรักษ์. (2537). ความเชื่อในพิธีกรรม การเข้าทรงของชาวไทย เชื้อสายจีน ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หน้า บทคัดย่อ

สมบัติ พลายน้อย. (2530). สิบสองนักษัตร. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า

สมบูรณ์ สุขสำราญ. (2530). ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน (หน้า บทคัดย่อ)

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. (2536). ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

สมพงษ์ สุกใส. (2535). ความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา : ศึกษาจากจิตรกรรมฝาผนังศาสนสถานจีน. ปริญญานิพนธ์ ศ.ศ.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา

สุจินดา เจียมศรีพงษ์. (ม.ป.ป). การเปลี่ยนแปลงลักษณะการทำงานในเอเชีย: กรณีศึกษาประเทศไทย = The changing nature of work in Asia: Case study in Thailand (หน้า 17)

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2526). ประวัติศาสตร์ศาสนา. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ; บำรุงสาส์น.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2512). “ความเชื่อของชาวใต้”. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.2529. กรุงเทพฯ : บรรณาคาร.

สุเนตร ชุตินธรานนท์. (2528). บุเรงนองกะยอดินนรธา : กษัตริย์พม่าในโลกทัศน์ไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์

สุภางค์ จันทวานิช. (2536). วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพ ฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรพล นาถะพินธุ. (2539). รากเหง้า บรรพชนคนไทย : พัฒนาการทางวัฒนธรรมก่อนประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : มติชน

สุรีย์ บัณฑุชัย. (2538). ประเพณีการกินเจของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดพิษณุโลก = Tradition of Chinese Thai Vegetarians in Phitsanulok Provinec. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร

สุวรรณา สถาอานันท์. (2533). มนุษยทัศน์ในปรัชญาตะวันออก. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เสริมพงษ์ คุนาวงศ์. วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. กรุงเทพฯ : เดลิดไทย

แสง อรุณกุศล. (2528). วิญญาณ สมาธิ ทางสงบ ถอดจิต. ม.ป.ท. : ม.ป.พ.

แสง จันทร์งาม. (2521). ศาสนศาสตร์. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์การพิมพ์.

อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. (2518). สังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2416. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิฆเนศ.

อคิน รพีพัฒน์. (2543). คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น

อนุมานราชธน. พระยา. (2512). ศาสนาเปรียบเทียบ. โดย เสถียรโกเศศ (นามแฝง). กรุงเทพฯ : บรรณาคาร.

อมรรัตน์ ชัยรัตน์. (2531). วรรณกรรมประกอบพิธีลุยไฟของชาวจีนไหหลำในพิษณุโลก : การวิเคราะห์ในแนวหน้าที่นิยม. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (หน้า บทคัดย่อ)

อานันท์ กาญจนพันธุ์. ความคิดและความเคลื่อนไหวทางสังคม : แนวการศึกษาทางประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2543). พลวัตของชุมชนฯสถานการณ์ในประเทศไทย. ม.ป.ท. : ม.ป.พ.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2548). ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

อำนวยชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์. (2549). ฮวงจุ้ยที่ทำงาน ทำเองก็ได้...ง่ายจัง. กรุงเทพฯ : อัศจรรย์

Barth, Fredrik. “Introduction.” in Ethnic group and boundaries: The Social Organization of Culture Difference. Boston: Little Brown 1969: 9-38.

Glaser, Barney G. and Anselm L. Strauss. (๑๙๖๗). The Discovery of Grounded Theory : Strategies for Qualitative Research. Chicago : Aldine Publishing Company.

การสัมภาษณ์

กมล รุ่งนภาวิเชฐ. (2553, กุมภาพันธ์ 12). สัมภาษณ์.

กิมเอ็ก แซ่เตีย. (2554, มกราคม 7). สัมภาษณ์.

งามงอน สุมานะ. (2554, มกราคม 7). สัมภาษณ์.

ชัยยงค์ หงษ์ชูเวช. (2554, มกราคม 7). สัมภาษณ์.

ณัฐวุฒิ วราภิสิทธิ์. สุกัญญา วราภิสิทธิ์. (2553, กุมภาพันธ์ 1). สัมภาษณ์.

ดำรง เมฆกิตติกุล. (2554,มกราคม 7). สัมภาษณ์.

เมดา อิสลาม. (2552, กันยายน 16). สัมภาษณ์.

วรนุช ฤทธิ์วรา. (2553, มีนาคม 28). สัมภาษณ์.

วิจารณ์ แซ่ลิ่ม. จงจิต แซ่ลิ่ม. (2553, กุมภาพันธ์ 4). สัมภาษณ์.

ศิริรัตน์ ทุนภรณ์. (2553, มีนาคม 30). สัมภาษณ์.

สมชาย หรรษคุณาชัย. (2554, มกราคม 11). สัมภาษณ์.

สุ่ม หมวดคุ้ม. (2554,มกราคม 7). สัมภาษณ์.

สารนิเทศอิเล็กทรอนิกส์

ตำนานงานตรุษจีนปากน้ำโพ. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก: http://www.chinesenewyear.in.th/cgi-bin/chinesenewyear/news.pl?id_news=0002 (2 มกราคม 2554).

นครสวรรค์. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก:http://61.19.192.247/joomla2011/index.php?option=com_content&view=category&id=7&Itemid=2 (1 มกราคม 2554).

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือเก็บข้อมูล

เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการแสดงเอ็งกอกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จังหวัดนครสวรรค์

<u>คำชี้แจง</u>

1. แบบสัมภาษณ์นี้ ทำขึ้นมาเพื่อใช้สัมภาษณ์ เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการแสดงเอ็งกอกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จังหวัดนครสวรรค์
2. แบบสัมภาษณ์นี้ แบ่งออกเป็น 3 ชุด
   - ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับศิลปะการแสดงเอ็งกอ
   - ชุดที่ 2 แบบสำรวจเกี่ยวกับความเชื่อ
   - ชุดที่ 3 แบบสัมภาษณ์ความสัมพันธ์ความหลากหลายทางชาติพันธ์

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับศิลปะการแสดงเอ็งกอ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป หมายเลขรหัส.....ครั้งที่…….....

ชื่อ.....สกุล.....

อายุ.....อาชีพ.....

การศึกษา.....

บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ถนน.....ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....

วันที่……..เดือน.....พ.ศ. ..... เวลา .....

สถานที่ .....

เชื้อชาติ.....สัญชาติ.....

ปฏิกิริยาการสัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับศิลปะการแสดงเอ็งกอ

1. ประวัติความเป็นมาของศิลปะการแสดงเอ็งกอ

……

……

……

……

……

2. ประเพณีเกี่ยวกับศิลปะการแสดงเอ็งกอ

2.1 ท่าทางในการแสดงเอ็งกอ

1) ท่าสอดไม้ สอดกลอง.....

……..

2) ท่าตีไม้ ตีกลอง.....…….

……

3) หมอบพื้น .....…….

……

4) ท่ายกแขนสูงในการตีไม้……

……

5) ท่าทางประกอบการใช้หน้า…….....

...……...……

2.2 ท่าแปรขบวนในการแสดงเอ็งกอ

1) ฉ่างหล่อฮุย.....

.....

2) โป๊ยซังข๋าง.....

.....

3) เจ๊อะเนีย.....

.....

4) ชิงฮ่า.....

.....

5) ซี่แถ๋ว.....

.....

2.3 เครื่องดนตรี

1) ประกอบการแสดงเอ็งกอ

- กลองใหญ่.....
- ล้อ(ล่อ).....
- แฉ (ฉาบ).....
- หอยสังข์ใหญ่.....

2) เครื่องเคาะจังหวะประกอบการแสดงเอ็งกอ

- ไม้เอ็งกอ (ทุ้ย) .....

.....

- กลองเล็ก(โก้).....

.....

2.4 จังหวะในการแสดงเอ็งกอ มี 3 จังหวะ ได้แก่

1) จังหวะธรรมดา.....

2) จังหวะเร่ง(ชิงห่าง).....

3) จังหวะย่างสามขุม.....

2.5 การคัดเลือกผู้แสดง

……

……

……

.....

2.6 ผู้แสดง มีตัวแสดงนำอยู่ 4 ตัว ดังนี้

1) หลี่คุ้ย.....

.....

2) เตียฮั๋ว.....

.....

3) หลูติ๊ซิม .....

.....

4) บู๋ซ้ง .....

.....

2.7 การแต่งกายของการแสดงเอ็งกอ

1) การแต่งกายของนักแสดงเอ็งกอ.....

2) ทหาร

- ทหารม้า.....
- อื่นๆ .....

3) ผู้นำศาสนา

- พระ, นักบวช .....
- เณร.....

4) ชาวบ้าน

- หัวโต (อากง-อาม่า).....
- ปู่อุ้มลูก ชมสวน.....
- ตาแปะล่าหมู.....
- ตาแปะลากรถ.....
- ตาแปะตกเบ็ด.....
- คนตาบอด.....

5) ตัวละครในนิยาย

- นางพญาหอย.....

2.8 เครื่องประดับ

1) ผ้าโพกหัว.....

2) อามุ่ย (ผ้าซับน้ำลาย).....

3) ผ้าคาดเอว.....

4) สนับแข้ง.....

2.9 การแต่งหน้าของการแสดงเอ็งกอ

1) สี การวาดหน้าใช้สีฝุ่นผสมน้ำมันพืชทาหน้า

2) การเขียนลายหน้า หลักๆ มี 4 ตัวที่เป็นผู้นำจะไม่มีการเปลี่ยนแปลง จะเขียนแบบต้นฉบับ ส่วนตัวแสดงอื่นๆ จะเขียนคละๆ กันไป ไม่มีรูปแบบที่แน่นอน การเขียนหน้า 4 ตัวผู้นำหลักมีดังนี้

- หลี่คุ้ย
- เตียฮั่ว
- หลูติ๊ซิม
- บู๋ซ้ง

3. ความเชื่อเกี่ยวกับศิลปะการแสดงเอ็งกอ

3.1 ลักษณะของความเชื่อของการแสดงเอ็งกอ

1) การไหว้ครู(ฉั่งซือเอี้ย).....ความเชื่อ.....

พิธีกรรม

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

เครื่องเซ่นไหว้

1. ก๊าก้วย (ฮวกก้วย) "ฮวก" ความเชื่อ.....
2. ส้ม ความเชื่อ.....
3. ข้าวสาร ความเชื่อ.....
4. เกลือ ความเชื่อ.....
5. น้ำมนต์ ความเชื่อ.....
6. ไก่เป็น 1 ตัว ความเชื่อ.....
7. ประทัด ความเชื่อ.....
8. ธูป 3 ดอก ความเชื่อ.....

2) การไหว้เจ้าที่.....ความเชื่อ.....

พิธีกรรม

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

เครื่องเซ่นไหว้ ไม่ใช้ของคาว เพราะเป็นผู้ถือศีล

1..... ความเชื่อ.....

2..... ความเชื่อ.....

3..... ความเชื่อ.....

4..... ความเชื่อ.....

5. ..... ความเชื่อ.....

3) การไหว้เหล่าเอี๊ย(เจ้าพ่อเจ้าแม่).....ความเชื่อ.....

พิธีกรรม

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

เครื่องเซ่นไหว้

1.....ความเชื่อ.....

2.....ความเชื่อ.....

3.....ความเชื่อ.....

4.....ความเชื่อ.....

5.....ความเชื่อ.....

4) การไหว้ฟ้าดิน.....ความเชื่อ.....

พิธีกรรม

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

เครื่องเซ่นไหว้

1. ความเชื่อ.....

2. ความเชื่อ.....

3. ความเชื่อ……

4. ความเชื่อ.....

5. ความเชื่อ.....

3.2 ความเชื่อของการแสดงเอ็งกอกับความสัมพันธ์ทางชาติพันธ์

1) ความเชื่อเกี่ยวกับการค้าขาย

.....

.....

2) ความเชื่อเกี่ยวกับการปกปักรักษา

.....

.....

3) ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรค

.....

.....

4) ความเชื่อเกี่ยวกับสิริมงคล

…….....

.....

5) ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องเซ่นไหว้

.....

.....

6) ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า

.....

.....

3.3 คุณค่าของการแสดงเอ็งกอที่ปรากฏในสังคมและวัฒนธรรม

1) คุณค่าด้านความสามัคคี

.....

.....

2) คุณค่าด้านความกตัญญู

.....

.....

3) คุณค่าด้านศีลธรรม

.....

4) คุณค่าด้านเศรษฐกิจ

.....

5) คุณค่าด้านการท่องเที่ยว

.....

3.4 กระบวนการสืบทอดและการถ่ายทอด

1) การสืบทอด

.....

.....

.....

.....

.....

2) การถ่ายทอด

…….....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

เครื่องมือเก็บข้อมูล

เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการแสดงเอ็งกอกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จังหวัดนครสวรรค์

<u>คำชี้แจง</u>

1. แบบสัมภาษณ์นี้ ทำขึ้นมาเพื่อใช้สัมภาษณ์ เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการแสดงเอ็งกอกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จังหวัดนครสวรรค์
2. แบบสัมภาษณ์นี้ แบ่งออกเป็น 3 ชุด
   ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับศิลปะการแสดงเอ็งกอ
   ชุดที่ 2 แบบสำรวจเกี่ยวกับความเชื่อ
   ชุดที่ 3 แบบสัมภาษณ์ความสัมพันธ์ความหลากหลายทางชาติพันธ์

ชุดที่ 2 แบบสำรวจเกี่ยวกับความเชื่อ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป หมายเลขรหัส.....ครั้งที่…….....

ชื่อ.....สกุล.....

อายุ.....อาชีพ.....

การศึกษา.....

บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ถนน.....

ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....

วันที่……..เดือน.....พ.ศ. .....

สถานที่ ..... เวลา .....

เชื้อชาติ.....สัญชาติ.....

ปฏิกิริยาการสัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 แบบสำรวจเกี่ยวกับความเชื่อ

ในปัจจุบัน ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับความเชื่อดังต่อไปนี้

<u>คำชี้แจง</u> กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น					
		5	4	3	2	1	0
1	**ความเชื่อเกี่ยวกับทำเลการค้า**						
	1.1 รูปทรงลักษณะที่ดินในการปลูกสร้างสถานประกอบการค้า						
	1.1.1 ที่ดินมีลักษณะสี่เหลี่ยม เชื่อว่าเป็นมงคล						
	1.1.2 ที่ดินมีลักษณะแปดเหลี่ยม เชื่อว่าดีตามตำราจีน คล้ายยันต์ 8 ทิศ						
	1.1.3 ที่ดินมีลักษณ์วงกลม เชื่อว่าเป็นมงคลพอควร						
	1.1.4 ที่ดินมีลักษณะสามเหลี่ยม เชื่อว่าเป็นอัปมงคล						
	1.2 ลักษณะพื้นที่ในการปลูกสร้างสถานประกอบการค้าที่มีลักษณะไม่เป็นมงคล						
	1.2.1 พื้นที่ที่ดินเป็นที่ลุ่ม ลึกตรงกลาง เชื่อว่าจะทำให้การค้าตกต่ำ						
	1.2.2 พื้นที่ที่ดินที่หน้าดินชื้นแฉะ เชื่อว่าจะทำให้การค้าไม่มั่นคง						
	1.2.3 พื้นที่ที่ดินที่เคยเป็นที่ตั้งของสุสานเชื่อว่า ทำให้การค้าตกต่ำและประสบปัญหายุ่งยาก						
	1.2.4 พื้นที่รองรับสิ่งปฏิกูล เชื่อว่าจะนำสิ่งเลวร้ายมาสู่การค้า						
	1.3 สิ่งปลูกสร้างและสิ่งแวดล้อมสถานประกอบการการค้า ที่ควรหลีกเลี่ยงในการตั้งสถานประกอบการค้า						
	1.3.1 อยู่ตรงข้ามกับ ทางสามแพร่ง ถนนทางโค้ง						
	1.3.2 อยู่ตรงข้ามกับประตูของศาสนสถาน						
	1.3.3 อยู่ตรงข้ามกับสถานที่เก็บศพ						
	1.3.4 อยู่ตรงข้ามกับซุ้มประตูสาธารณสถาน						
	1.3.5 อยู่ตรงข้ามกับเสาไฟฟ้าและเสาไฟฟ้าแรงสูง						
	1.3.6 อยู่ตรงข้ามกับมุมตึก						
	1.3.7 อยู่ตรงข้ามร้านค้าของบุพการี						

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น					
		5	4	3	2	1	0
	1.4 ทิศทางในการปลูกสร้างสถานประกอบการค้า						
	1.4.1 ทิศมงคลที่สถานประกอบการหันหน้าไปสู่ ทิศใต้หรือทิศเหนือ โดยเชื่อว่าเป็นทิศแห่งการงานและอาชีพ						
	1.4.2 ทิศอัปมงคล ที่สถานประกอบการไม่ควรหันหน้าไปสู่ คือ ทิศตะวันตก						
2	**ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม**						
	2.1 ฤกษ์ยามในการซื้อขายที่ดินทำเลการค้าและสถานประกอบการค้า จะไม่นิยมซื้อขายใน วันจันทร์ และวันศุกร์						
	2.2 ฤกษ์ยามในการสร้างสถานประกอบการค้า						
	2.3 ฤกษ์ยามในการเข้าอยู่อาศัยในสถานประกอบการค้า						
	2.4 ฤกษ์ยามในการเปิดสถานประกอบการค้า						
3	**ความเชื่อเกี่ยวกับการจัดสถานประกอบการค้า**						
	3.1. ป้ายชื่อสถานประกอบการค้า						
	3.1.1 สี สีเป็นมงคล มี 4 สีด้วยกันคือ สีแดง เหลือง ฟ้าและขาว						
	3.1.2 ขนาด จะต้องมีความกว้าง-ยาว เป็นเลขคี่						
	3.1.3 ตำแหน่ง ป้ายสถานประกอบการค้า						
	3.2 ประตู						
	3.3 การวางสินค้า						
	3.4 การทำความสะอาด						
	3.5 การจัดวางโต๊ะบัญชีและโต๊ะทำงาน						
	3.6 การใช้สีประดับตกแต่งร้านค้า						
4	**ความเชื่อเกี่ยวกับการลงทุน**						
	4.1 การเลือกประเภทประกอบกิจการค้า จะประกอบการค้าที่บรรพบุรุษเคยสืบทอดกันมา เชื่อว่าเป็นมงคล						

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น					
		5	4	3	2	1	0
	4.2 การใช้จ่ายเงินเพื่อประกอบกิจการค้า ไม่จ่ายเงินในตอนเช้า ไม่จ่ายเงินในขณะรับประทานอาหาร ไม่ให้เงินกู้ยืมในวันจันทร์-ศุกร์						
	4.3 การขายสินค้า จะต้องขายสินค้าให้กับลูกค้ารายแรกให้ได้						
	4.4 ตัวเลขมงคลที่ใช้ในการลงทุน จะต้องเป็นเลขคี่หรือจำนวนคี่						
5	**ความเชื่อเกี่ยวกับเทพบูชาที่ส่งผลต่อการประกอบการค้า**						
	5.1 พระพุทธรูป						
	5.2 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรกวนอิม (เจ้าแม่กวนอิม)						
	5.3 เจ้าแม่ทับทิมหรือเทียนเฮาเซี่ยบ้อ						
	5.4 กวนอู						
	5.5 ฮก ลก ซิ่ว						
	5.6 วิญญาณของเจ้าที่ เจ้าทาง เจ้าป่า เจ้าเขา						
	5.7 เทพที่สถิตอยู่ตามบ้านเรือนหรือสถานที่ต่างๆ						
6	**ความเชื่อเกี่ยวกับการดูลักษณะคน**						
	6.1 บุคคลที่มีผิวดำ						
	6.2 บุคคลที่มีดวงตาโปน						
	6.3 สตรีที่มีปากนิดจมูกหน่อยและวงหน้าลีบเล็ก						
7	**ความเชื่อเกี่ยวกับจิตวิญญาณ**						
	7.1 วิญญาณดี วิญญาณของบรรพบุรุษ โดยเชื่อว่าหากเซ่นไหว้ เคารพบูชาบรรพบุรุษให้ถูกต้องและสม่ำเสมอ จะคอยปกป้องรักษาส่งเสริมให้ชีวิตมีความสงบสุขและเจริญก้าวหน้าในกิจการ						

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น					
		5	4	3	2	1	0
	7.2 วิญญาณร้าย วิญญาณของคนหรือสัตว์ที่เร่ร่อน รวมถึงวิญญาณที่สถิตอยู่เป็นหลักแหล่ง เชื่อว่าหากได้รับการเซ่นไหว้และอุทิศส่วนกุศล ก็อาจให้การส่งเสริมช่วยเหลือให้กิจการค้าก้าวหน้าได้เช่นกัน						
8	**ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง**						
	8.1 ยันต์แปดทิศ(โป๊ยก๊วยหรือปากัว)						
	8.2 สิงโตคาบดาบ						
	8.3 ธง (ฮู้)						
	8.4 ยันต์กระดาษจีน(ฟู)						
	8.5 น้ำเต้า						
	8.6 ไซดักปลา						
	8.7 หยก						

หมายเหตุ :

ข้อเสนอแนะ……

……

……

……

……

……

……

……

เครื่องมือเก็บข้อมูล

เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการแสดงเอ็งกอกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จังหวัดนครสวรรค์

<u>คำชี้แจง</u>

1. แบบสัมภาษณ์นี้ ทำขึ้นมาเพื่อใช้สัมภาษณ์ เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการแสดงเอ็งกอกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จังหวัดนครสวรรค์
2. แบบสัมภาษณ์นี้ แบ่งออกเป็น 3 ชุด
   ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับศิลปะการแสดงเอ็งกอ
   ชุดที่ 2 แบบสำรวจเกี่ยวกับความเชื่อ
   ชุดที่ 3 แบบสัมภาษณ์ความสัมพันธ์ความหลากหลายทางชาติพันธ์

ชุดที่ 3 แบบสัมภาษณ์ความสัมพันธ์ความหลากหลายทางชาติพันธ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป หมายเลขรหัส.....ครั้งที่…….....

ชื่อ.....สกุล.....
อายุ.....อาชีพ.....
การศึกษา.....
บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ถนน.....
ตำบล.....อำเภอ.....
จังหวัด.....
วันที่……..เดือน.....พ.ศ. .....
สถานที่ ..... เวลา .....
เชื้อชาติ.....สัญชาติ.....
ปฏิกิริยาการสัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ความสัมพันธ์ความหลากหลายทางชาติพันธ์

ความเชื่อที่มีต่อเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพและประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของท่าน

1. ระดับปัจเจกบุคคล

1.1 ท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับผู้ที่แสดงเป็นองค์สมมติเจ้าแม่กวนอิมอย่างไรบ้าง

……

……

……

1.2.ท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพและประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพอย่างไร

……

……

……

1.3 ท่านมีความเชื่อว่า เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพและประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของท่านในการประกอบอาชีพของท่านอย่างไรบ้าง

……

……

……

1.4 ท่านมีความเชื่อว่า เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพและประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวของท่านอย่างไรบ้าง

……

……

……

1.5 ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ความเชื่อดังต่อไปนี้ อย่างไร

- ความเชื่อเกี่ยวกับการปกปักรักษา

……

……

- ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรค

……

……

- ความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นสิริมงคล

……

……

- ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องเซ่นไหว้

……

……

- ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า

……

……

1.6 ในปัจจุบันท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่อง ความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพและประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพของชาวจีนที่มาปฏิบัติกันมาอย่างไรบ้าง

……

……

……

……

1.7 ในรอบ 1 ปี ท่านได้ทำกิจกรรมอะไรบ้างที่เกี่ยวกับความเชื่อเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพและประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ

……

……

……

……

……

2. ระดับสังคม

2.1 ท่านมีความเชื่อว่า เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพและประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ มีอิทธิพลต่อระบบเศรษฐกิจของเมืองปากน้ำโพของท่านอย่างไรบ้าง

……

……

……

2.2 ท่านมีความเชื่อว่า การจัดงานประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ มีอิทธิพลต่อการเมืองในจังหวัดนครสวรรค์ของท่านอย่างไรบ้าง

……

……

……

2.3 ท่านมีความเชื่อว่า เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพและประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ มีความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มภาษาของชาวไทยเชื้อสายจีนของท่านอย่างไรบ้าง

……

……

……

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

……

……

……

……

……

……

……

ภาคผนวก ข

ภาพการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ลงภาคสนาม เก็บข้อมูล อำเภอที่ชุมแสง 6 มกราคม 2554

โดยสัมภาษณ์ นายต่อศักดิ์ ชิโนเรสโยธิน

ผู้เชี่ยวชาญการแสดงเอ็งกอ ของอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์

ลงภาคสนาม เก็บข้อมูล ณ ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ - เจ้าแม่ทับทิม จังหวัดนครสวรรค์

Coke

ภาพการแสดง เอ็งกอ วันตรุษจีน ปี 2554 จังหวัดนครสวรรค์

สูง 1.5%
ด่วน

DUNLOP

ประวัติผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) รองศาสตราจารย์ ดร. จิรวัฒน์ พิระสันต์

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr. Jirawat Phirasant

2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3 1009 03016 544

3. ตำแหน่งปัจจุบัน รองศาสตราจารย์ ระดับ 9

4. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และ e-mail

ภาควิชาศิลปะและการออกแบบ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

โทรศัพท์ 055-261000 ต่อ 3943 0816884548 E-Mail: Phirasant @ hotmail.com

5. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ. ที่จบ	วุฒิ	สถานศึกษา
2527	กศ.บ. (ศิลปศึกษา)	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน
2533	กศ.ม. (ศิลปศึกษา)	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
2547	กศ.ด. (การบริหารการศึกษา)	มหาวิทยาลัยนเรศวร

6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

- ภูมิปัญญาและศิลปกรรมท้องถิ่น

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

หัวหน้าโครงการวิจัย

1. ปฏิสัมพันธ์ความรู้ระหว่างมหาวิทยาลัยกับศิลปกรรมชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง
   ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2541 ทุนวิจัยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ม.นเรศวร
2. ทัศนคติและความผูกพันของชุมชนเครื่องปั้นดินเผาของภาคเหนือตอนล่าง
   ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2542 ทุนวิจัยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ม.นเรศวร
3. การวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีทางด้านวิถีชุมชนศิลปกรรมท้องถิ่น
   ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2542 ทุนวิจัยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ม.นเรศวร
4. ศึกษาจิตรกรรมฝาผนังวัดห้วยแก้ว อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก
   ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2542 ทุนวิจัยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ม.นเรศวร
5. การพัฒนาการรูปแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น
   กรณีศึกษามหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่พิมพ์ 2547 ทุนวิจัยม.นเรศวร
6. การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้ที่มีความสามารถพิเศษด้านทัศนศิลป์
   ในระบบ CISST : กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2547
   ทุนวิจัยม.นเรศวร

7. โครงการศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นหน้า กรณีศิลปกรรมชุมชนภาคเหนือตอนล่าง ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2548 ทุนวิจัยม.นเรศวร
8. โครงการศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นหน้า กรณีพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านภาคเหนือตอนล่าง ทุนวิจัยงบประมาณแผ่นดิน ปี 2548 ม.นเรศวร
9. การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาหน้า กรณีกลุ่มเครื่องปั้นดินเผา ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ทุนวิจัยงบประมาณแผ่นดินปี 2548 เครือข่ายการวิจัยภาคเหนือตอนล่าง
10. การสืบค้นข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของจังหวัดสุโขทัย ทุนวิจัยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ปี 2551
11. การจัดการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผา ภูมิปัญญาของ 3 จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ทุนวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปี 2551
12. การพัฒนาจังหวัดพิษณุโลกเป็นเมืองศิลปวัฒนธรรมในประเทศไทย ทุนวิจัยสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม ปี 2552
13. การพัฒนาผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทเครื่องสังคโลกของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย ทุนวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปี 2552

ผู้ร่วมวิจัย

1. การพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการ หน้า กรณีศึกษานครบาลเพชรบูรณ์ พ.ศ.2549-2551 ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2548 ทุนวิจัยนครบาลเพชรบูรณ์
2. การศึกษาผลลัพธ์และผลกระทบจากการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน / ชุมชน (SML) ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2548 ทุนวิจัยสำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
3. การพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการหน้า กรณีศึกษานครบาลเพชรบูรณ์ พ.ศ.2549-2551 (ระยะที่ 2 - 5) ทุนวิจัยเทศบาลนครบาลเพชรบูรณ์
4. โครงการประเมินผลการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดตามแนวชายแดน ศูนย์ต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด ทุนวิจัยกองทัพภาคที่ 3
5. โครงการวิจัยประเมินผลกองทุนสุขภาพท้องถิ่นในระดับพื้นที่ ทุนวิจัยกระทรวงสาธารณสุข

งานวิจัยที่กำลังทำ

1. การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมของการหนุนเสริมทางการศึกษาของกลุ่มสาระการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในจังหวัดพิษณุโลกโดยสถาบันอุดมศึกษาเครือข่ายภาคเหนือตอนล่างทุนวิจัยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นผู้ร่วมวิจัยการวิจัย
2. พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย ทุนวิจัยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นหัวหน้าโครงการ
3. การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์เซรามิกของจังหวัดสุโขทัย เพื่อการส่งออกไปยังประเทศญี่ปุ่น ตอนล่างทุนวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) เป็นหัวหน้าโครงการ
4. การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ทุนวิจัยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นหัวหน้าโครงการ

ผู้ร่วมงานวิจัย

1. ชื่อ – นามสกุล (ภาษาไทย) นายธวัช พะยิ้ม

ชื่อ – นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr. Tawat Phayim

2. หมายเลขบัตรประชาชน 36102 00156 984

3. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำ ภาควิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีการเกษตรและเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

4. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และ e-mail

398 หมู่ 9 ภาควิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีการเกษตรและเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ตำบลนครสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ 60000 โทรศัพท์ 081- 2832910 E-mail : payims_@ hotmail.com

5. ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2544 ปริญญาตรี วิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม สถาบันราชภัฏนครสวรรค์

พ.ศ. 2552 ปริญญาครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ภาควิชาครุศาสตร์สถาปัตยกรรม คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พ.ศ. 2552 (กำลังศึกษาต่อ) ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปะและการออกแบบคณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยนเรศวร

6. ประสบการณ์ในการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พ.ศ. 2552 : ออกแบบพัฒนาเครื่องปิดปากถุงพลาสติก หมู่บ้านวังน้ำขาว ตำบลวังตะเคียนอำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท

พ.ศ. 2551 : การศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์ขยะ กรณีศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

พ.ศ. 2549 : กระบวนการพัฒนาธุรกิจชุมชนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษากลุ่มหัตถกรรมเครื่องหวาย ชุมชนเกาะหงษ์ตำบลตะเคียนเลื่อน อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ. 2547 : โครงการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาวัตถุดิบ และกระบวนการผลิตให้ได้คุณภาพมาตรฐานของชุมชนกรณีศึกษากลุ่มผ้าทอบ้านธารสัมฤทธิ์

พ.ศ.2552 : การศึกษาวัสดุ และเอกลักษณ์พื้นถิ่นของจังหวัดอุทัยธานีเพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน (อยู่ระหว่างดำเนินการ)